

Univerzita Mateja Bela
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA KONFLIKTOV

Rastislav KAZANSKÝ – Radoslav IVANČÍK

2015
Banská Bystrica

Univerzita Mateja Bela
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA KONFLIKTOV

Rastislav KAZANSKÝ – Radoslav IVANČÍK

Vysokoškolská učebnica

2015
Banská Bystrica

Autori:

© doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.

plk. gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.

Názov:

Teoretické východiská skúmania konfliktov

Vydavateľ:

Vydavateľstvo UMB – Belianum

Recenzenti:

prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD. – Ministerstvo obrany Slovenskej republiky

prof. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD. – Vysoká škola bezpečnostného manažérstva
v Košiciach

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej
Bystrici

Vysokoškolská učebnica bola spracovaná v rámci riešenia projektu .....

ISBN 978-80-.....

Predslov

Či už sa začítame do novinových alebo internetových stránok, zapozeráme alebo započúvame do televíznych alebo rozhlasových správ, zisťujeme, že v súčasnej dobe „zmenšovania vzdialenosti“ a „skracovania času“ sme obklopení mohutným tokom všemožných, viac či menej významných i viac či menej pravdivých informácií a správ zo všetkých kútov našej planéty. Dozvedáme sa z nich nielen o najnovšom vývoji bojov medzi radikálmi z tzv. Islamského štátu a kurdskými či irackými silami, zmiernení politického napätia v Barme, protestoch v Hongkongu, výsledkoch referenda v Škótsku, ale aj počtoch ľudí, ktorí podľahli alebo sa nakazili ebolou v Sierra Leone a iných krajinách západnej Afriky, resp. o počtoch obetí a materiálnych škodách spôsobených samovražednými teroristickými útokmi v Iraku, Afganistane, Pakistane alebo v iných častiach sveta. Registrujeme tiež neprijemné správy o zhoršovaní sa ekonomických prognóz vývoja nemeckého hospodárstva, raste nezamestnanosti mladých ľudí v Európe, porušovaní práva na Ukrajinu, pokračujúcom štrajku pilotov Air France a Lufthansy či prepúšťaní zamestnancov výrobných fabriky v Česku, Maďarsku alebo v inej krajine. Na druhej strane pozitívne prijímame informácie o najnovších vedeckých objavoch, nových liečebných metódach, laureátoch Nobelovej ceny, podpise mierovej zmluvy medzi znepriatelenými frakciami v Kongu, úspešnej turistickej sezóne vo Vysokých Tatrách či víťazstve Slovenska nad Španielskom vo futbalovej kvalifikácii alebo záchrane veľrýb uviaznutých na pobreží Austrálie.

Uvedené príklady, náhodne vybrané z obrovského globálneho toku správ a informácií z politickej, ekonomickej, bezpečnostnej, kultúrnej, vedeckej alebo športovej sféry, potvrdzujú, že aktuálny dynamický vývoj ľudskej civilizácie so sebou prináša okrem množstva pozitívnych javov i celý rad negatív, ktoré sa v súčasných podmienkach prehĺbujúcej sa globalizácie prejavujú v podobe najrôznejších bezpečnostných hrozieb. A to tak hrozieb prírodných, ako aj spoločenských. Kým v prvom prípade ide o hrozby, ktoré sú človekom len veľmi ťažko ovplyvniteľné, pretože sú dielom prírody a vyplývajú predovšetkým z prírodných zákonov, v druhom prípade ide jednoznačne o hrozby zapríčinené človekom a jeho aktivitami.

Hoci v posledných rokoch stále viac prevládajú názory, že človek sa svojou činnosťou podieľa aj na zvýšení počtu prírodných katastrof, na prehľbovaní klimatických zmien alebo náraste ničivosti vyčíňajúcich prírodných živlov, názory na to, aký veľký je tento podiel, alebo či vôbec je nejaký, sa rôznia. V prípade spoločenských hrozieb žiadna takáto polemika neexistuje. Niet žiadnych pochybností o tom, že sám človek je zodpovedný za nárast vojenských i nevojenských bezpečnostných hrozieb.

Medzi súčasné najvýznamnejšie nevojenské hrozby možno zaradiť hlavne terorizmus vo všetkých jeho formách, šírenie zbraní hromadného ničenia, nelegálnu migráciu, organizovaný zločin, obchod s drogami a bielym mäsom, rôzne epidémie či pandémie, zlyhávajúce štáty, extrémizmus, radikalizmus, ale aj hrozby vzniku ďalších ekonomických alebo energetických kríz. Medzi (nielen) dnešné najväčšie vojenské hrozby patria, bez ohľadu na príčinu ich vzniku, najmä medzištátne alebo vnútroštátne ozbrojené konflikty.

A keďže ozbrojené konflikty nie sú žiadnou novinkou, ale predstavujú nedeliteľnú súčasť vývoja ľudstva od jeho vzniku až po súčasnosť, a tiež preto, že to bol človek, kto viedol prvú vojnu a s najväčšou pravdepodobnosťou to opäť bude človek, kto bude viesť aj vojnu poslednú, problematika konfliktov sa stala predmetom nášho záujmu a nosnou témou publikácie, ktorú práve držíte v rukách. Zároveň je to jeden z dôvodov prečo s využitím štandardných i špecifických metód v rámci interdisciplinárneho vedeckého výskumu prinášame študentom, pedagógom i ďalším záujemcom z radov odbornej i laickej verejnosti v tejto vysokoškolskej učebnici nielen systematicky usporiadaný súbor všeobecných a overených faktov o konfliktoch, ale aj množstvo najnovších teoretických poznatkov a výskumom získaných informácií a údajov o tomto zložitom fenoméne.

Publikácia je obsahovo rozdelená do piatich kapitol, v ktorých sa postupne zaoberáme otázkami vývoja a formovania názorov a teórií o konfliktoch, charakteristikou, vymedzením a definíciou konfliktov, ich analýzou, príčinami, klasifikáciou a typológiou, ale aj otázkami zbrojenia a odzbrojenia či vojenských výdavkov. Jednotlivé kapitoly sú zakončené súborom otázok na opakovanie, ktoré smerujú k najdôležitejším údajom a informáciám obsiahnutým v danej kapitole, a ktoré

by mali čitateľom pomôcť zhrnúť a utriediť si získané poznatky. Zároveň na konci každej kapitoly uvádzame prehľad odporúčanej literatúry, ktorým by sme chceli podnietiť prípadných záujemcov o ďalšie štúdium predmetnej problematiky.

Vzhľadom k tomu, že učebnica je zameraná na riešenie špecifického obsahu vysokoškolskej prípravy, je možné ju využívať predovšetkým na štúdium v študijných odboroch zaoberajúcich sa problematikou medzinárodných vzťahov, politológiou či politickými vedami, ale tiež v študijných odboroch zaoberajúcich sa problematikou bezpečnosti, obrany a medzinárodného krízového manažmentu. Zároveň môže byť využitá v odborných alebo kariérnych kurzoch pre príslušníkov ozbrojených síl, ozbrojených zborov alebo civilných zamestnancov verejnej správy, ktorí sa zaoberajú problematikou medzinárodných vzťahov, národnej a medzinárodnej bezpečnosti, obrany a krízového manažmentu.

Dodávame, že aj napriek snahe byť maximálne objektívni a neutrálni, sme si vedomí toho, že každý text, odborný aj neodborný, je ovplyvnený jeho autorom. A preto i keď v publikácii využívame poznatky renomovaných odborníkov a opierame sa o množstvo najnovších dostupných údajov a aktuálnych informácií, nepovažujeme naše odborné názory a hodnotenia za jediné správne, ale nechávame ich otvorené pre ďalšiu odbornú diskusiu podporenú ešte novšími a aktuálnejšími argumentmi a ešte hlbším štúdiom predmetnej problematiky. V čase prehlbujúcej sa globalizácie sú to totiž práve vzdelaní a kvalifikovaní ľudia, ktorých vedomosti, znalosti a schopnosti prijímať, analyzovať a využívať získané poznatky a informácie sú zdrojom konkurenčnej výhody a pilierom ďalšieho napredovania našej spoločnosti, a v čo dúfame najviac, aj nástrojom na zvýšenie našej bezpečnosti v spoločnosti bez konfliktov.

Autori

OBSAH

1	Historický vývoj názorov a teórií o konfliktoch	11
1.1	Názory a teórie o konfliktoch v staroveku	12
1.2	Názory a teórie o konfliktoch v stredoveku	18
1.3	Názory a teórie o konfliktoch v novoveku	22
1.4	Moderné názory a teórie o konfliktoch	29
1.5	Vplyv geopolitiky na názory a teórie o konfliktoch	34
1.5.1	Vplyv geografického determinizmu	36
1.5.2	Vplyv sociálneho darwinizmu	44
1.6	Názory a teórie o konfliktoch po skončení studenej vojny	47
1.6.1	Teória vzájomnej závislosti (interdependencie)	50
1.6.2	Teória konca dejín	52
1.6.3	Teória konfliktu civilizácií	54
1.6.4	Vlnová teória konfliktov	55
1.6.5	Ďalšie názory a teórie o konfliktoch po skončení studenej vojny	57
1.7	Stručné zhrnutie prístupov ku kreovaniu názorov a teórií o konfliktoch	59
2	Vymedzenie základných pojmov	68
2.1	Konflikt	70
2.2	Vojna	72
2.3	Kríza a medzinárodná kríza	75
2.4	Krízová situácia a krízový stav	81
2.5	Násilie	84
2.6	Nátlak	91
3	Definovanie, analýza a dynamika konfliktov	96
3.1	Definovania konfliktov	96
3.2	Analýza konfliktov	103

3.3	Základné fázy konfliktov	107
3.4	Dynamika konfliktov	108
4	Klasifikácia, typológia a príčiny konfliktov	122
4.1	Klasifikácia konfliktov	122
4.1.1	Klasifikácia konfliktov podľa umiestnenia	123
4.1.2	Klasifikácia konfliktov podľa použitých prostriedkov a intenzity.....	125
4.1.3	Klasifikácia konfliktov podľa predmetu sporu (nezlučiteľnosti zájmov)	127
4.2	Typológia konfliktov	130
4.3	Príčiny konfliktov	134
4.3.1	Príčiny konfliktov spočívajúce v človeku	135
4.3.2	Príčiny konfliktov spočívajúce v skupinovom správaní ľudí.....	137
4.3.3	Príčiny konfliktov spočívajúce v štrukturálnych zákonitostiach.....	138
4.3.4	Príčiny politických konfliktov.....	140
4.3.5	Príčiny konfliktov o prírodné zdroje	144
4.3.6	Príčiny etnických konfliktov	146
4.3.7	Príčiny náboženských konfliktov	151
5	Konflikty, zbrojenie a odzbrojenie.....	163
5.1	Zbrojenie.....	165
5.2	Vojenské výdavky	175
5.3	Odzbrojenie a kontrola zbrojenia	185
	Záver.....	197
	Zoznam obrázkov, tabuliek a grafov	201
	Zoznam použitej literatúry a zdrojov	203
	Zoznam použitých skratiek	215
	Menný register.....	217
	Vecný register	222

1 HISTORICKÝ VÝVOJ NÁZOROV A TEÓRIÍ O KONFLIKTOCH

Konflikt predstavuje základný pojem, ktorý sa v publikácii vyskytuje najčastejšie spomedzi všetkých ostatných používaných pojmov. Konflikty sprevádzajú existenciu človeka a ľudskej spoločnosti od jej počiatkov a stretávame sa s nimi počas celých ľudských dejín. Zjednodušene možno skonštatovať, že tak ako sa vyvíjala a menila naša spoločnosť a podmienky života ľudí, tak sa vyvíjali a menili aj konflikty. Zo širšieho uhla pohľadu možno povedať, že tak ako sa postupne v priebehu historického vývoja ľudstva vyvíjali aktivity jednotlivcov alebo skupín zamerané alebo nasmerované voči inému jednotlivcovi alebo skupine kvôli nesúladu pri uspokojovaní ich potrieb, rozdielom medzi ich záujmami alebo nezhodným tendenciám v ich vzťahoch či už z politických, majetkových, náboženských, národnostných, rasových alebo z akýchkoľvek iných dôvodov, tak sa postupne menila aj politická, ekonomická, sociálna a fyzická podstata, povaha, príčiny a dôsledky konfliktov.

Konflikty sa tak z dôvodu ich násilného charakteru, množstvu priamych a nepriamych obetí, vzrastajúcej deštruktívnej sile a obrovským ľudským, finančným, materiálnym a ekologickým škodám, stali jedným z najintenzívnejšie vnímaných problémov vtedajšieho i súčasného sveta. To bolo aj dôvodom, prečo sa problémami konfliktov (vojen), násilia a mieru už od dôb antiky zaoberali nielen mnohí slávni vojvodcovia a významní panovníci, ale aj mnohí význační myslitelia, učitelia, filozofovia, politici a vedci. Snažili sa ich opísať, vysvetliť, pochopiť, hodnotiť. Dávali si a snažili sa zodpovedať rôzne otázky týkajúce sa konfliktov, ich príčin, povahy, dôsledkov, alebo napríklad aj také, v ktorých sa zaoberali možnosťami predchádzania konfliktov či riešenia problémov po skončení konfliktu. Ako sa postupne v priebehu evolúcie ľudskej civilizácie vyvíjali ich názory na konflikty a ako sa postupne formovali rôzne názorové prúdy a teórie o príčinách konfliktov, možnostiach ich riešenia či celkového odstránenia zo života ľudskej spoločnosti prinášajú nasledujúce podkapitoly.

1.1 Názory a teórie o konfliktoch v staroveku

Prvé zachované názory na problematiku konfliktov pochádzajú z Číny z obdobia 7. – 6. storočia p. n. l. Vtedajší čínski učenci zastávali názor, že zdroj rozvoja všetkého existujúceho spočíva v protirečivosti dvoch síl – Jin a Jang. Kým Jin predstavuje ženský prvok, Jang predstavuje mužský prvok. Jin je tma a Jang je svetlo. Jin je pasívna, Jang zasa aktívny. Kým Jin je chladná a predstavuje zem, mesiac a temnotu, Jang je naopak divoký, silný, vášnivý, temperamentný a plný života, a predstavuje nebo a slnko. Jin je smrť a Jang zasa život.

Podľa starého čínskeho učenia však tieto protikladné sily nestoja proti sebe ako dobré a zlé, ale navzájom sa dopĺňajú a sú na sebe závislé, napríklad bez tmy nemôže byť svetlo, alebo bez života nemôže nastať smrť. Zároveň sú v neustálom rozpore a preto sú príčinou konfrontácie ich nositeľov, čo vedie ku vzniku konfliktov. Ich pochopenie vedie ku hľadaniu rovnováhy v živote a harmónie medzi rozumom a citom. Ľudia by preto mali žiť v harmónii s prírodou, tak aby sily Jin a Jang boli v rovnováhe, a tým sa vyhli konfliktom.

V súvislosti s Čínou je nevyhnutné spomenúť *Majstra Suna* (Sun-c', Sun-tzu), vlastným menom Wu Sun (asi 544 - 496 p. n. l.), čínskeho generála a autora legendárneho traktátu „Umenie vojny“, ktorý je považovaný za jednu z najstarších kníh o vojenskej stratégii a taktike vôbec. Majster Sun v tomto svojom nadčasovom diele kladie veľký dôraz nielen na kvalitnú analýzu, plánovanie a prípravu celého ťaženia, ale tiež na použitie ľsti, umenia manipulácie s protivníkom alebo využitie prekvapivého prvku. Majster Sun je považovaný za jedného z prvých realistov v teórii medzinárodných vzťahov.

Podobné názory o protikladoch a o ich úlohe v procese vzniku a vývoja vecí (teda aj konfliktov) ako v starovekej Číne sa objavili neskôr v starom Grécku. *Anaximandros* (asi 610 – 547 p. n. l.), starogrécky filozof, žiak Tálesa z Milétu, považovaný za najvýznamnejšieho predstaviteľa milétskej školy a autora prvého filozofického diela „O prírode“, svojím výkladom o apeirone naznačil možnosť filozofického skúmania sveta. Apeiron (neobmedzeno) považoval za počiatok všetkého. Z apeironu sa podľa neho postupne vylučovali protiklady, napríklad teplo

a chlad, alebo vlhko a sucho, a z ich následného vzájomného pôsobenia sa vyvinulo existujúce usporiadanie sveta. K zmenám teda dochádza v dôsledku boja protikladov.¹

Hérakleitos z Efezu (asi 535 - 475 p. n. l.), grécky filozof, tvrdil, že svet nestvoril ani nikto z bohov, ani nikto z ľudí, ale vždy bol, je a bude, a síce ako polemos – boj protikladov, metaforicky znázornený večne živým ohňom, uhasínajúcim podľa miery i rozhorievajúcim sa podľa miery. Oheň podľa neho nemá nikdy absolútny začiatok ani absolútny koniec, ale je len večne sa uskutočňujúcou zmenou. Kde je oheň, tam je i jeho protiklad – chlad, kde je život, je i smrť, kde je deň, je i noc, a kde sú protiklady, tam je spor medzi nimi, a kde je spor, tam je i pohyb. Prameňom i príčinou všetkých zmien vo vesmíre je teda princíp boja protikladov.²

Konflikt (vojna) ako závažný spoločensko-historický jav sa postupom času stal objektom záujmu historickej vedy, najmä dejín vojen. Už prví historici antického staroveku, napríklad Herodotos a Túkydides, sa pri opisovaní vojen snažili nájsť príčiny konfliktov a vysvetliť ich vznik.³

Hérodotos z Halikarnassosu (asi 484 - 430 p. n. l.), ktorého Cicero nazval „otec dejepisu“, v deviatich knihách svojho diela „*Historiés Apodexis*“, ktoré koncipoval ako odveký boj Grékov s barbarmi, opísal konflikt medzi Perzskou ríšou a Gréckom – tzv. grécko-perzské vojny. Okrem základného konfliktu opísal aj predchádzajúce udalosti a dejiny jednotlivých národov (Médov, Peržanov, Egyptanov, Skýtov, Grékov), ktorých sa konflikt týkal. Konflikty pokladal za každodenný, v podstate normálny stav ľudského spolužitia, aj keď odmietal ich negatívne následky. Zmysel dejín videl v úsilí o neustálu rovnováhu.⁴

Túkydides (460 - 369 p. n. l.) je považovaný za prvého vojenského historika v dejinách. Pri písaní dejín odmietol zdôvodňovať ľudské zlyhania zásahmi bohov.

---

¹ COUPRIE, D. L. 1995. Anaximander. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/anaximan>>

² GRAHAM, D. W. 1995. Heraclitus. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/heraclit>>

³ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 8

⁴ FILIT. 1999. Herodotos. In *Otvorená filozofická encyklopédia*. Dostupné na internete na: <<http://dai.fmph.uniba.sk/~filit/fvh/herodotos.html>>

Naopak, vývoj udalostí sa snažil vysvetliť prirodzeným spôsobom a pragmaticky. Zaoberal aj ekonomickými aspektmi vojny. Ako prvý historik vôbec dôsledne overoval fakty a v prípade nejasnosti uvádzal i rozporné verzie. Často cituje štátne zmluvy, ktoré sa zachovali, čerpá i z iných prameňov, vďaka čomu je považovaný za veľmi spoľahlivý zdroj. Ako prvý zaviedol časové datovanie udalostí podľa olympiád, pretože dovtedy sa datovalo podľa najdôležitejších úradníkov v jednotlivých mestách, čo bolo veľmi neprehľadné.⁵ Jeho dielo, koncentrované na udalosti peloponézskej vojny, je dodnes vzorom racionalistickej analýzy mocenskej politiky. Príčiny vzniku konfliktu hľadal v obavách Sparty z rastu moci Atén, čiže v narušení mocenskej rovnováhy. Túkydidov realistický opis udalostí nemôže nikoho nechať na pochybách, že už v tom čase sa uplatňovali zásady mocenskej politiky a totálnej vojny v najbrutálnejšej podobe. Ako píše, Kleón – aténsky politik a demagóg, radil Aténčanom zavraždiť všetkých zajatcov, pretože nemá žiadny zmysel snažiť sa získať si oddanosť ovládaných. Vychádzal pri tom z prirodzeného zákona, podľa ktorého tí, čo niekoho ovládli, uplatňujú nad ovládanými svoju moc.⁶

Túkydidovým dôstojným nástupcom bol *Xenofón* (430 - 354 p. n. l.), filozof, vojak a historik, ktorého diela sa veľmi dobre čítajú kvôli použitému štýlu, avšak nedosahujú analytickú úroveň konfliktu jeho predchodcu. Xenofón ako Sokratov žiak mal odmietavý vzťah k aténskej demokracii a sympatizoval so Spartou, pričom príznačný je najmä jeho obdiv k silnej osobnosti. Aj preto vo svojich dielach veľmi často zdôrazňoval potrebu sebaovládania. Taktiež, v Sokratovom duchu, kládol dôraz na rozumové poznanie a odborné znalosti.⁷

Problematika konfliktov, resp. vzťahu mieru a vojny boli predmetom analýz aj ďalších významných osobností gréckej antickej filozofie, najmä Platóna, Sokrata a Aristotela.

---

⁵ FILIT. 1999. Thukydides. In *Otvorená filozofická encyklopédia*. Dostupné na internete na: <<http://dai.fmph.uniba.sk/filit/fvt/thukydides.html>>

⁶ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9, s. 13

⁷ BROWNING, E. A. 1995. Xenophon. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/xenophon/>>

Platón (427 - 347 p. n. l.), jeden z najznámejších, najčítanejších a najštudovanejších filozofov všetkých čias, žiak Sokrata, učiteľ Aristotela a zakladateľ filozofickej školy zvanej Akadémia, považoval násilie, a teda aj konflikty (vojny), za prejav nižšej časti ľudskej duše a za nevedomosť. Avšak považoval ho za potrebné na udržanie stability štátov.⁸ Násilie, ktoré používali Gréci vo vojnách s barbarmi považoval za zákonné a prirodzené, kým násilie, ktoré sa používalo vo vnútorných, občianskych vojnách, odsudzoval, považoval ho za neprípustné, pretože jeho príčinu videl v ziskuchtivosti, túžbe po moci, snahe obohatiť sa na úkor suseda a pod. Platón vo svojich dielach okrem iného naznačil otázky potreby stratifikácie spoločnosti, pretože podľa neho ľudia od prírody si nie sú rovní a každý by mal v spoločnosti zaujať také miesto, ktoré zodpovedá jeho nadaniu a schopnostiam. Od neho pochádza i myšlienka sociálneho štátu a ako prvý hovoril o triednom boji.⁹

Platónov učiteľ, grécky antický filozof *Sokrates* (469 - 399 p. n. l.), autor známeho výroku „viem, že nič neviem“, bol tvorcom osobitného štýlu filozofovania, ktoré sa opiera o dialóg. Sokrates tak pravdu nehľadá v osamotenom hĺbaní, ponorení sa do seba, ale v rozhovore, pričom bol prvým, kto zastával princíp rozumovej argumentácie. Dobro považoval za absolútny princíp, nadradený človeku i bohom. Chápal lásku, spravodlivosť a cnosť úplne racionálne, rozumovo. Vychádzal z toho, že všetko zlo (a teda i násilie a konflikty) pochádza z nevedomosti.¹⁰

Aristoteles (384 - 322 p. n. l.), žiak Platóna a vychovávateľ Alexandra Veľkého, filozof, polyhistor, zakladateľ logiky a mnohých ďalších špeciálno-vedných odvetví (psychológie, zoológie, meteorológie, atď.) pokračoval v myslení svojho učiteľa Platóna. Zatiaľ čo však Platón umiestňoval idey mimo sveta, Aristoteles tvrdil, že sú v predmetoch samých. Jeho filozofia má analytický ráz, a preto Aristoteles presne dokázal rozlíšiť filozofické disciplíny. Filozofiu delil na teoretickú (napr. matematiku), praktickú (napr. politiku) a poetickú (napr. poetiku). Ku skúmaniu násilia (a tým aj

---

⁸ BRICKHOUSE, T. – SMITH, N. D. 1995. Plato. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/plato/>>

⁹ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 9

¹⁰ AMBURY, J. M. 1995. Socrates. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/socrates/>>

konfliktov) prispel predovšetkým úrovňou a rozsahom systemizácie. Rozlišoval dva hlavné druhy násilia: a) prirodzené, ktoré vychádzalo z formy vlastníctva, hospodárstva a rozdielu medzi majiteľom a nemajetnými osobami, resp. pánom a jeho poddanými, a b) politické, ktoré vychádzalo z jednotlivých foriem politickej moci.¹¹ Pri posudzovaní konfliktov uplatňoval kritérium spravodlivosti a nespravodlivosti, pričom rozhodujúce podľa neho bolo to, či bol konflikt vedený v záujme štátu a v súlade s jeho zákonmi a ústavou.

Neskoršie, rímske obdobie antického myslenia pristupovalo k posudzovaniu otázok násilia, vojny a mieru predovšetkým z hľadiska potrieb vládnych vrstiev tejto veľmoci. Rimania, podobne ako Gréci, považovali vojnu medzi štátmi alebo so susednými či cudzími národmi, kmeňmi, mestami a obcami za úplne normálny stav. Dbalo sa predovšetkým na to, aby vojnový stav bol riadne vyhlásený a nábožensky posvätený. Riadne vyhlásená vojna bola spravodlivá a zbožná (*iustum piumque bellum*).¹² Určitý príklon k mierovým ideálom možno pozorovať v prácach Cicera a Senecu.

Marcus Tullius Cicero (106 - 43 p. n. l.), rímsky štátnik, rečník a filozof, autor početných politicko-teoretických, filozofických aj rečníckych spisov, je považovaný za jedného z najväčších rímskych rečníkov a prozaikov a za jedného z najvýznamnejších starých Rimanov vôbec. Zároveň je vnímaný ako jeden z najvšestrannejších vzdelancov, ktorých svet dala rímska kultúra. Počas svojho života sa Cicero preslávil ako vynikajúci rečník a úspešný právnik, dnes je však oceňovaný nielen ako filozof a autor politických prác, ale predovšetkým ako humanista.¹³

Lucius Annaeus Seneca (4 p. n. l. - 65 n. l.), rímsky štátnik, spisovateľ a jeden z najvýznamnejších rímskych filozofov, ktorého postoj k politickej moci najlepšie vystihuje dielo „De clementia“ (O umiernenosti). Mier je podľa neho možné dosiahnuť jednoduchým harmonickým životom v súlade s prírodou a povinnosťami voči štátu.

---

¹¹ IEP. 1995. Aristotle. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/aristotl/>>

¹² TRÍSKA, M. 1987. *O vojne a mieri v dejinách filozofie*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 1987. 298 s., s. 69 – 70.

¹³ CLAYTON, E. 1995. Cicero. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/cicero/#H7>>

Zdôrazňoval prijatie utrpenia a význam vzdelania pre harmonický život.¹⁴ Z hľadiska témy publikácie je dôležité najmä to, že odsudzoval násilie a jeho názory o rovnosti a bratstve všetkých ľudí neskôr inšpirovali francúzskych osvietencov.¹⁵

Za klasiku sú považované zápisky *Gaia Iulia Caesara* (100 - 44 p. n. l.), rímskeho vojvodu, politika a cisára, o vojne v Galii „*Commentarii de bello Gallico*“ a o občianskej vojne „*Commentarii de bello civili*“. Ide o kronikárske dielo, značne popisné a v žiadnom prípade nie nestranné. V opise Caesarových výbojov dominuje neobjektívnosť a tendenčnosť. Obhajuje v nich hlavne svoje výpravy proti keltskému obyvateľstvu Galie a ďalším barbarským národom, ktoré Rím neohrozovali, ale sami boli Rimanmi napádané. Opakujú sa v nich motívy barbarskej prefikanosti, vierolomnosti, nestálosti, nedôveryhodnosti a morálnej podradnosti, naopak Rimania disponujú pozitívnymi vlastnosťami, ktoré ich predurčujú za víťazov. Porážky rímskeho vojska sú zľahčované a pripisované nepoctivému konaniu barbarov, víťazstva sú výsledkom rímskych cností a Caesarovho vojenského génia.¹⁶ Podobnú perspektívu používa Caesar aj v popise občianskej vojny, ktorým sa snaží zdiskreditovať svojich protivníkov a vytvoriť dojem, že občianske boje rozpútali oni.¹⁷

Z tohto obdobia stojí za zmienku grécky filozof *Epiktétos* (55 - 135 n. l.), predstaviteľ mladšieho stoicizmu, ktorý považoval násilie za dielo osudu. Tvrdil, že vo svete sa odohráva vôľa božia a že sa teda nič lepšieho ani nemôže diať, a preto nespokojnosť s osudom predstavuje vzburu proti božej prozreteľnosti.¹⁸

Podkapitolu venovanú vývoju názorov a teórií o konfliktoch v staroveku možno zakončiť poznámkou o *Prokopiovi z Kaisareie* (500 - 565 n. l.), významnom byzantskom historikovi a učenovi, ktorý je známy hlavne vďaka svojmu dielu o byzantsko-perzských, byzantsko-vandalských a byzantsko-ostrogótskych vojnách za

---

¹⁴ FILIT. 1999. Seneca. In *Otvorená filozofická encyklopédia*. Dostupné na internete na: <http://dai.fmph.uniba.sk/filit/fvs/seneca_1.html>

¹⁵ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 10

¹⁶ CAESAR, G. I. *Zápisky o válce Galské*. Praha : Naše vojsko, 2009. 240 s. ISBN 978-80-2061-050-8.

¹⁷ HRABOVSKÝ, J. 2003. *Malá encyklopédia starovekej gréckej a rímskej literatúry*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2003. 179 s. ISBN 978-80-224-0762-3

¹⁸ SEDDON, K. H. 1995. Epictetus. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/epictetu/>>

vlády cisára Justiniána I. „Knihy o vojnách“ sa pôvodne skladali zo siedmych kníh, pričom prvé dve opisovali vojnu s Peržanmi, ďalšie dve vojnu s Vandalmi a posledné tri vojnu s Gótmami. Každá z týchto troch častí bola koncipovaná ako samostatný celok a každá z nich sa začínala opisom udalostí, ktoré vojne predchádzali.¹⁹

1.2 Názory a teórie o konfliktoch v stredoveku

Obdobie raného stredoveku na európskom kontinente je charakteristické tým, že ku skúmaniu násilia a problémov vojny a mieru sa pristupovalo prevažne z pozície náboženského svetonázoru. Oficiálne povolenie kresťanského náboženstva v Rímskej ríši tzv. Milánskym ediktom vydaným cisárom Konštantínom I. v roku 313 spôsobilo, že toto náboženstvo postupne začalo ovplyvňovať celú štruktúru spoločenského myslenia. Podľa kresťanského cirkevného učenia bolo násilie hriechom a nemalo sa (minimálne) medzi kresťanmi vyskytovať. Cieľom cirkvi bolo potlačiť ho alebo nasmerovať na neveriacich. A i keď bolo založené na myšlienkach nenásilia, lásky medzi blížnymi a rovnosti všetkých pred Bohom, napriek tomu sa nepodarilo skončiť s konfliktami a dosiahnuť všeobecný mier.

S uzákonením kresťanstva ako štátneho náboženstva sa násilie, vojny a potláčanie cudzích národov a iných náboženstiev ospravedlňovali predovšetkým z náboženských pozícií. Násilie sa páchalo a vojny sa viedli pod zámienkou šírenia kresťanstva, čím sa zrodilo obdobie tzv. „spravodlivých vojen vedených v mene cirkvi“ (napr. kresťanské križiacke výpravy na obranu Svätej zeme). Rímski cisári ako kresťanskí panovníci a vládcovia kresťanského sveta sa zaštitili heslom *Non bellum tuum sed Dei* (Nevedieš vojnu svoju, ale Božiu) a rozširovali svoju ríšu. So vznikom islamského sveta, sveta Dár–al Islámu, ktorý definuje zvyšok sveta ako Dár-al-habr (svet vojny), vzniká dôvod na vedenie „svätej vojny s neveriacimi“, vedenej novým náboženstvom – islamom. Od 7. storočia sa tak stávajú vojny a násilie nástrojom na rozširovanie náboženstva a potláčanie náboženských odporcov.

---

¹⁹ PROCOPIUS. 2003. *Procopius of Caesarea: History of the Wars*. Dostupné na internete na: <<http://procopius.net/historyofthewars.html>>

K násiliu a konfliktom však nedochádzalo len medzi veriacimi a neveriacimi, ale aj medzi kresťanmi samotnými. Filozofovia a učitelia tak stáli pred otázkou, ako zdôvodniť tento jav. V snahe zdôvodniť skutočnosť, keď Kristus a Boh boli na zástavách oboch súperiacich táborov, religiózna filozofia vypracovala špeciálne učenie – teodíceu. Jej cieľom bolo ospravedlniť boha ohľadne zla, ktoré dopúšťa vo svete. Išlo v nej buď o popieranie zla alebo o interpretáciu zla ako skúšok zoslaných bohom. Zároveň bolo jej účelom bolo vysvetliť, prečo dobrý a všemohúci Boh dopúšťa, aby vo svete vznikali mnohé kruté konflikty a prírodné katastrofy.

Taliansky kresťanský filozof a teológ *Tomáš Akvinský* (1225 - 1274), prvý zo scholastických cirkevných učiteľov, vo svojich dielach okrem iného tvrdil, že človek je spoločenský tvor, ktorý je začlenený do štátu, a keďže je teda človek spoločenským tvorom, je preňho prirodzené koexistovať s ostatnými ľuďmi v určitom spoločenskom zriadení, v ktorom je nevyhnutné, aby vládla autorita.²⁰ Z toho dôvodu, aj keď vojnu a násilie považoval za hriech, pripúšťal existenciu vojny v živote spoločnosti, konkrétne, existenciu spravodlivej vojny vo forme sankcie zo strany štátnej moci na základe autorizovanej kompetencie.²¹

Keďže v stredoveku mala cirkev fakticky monopol na písomníctvo, je logické, že najviac dnes vieme o živote, názoroch a postojoch duchovných. Náš pohľad na stredovek je preto čiastočne pokrivený. Z ostatných diel, či už Machiavelliho alebo francúzskych kronikárov, však vieme, že prax cynickej mocenskej reálpolitiky, založenej primárne na sile, praktických úvahách a materiálnych faktoroch, nebola cudzia ani stredovekým kresťanom. Na druhej strane si ale nesmieme stredovek predstavovať len ako dobu vojen, temna alebo neobmedzovaného barbarského násilia. Historici druhej polovice 20. storočia dostatočne vyvrátili túto „čiernu legendu“ a predstavujú stredovek ako veľmi výrazné a dynamické obdobie európskych dejín,

---

²⁰ IEP. 1995. Thomas Aquinas. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/aquinas/>>

²¹ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 11

počas ktorého sa nielen bojovalo a zabíjalo, ale veľké úsilie sa vyvíjalo na dosiahnutie tzv. Božieho mieru.²²

Obdobie humanizmu, renesancie a reformácie bolo napriek tomu veľmi dramatické. Znamenalo oslobodenie politických a strategických úvah od kresťanského moralizovania, avšak táto zmena vôbec nemusela byť len pozitívna. V tomto období možno pozorovať počiatky vojenskej vedy v podobe prvých pokusov teoreticky analyzovať vojenské remeslo a odvodiť preň základné zásady. Zároveň sa v prostredí suverénnych štátov začína rozvíjať medzinárodné právo.²³

Ako jeden z prvých sa o systémovú analýzu sociálnych konfliktov pokúsil florentský teoretik a politik *Niccolo Machiavelli* (1469 - 1527). Prínos jeho koncepcie spočíva v tom, že upustil od vtedy dominujúcich náboženských pohľadov na zdroje spoločenského rozvoja. Konflikt považoval za univerzálny a neustály stav spoločnosti, ktorý je dôsledkom nedokonalosti podstaty človeka, a neustálej snahy rozličných spoločenských skupín o obohacovanie sa. V diele „Rozpravy o prvých desiatich knihách Tita Lívia“ píše, že záujmy mocných a záujmy ľudu sú vždy protichodné a z ich konfliktu sa rodia v živote spoločnosti stále nové zákony a vyšší stupeň slobody. Vo svojich dielach analyzuje nielen príčiny konfliktov, ale ukazuje aj na ich pozitívnu rolu v spoločenskom vývoji. Vyzdvihuje najmä význam tých konfliktov, ktoré umožňujú ľudu získať podiel na správe štátu a sú v budúcnosti garanciou slobody. Aby však konflikt plnil konštruktívnu funkciu, musí byť riadený a túto rolu musí plniť štát.²⁴

Machiavelliho často pokladajú za prvého teoretika moderného štátu, t. j. za prvého, kto tematizoval moderný štát ako špecifický politický útvar. Skúmal reálne možnosti politickej vôle a čo má politik robiť, aby dosiahol svoje ciele. Jeho politická koncepcia usúvzťažňovala to, čo Machiavelli vypožoroval na despotizme jeho doby so všeobecnými myšlienkami o práve, slobode a štáte. Jeho názory pôsobia na človeka

---

²² ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9, s. 13

²³ KNUTSEN, T. L. 2005. *Dějiny teorie mezinárodních vztahů*. Brno : Centrum strategických studií, 2005. 352 s. ISBN 978-80-9033-333-8, s. 45-64

²⁴ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 11

niekedy pomerne naturalisticky a treba ich chápať ako ospravedlňovanie každého násilia, ktoré prispieva k upevňovaniu štátu. Pojem „machiavellizmus“ sa preto používa na označenie zákerných a bezohľadných spôsobov na dosiahnutie svojho cieľa, najmä v politike. Tvrdil, že je výsadou panovníka rozhodnúť o dávkovaní násilia a praktizovaní podvodu, bez ohľadu na to, ako zlé a nemorálne to je, ak je zachovaný mier v štáte.²⁵

V diele „O vojenskom umení“ sa Machiavelli snažil podľa antických vzorov sformovať taktické zásady pre nové typy vojska, najmä pechotu, ktorá prežívala v tom čase renesanciu. Hoci kniha obsahuje množstvo zaujímavých postrehov, v konečnom dôsledku sú jeho závery a odporúčania scestné. Jeho návrhy vojenskej taktiky museli totiž už v tej dobe pôsobiť archaizujúco. Navyše odmietal nástup strelných zbraní a neprikladal im nejakú veľkú dôležitosť. To, že sa mýlil v takejto kardinálnej otázke, preto stavia do iného svetla aj jeho odporúčania z diela „Vladár“, v ktorom, ako už bolo naznačené vyššie, presadzoval politiku, ktorá sa neobmedzuje v prostriedkoch pri dosahovaní svojich cieľov.

Práce *Jana Husa* (1371 - 1415), významného stredovekého českého teológa, kazateľa a náboženského reformátora (husitstvo), a *Jana Amosa Komenského* (1592 - 1670), českého pedagóga, jazykovedca, prírodovedca, humanistu, filozofa a politika, v ktorých sa obaja vyjadrovali k mieru medzi kresťanmi, boli pokusom o návrat k ranokresťanskému pacifistickému ideálu. Komenský, ovplyvnený už aj renesanciou a humanizmom, kedy sa prvýkrát objavil ideál večného mieru, podmieňuje dosiahnutie mieru vznikom celosvetového slobodného štátu. V prospech obrany mieru sa vyslovoval aj známy holandský filológ a filozof, predstaviteľ zaalpskej renesancie a humanizmu – *Erazmus Rotterdamský* (1469 - 1536).

Za prechod medzi stredovekými úvahami o práve medzi štátmi a vladármi a novovekým medzinárodným právom sa považuje dielo *Francisca de Vitoriu* (1480 - 1549), španielskeho renesančného rímskokatolíckeho filozofa, teológa a právnika. De Vitoria je známy predovšetkým svojimi prácami o teórii spravodlivej vojny

---

²⁵ CASINI, L. 1995. Renaissance Philosophy. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/renaissa/>>

a medzinárodného práva. Za spravodlivé vojny považoval len obranné vojny a vojny, pri ktorých existoval oprávnený dôvod, napríklad odplata za utrpenú krivdu. Požadoval aj ochranu nebojujúcich osôb a právneho statusu zajatcov. Spochybňoval tiež španielsky nárok na dobýjanie indiánskych území, čím o niekoľko storočí predbehol svoju dobu, pretože až do 20. storočia sa domorodým štátom vo všeobecnosti nepriznával status rešpektovaných subjektov medzinárodného práva.²⁶

1.3 Názory a teórie o konfliktoch v novoveku

Za zakladateľa moderného medzinárodného práva, vrátane práva vojnového, možno oprávnene považovať predstaviteľa koncepcie racionalizmu v medzištátnych vzťahoch, holandského právnika, učenca a filozofa *Huga Grotia* (1583 - 1645), podľa ktorého kritériom spravodlivosti alebo nespravodlivosti vojen bolo medzinárodné právo.²⁷ Tvrdil, že medzinárodné vzťahy môžu byť riadené medzinárodným právom a normami, pričom sú rešpektované spoločné hodnoty a záujmy štátov. Vojny považoval len za krajné riešenie medzinárodných sporov a odporúčal mierové spôsoby riešenia sporov. Grotius bol zástancom zásady *pact sunt servanda* (*dohody treba zachovávať*) o dodržiavaní záväzkov v súlade s medzinárodným právom. Štát by podľa neho mohol viesť vojnu s iným suverénnym štátom len vtedy, ak by bol presvedčený o svojom práve. Jeho úvahy sa stali aj teoretickým východiskom pre neskoršie chápanie neutrality štátov.²⁸

Úlohu štátu ako regulátora konfliktov presadzoval aj Grotiov súčasník – anglický filozof, mechanistický materialista, teoretik štátu a práva, a súčasne teoretik spoločenskej zmluvy – *Thomas Hobbes* (1588 - 1679). Tvrdil, že na počiatku žili ľudia v prirodzenom stave, teda v stave rovnosti. Avšak ten je v živote človeka iba na samom začiatku, t. j. keď sa narodí, no vplyvom výchovy a prostredia dochádza k nerovnosti. Tá vedie k tomu, že sa ľudia delia na silných a slabých, medzi ktorými

---

²⁶ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9, s. 15

²⁷ BLOM, A. 1995. Hugo Grotius. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/grotius/>>

²⁸ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 12

dochádza k boju. Nakoniec každý s každým vedie vojnu. Ľudia si to uvedomujú, dostávajú strach a na jeho základe uzatvárajú spoločenské zmluvy. Tento prirodzený stav vedie k občianskemu stavu a ten zase k právnemu stavu.²⁹

V jednej z jeho najznámejších kníh „Leviathan“ veľmi negatívne hodnotil ľudskú prirodzenosť. Človek je podľa jeho názoru vo svojej podstate egoistický, závistlivý a lenivý. Hlavnou príčinou konfliktu medzi ľuďmi je ich snaha ovládnuť tie isté prostriedky na zaistenie života. To z nich robí nepriateľov, plodí súperenie, nedôveru a ctižiadosť, až nastáva obdobie vojny všetkých proti všetkým (*omnia bella omni bellum*). Keď sa tento stav stal neúnosným, ľudia sa dohodli na vytvorení štátu (porovnateľného s biblickou obludou Leviathan), ktorý je, vďaka svojej ohromnej sile, schopný zbaviť ľudstvo nekonečného nepriateľstva. Neexistuje teda iná možnosť, ako prekonať rozpory a nepriateľstvo medzi ľuďmi, než použitie násilia, ktorého nositeľom je štát.

Hobbes prispel svojimi úvahami aj k rozšíreniu názorov na ovplyvňovanie konfliktov medzi štátmi. Existujúci stav anarchie, absencia ústrednej autority v medzinárodných vzťahoch, nedáva štátom inú možnosť ako zaistiť svoju bezpečnosť, než zvyšovaním svojej vlastnej moci alebo vstupom do koalícií s inými štátmi. Tým by došlo k vyváženiu moci iného (silnejšieho) štátu alebo skupiny štátov a bola by dosiahnutá určitá rovnováha moci v danom priestore. V súlade s týmto názorom bola vojna považovaná za nástroj dosiahnutia mocenskej rovnováhy a zaistenia stability a bezpečnosti.³⁰

Zaujímavé myšlienky o podstate konfliktov vyjadril aj anglický filozof a štátnik (lord kancelár za vlády Jakuba I.) *Francis Bacon* (1561 - 1626), ktorý je považovaný za otca empirizmu a experimentálnej metódy. Rozvinul nové chápanie úloh vedy a základy indukcie. Cieľom poznania je podľa neho zvyšovať moc človeka nad prírodou, pričom prostriedkom k dosiahnutiu tohto cieľa je objavenie príčin javov. Ako prvý použil systémovú analýzu na odhalenie príčin sociálnych konfliktov vo

---

²⁹ WILLIAMS, G. 1995. Thoma Hobbes: Moral and Political Philosophy. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/hobmoral/>>

³⁰ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 12

vnútri štátu. Je autorom slávnej vety: *Scientia potestas est*, ktorá sa dá preložiť ako: „Vedenie je moc“. Vymyslel tiež šifru k zabezpečeniu diplomatickej korešpondencie.³¹

Vývoj ľudstva v novoveku, okrem viacerých pozitív v podobe rozvoja vedy, techniky a spoločenského pokroku, priniesol aj viacero negatív v podobe zostrenia sociálnych konfliktov. Táto skutočnosť prinútila vtedajších učencov podrobnejšie sa zaoberať protirečivosťou a rozpormi v spoločnosti, súperením medzi ľuďmi, spoločenskými triedami a konfliktami medzi štátmi. Osvietenská filozofia prispela k ochrane ľudských práv a obrane mieru, avšak v otázke podstaty násilia medzi ľuďmi a konfliktov medzi štátmi či národmi sa dostala čiastočne na scestie, pretože sa snažila hľadať určitý ideálny stav bez vojen a iných civilizačných neduhov (choroby, chudoba, hlad) vo vtedajšej spoločnosti.

Predstaviteľom optimistického prístupu k objasneniu podstaty sociálnych konfliktov sa stal francúzsky filozof obdobia osvietenstva *Jean-Jacques Rousseau* (1712 - 1778), ktorý na rozdiel od Hobbesa považuje človeka v jeho podstate za dobrého, mierumilovného, stvoreného a predurčeného pre šťastie. Staval sa skepticky ku kultúrnemu pokroku ľudstva, vyzdvihoval prírodného človeka nad človekom kultúrnym a volal po návrate k prírode. Tvrdil, že pokrok vied a umenia vedie k degenerácii ľudskej spoločnosti a že človek sa môže navrátiť k prírode jedine formou výchovy dieťaťa. Príčinou nerovnosti medzi ľuďmi je podľa neho majetková nerovnosť. Hlásal, že panovník v štáte by mal byť podriadený ľudu a v prípade nespokojnosti ho ľud môže zvrhnúť. Do veľkej miery svojimi myšlienkami ovplyvnil Francúzsku revolúciu, marxistickú a neo-marxistickú filozofiu, radikálnu demokraciu a utopický socializmus.³²

Vo svojej „Rozprave o pôvode nerovnosti medzi ľuďmi“ obhajoval názor, že príroda urobila človeka dobrým, slobodným a preto šťastným; no spoločnosť, ktorej podstatou je vlastníctvo (podľa neho príčina všetkého zla), urobila človeka zlým, neslobodným, otrokom, a preto biednym. V období, ktoré charakterizoval ako

---

³¹ SIMPSON, D. 1995. Francis Bacon. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/bacon/>>

³² DELANEY, J. J. 1995. Jean-Jacques Rousseau. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/rousseau/>>

prirodený stav, si boli ľudia rovní, no civilizačný vývoj ich zbavil rovnosti, slobody a šťastia. V práci „O spoločenskej zmluve“ rozvíja ideu slobodnej občianskej spoločnosti a vyjadruje presvedčenie, že vývoj dospeje k všeobecnej zhode, ľudia znovu nájdu prirodzenú harmóniu a nastolia večný mier. Dosiahnutie spoločenskej zhody a nastolenie večného mieru však nebude možné bez určitej formy prinútenia.³³

Omyl spočívajúci v spájaní násilia, vojen a všetkého zlého s civilizáciou, triednou štruktúrou a štátom pretrval veľmi dlho. Zároveň úvahy o zvrchovanosti ľudu a spoločnej vôli nepriamo prispeli ku vzniku totalitných ideológií a k masovému zabíjaniu. Potvrdzuje to napríklad Rousseaua myšlienka, podľa ktorej ak je prospešné pre štát, aby občan zomrel, tento má zomrieť, pretože len s touto podmienkou doteraz žil v bezpečí, a tiež preto, že jeho život už nie je len darom prírody, ale podmieneným darom štátu.³⁴

Jeden z najvplyvnejších filozofov v histórii západnej filozofie – *Immanuel Kant* (1724 - 1804) – predstaviteľ nemeckej klasickej filozofie, ktorého príspevky k metafyzike, gnozeológii, etike a estetike ovplyvnili takmer všetkých jeho nasledovníkov, a ktorého kritické dielo sa stalo ohniskom viacerých smerov a škôl, tvrdil, že mierový stav ľudí nie je prirodzeným stavom, ale musí byť vytvorený (zákonný). Za prirodzený stav pokladal vojnový stav (bezzákonný), ktorý v sebe zahŕňa nielen obdobie bojov, ale aj obdobie po skončení vojny, kedy hrozí nebezpečenstvo vypuknutia nového konfliktu.³⁵

Adam Smith (1723 - 1790), škótsky filozof, etik, sociológ a zakladateľ modernej politickej ekonómie, vo svojom najznámejšom diele „Rozprava o podstate a pôvode bohatstva národov“ presadzoval teóriu, nazývanú aj neviditeľná ruka trhu, podľa ktorej by štát do ekonomiky vôbec nemal zasahovať. Zároveň v ňom objasňoval konflikt ako mnohoúrovňový jav, ktorého základom je rozdelenie spoločnosti na triedy a ekonomické súperenie. Protiklady medzi triedami (kapitalistami, vlastníkami pôdy

---

³³ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 13

³⁴ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9, s. 16

³⁵ JANKOVIK, T. 1995. Immanuel Kant: Metaphysics. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/kantmeta/>>

a námezdnými robotníkmi) považoval za zdroj progresívneho rozvoja spoločnosti a sociálny konflikt za určité blaho ľudstva.³⁶

Témam násilia, konfliktov a mieru sa nevyhýbali ani ďalší významní myslitelia. Veľmi dôležitou pre pochopenie významu násilia v rámci spoločenských vzťahov bola práca *Georga Wilhelma Fridricha Hegela* (1770 - 1831), predstaviteľa nemeckej klasickej filozofie a autora systematickej teórie dialektiky, ktorý významným spôsobom ovplyvnil myslenie o štáte. Jeho filozofické učenie o dialektickom vývoji, ktorého hybnou silou je neustály boj protikladov, predstavovalo významný posun v skúmaní konfliktov. Každá udalosť podľa neho vyvoláva reakciu, protikladnú udalosť a z ich spojenia vzniká nová jednota na vyššej úrovni. Celý prírodný a spoločenský vývoj sa teda uskutočňuje po špirále rastúcej dokonalosti. Dejiny sveta sú preto podľa Hegela, v dôsledku boja protikladov, dejinami neustáleho zlepšovania. Konflikt tak podľa neho zohráva pozitívnu, konštruktívnu funkciu.³⁷

Ku klasickým dielam, ktoré výrazne ovplyvnilo formovanie názorov na vojenské konflikty, patrí práca pruského generála, účastníka mnohých vojnových ťažení a vojenského teoretika *Carla von Clausewitza* (1780 - 1831) „O vojne“. Okrem vojenskej taktiky a stratégie v nej venoval pozornosť aj širším politickým súvislostiam vojny, pričom poukázal na úzku vzájomnú súvislosť medzi politikou a vojnou. Známa je aj jeho definícia vojny, podľa ktorej „vojna je iba pokračovaním politiky inými prostriedkami“.³⁸ Clausewitzov prínos spočíval tiež v tom, že sa na vojnu prestalo pozerat' ako na biologickú nevyhnutnosť, či ako na prejav vôle monarchu. Odhalil príčinu medzinárodného vojnového konfliktu, spočívajúcu vo vnútornom vývoji štátov, v eskalácii vnútorných politických problémov až do ich prerastenia do konfliktov na medzinárodnej úrovni.³⁹

---

³⁶ SMITH, A. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha : Liberální institut, 2001. 986 s. ISBN 978-80-8638-915-8.

³⁷ DUQUETTE, D. A. 1995. Hegel: Political and Social Thought. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/hegelsoc/>>

³⁸ CLAUSEWITZ, C. 1832. *O vojne*. Brno : Bonus, 1996. 749 s. ISBN 80-8591-427-1.

³⁹ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 14

Vojnou a teóriou revolúcie sa intenzívne zaoberala aj marxistická filozofia. *Karl Marx* (1818 - 1883) – nemecký filozof, ekonóm, historik, novinár a ideológ robotníckeho hnutia, a *Fridrich Engels* (1820 - 1895) – nemecký sociológ, filozof, ekonóm, žurnalista, továrnik a Marxov spolupracovník, rozpracovali koncepciu materialistického poňatia dejín, teda dejín založených na ekonomických zákonoch. Vo svojich teóriách sa snažili dokázať, že v spoločnosti je prítomný verejný konflikt, ktorý sa dá odstrániť iba nastolením komunistickej spoločnosti a zrušením súkromného vlastníctva a spoločenských tried. Vplyv ich diela bol obrovský ako na vedeckom, tak i na politickom poli a ich myšlienky sa stali inšpiráciou pre celý rad smerov v ľavicovej časti politického spektra.

Marx a Engels podstatne prispeli k štúdiu fenoménu násilia a rozvoju sociálno-ekonomického pohľadu na vojnu. Dokázali postrehnúť zrod nových masových armád vedených nacionalistickou alebo revolučnou vášňou. Zrejme ako prví z vojenského hľadiska analyzovali boje revolučných síl proti pravidelnej armáde. Na druhej strane, väčšina ich prognóz, ktoré sa týkali ich súčasnosti (1848 – 1871), sa nesplnila. Nedokázali sa totiž oprostiť od politickej angažovanosti. Očakávali veľkú revolúciu a rýchly pád konzervatívnych vlád v Európe, čomu podriaďovali svoje prognózy, a zároveň nemali radi Prusko, takže nechceli uznať niektoré jeho kvality. Práce písané v sedemdesiatych až deväťdesiatych rokoch 19. storočia už prezrádzajú realistickejší pohľad na svetovú politiku a Engels v podstate úspešne predvídal rozpútanie a základný priebeh prvej svetovej vojny.⁴⁰

Negatívnu úlohu v teoretickom zdôvodňovaní podstaty a funkcie konfliktu zohral britský národný ekonóm a sociálny filozof *Thomas Robert Malthus* (1766 - 1834), ktorý sa „preslávil“ svojou teóriou o preľudnenosti. Podľa tejto teórie sa ľudstvo príliš rýchlo rozmnožuje. Nedostatok potravín, vojnové konflikty a epidémie však tomuto rastu bránia a sú teda prospešné pre zachovanie ľudskej rasy. Malthus sa stal inšpirátorom mnohých despotických režimov (vrátane národného socializmu v Nemecku), využívajúcich jeho teóriu na zdôvodnenie genocídy „menejcenných“ rás, ktoré sa podľa ich názoru rýchlo rozmnožovali a ohrozovali existenciu „čistej“ rasy.

---

⁴⁰ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9, s. 17

Britský prírodovedec *Charles Robert Darwin* (1809 - 1882) sa zapísal do dejín ako pôvodca teórie evolúcie prirodzeným výberom. Nebol síce prvý, kto prišiel s myšlienkou evolúcie, pretože túto zdedil po svojom starom otcovi Erazmovi Darwinovi, patrí mu však nesporné autorstvo práce „O pôvode druhov“, ktorého ústredná myšlienka spočíva v tom, že vývoj v živej prírode je neustálym bojom druhov o zachovanie svojej existencie. V prírode existuje prirodzený výber, to znamená, že prežívajú a rozvíjajú sa len najsilnejšie druhy. V tom by nebol problém, pokiaľ by sa tieto názory neprenášali do sociálnych a psychologických teórií, slúžiacich na zdôvodnenie sociálneho násilia. Teória, známa ako sociálny darwinizmus sa snaží vysvetliť sociálne chovanie subjektov (národov, štátov) použitím pojmov prevzatých z Darwinovho pojatia boja o život a prirodzeného výberu. Sociálny darwinizmus sa stal aj jedným z pilierov nacistickej geopolitiky – teórie nároku na rozširovanie životného priestoru (*lebensraum*) pre Tretiu ríšu a súčasne stal sa zdrojom pre vznik zvrátených koncepcií „sociálnej hygieny“ či „čistoty rasy“.

Do skupiny názorov, ktoré negatívne ovplyvnili teóriu konfliktov, resp. ju deformovali na zdôvodnenie veľmocenských ambícií národov a štátov, patria aj názory nemeckého filológa a filozofa *Friedricha Wilhelma Nietzscheho* (1844 - 1900). Zvrátené sú najmä jeho tézy o prospešnosti vojny ako prostriedku sebarealizácie „nadčloveka“, ktorý sa vyznačuje silou, láskou k vojne, bojachtivosťou a vôľou po moci. Vo svojej práci „Mimo dobra a zla“ uvádza, že život sám je predovšetkým prisvojovanie, urážanie, prekonávanie cudzieho a slabšieho, útlak, tvrdosť, vnucovanie vlastných foriem a vykorisťovanie, a kto tak nekoná, popiera vôľu k životu. Z hľadiska spoločenských útvarov je podľa neho prejavom ich života vôľa k moci, snaha získať prevahu, vôľa rásť a rozširovať sa. Aj toto „učenie“ sa stalo jedným z pilierov nacistickej ideológie.⁴¹

---

⁴¹ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 15

1.4 Moderné názory a teórie o konfliktoch

Konflikty 19. a 20. storočia nemožno pochopiť bez pochopenia zmien v politickom myslení, ktoré priniesli predovšetkým nacionalizmus, politická revolúcia a demokratizácia.⁴² Keď sa hlavnou identifikačnou skupinou stal národ a štát, nesmierne sa zvýšili možnosti štátov aktivizovať svojich obyvateľov a zaangažovať ich do rôznych konfliktov. Vojny tak opäť získali ideologický charakter, ktorý stratili v 17. storočí.

Štáty sa začali deliť na liberálne demokratické (napr. USA, Veľká Británia, Francúzsko) a autokratické (napr. Rusko, Rakúsko), čím pre politických mysliteľov vyvstal problém, ako majú vyzerat' vzťahy medzi týmito tak rozdielnymi štátmi.

John Stuart Mill (1806 - 1873) – britský filozof, logik, ekonóm a morálny apolitický teoretik, prehodnotil a významným spôsobom doplnil systém názorov, ktoré sa považujú za výraz úsilia o obranu empirizmu a liberálnych politických náhľadov na spoločnosť a kultúru, čo z neho učinilo najvýznamnejšieho anglického filozofa 19. storočia. Hlavným cieľom jeho filozofie bolo rozvíjať pozitivistický pohľad na svet a miesto človeka v ňom, čo má výrazne prispieť k pokroku ľudského poznania a slobody jednotlivca. Z hľadiska jeho názorov na vzťahy medzi štátmi, tvrdil, že hoci slobodné, liberálne štáty majú morálnu prevahu nad autokratickými štátmi, nie je vhodné pokúšať sa meniť ich na svoj obraz.⁴³

Opačný názor zastával *Giuseppe Mazzini* (1805 - 1872) – taliansky vlastenec, filozof, politik a horlivý zástanca myšlienky zjednotenia Talianska, ktorý presadzoval intervencionizmus a volal po pomoci národom bojujúcim za slobodu.⁴⁴

Systematicky začal byť konflikt skúmaný až začiatkom 20. storočia, a to najmä zásluhou *Maxa Webera* a *Georga Simmela*, ktorí vo svojich dielach dokázali, že konflikt je neoddeliteľnou súčasťou sociálneho života.

---

⁴² KNUTSEN, T. L. 2005. *Dějiny teorie mezinárodních vztahů*. Brno : Centrum strategických studií, 2005. 352 s. ISBN 978-80-9033-333-8, s. 167

⁴³ HEYDT, C. 1995. John Stuart Mill. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/milljs/>>

⁴⁴ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9, s. 18

Nemecký sociológ, ekonóm a politik *Max Weber* (1864 - 1920), považovaný za jedného z klasikov sociológie a kultúrnych a sociálnych vied, definoval štát ako entitu, ktorá má monopol na legitímne použitie sily, moci. Je to podľa neho inštitucionálny mocenský zväz, ktorí si na určitom území monopolizoval legitímne fyzické násilie ako prostriedok na udržanie svojej moci a na tento účel sústredil v rukách svojich vedúcich činiteľov vecné prevádzkové prostriedky. Weber je taktiež považovaný za najvýznamnejšieho mysliteľa konca 19. storočia, ktorý predložil teóriu etiky zodpovednosti pre politikov. Za politiku považoval každú aktivitu, vďaka ktorej môže štát zasahovať do distribúcie moci, a preto by mal každý politik prijať dva druhy etiky, už zmienenú etiku zodpovednosti, a zároveň etiku konečného dôsledku, a niest' tak zodpovednosť za svoje činy a rozhodnutia.⁴⁵

Podľa Webera spoločnosť je tvorená skupinami, ktoré sa navzájom odlišujú svojím statusom. Vzhľadom na rozdielny status majú rozdielne záujmy, ktoré vyvolávajú sociálne konflikty. Akékoľvek nádeje na možnosť odstránenia konfliktov zo života spoločnosti sú teda podľa neho vzhľadom na existenciu rozdielného statusu skupín iluzórne, a preto sa treba zmieriť s večným bojom jedných ľudí proti druhým. Tento boj, považovaný za sociálny vzťah, je konanie orientované na presadenie vlastnej vôle jedného proti odporu druhého.⁴⁶ Weber však rozlišuje medzi bojom a konkurenciou, ktorú nepovažuje za boj, ale za vzájomné súperenie bez použitia fyzického násillia. Weber tiež rešpektuje fakt, že záujmy ľudí nie sú vždy len protichodné, ale môžu byť aj zhodné, čo vytvára predpoklad pre rovnováhu a pre dosiahnutie sociálneho konsenzu.⁴⁷

Georg Simmel (1858 - 1918) – nemecký filozof a sociológ (zakladateľ formálnej sociológie), teoretik umenia a najdôležitejší predstaviteľ filozofie života sa vo svojich prácach nezaoberal skúmaním spoločnosti ako celku, nevenoval sa minulosti, ani neprognozoval budúcnosť, čím sa líšil od svojich sociologických súčasníkov. Predmetom jeho záujmu bola analýza vtedajšieho života spoločnosti.

⁴⁵ WILLIAMS, G. 1995. Responsibility. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/responsi/>>

⁴⁶ WEBER, M. 1999. *Základné sociologické pojmy*. Bratislava: SOFA, 1999. 145 s. ISBN 80-85752-44-1, s. 93

⁴⁷ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 15

Simmel rozlišoval formu a obsah sociálnych javov, pričom ho zaujímali iba všeobecné formy vzťahov, neviazané časovo ani priestorovo, ako napríklad vzťahy nadriadenosti a podriadenosti, napodobňovania, deľby práce, konkurencie, reprezentácie, vytvárania strán a vnútornej konsolidácie. Tieto formy možno nájsť v rozmanitých sociálnych skupinách, líšiacich sa cieľom a významom (napríklad štát, hospodárske spoločenstvo, rodina, cirkev, gang a pod.).

Podľa Simmela práve prieniky skupinových záujmov zmierňujú konflikty a vytvárajú pôdu pre stabilitu demokratických spoločností. Napriek tomu považoval konflikty za neoddeliteľnú súčasť sociálneho života. Konflikty podľa neho vyjadrujú určitú formu socializácie, ale tiež sú výrazom dynamiky a aktivity skupín, čo môže mať pozitívne i negatívne stránky, pričom obe – konflikt i spolupráca – majú rovnako dôležitú spoločenskú funkciu. Podľa Simmela vznik a vyriešenie vnútorných konfliktov predstavuje cestu k obnove každej kultúry. Simmelove poňatie sociológie ovplyvnilo najmä americkú sociológiu. Z jeho prác vychádza napríklad teória konfliktu alebo sociológia každodennosti.⁴⁸

Významný príspevok ku skúmaniu konfliktov predstavuje všeobecná teória konfliktného správania *Kenetha Bouldinga* (1910 - 1993). Východiskom jeho koncepcie bolo poznanie toho, že konfliktné správanie ľudí a ich stále nepriateľstvo k ľuďom sebe podobným, predstavuje prirodzenú formu ich správania. Napriek takémuto pesimistickému prístupu k ľudskej prirodzenosti však Boulding vyjadril nádej, že vo vzťahoch medzi ľuďmi dokážu rozum a morálne normy čiastočne neutralizovať formy konfliktného správania.⁴⁹

Ďalším, kto významne prispel k rozvoju teórie konfliktov, bol americký sociológ *Lewis Alfred Coser* (1913 - 2003), podľa ktorého konflikty môžu upevňovať sociálny poriadok v spoločnosti. Konflikty totiž podľa neho vedú k vyjasneniu identity skupín i celej spoločnosti a fungujú ako ventil sociálneho napätia. Absencia konfliktu v spoločnosti nie je teda indikátorom stability, ale práve naopak, stabilné spoločnosti si konflikty môžu dovoliť, pretože ich ďalej posilňujú, kým krehké spoločnosti sa

---

⁴⁸ OTTO, J. *Ottův slovník naučný nové doby*, zväzok 10, s. 1239

⁴⁹ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 15

konfliktom v obave z rozpadu vyhýbajú, čím napätie v nich skryte rastie a jedného dňa také spoločnosti rozorve.

Coser dokonca tvrdí, že nie spoločné záujmy, ale práve konflikty ľudí najviac spájajú. Práve preto je spoločnosť s mnohými konfliktami najviac súdržná a ľudia v nej majú najviac spoločného (práve spory). Coser takéto spojenie prostredníctvom konfliktu nazýva „antagonistická kooperácia“. Nie úplne všetky konflikty sú však pre spoločnosť blahodarné.

Coser zároveň rozlišuje realistický a nerealistický konflikt. Realistický konflikt vzniká pri riešení nejakého reálneho problému, vrcholí víťazstvom silnejšej strany a tým býva uzavretý. Pri nerealistickom konflikte je však cieľom agresia sama, preto nemôže byť nájdené žiadne riešenie a nastolená rovnováha. Ak vyhrá agresor, len ho to povzbudí k ďalšej agresii, a naopak, ak prehrá, stane sa prehra zámienkou k neskoršiemu útoku. Nerealistické konflikty podľa neho spoločnosť neposilňujú, ale deštruujú.⁵⁰

Teóriou a najmä objasnením zdrojov konfliktu sa zaoberal aj britsko-nemecký sociológ, filozof a liberálny politik *Ralph Gustav Dahrendorf* (1929 - 2009), podľa ktorého hlavným zdrojom konfliktu nie sú rozpory ekonomickej povahy, ale politické súperenie medzi sociálnymi skupinami o podiel na moci a o možnosť rozhodovať o tých, ktorí sú z podielu na moci vylúčení. Tvrdí, že moderný sociálny konflikt predstavuje boj medzi ekonomickými a politickými silami, a že je to boj skupín o možnosť participácie, ktorá sa meria sa počtom ľudí, ktorí majú prístup na trhy, a zároveň k aktívnemu verejnému a sociálnemu životu.⁵¹ Dahrendorf je svojou teóriou v spore nielen s Marxom, ale aj s Coserom, pretože nesúhlasí s jeho názorom, že konflikty plnia pozitívnu, integračnú funkciu, skôr vidí konflikt ako nástroj spoločenskej zmeny.⁵²

---

⁵⁰ COSER, L. A. 1956. *The Functions of Social Conflict*. New York : The Free Press, 1956. 188 s. ISBN 0-02-906810-X.

⁵¹ MANN, D. 2011. *Understanding Society: A Survey of Modern Social Theory*. Ontario, Canada : Oxford University Press, 2011. 481 s. ISBN 978-0-19543-250-3, s. 42

⁵² HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 16

Významom konfliktov v systéme riadenia sa zaoberala americká politologička a filozofka *Mary Parker Folletová* (1868 - 1933), ktorá analyzovala psychologické aspekty konfliktov v sociálnych skupinách. Došla k záveru, že konflikty sú normálnym procesom, v priebehu ktorého je aktivizovaný potenciál všetkých zúčastnených, a že výsledok konfliktu prináša prospech všetkým aktérom.⁵³

Významným spôsobom obohatil teóriu konfliktov americký sociológ *Randall Collins* (1941), podľa ktorého existujú v každej spoločnosti dve triedy:

- a) jedna, ktorá kontroluje nedostatkové (deficitné) služby a statky, a
- b) druhá, ktorá o ich kontrolu usiluje.

Collins vo svojom diele taktiež definuje základné predpoklady, ktoré sú nevyhnutné pre analýzu konfliktov:

- a) každý človek podľa neho sleduje v prvom rade uspokojenie svojich záujmov a vyhýba sa ich neuspokojeniu;
- b) rôzni ľudia majú k dispozícii rôzne (odlišné) zdroje, pomocou ktorých môžu dosahovať svoje egoistické ciele (možnosť fyzického donútenia, schopnosť vyvolávať emočné väzby, sexuálna atraktivnosť, majetok a pod.);
- c) nerovnosť v rozdelení zdrojov umožňuje jedným získavať prevahu nad druhými, pričom odpor tých, ktorí sa ocitnú v podriadenosti, umocňuje konflikt, pretože platí bod 1;
- d) idey a vieru treba vysvetľovať v súvislosti so záujmami ľudí, ktorí majú k dispozícii zdroje umožňujúce im ich idey a záujmy presadzovať.

Hofreiter na margo uvedeného dodáva, že idea, náboženstvo, viera sama o sebe nemôže byť objektom konfliktu. Tým ju urobí niekto, kto má moc, silu a prostriedky presadzovať ju proti vôli iných. Sama idea, viera je spravidla nástrojom na mobilizáciu a radikalizáciu, resp. zámienkou na dosahovanie materiálnych cieľov a záujmov.⁵⁴

---

⁵³ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 17

⁵⁴ Tamtiež, s. 17

1.5 Vplyv geopolitiky na názory a teórie o konfliktoch

Výrazný konfliktogénny faktor konca 19. storočia predstavoval náhly vzostup imperialistických predstáv zameraných na získavanie územia – hoci nezriedka ekonomicky prakticky nevyužiteľného, ako bolo napríklad africké alebo ázijské vnútrozemie. Začali sa preteky o zapichnutie vlajok do posledných neobsadených miest na mape sveta. Akýsi neoimperialistický romantizmus našepkával európskym národom, že ich veľkosť a blahobyť závisí od počtu štvorcových kilometrov, označených na mape farbou toho-ktorého národa. Toto úsilie podporovali aj vtedajší predstavitelia geopolitiky – *Fridrich Ratzel* (1844 - 1904), *Alfred Mahan* (1840 - 1914) alebo *Karl Haushofer* (1869 - 1946), ktorých názory boli veľmi populárne v podstate až do konca druhej svetovej vojny.

Keďže vtedajší geopolitici porovnávali moc, silu a prestíž štátov podľa najjednoduchších kritérií viac-menej agrárnej epochy, to znamená podľa veľkosti ovládaného územia, počtu obyvateľov, veľkosti armády alebo vojenskej kontroly strategických území, aplikácia ich učenia musela nevyhnutne viesť k zdôrazňovaniu vojenskej moci, konfrontácii medzi štátmi a nakoniec k vojne. Aj preto bola geopolitika v histórii ľudstva viackrát zneužitá na ospravedlnenie agresívnej a dobyvačnej politiky alebo predurčenosti jednej časti sveta alebo národa na ovládanie iných častí sveta alebo národov. Výstižný príklad predstavuje Hitlerovo učenie o „lebensraum“ (životnom priestore), ktoré vychádzalo práve z takýchto úvah geopolitického vplyvu.⁵⁵

Z hľadiska definovania geopolitiky, je potrebné uviesť, že zatiaľ neexistuje žiadna jednotná a univerzálna definícia geopolitiky, v praxi sa však používajú viaceré. Napríklad Krejčí definuje geopolitiku ako „teóriu, ktorá študuje zákonitosti vplyvu zemského povrchu na politiku štátu a zákonitosti pohybu sily v priestore“.⁵⁶ Okrem nej možno nájsť v odbornej literatúre aj iné definície. Jedna z nich hovorí, že „geopolitika je vedná disciplína, ktorá sa zaoberá vplyvom geografických faktorov na politiku a históriu ľudstva“. Iná definuje geopolitiku ako „myšlienkový smer snažiaci

⁵⁵ DERGACHEV, V. A. 2000. *Geopolitika*. Kiev : Vira-R, 2000. 446 s. ISBN 978-96-6954-405-6.

⁵⁶ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 523

sa s využitím poznatkov z geografie porozumieť problémom sveta a jeho politického vývoja“. Alebo, že je to „teória, ktorá sa zaoberá skúmaním vzťahov medzi geografickými podmienkami a politikou štátu“. A ďalšia zasa hovorí, že „geopolitika vysvetľuje pomery v štátoch a vzájomné vzťahy štátov ich zemepisnou polohou a z toho vychádza teória o nutnosti posudzovať medzinárodné vzťahy z hľadiska zemepisných oblastí“.⁵⁷

Za pozornosť tiež stojí, ako bola geopolitika charakterizovaná v zborníku „Základy geopolitiky“ z roku 1928, na vydání ktorého sa podieľali vydavatelia geopolitického časopisu Bausteine zur geopolitik:

- a) geopolitika je učenie o závislosti politických procesov na zemi;
- b) geopolitika je vybudovaná na širokom základe geografie, zvlášť politickej geografie, ako učenie o politických organizmoch v priestore a ich štruktúre;
- c) podstata zemepisných priestorov pochopená geografiou dáva geopolitike rámec, vo vnútri ktorého musia politické procesy prebiehať, ak majú dosiahnuť trvalý úspech, a hoci nositelia politického života samozrejme občas tento rámec prekročia, skôr či neskôr sa zasa uplatní závislosť na zemi;
- d) v zmysle tohto poznatku chce geopolitika dodať výzbroj k politickému jednaniu a byť ukazovateľom cesty v politickom;
- e) tým sa geopolitika stáva náukou, ktorá je schopná doviestť praktickú politiku až do potrebného štádia, kde sa odpútava od pevnej pôdy, čím sa uskutoční prechod nie od „nevedieť“, ale od „vedieť“ k „moci“, čo je ťažšie a súčasne nebezpečnejšie;
- f) geopolitika chce a musí byť geografickým svedomím štátu.⁵⁸

Podľa geopolitických zásad musí životaschopný národ nájsť také vlastné štátne sebavyjadrenie, ktoré mu zaručí ekonomickú sebestačnosť a zbaví ho ekonomickej závislosti na ostatných štátoch. K tomu potrebuje dostatočný životný priestor, teda taký diel zeme, ktorého prírodné zdroje zaistia dostatočnú podporu vlastnej populácie.

---

⁵⁷ BRUKKER, G. – OPATÍKOVÁ, J. 2006. *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava : Robinson, 2006, s. 147

⁵⁸ KREJČÍ. O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 527

Ak takéhoto životného priestoru nie je dostatok, štátne hranice sa stávajú bojovými frontami, pričom štát má právo hľadať prirodzené hranice.

Na doplnenie vyššie uvedených informácií dodávame, že autorom pojmu geopolitika je švédsky politológ *Johan Rudolf Kjellén*, ktorý spojením dvoch gréckych slov geografia a politika (Γεωγραφία a Πολιτική) vytvoril jazykový novotvar, ktorý dovtedy (nielen v gréčtine) neexistoval, a ktorý dáva do vzájomnej súvislosti vzťah medzi politikou a zemským povrchom.

Základom geopolitiky bol pôvodne geografický determinizmus, to znamená zdôrazňovanie geografických, najmä fyzicko-geografických faktorov. Aj preto je pôvodný dôraz na zemepisný determinizmus z prelomu 19. a 20. storočia považovaný za tzv. klasickú geopolitiku. Postupne vzniklo viacero ďalších smerov.⁵⁹

1.5.1 Vplyv geografického determinizmu

Geografický determinizmus predstavuje „súbor teórií a metodologických zásad, ktoré sa snažia vysvetliť vývoj a stav jednotlivých spoločností a štátov na základe zvláštností geografického prostredia, v ktorom sa nachádzajú, alebo aspoň niektorým z jeho činiteľov, ako je napríklad charakter pôdy, vodstva, fauny a flóry, nadmorská výška a jej výkyvy, nerastné bohatstvo, klimatické podmienky a pod.“⁶⁰ Zvláštny význam dodáva geografickému prostrediu ich stálosť a merateľnosť.

Viacerí autori, napríklad Spykman, zdôrazňujú, že geografia predstavuje najzávažnejší faktor pri formovaní národnej politiky, pretože je najtrvalejší. A keďže geografické charakteristiky štátov sú relatívne nemenné a nezameniteľné, geografické požiadavky týchto štátov zostávajú relatívne rovnaké po stáročia.

Geografický determinizmus možno charakterizovať aj ako vedeckú koncepciu, ktorá prisudzuje geografickému prostrediu rozhodujúcu úlohu pri formovaní a rozvoji človeka a ľudskej spoločnosti. Podľa tejto koncepcie geografia predstavuje

---

⁵⁹ FLINT, C. 2012. *Introduction into Geopolitics*. New York : Routledge, 2012. 312 s. ISBN 978-41566-773-9.

⁶⁰ KREJČÍ. O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 523

najzávažnejší faktor pri formovaní politiky štátov, pretože tieto faktory sú jedny z tých, ktoré určujú veľkosť moci štátov. Vyjadriť to možno vzťahom:

$$moc = sila \times poloha.$$

Preto sa teritórium a jeho zdroje stali takou vážnou, a dá sa povedať i trvalou príčinou minulých i súčasných konfliktov. Teritoriálny imperatív bol základným motívom agresívneho správania sa národných štátov a príčinou mnohých konfliktov. Príčinou väčšiny krvavých konfliktov éry nacionalizmu bola snaha ovládnuť určité územie, získať teritórium pre rozšírenie svojej moci, alebo naopak, strata územia bola vnímaná ako národná pohroma.⁶¹

1.5.1.1 Telurokracia verzus talasokracia

Základom konfliktnej podstaty klasickej geopolitiky je potvrdenie dualizmu založeného na geografickom usporiadaní planéty. Tento dualizmus sa odráža v odvekom antagonizme a konflikte „telurokracie“ – suchozemskej, pevninskej moci, a „talasokracie“ – morskej moci. Tento konflikt bolo možné pozorovať už v antických časoch, napríklad v podobe viacerých konfliktov medzi trhovou a obchodnou civilizáciou reprezentovanou Kartágom alebo Aténami a vojensko-autoritatívnou civilizáciou reprezentovanou Rímom alebo Spartou. Už z týchto príkladov vidieť, že tento dualizmus sa od samého počiatku vyznačoval nepriateľstvom medzi dvoma svetmi: svetom morskej moci, ktorý bol dynamický, pohyblivý a rozvíjajúci sa, a suchozemským svetom, ktorý sa vyznačoval statickosťou a relatívnou nemennosťou.

Telurokracia, svet suchozemskej moci bol ohraničený pevninou, pričom jej jadro tvorilo vždy vnútorné kontinentálne prostredie Eurázie, nazvané ako *Heartland* (z anglického *heart* – srdce a *land* – krajina). Naproti tomu, *talasokracia*, začínala v pobrežných oblastiach kontinentu a tvorila akýsi vnútorný či kontinentálny polmesiac, nazvaný ako *Rimland*. Geopolitickú mapu sveta dokončuje vonkajší, ostrovný polmesiac, spočiatku dostupný len krajinám morskej moci – Rimlandu.

---

⁶¹ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 23

Takáto všeobecná geopolitická mapa viedla ku konfliktnému civilizačnému dualizmu, k súpereniu dvoch veľkých priestorov – anglosaského a kontinentálneho, eurázijského. Tieto dva veľké priestory, talasokratické a telurokratické, preto spolu súperia na celom svete s cieľom dosiahnuť svetovládu.

V duchu tejto koncepcie je reprezentované aj odveké súperenie *telurokracie* (zemskej, kontinentálnej moci – Land Power, reprezentovanej Ruskom, a *talasokracie* (morskej moci – Sea Power), reprezentovanej USA a ich spojencami zo Severoatlantickej aliancie. V tomto geopolitickom dueli talasokracia, resp. atlantizmus (USA a jeho spojenci) zvíťazili nad telurokraciou, zemskou, kontinentálnou mocou, teda nad Heartlandom. Toto víťazstvo umožnilo nástup jediného svetového hegemonu – USA a uplatňovanie politiky mondializmu (svetovlády).⁶²

1.5.1.2 Teória európskeho kontinentalizmu

V reakcii na narastajúcu moc atlantistov vznikla geopolitická *teória európskeho kontinentalizmu*, ktorá za rozhodujúcu silu považuje Heartland. Podľa tejto teórie osud Európy celkom závisí od osudu Ruska a Eurázie. Zvýrazňujúc význam ruského faktora akcentuje ešte druhý moment, a to že najdôležitejšia úloha v boji s atlantizmom patrí islamskému svetu, predovšetkým antiamerickým režimom. Závery vyplývajúce z tejto koncepcie možno vyjadriť nasledujúcim vzťahom:

$$\text{Rusko (Heartland) + Islam} \times \text{USA + spojenci (atlantizmus, mondializmus)}$$

Je to však veľmi nebezpečná schéma, pretože jednak sa stavia proti euroatlantickej spolupráci, a jednak istým spôsobom legitimizuje akcie radikálnych islamistov a fundamentalistov. Európa je podľa tejto teórie považovaná za nástupisko formovania antiatlantického, eurázijsko-islamského bloku.⁶³

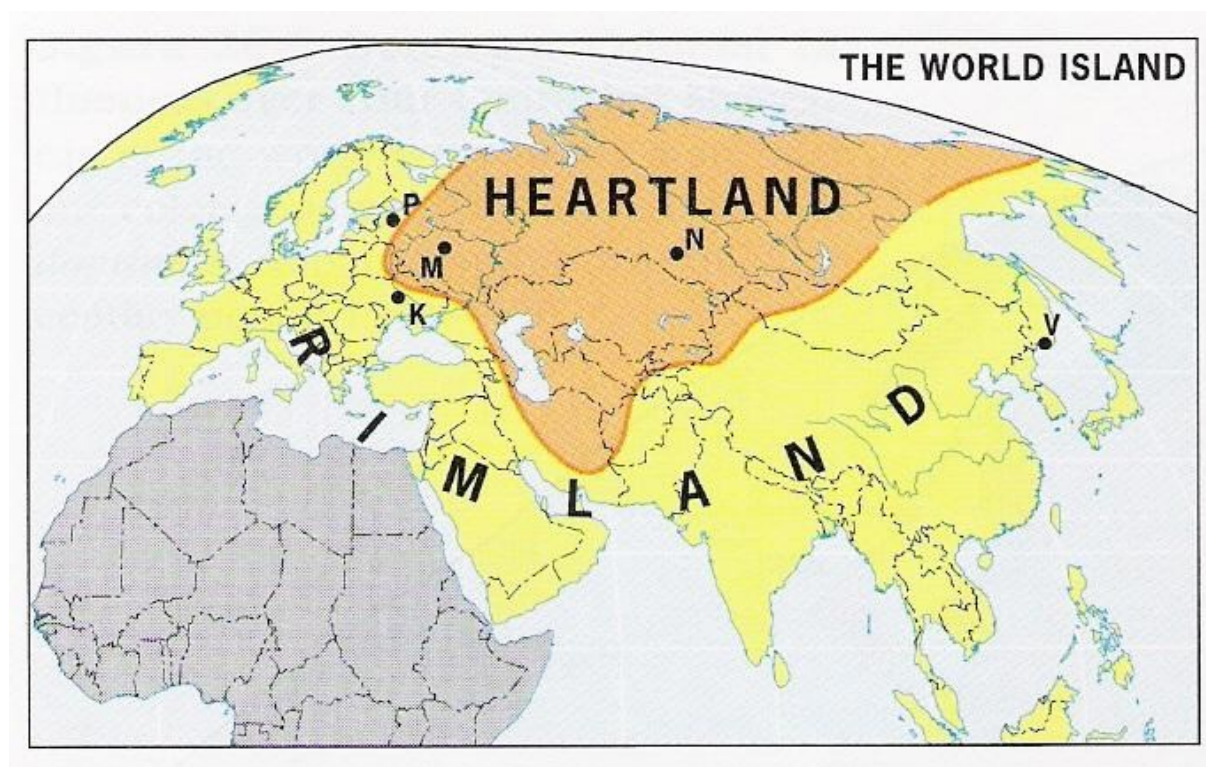
---

⁶² HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 23

⁶³ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 23

1.5.1.3 Teória Heartlandu

Autorom teórie Heartlandu bol britský geograf *Sir Halford John Mackinder* (1861 - 1947), považovaný za jedného zo zakladateľov geopolitiky a geostratégie. Vo svojej teórii vychádzal z toho, že zemepisné skutočnosti sú zásadne určujúce pre medzinárodnú politiku. Za podstatu historického vývoje považoval schopnosť svetových mocností ovládnuť geostrategické územia sveta. Tieto jeho predstavy sú výrazne deterministické. Počas celých dejín ľudstva to mali byť tie mocnosti, ktoré ovládali moreplavbu. V 19. storočí však došlo k zásadnej zmene v možnostiach prepravy a tým aj ku zmene vojenských možností. S rozšírením železnice sa totiž významne rozšírili vojenské možnosti pevninských štátov na úkor štátov ovládajúcich more.

Obrázok 1

Grafické zobrazenie Heartlandu, Rimlandu a Svetového ostrova

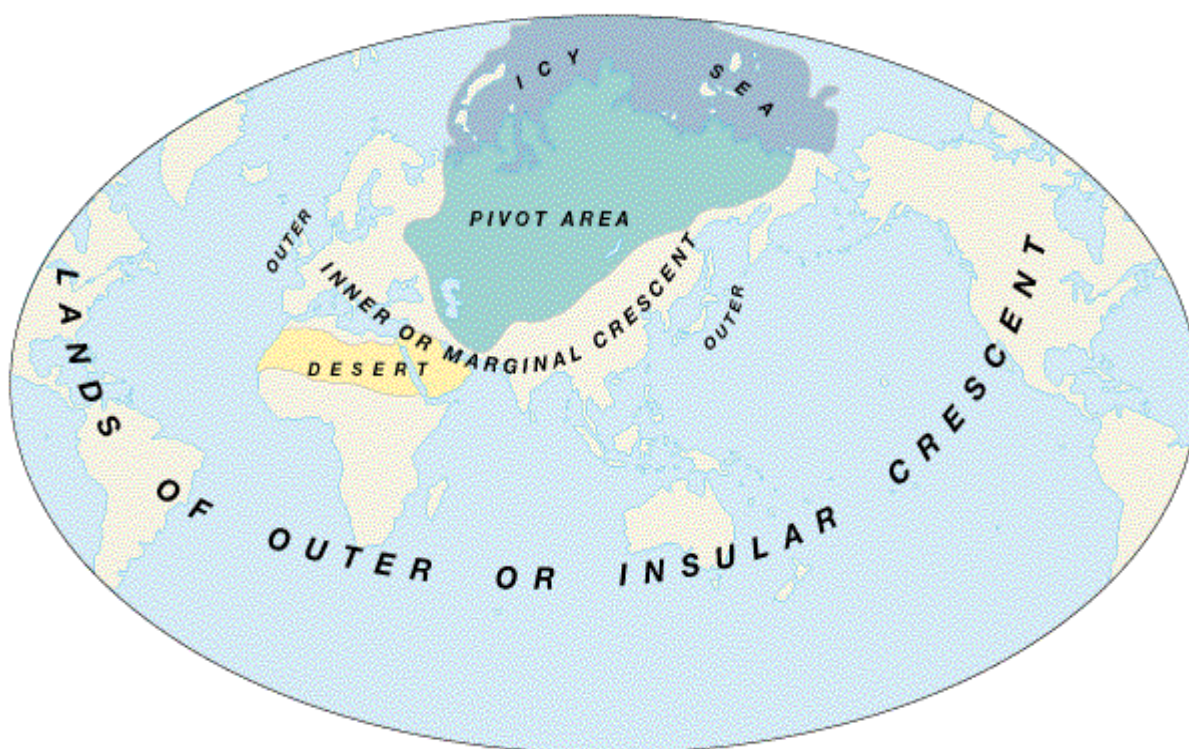
Zdroj: Wordpress.com

Heartlandom označoval Mackinder akési srdce zemegule, reálny fyzický útvar vo vnútri Eurázie, ktorý nemal a ani nemá administratívne hranice, a ktorý zahŕňa

podstatnú časť Ruska. Ovládnutie tohto priestoru predstavovalo podľa MacKindera základný predpoklad pre ovládnutie Svetového ostrova, t.j. Európy, Ázie a Afriky, a tým aj pre ovládnutie sveta. Po prvej svetovej vojne zdôrazňoval nutnosť udržať východnú Európu rozdelenú a oddelenú od Heartlandu, t. j. od Ruska.

Potvrdil to vo svojej najdôležitejšej práci „Demokratické ideály a skutočnosť: štúdium politiky rekonštrukcie“, v ktorej tvrdí, že *„kto ovláda Východnú Európu, ovláda Heartland, a kto ovláda Heartland, ten ovláda Svetový ostrov, nuž a kto ovláda Svetový ostrov, ovláda svet.“*⁶⁴

Obrázok 2

Mackinderov geopolitický model sveta

Zdroj: Slideshare.net.

Mackinder zároveň zostavil geopolitickú mapu sveta tvorenú tromi hlavnými oblasťami:

⁶⁴ MACKINDER, H. J. 1919. *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. Charleston : Nabu Press, 2009. 282 s. ISBN 978-1-11038-746-5

- a) Ústrednou (kľúčovou) oblasťou, nazvanou „Pivot Area“, tzv. Heartlandom, zahŕňajúcou Svetový ostrov,
- b) Vnútrotným alebo okrajovým polmesiacom, nazvaným „Inner or Marginal Cresecent“, zahŕňajúcim pobrežie Eurázie,
- c) Vonkajším alebo ostrovným polmesiacom, nazvaným „Land of outer or Insular Crescent“, zahŕňajúcim kontinenty a ostrovy nachádzajúce sa za vonkajšou hranicou vnútrotného alebo okrajového polmesiaca.

Význam Hertlandu podľa MacKinderovej geopolitickej teórie spočíva v tom, že pokiaľ by sa pozemnej mocnosti (Land Power) z Heartlandu podarilo ovládnuť časť Vnútrotného alebo okrajového polmesiaca a tým sa dostať na pobrežie svetového oceána, získala by táto mocnosť absolútnu dominanciu nad svetom. K takémuto ovládnutiu sveta môže podľa neho dôjsť dvojakým spôsobom, a to tak, že buď:

- a) mocnosť z Vnútrotného alebo okrajového polmesiaca ovládne mocnosť z Heartlandu, alebo
- b) mocnosť z Heartlandu expanduje do Vnútrotného alebo okrajového polmesiaca.

Príklad uplatnenia prvého spôsobu k získaniu svetovlády, t. j. ovládnutia mocnosti Heartland mocnosťou z Vnútrotného alebo okrajového polmesiaca, môžu predstavovať ťaženia z obdobia napoleonských vojen alebo nemecké nacionalistické plány a nacistické ťaženia na Východ v rámci snáh označovaných ako „Ťah na východ“ (nem. Drang nach Osten).

Príkladom uplatnenia druhého spôsobu k získaniu svetovlády, t. j. ovládnutia Vnútrotného alebo okrajového polmesiaca mocnosťou z Heartlandu, môže byť úsilie Ruska a neskôr Sovietskeho zväzu o získanie dominancie v oblasti Vnútrotného alebo okrajového polmesiaca. Aj v súčasnosti sa hlavný predstaviteľ ruskej geopolitiky *Alexander Geljevič Dugin* (1962), politológ, sociológ, filozof, profesor Lomonosovovej univerzity a ideológ tzv. eurázijského hnutia snaží sformovať teoretickú platformu pre presadenie sa Ruska ako globálnej supervelmoci práve s poukazovaním na potrebu znovuzískania vplyvu v oblasti Vnútrotného alebo okrajového polmesiaca vytvorením osi Moskva – Berlín, Moskva – Tokio a pod.

Súperenie o Ústrednú (kľúčovú) oblasť Eurázie nadobudlo globálny rozmer po vstupe USA, ktoré nepatria medzi eurázijské mocnosti, do tohto súperenia. Eurázia sa tak stáva šachovnicou, na ktorej pokračuje boj o svetovú dominanciu. Je to dané aj tým, že väčšina geostrategických hráčov a kľúčové geopolitické ohniská sa nachádzajú práve v Eurázii.⁶⁵

1.5.1.4 Teória Rimlandu

Nový variant geopolitického modelu sveta, podobný MacKinderovmu modelu, vypracoval nemecko-americký geopolitik a geostratég *Nicholas John Spykman* (1893 - 1943), podľa ktorého sa svet delí na:

- a) Heartland zahŕňajúci vnútrozemie Eurázie,
- b) Rimland zahŕňajúci pobrežnú oblasť, t. j. pásмо izolujúce Heartland od teplých, nezamŕzajúcich morí, a
- c) Vonkajšie ostrovy a kontinety (Exterior Continets and Islands).

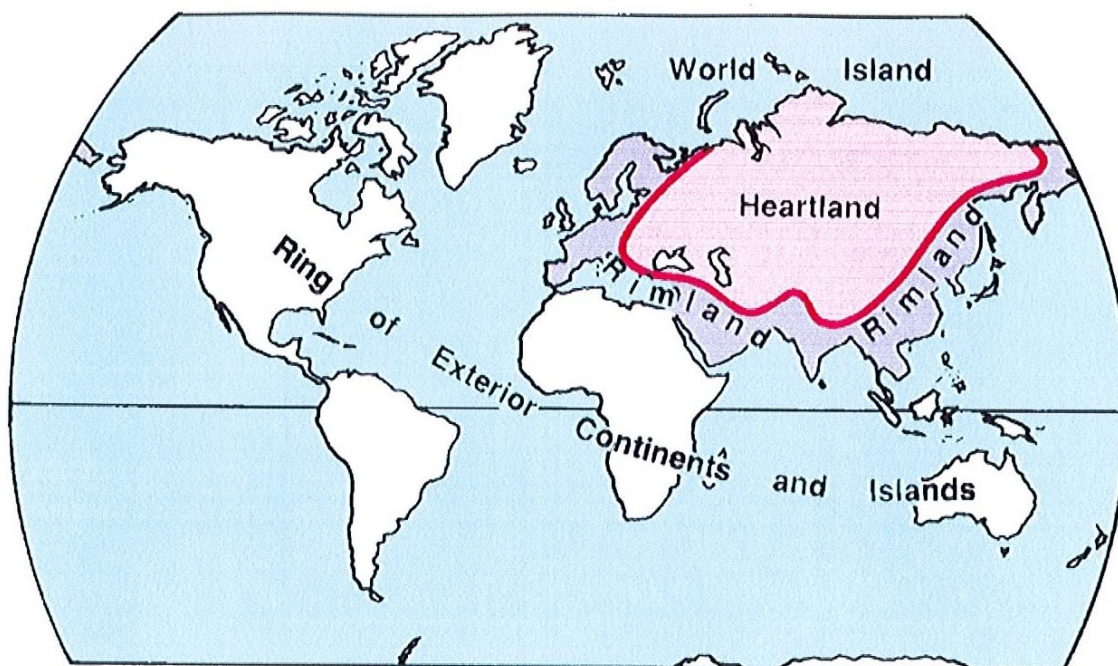
Na rozdiel od MacKinderovej teórie založenej na dominancii Heartlandu, Spykman považoval za rozhodujúcu pobrežnú oblasť, pretože ten, kto podľa neho ovláda pobrežnú oblasť, dominuje nad Euráziou, a ten, kto ovláda Euráziu, vládne svetu. Pobrežná oblasť je teda tá kľúčová, strategická pozícia, ktorá umožňuje kontrolu nad kontinentom. Preto námorne mocnosti (Sea Powers) nesmú dopustiť ovládnutie Rimlandu pozemnou mocnosťou, ktorá ovláda Heartland.⁶⁶

Spykman je považovaný za architekta amerického víťazstva v súperení s kontinentálnymi silami. Tým, že USA ako dominantná Morská moc kontrolovali pobrežné oblasti Európy (garancia obrany Turecka a Grécka), arabského sveta (spojenectvo so Saudskou Arábiou), východnej Ázie (vojna v Kórey a vo Vietname), dosiahli spolu so svojimi spojencami víťazstvo v tzv. studenej vojne. Stali sa hegemonom v globálnom meradle.

---

⁶⁵ BRZEZINSKI, Z. 1999. *Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha : Mladá Fronta, 1999. 228 s. ISBN 80-204-0764-2, s. 47-54

⁶⁶ JONES, M. – JONES, R. – WOODS, M. 2004. *An Introduction to Political Geography: Space, Place and Politics*. New York : Routledge, 2004. 208 s. ISBN 978-0-41525-077-1, S. 125-128

Obrázok 3

Spykmanov geopolitický model sveta

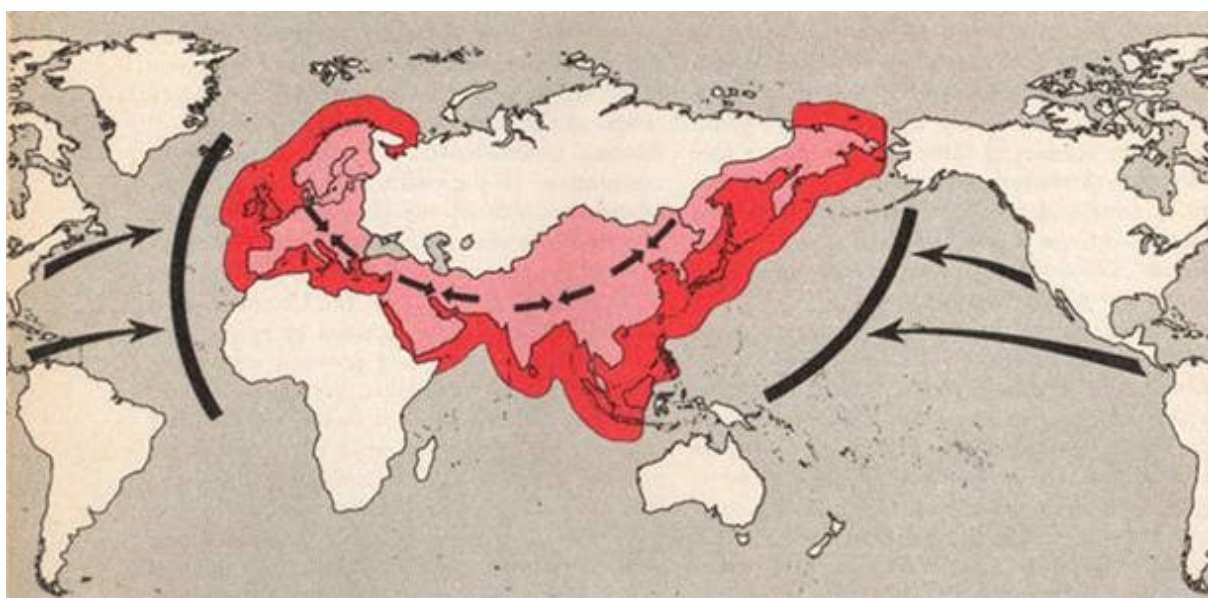
Zdroj: Infomapsplus.com

1.5.1.5 Teória o dominancii Morskej moci nad Pozemnou mocou

Skúmaním problému súperenia dvoch mocí sa zaoberal taktiež americký geostratég, historik a admirál amerického námorníctva *Alfred Thayer Mahan* (1840 - 1914). Vo svojej teórii o dominancii Morskej moci (Sea Power) nad Pozemnou mocou (Land Power) tvrdí, že kontrola morí je pre osudy štátov dôležitejšia ako kontrola pevniny, pretože platí, že „...kto vládne na mori, ovláda obchod, kto ovláda obchod, disponuje bohatstvom sveta, a kto disponuje bohatstvom sveta, ten vládne svetu“

Morská moc je podľa Mahana predurčená na ovládnutie sveta, na svetovládu, pretože námorníctvo umožňuje rýchlejšiu komunikáciu a lepšie manévrovanie. Dominancia Morskej moci je preto založená na ovládnutí svetového trhu pomocou vojenského námorníctva, ako rozhodujúceho faktora moci štátu. Na tom je podľa Mahana založený planetárny osud USA – vládnuť svetu.

Pre naplnenie tohto osudu mali USA aktívne spolupracovať s britskou námornou mocou, prekaziť Nemecku jeho morské ambície, pozorne sledovať expanziu Japonska v Tichom oceáne, nedovoliť im získať nadvládu v ňom, a spolu s Európanmi pôsobiť proti národom Ázie. Súperenie USA s hlavnými protivníkmi (Rusko, Čína, Nemecko) sa má podľa Mahana odohrávať v pobrežnej zóne, pričom má byť použitá taktika „anakondy“, založená na blokovaní pevninských mocností z mora a na bránení vzniku koalícií, ktoré by umožnili kontinentálnej mase ovládnuť pobrežné zóny a vyjsť na morské priestranstvo.⁶⁷

Obrázok 4

Grafické znázornenie taktiky „anakondy“ (blokovania pevninských mocností z mora)

Zdroj: Eurasianhub.com

1.5.2 Vplyv sociálneho darwinizmu

Sociálny darwinizmus predstavuje sociologickú teóriu, podľa ktorej hlavnou hybnou silou spoločenského vývinu je boj o život a prírodný výber. Snaží sa vysvetliť sociálne správanie spoločnosti použitím pojmov prevzatých z biológie,

⁶⁷ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 27

zvlášť z Darwinovej teórie prirodzeného výberu, večného boja o život, o existenciu, spoločnosti ako organizmu a evolúcie. Podľa tejto teórie je každý štát nezávislý len dovtedy, dokedy má silu rozvíjať sa a napredovať bez pomoci iných. V súlade s touto koncepciou je rast (alebo rozpínanosť či rozširovanie územia) štátov vlastnosťou zdravého organizmu, je prirodzeným prejavom životaschopnosti. Zväčšovanie územia štátu nie je záležitosťou dohody, resp. záležitosťou spravodlivosti, ale súvisí s uplatňovaním prírodného zákona, práva silnejšieho.

Predstavitelia jednotlivých geopolitických škôl v duchu týchto základných prístupov zaujímali aj stanovisko k podstate, pôvodu a účelu konfliktov. *Fridrich Ratzel* (1844 - 1904), považovaný za otca geopolitiky, vo svojich prácach venovaných politickej geografii skúmal štáty ako živé organizmy, ktoré majú svoj životný cyklus – majú predpoklady rozširovať sa, expandovať, ale i zmenšovať sa, ba dokonca aj zanikať. Výsledkom jeho skúmania sú zákony expanzie štátu, z ktorých vyplýva, že:

- veľkosť štátu sa zväčšuje v závislosti od stupňa rozvoja jeho kultúry,
- priestorový rozmach štátu sa prejavuje jeho rozvojom aj v iných oblastiach – výrobe, obchode, kultúre, ideológii a pod.
- štát sa rozširuje tak, že pohlcuje, absorbuje politické jednotky menšieho významu,
- hranice sú orgán, ktorý sa nachádza na periférii štátu (nie sú považované za konštantný faktor, ale sa prispôsobujú rastu štátu),
- štát, využívajúc svoju priestorovú expanziu, sa usiluje ovládnuť a pohltiť také regióny, ktoré sú dôležité pre jeho rozvoj; usiluje sa o včlenenie bohatých regiónov, pobreží, údolí, riek a pod.,
- počiatočný impulz na expanziu prichádza zvonka; štát je vyprovokovaný na expanziu iným štátom alebo oblasťou, ktoré sú na zjavne nižšom stupni vývoja a predstavujú nižšiu civilizáciu,
- všeobecná tendencia k asimilácii a absorpcii najslabších národov podnecuje k ešte väčšiemu rozšíreniu územia štátu a predstavuje tak proces, ktorý živý sám seba.

V Ratzelovom podaní sa štát zmenil v dynamický priestorový útvar, vo svojrázny biologický organizmus. Sám autor však upozorňoval, že štát nie je živý a nie je to ani organizmus v pravom slova zmysle, ale iba agregátny organizmus, tvarovaný duchovnými a morálnymi silami. Štát podľa neho okupuje časť zemského povrchu tak, že sa potom vlastnosti štátu skladajú z vlastností národa a pôdy, pričom najdôležitejšie sú veľkosť, poloha a hranice, druh a tvar pôdy, priestor a vodstvo, a vzťah k ďalším častiam zemského povrchu. Podľa Ratzela sú vlastnosti národa odvodené od charakteru pôdy. Národ a priestor určujú charakter štátu a jeho politický život.⁶⁸

Švédsky politológ a politik *Johan Rudolf Kjellén* (1864 - 1922), už zmienený autor termínu „geopolitika“, bol taktiež zástancom teórie o štáte ako živom organizme. Odmietol však Ratzelov pohľad na štát ako na nižší organizmus, pokladal ho za zmysluplnú rozumnú bytosť porovnateľnú s človekom, hoci aj on bol presvedčený, že život štátu je napokon v rukách jednotlivcov. Tvrdil, že štáty ako najimpozantnejšie formy života musia viesť vlastný súťaživý boj o život s ostatnými štátmi.

Silné, životaschopné štáty, disponujúce len obmedzeným, ohraničeným teritóriom, sú podľa neho podriadené kategorickému imperatívu rozšírenia svojho teritória prostredníctvom kolonizácie, pripojenia alebo vybojovania si nového územia. V súvislosti s tým sú teda vojny nevyhnutnou súčasťou expanzie štátu, sprevádzajú jeho rast a ľudia sú proti tomu bezmocní. Boj za rozšírenie priestoru, teritória štátu, je podriadený večným zákonom prírody. Z tohto pohľadu je osud malých štátov predurčený, pretože buď sú vytesnené na perifériu silných štátov a prežívajú v jeho pohraničných oblastiach, alebo sú pohltené silnejšími štátmi a zanikajú.

Podľa *Mahana* je každý štát, rovnako ako človek, nezávislý len dovtedy, dokedy má silu rozvíjať sa a ísť vpred sám, bez nutnosti spoliehať sa na pomoc druhého. Preto prvým zákonom štátu, práve tak ako u ľudí, je sebazáchova – pojem, ktorý nemôže byť zúžený na obyčajnú údržbu existencie. Rast je podľa neho vlastnosť zdravého a zároveň je to základný záujem štátu, podstata jeho oprávneného egoizmu. K tomu potrebuje moc, aby mohol riešiť konflikty spojené s potrebou expanzie.

---

⁶⁸ KREJČÍ O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 525

Realizácia národného záujmu je teda vždy spojená s nejakou formou konfliktu, pričom pri jeho riešení rozhodujúcu úlohu zohráva moc štátu.⁶⁹

Podobne aj *Spykman*, bol zástancom názoru, že konflikt je jedným zo základných aspektov života, element všetkých vzťahov medzi jednotlivcami, skupinami i štátmi. Mocenská rovnováha medzi štátmi trvá vždy len krátko, pretože jej účastníci sa ihneď usilujú o jej zmenu. Preto je podľa neho nereálne, aby existoval svet bez konfliktov. Svet bez boja by bol svetom, v ktorom by prestal existovať život.⁷⁰ V súlade s touto koncepciou je teda usporiadaný len taký svet, v ktorom trvajú konflikty a vojny sú nevyhnutným nástrojom na udržanie mocenskej rovnováhy.⁷¹

1.6 Názory a teórie o konfliktoch po skončení studenej vojny

Koniec studenej vojny, rozpad bipolárneho usporiadania sveta, výrazný pokles napätia v medzinárodných vzťahoch a odstránenie hrozby globálnej raketovo-jadrovej vojny medzi východným a západným blokom a s tým spojená istá dávka idealizmu priniesli do medzinárodnej politiky, práva a vzťahov určité nové prvky, s ktorými bolo potrebné sa vyrovnat'. Veľký význam mali predovšetkým práce Henryho Kissingera, Zbigniewa Brzezinského alebo Georga Kennana a Raymonda Arona.

Americký politológ, diplomat, poradca pre otázky národnej bezpečnosti a bývalý minister zahraničných vecí *Henry Kissinger* (1923) sa pokúsil o analýzu amerického postavenia vo svete a americkej zahraničnej politiky, pričom ťažisko položil práve na obdobie studenej vojny. Jeho príspevok je cenný najmä preto, že sa snažil nájsť optimálnu politiku pre liberálnu demokraciu, ktorá podľa neho z ideologických dôvodov nemôže viesť takú zahraničnú a mocenskú politiku ako napríklad absolutistická monarchia. V princípe jej vyhovuje konflikt krátky, obmedzený a víťazný, alebo naopak dlhodobý konflikt, ktorý sa vedie s výrazným

---

⁶⁹ MAHAN, A. T. 2009. *The Interest of America in Sea Power. Present and Future*. New York : BiblioBazaar. 328 s. ISBN 978-1-11706-613-4 s. 35

⁷⁰ KREJČÍ O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 141

⁷¹ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 28-30

idealistickým cieľom. Kissinger však upozornil na to, že v tomto prípade hrozí strata citu pre primerané dávkovania násilia a stupňa angažovanosti.⁷²

Jeho súčasník, *Zbigniew Brzeziński* (1928), bezpečnostný a zahraničnopolitický poradca amerických prezidentov, považovaný za šedú eminenciu americkej zahraničnej politiky, sa vo svojej knihe „Bez kontroly: Chaos v predvečer 21. storočia“ (*Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the 21st Century*) pokúsil zhodnotiť obdobie studenej vojny či presnejšie celé obdobie „megazabíjania“ a „megamýtu“ v rokoch 1900 až 1991. Uvádza, že v konfliktoch z tohto obdobia našlo smrť 87 miliónov ľudí a k nim treba pripočítať ešte ďalších 80 miliónov zabitých v rámci vnútorného politicky motivovaného násilia a teroru. Spolu tak možno hovoriť o násilnej smrti zhruba 167 miliónov ľudí, pričom najväčšia miera týchto hrôz spadá do obdobia rokov 1914 až 1970. Toto všetko je podľa neho výsledkom nielen ničivého potenciálu moderných technológií, ale aj nástupu masových ideológií (nacionalizmu, imperializmu, komunizmu), v mene ktorých sa všetko odohrávalo. Politický aktivizmus nás znamenal aj masový teror a totálnu vojnu.

Na prelome 20. a 21. storočia čelí Západ podľa Brzezinského výzve Ázie a islamského sveta, pretože tieto oblasti si osvojili to, čo dlho určovalo západný primát: všeobecnú gramotnosť, urbanizmus a industrializmus. Prebudenie politického vedomia znamená aj emancipáciu a vzrast protizápadného sentimentu. Zatiaľ však svetu mocensky dominujú Spojené štáty. Na potvrdenie tejto pozície však potrebujú nielen mocenskú, ale aj morálnu legitimitu, ktorá sa musí podľa neho získať aj vnútornými americkými reformami.⁷³

Typický príklad geopolitického myslenia v USA po skončení studenej vojny predstavuje ďalšia z Brzezińského publikácií s názvom „Veľká šachovnica: K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha“⁷⁴ (*The Grand Chessboard: American Primacy And Its Geostrategic Imperatives*), v ktorej rozvíja svoju víziu udržania hegemonie

---

⁷² KISSINGER, H. 1999. *Umění diplomacie: Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Praha : Prostor, 1999. 946 s. ISBN 978-80-7260-025-0.

⁷³ BRZEZIŃSKI, Z. 1993. *Bez kontroly: Chaos v předvečer 21. století*. Praha : Victoria Publishing, 1993. 222 s. ISBN 978-80-8560-583-9.

⁷⁴ BRZEZIŃSKI, Z. 1999. *Velká šachovnice: k čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha : Mladá fronta, 1999. 228s. ISBN 978-80-2040-764-1, s. 38

Spojených štátov v 21. storočí. Pre budúcnosť je podľa neho rozhodujúce ako bude Amerika „riadiť“ Euráziu, pretože Eurázia je ústredným svetovým kontinentom a predstavuje šachovnicu, na ktorej pokračuje boj o svetové prvenstvo. V Eurázii totiž ležia všetky štáty, ktoré môžu politicky, ekonomicky, alebo súčasne v oboch aspektoch potenciálne ohroziť Spojené štáty. Vplyv Eurázie začína postupne zatieňovať vplyv Ameriky. Našťastie pre Ameriku, ako uvádza Brzeziński, Eurázia je príliš veľká, aby sa dokázala politicky zjednotiť. Záujmom USA je preto maximálne upevnenie prevládajúceho geopolitického pluralizmu na mape Eurázie, čo je zároveň prevencia „vzniku nepriateľských koalícií“, ktoré by mohli ohroziť americký primát.

Riadiť súčasný svet znamená strážiť a dotvárať výhodnú rovnováhu. To podľa Brzezińskiego znamená dosiahnuť, aby stredná časť Eurázie bola zaťahovaná na obežnú dráhu okolo Západu, južný región nebol pod kontrolou jedného hráča a Východ nebol zjednotený spôsobom, ktorý by znamenal vyhnutie USA z ich základní; potom môžu USA víťazne obstáť. Na tomto ihrisku sa podľa Brzezińskiego nachádzajú dva geopolitické typy štátov – aktívni hráči a pasívne ohniská:

Geostrategickí hráči predstavujú aktívne štáty, ktoré majú kapacitu a vôľu použiť silu a vplyv za svojimi hranicami v snahe zmeniť – v miere, ktorá ovplyvňuje záujmy USA – existujúcu geopolitickú situáciu. Hlavnými hráčmi na eurázijskom kontinente sú Rusko, Nemecko, Francúzsko, Čína a India, kým Veľká Británia, Japonsko a Indonézia sú síce veľmi dôležité krajiny, ale nemajú podľa Brzezińskiego túto kvalitu.

Geopolitické ohniská predstavujú pasívne štáty, ktorých význam nie je odvodený od ich moci a motivácie, ale skôr od ich citlivého umiestnenia a z dôvodu ich potenciálnej zraniteľnosti podľa správania geostrategických hráčov. Kriticky dôležité geopolitické ohniská na eurázijskom kontinente sú Ukrajina, Azerbajdžan, Južná Kórea, Turecko a Irán, pričom Irán a Turecko sú tiež geostrategicky aktívni.⁷⁵

V súvislosti s vyššie uvedeným je potrebné zmieniť sa aj o inej koncepcii zahŕňajúcej geostrategických hráčov a geopolitické oblasti sveta.

---

⁷⁵ BRZEZIŃSKI, Z. 1999. *Velká šachovnice: k čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha : Mladá fronta, 1999. 228s. ISBN 978-80-2040-764-1, s. 47-49

Americký profesor geografie *Saul Bernard Cohen* vo svojom diele „Geografia a politika v rozdelenom svete“ (*Geography and Politics in World Divided*)⁷⁶ prišiel s novou koncepciou geostrategických a geopolitických regiónov sveta, pričom pod výrazom *geostrategický región* chápal vzájomný vzťah veľkých častí sveta z hľadiska miesta, pohybu, obchodnej orientácie a kultúrnych alebo ideologických pút, a pod pojmom *geopolitický región* chápal regióny odvodené priamo z geografických oblastí.

Vo vyššie uvedenom diele Cohen hovoril o dvoch hlavných geostrategických regiónoch. Prvý z nich tvoril námorný svet, závislý na obchode, ktorý rozdelil do troch geopolitických regiónov: a) anglo-americký región spojený s karibskou oblasťou, b) región zahŕňajúci pobrežie Ázie a Oceánie, a c) región Južnej Ameriky. Druhý geostrategický región tvoril eurázijský kontinent rozdelený do dvoch geopolitických regiónov: a) ruský Heartland s východnou Európou a b) východoázijskú pevninu. Medzi tieto dva geostrategické regióny umiestnil pás krajín Stredného východu a juhovýchodnej Ázie, kde sa v konfliktoch prelínajú záujmy veľkých mocností.⁷⁷

1.6.1 Teória vzájomnej závislosti (interdependencie)

Významní americkí politológovia a univerzitní profesori *Robert Owen Keohane* (1941) a *Joseph Samuel Nye* (1937), priekopníci teórie tzv. mäkkej moci, ktorých používanie pojmu „smart power“ sa stalo veľmi populárnym najmä Clintonovou a rovnako tak teraz Obamovou administratívou,⁷⁸ svetové politické udalosti vysvetľujú z pohľadu tzv. vzájomnej závislosti (interdependencie). Stávali sa tak podľa vlastných slov, nielen proti realistickej škole, ktorá analyzovala svetové udalosti tradičnými mocensko-realistickými prístupmi, ale aj proti úvahám o konci významu moci a národného štátu v medzinárodnom systéme. Účastníci medzinárodného systému sú podľa ich koncepcie od seba vo veľkej miere (najmä ekonomicky) závislí. Preto poškodenie jedného z nich (predovšetkým ekonomické alebo ekologické) môže mať

⁷⁶ COHEN, S. b. 1974. *Geography and Politics in World Divided*. Oxford: University Press, 1974. 356 s. ISBN 978-0-19501-695-6.

⁷⁷ KREJČÍ. O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 543

⁷⁸ NYE, S. J. 2011. *Smart Power*. Dostupné na internete na: <http://www.huffingtonpost.com/joseph-nye/smart-power_b_74725.html>

značné priame alebo nepriame dopady aj na ďalších, dokonca i samotných pôvodcov tohto poškodenia, napríklad vo forme strát zo zastavenia vzájomného obchodovania, zo zvýšenia cien ropy z dôvodu zvýšeného medzinárodného napätia, alebo kvôli globálnym ekologickým škodám).

Keohane a Nye zároveň uvádzajú, že použitie sily, ktoré narúša vzájomné ekonomické vzťahy a rozvracia svetový obchod, sa môže obrátiť proti tomu, kto silu použije. Avšak vzhľadom k tomu, že miera vzájomnej závislosti nie je rovnomerná, tí, ktorých miera závislosti je menšia, si môžu dovoliť riskovať viac, kým tí, ktorých miera závislosti je väčšia, naopak. Práve takáto asymetrická závislosť je zdrojom moci v medzinárodných vzťahoch. Rast vzájomnej spolupráce by podľa nich mal teoreticky znížiť riziko konfliktov a nahradiť ich novším a bohatším svetom, v ktorom štáty, vedomé si spoločného prospechu, navzájom spolupracujú. No ani takáto perspektíva blahobytu a harmónie nemusí znamenať koniec konfliktov a sporov. Ako tvrdia: „Upečenie väčšieho koláča ešte neznamená, že prestanú hádky o tom, kto dostane aký veľký kúsok z neho.“⁷⁹

Tento pohľad bol rozvinutý do teórie komplexnej vzájomnej závislosti, podľa ktorej:

- a) styky medzi štátmi sa v súčasnosti realizujú prostredníctvom viacerých kanálov, čisto politické styky na úrovni vlád a hláv štátov sú už minulosťou;
- b) medzi jednotlivými druhmi stykov nie je žiadna jasná hierarchia a nedajú sa ani kontrolovať z jedného centra;
- c) vzájomná závislosť, silná predovšetkým medzi štátmi z jedného regiónu alebo jedného politicko-ekonomického bloku, bráni použiť takýmto štátom v sporoch medzi sebou silu (vojenské prostriedky).⁸⁰

Takáto komplexná vzájomná závislosť (interdependencia) je silná hlavne medzi vyspelými štátmi. Zároveň stúpa význam medzinárodných organizácií, ktoré sa snažia

---

⁷⁹ KEOHANE, R. O. – NYE, S. J. 2011. *Power and Interdependence*. London : Longman, 2011, 4. vyd. 330 s. ISBN 978-0-20508-291-9.

⁸⁰ KEOHANE, R. O. – NYE, S. J. 2011. *Power and Interdependence*. London : Longman, 2011, 4. vyd. 330 s. ISBN 978-0-20508-291-9.

lepšie koordinovať svet poprepájaný jednotlivými vzájomnými závislosťami. V tejto súvislosti možno poznamenať, že teóriu vzájomnej závislosti (interdependencie) chápeme dnes, v čase prehľbujúcej sa globalizácie, oveľa lepšie ako v sedemdesiatych či osemdesiatych rokoch minulého storočia.

1.6.2 Teória konca dejín

Nesmierne odvážny príspevok k analýze násilia v atmosfére verbálneho pacifizmu predstavuje dielo amerického filozofa, ekonóma a spisovateľa *Yoshihiro Francisa Fukuyamu* (1952). Fukuyama je autorom viacerých kníh, plných inšpiratívnych myšlienok, veľkých otázok a množstva poznatkov, pričom každá z nich otvorila širokú diskusiu na danú tému. Preslávil sa však najmä teóriou konca dejín a dielom „Koniec dejín a posledný človek“ (*The End of History and the Last Man*) vydanou v roku 1992, v ktorej vyjadril názor, že ľudstvo sa ocitlo na konci svojich dejín, pretože neexistujú životaschopné alternatívy voči trhovej ekonomike a liberálnej demokracii.

Analyzujúc vývoj spojený s ukončením studenej vojny, ktorá skončila triumfom liberálnej ideológie, Fukuyama riešil problém, či svet skutočne dospel ku koncu svojich dejín. Zároveň si kládol otázku, či existuje ešte taký základný rozpor, resp. protirečenie, ktoré by nebol schopný vyriešiť súčasný západný liberalizmus, ale nejaké iné, alternatívne spoločensko-ekonomické zriadenia. Konštatuje, že liberalizmus v 20. storočí porazil svojich dvoch hlavných ideologických oponentov a súperov – fašizmus i komunizmus, čím sa skončila vojna ideí. Tvrdil, že zrejme dospievame ku koncu dejín ako takých, pretože svet dospel ku konečnému bodu vývoja ľudskej ideológie, ktorého výsledkom je univerzálne prijatie západnej liberálnej demokracie ako konečnej formy politického zriadenia. V tejto súvislosti vyjadril názor podľa ktorého, tým že sa odstránilo globálne súperenie ideí, odstránil sa i zdroj globálneho konfliktu.

Fukuyama súčasne hľadá odpoveď na otázku, či sa ešte môžu, resp. budú vyskytovať konflikty. Pripúšťa, že áno, ba priamo predpovedá, že vo svete bude aj

naďalej dochádzať ku konfliktom, pričom vidí dve hlavné príčiny budúcich konfliktov:

- a) vzostup nacionalizmu a iných foriem rasovej a etnickej nerovnosti, a
- b) extrémny religionizmus, najmä náboženský fundamentalizmus.

Fukuyama zdôvodňuje, že nacionalizmus bol aj v minulosti príčinou mnohých vojen a očakáva, že ani liberalizmus neodstráni národnostné a etnické protirečenia. Okrem najextrémnejšej podoby nacionalizmu – nacionálneho socializmu, žiadne národnostné hnutie nemá politický program, ale usiluje najmä o získanie nezávislosti a odtrhnutie sa od nejakej inej skupiny alebo národa. Aj keď aktivity takýchto skupín a hnutí môžu predstavovať určitú formu ohrozenia liberálnej spoločnosti, nie je to konflikt vyvierajúci z podstaty liberálnej spoločnosti. Príčinu národnostných a etnických konfliktov vidí v tom, že národy a etnické skupiny sú nútené žiť v nedemokratických politických režimoch, ktoré nie sú schopné uspokojovať ich potreby a požiadavky.

Príčinou vážneho konfliktu súčasného sveta je podľa Fukuyamu náboženský fundamentalizmus, predovšetkým protirečenia medzi kresťanským a moslimským náboženstvom. Návrat, alebo zvýšená potreba fundamentálnej relígie môže vyplývať (okrem tradičných vieroučných sporov a protirečení) aj z charakteru liberálnej, značne konzumne orientovanej spoločnosti a z pocitov duševnej prázdnoty ľudí moderného veku. Avšak ani štáty, ktoré existovali v období pred nástupom liberálnych štátov a boli založené na konkrétnej relígií, nedokázali zabezpečiť uspokojovanie ľudských potrieb, stabilitu a mier. Teokracie, predstavované v súčasnosti len moslimskými štátmi, tiež nepredstavujú Owenov „Slnečný štát“ pre svojich občanov.

Keď Fukuyama hodnotil, čo znamená „koniec dejín“ pre sféru medzinárodných vzťahov, dospel k záveru, že arénou nastávajúcich konfliktov sa stanú najmä krajiny tretieho sveta, ktoré patria do sveta histórie, kým vyspelé krajiny sveta, patriace k liberálnym štátom, zaradil Fukuyama do sveta „posthistórie“. Súčasná štatistika tento záver jednoznačne podporujú. Koniec dejín podľa Fukuyamu znamená, že zanikli príčiny konfliktov medzi krajinami patriacimi k liberálnym. Avšak konflikty

v medzinárodnej rovine tým nezanikajú, najmä tie, ktoré sú založené na etnickom a národnostnom základe.⁸¹

1.6.3 Teória konfliktu civilizácií

S koncom studenej vojny sa okrem množstva publikácií analyzujúcich predchádzajúce obdobie, objavili snahy odhaliť príčiny budúcich možných konfliktov. Jednu z takých snáh predstavuje prístup ku skúmaniu konfliktov založený na tom, že hlavnými aktérmi ľudskej histórie nie sú štáty alebo jednotlivé národy, ale veľké kultúrno-religiózne spoločenstvá, nazývané aj civilizácie. Podľa názorov zástancov tohto prístupu, geografické hranice civilizácií určujú línie prirodzeného vplyvu veľkých mocností, sféry ich životných záujmov i priestory vojensko-politického vplyvu. Tento prístup sa v súčasnosti odráža v teórii konfliktu civilizácií amerického politického teoretika *Samuela Phillipsa Huntingtona* (1927 - 2008).

Teória konfliktu civilizácií je založená na tom, že vo svete po skončení studenej vojny a zániku bipolarity, nebude k najzávažnejším, najväčším a najnebezpečnejším konfliktom dochádzať medzi spoločenskými triedami, medzi chudobnými a bohatými či inak ekonomicky definovanými skupinami, ale medzi národmi patriacimi k rôznym kultúrnym entitám, ktoré sa integrujú do západnej, pravoslávnej islamskej, čínskej, hindskej, japonskej, latinskoamerickej a (možno) africkej civilizácie.⁸²

Huntington predpokladá, že kmeňové vojny a etnické konflikty sa budú vyskytovať vo vnútri civilizácií (napr. konflikty medzi sunitmi a šiítmi, medzi kresťanmi a protestantmi, kmeňové vojny v Afrike a pod.). Konflikty medzi štátmi a skupinami z rôznych civilizácií budú eskalovať, keď sa na podporu jednej zo strán vnútorného konfliktu zapoja strany patriacej do rovnakej civilizácie (napríklad v balkánskom konflikte Rusko podporovalo Srbsko, kým islamské štáty podporovali bosniackych moslimov). Podľa názoru Huntingtona budú najzávažnejšie konflikty

---

⁸¹ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 20-21

⁸² HUNTINGTON, S. P. 2001. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha : Rybka Publishers, 2001. 445 s. ISBN 80-86182-49-5.

vznikať tam, kde dochádza ku stykom civilizácií. Takýmito zlomovými líniami je styk západnej, pravoslávnej a islamskej civilizácie na Balkáne, pravoslávnej, čínskej, islamskej a hindskej civilizácie v Eurázii.⁸³

1.6.4 Vlnová teória konfliktov

Aplikáciu civilizačného prístupu k analýze konfliktov predstavuje „vlnová teória“, vytvorená americkými spisovateľmi, novinármi, sociológmi a futuroológmi, manželmi *Alvinom Tofflerom* (1928) a *Heidi Tofflerovou* (1929). Podľa ich koncepcie boli v dejinách ľudstva doposiaľ len dve veľké „supercivilizácie“, v rámci ktorých vznikali, vyvíjali sa, zanikali alebo sa zachovali ďalšie subcivilizácie.

Prvou supercivilizáciou bola tzv. *agrárna* supercivilizácia, pretrvávajúca okolo 10 000 rokov, ktorá začala prvú vlnu zmeny a sústredila život ľudí okolo dedín a poľnohospodárskej produkcie. V tejto civilizácii sa cca 90 % obyvateľstva venovalo produkcii potravín, pričom prevládali rôzne druhy a spôsoby poľnohospodárskej výroby. V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že v tomto štádiu vývoja sa doposiaľ nachádza väčšina krajín Afriky, Latinskej Ameriky a juhovýchodnej Ázie.

Druhá supercivilizácia je spojená s vlnou *industrializácie*, ktorej začiatok je spojený s priemyslovou revolúciou, ktorá vyvolala zmeny po celej západnej Európe a Severnej Amerike a doposiaľ sa šíri aj do ďalších častí sveta. Formovanie industriálnej spoločnosti je spojené s rozširovaním strojárskej výroby, urbanizáciou (odchodom vidieckeho obyvateľstva do miest), presadením trhovej ekonomiky, vznikom nových tried a zmenou sociálnej stratifikácie spoločnosti. S rozvojom industrializácie spoločnosti došlo k oslabeniu vplyvu tradičných náboženských a morálnych kódexov a menilo sa aj kultúrne prostredie. Všade tam, kde sa presadila industriálna supercivilizácia, bola tradičná, agrárna supercivilizácia pohltená.

V súčasnosti, najmä v západnej, japonskej a čínskej civilizácii, sme svedkami nástupu tretej vlny supercivilizácie, ktorá je nazvaná ako *informačná supercivilizácia*.

---

⁸³ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 18

Krajiny tejto, podľa Tofflerovcov doposiaľ poslednej formy vývoja civilizácií, sú charakteristické tým, že produkujú informácie, špičkové technológie, know-how a software, poskytujú špičkové vzdelanie, manažment a finančné a iné služby.

Každé striedanie spomínaných supercivilizácií bolo a je spojené s konfliktom. Presadzujúca sa druhá, industriálna supercivilizácia musela zvädzať krvavé boje s vlastními pôdy, so zástancami hodnôt agrárnej supercivilizácie. Aj v období rozkvetu industriálnej éry vznikli vojnové konflikty, ktorých cieľom bolo udržať alebo získať vplyv nad existujúcimi krajinami agrárnej supercivilizácie. Aj nástup tretej, informačnej supercivilizácie, je spojený s konfliktom civilizácií, ale v inom poňatí, ako ich popisuje Huntigton.

Podľa vlnovej teórie konfliktov Toflerovcov, hlavný konflikt, ktorému v súčasnosti čelíme, nie je konflikt medzi islamom a západnou civilizáciou, ale medzi existujúcimi civilizačnými vlnami. Sektor prvej – agrárnej vlny – predstavuje poľnohospodárske a surovinové zdroje, sektor druhej – industriálnej vlny – poskytuje lacnú pracovnú silu a zabezpečuje masovú výrobu. Dominanciu získava rýchlo rastúci sektor tretej – informačnej vlny – založený na nových spôsoboch tvorby a využívania znalostí. Narážajú tak na seba vlastníci pôdy, zástancovia masovej priemyselnej výroby a stúpenci éry informačných technológií.

Do konfliktu sa dostáva masová výroba, masový vzdelávací systém, centralizovaný národný štát a reprezentatívna národná vláda s demasifikáciou výroby a vzdelávania, so špecializáciou a rozvojom poznania, so segmentáciou trhu, s individuálnym obchodovaním a pod. Ekonomiky krajín tretej vlny sú nútené vzdávať sa časti svojej suverenity a akceptovať globalizačné faktory a slobodný trh. Tým sa dostávajú do sporu so zástancami tradičnej národnej suverenity, pričom dochádza k zápasu o moc medzi elitami druhej a tretej vlny. Tento zápas a konflikty medzi zástancami a elitami jednotlivých supercivilizácií či vln, bude rozhodujúcim činiteľom, ktorým budú charakterizované konflikty súčasného sveta i jeho najbližšej budúcnosti.⁸⁴

---

⁸⁴ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 18-20

1.6.5 Ďalšie názory a teórie o konfliktoch po skončení studenej vojny

Obdobie po skončení studenej vojny sa vyznačuje kvantitatívne obsiahlou produkciou rôznych prác o dejinách vojenstva, vojnových konfliktoch, vojnovom práve, taktike, stratégii, mocenskom súperení alebo zbrojení či odzbrojení.

Na pochopenie dynamiky posunu moci medzi jednotlivými národmi a štátmi sú nesmierne užitočné práce troch autorov: *Jareda Mazona Diamonda*^{85,86,87} (1937) – amerického spisovateľa, držiteľa Pulitzerovej ceny a profesora geografie a fyziológie, *Paula Michaela Kennedyho*⁸⁸ (1945) – britského historika, a *Davidu Saula Landesa*⁸⁹ – amerického profesora ekonomiky a histórie. Hoci ani jedna z nich nie je primárne zameraná na konflikty, predkladajú v nich tézu, že dlhodobé vzostupy alebo poklesy vojenskej a politickej moci štátov nezávisia ani tak od výsledkov bojových akcií ako skôr od ich technologického, ekonomického a demografického vývoja a taktiež od kultúrno-psychologických predpokladov akceptovať novinky a reformy.

Priradiť k nim možno dielo „Vojna a rozmach štátu“ (War and the Rise of the State) z roku 1994 od amerického autora *Bruceho Douglasa Portera* (1952), v ktorom sa snaží, na základe historického vývoja v 15. až 20. storočí, nájsť vzájomnú závislosť medzi spôsobom vedenia vojny, mocenskou politikou a vývojom spoločensko-ekonomického systému a podoby štátu. Porter uvádza, že systém moderného štátu je do veľkej miery výsledkom organizačných a ekonomických potrieb vedenia vojny, pričom práve vojny o dominanciu určili podľa neho charakter európskeho moderného štátu.

Vedenie vojny má podľa Portera pre každý štát tri základné efekty:

---

⁸⁵ DIAMOND, J. M. 2004. *Osudy lidských společností: střelné zbraně, choroboplodné zárodky a ocel v historii*. Praha : Columbus, 2000. 525 s. ISBN 978-80-7249-047-9.

⁸⁶ DIAMOND, J. M. 2004. *Třetí šimpanz. Vzestup a pád lidského rodu*. Praha : Paseka, 2004. 400 s. ISBN 80-7185-533-2

⁸⁷ DIAMOND, J. M. 2008. *Kolaps. Proč společnosti přežívají či zanikají*. Praha : Academia, 2008. 752 s. ISBN 978-80-2001-589-1.

⁸⁸ KENNEDY, P. M. 1996. *Vzestup a pád velmocí: Ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha : Lidové noviny, 1996. 806 s. ISBN 978-80-7106-173-1.

⁸⁹ LANDES, D. S. 2004. *Bohatství a bída národů: proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí*. Praha : BB/art, 2004. 632 s. ISBN 978-80-7341-291-3.

- a) formatívny a organizačný, ktorý vyplýva z potreby zabezpečiť mobilizáciu zdrojov a efektívne centrálné riadenie vojnových operácií, dochádza k formovaniu spoločného pocitu národnej jednoty, zároveň dochádza k integrácii štátov do väčších životaschopných jednotiek a pod.;
- b) dezintegračný, ktorý vyplýva z výsledku vojnového pustošenia, vyčerpania a oslabenia moci štátu, štát môže zaniknúť, ekonomicky sa zrútiť, môže v ňom vypuknúť revolúcia a pod.;
- c) reformatívny (modernizačný), kedy z nutnosti prispôbiť spoločnosť a štát požiadavkám vojny a jej dopadom na spoločnosť dôjde k sociálnym reformám, zvýšeniu počtu plnoprávných občanov, vzrastu politického aktivizmu, administratívnym, sociálnym a ekonomickým reformám.⁹⁰

O opätovný návrat pojmu impérium ako pozitívneho pojmu, ktorý má charakterizovať súčasné americké postavenie a pripomína to najlepšie z britského impéria, sa postaral škótsky historik *Naill Campbell Douglas Ferguson* (1964) vo svojom diele „Colossus: Vzostup a pád amerického impéria“ (*Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*).⁹¹ Neskôr bola táto myšlienka rozvedená do tézy o potrebe nového liberálneho impéria, ktoré zavedie vo svete poriadok.

Koniec obdobia studenej vojny priniesol nevyhnutnú potrebu vyrovnať sa s touto skutočnosťou. Vznikajúce názory a teórie museli vziať do úvahy, resp. reagovať nielen na rozpad Sovietskeho zväzu, americkú semi-dominanciu, zvýšenie významu Číny a Indie alebo pokračujúci rozvoj európskej integrácie, ale tiež tri dôležité ideologické zmeny:

- a) stratu vplyvu totalitných ideológií (najmä komunizmu), ktoré určovali politický vývoj;
- b) triumf liberálnej sekulárnej demokracie prepojenej s ideou trhovej ekonomiky;
- c) nástup islamského fundamentalizmu.

⁹⁰ PORTER, B. D. 1994. *War and the Rise of the State*. New York : Free Press, 2002. 400 s. ISBN 978-0-74323-778-9

⁹¹ FERGUSON, N. 2005. *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*. New York : Penguin Books, 2005. 446 s. ISBN 978-0143034797.

Podľa optimistických názorov a teórií môžeme v budúcnosti očakávať zníženie napätia a počtu konfliktov vo svete, pretože štáty budú prijímať a uplatňovať zásady liberálnej demokracie (Francis Fukuyama), a navyše ich budú spájať a zjednocovať globalizačné procesy (Thomas Friedman). Podľa menej optimistických, oveľa realistickejších, alebo vo viacerých prípadoch dokonca pesimistických názorov, ľudstvu hrozia nové konflikty na základe nových rozporov: kultúrno-civilizačných (Samuel Huntington), sociálno-ekonomických (Paul Kennedy⁹², Robert Cooper⁹³) alebo mocenských (Robert Kagan⁹⁴).

1.7 Stručné zhrnutie prístupov ku kreovaniu názorov a teórií o konfliktoch

Z hľadiska politického myslenia je možné identifikovať tri základné prístupy ku kreovaniu názorov a teórií o konfliktoch:

- a) idealistický prístup, resp. pacifizmus,
- b) teória spravodlivej vojny,
- c) realistický prístup, resp. realizmus.

Idealistický prístup (pacifizmus) vychádza z presvedčenia, že všetky vojny sú zlé a vôbec nezáleží na tom, aký je dôvod vzniku konfliktu. Pacifizmus nie je celkom jednotný, delí sa na dva hlavné prúdy:

- absolútny odpor k vojne a odmietanie osobnej účasti v nej,
- uznanie existencie vojny spojené s možnosťou jej prekonania pomocou kooperatívneho jednanie alebo zmeny politického systému (demokratické štáty nevedú medzi sebou vojny).

---

⁹² KENNEDY, P. 1994. *Preparing for the 21st Century*. New York : Vintage, 1994. 448 s. ISBN 978-0-67974-705-5.

⁹³ COOPER, R. 2002. *The New Liberal Imperialism*. In *The Guardian*, 2002. Dostupné na internete na: <<http://www.theguardian.com/world/2002/apr/07/1>>

⁹⁴ KAGAN, R. 2004. *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York : Vintage, 2004. 174 s. ISBN 978-1-40003-418-5.

Teória spravodlivej vojny nadväzuje na idealistický (pacifistický) prístup, pričom sa snaží obmedziť vedenie vojen pomocou stanovenia spravodlivých dôvodov k ich vzniku a spravodlivých metód k ich vedeniu.

Realistický prístup je založený na presvedčení, že vojna je jedným zo spôsobov komunikácie medzi štátmi a je súčasťou politiky štátu. Zároveň, že je súčasťou ľudského sveta a pramení z ľudskej prirodzenosti. Ľudská prirodzenosť je od prírody zlá a prejavuje sa aj v jednaniach politických elít štátov.

Otázky na opakovanie:

- Vysvetlite na čom boli založené názory na vznik, podstatu a príčiny konfliktov v starovekej Číne.
- Pojednajte o vývoji názorov na vznik, podstatu a príčiny konfliktov v starovekom Grécku.
- Pojednajte o vývoji názorov na vznik, podstatu a príčiny konfliktov v starovekom Ríme.
- Vysvetlite čím bol ovplyvnený vývoj názorov na konflikty v ranom stredoveku.
- Pojednajte o vývoji názorov na konflikty v období humanizmu, renesancie a reformácie.
- Vysvetlite Machiavelliho pohľad na konflikty v spoločnosti a v čom spočíval jeho omyl v rámci teórie o vojenskom umení.
- Vysvetlite kto a prečo sa považuje za zakladateľa medzinárodného práva, vrátane práva vojnového.
- Vysvetlite prečo bola vojna podľa Hobbesa považovaná za nástroj dosiahnutia mocenskej rovnováhy a zaistenia stability a bezpečnosti.
- Pojednajte o vývoji názorov na vznik, podstatu a príčiny konfliktov v dobe osvietenstva.
- Vysvetlite prínos Clausewitzovho diela „O vojne“ pre teóriu konfliktov.
- Vysvetlite Malthusov pohľad na zdôvodňovanie podstaty a funkcie konfliktu.
- Vysvetlite význam darwinizmu pre teóriu konfliktov.
- Vysvetlite v čom spočívalo novum Webberovej teórie v oblasti štátu, politiky a konfliktov.
- Pojednajte o Simmelových názoroch na vznik a riešenie konfliktov.
- Vysvetlite v čom spočíval prínos Coserovej teórie pre teóriu konfliktov.
- Stručne pojednajte o vplyve geopolitiky na názory a teórie o konfliktoch.
- Vysvetlite vplyv geografického determinizmu na názory a teórie o konfliktoch.
- Vysvetlite v čom spočíva základný rozpor medzi telurokraciou a talasokraciou.
- Vysvetlite na čom je založená teória európskeho kontinentalizmu a v čom je nebezpečná.

- Vysvetlite na čom je založená teória Heartlandu a aký význam prisudzuje Mackinder Heartlandu.
- Vysvetlite na čom je založená Spykmanova teória Rimlandu.
- Vysvetlite základné rozdiely medzi teóriou Heartlandu a teóriou Rimlandu.
- Vysvetlite podstatu Mahanovej teórie o dominancii Morskej moci nad Pozemnou mocou.
- Vysvetlite vplyv sociálneho darwinizmu na názory a teórie o konfliktoch.
- Vysvetlite ako si Brzeziński predstavuje udržanie americkej hegemonie vo svete.
- Vysvetlite rozdiel medzi geostrategickými hráčmi a geopolitickými ohniskami podľa Brzezińskiego rozdelenia štátov.
- Porovnajte Brzezińskiego koncepciu s Cohenou koncepciou rozdelenia sveta.
- Vysvetlite na čom je založená teória vzájomnej závislosti (interdependencie).
- Vysvetlite na čom je založená teória konca dejín.
- Vysvetlite na čom je založená teória konfliktu civilizácií.
- Vysvetlite na čom je založená vlnová teória konfliktov.
- Vysvetlite na čom je podľa Portera založený systém moderného štátu.
- Uveďte aké základné afekty má podľa Portera vedenie vojny pre každý štát.

Odporúčaná literatúra:

- ✓ AMBURY, J. M. 1995. Socrates. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/socrates/>>
- ✓ BLOM, A. 1995. Hugo Grotius. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/grotius/>>
- ✓ BRICKHOUSE, T. – SMITH, N. D. 1995. Plato. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/plato/>>
- ✓ BROWNING, E. A. 1995. Xenophon. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/xenophon/>>
- ✓ BRUKKER, G. – OPATÍKOVÁ, J. 2006. *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava : Robinson, s.r.o., 2006
- ✓ BRZEZIŃSKI, Z. 1993. *Bez kontroly: Chaos v předvečer 21. století*. Praha : Victoria Publishing, 1993. 222 s. ISBN 978-80-8560-583-9.
- ✓ BRZEZINSKI, Z. 1999. *Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha : Mladá Fronta, 1999. 228 s. ISBN 80-204-0764-2.
- ✓ CAESAR, G. I. *Zápisky o válce Galské*. Praha : Naše vojsko, 2009. 240 s. ISBN 978-80-2061-050-8.
- ✓ CASINI, L. 1995. Renaissance Philosophy. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/renaissa/>>
- ✓ CLAUSEWITZ, C. 1832. *O vojne*. Brno : Bonus, 1996. 749 s. ISBN 80-8591-427-1.

- ✓ CLAYTON, E. 1995. Cicero. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/cicero/#H7>>
- ✓ COHEN, S. b. 1974. *Geography and Politics in World Divided*. Oxford: University Press, 1974. 356 s. ISBN 978-0-19501-695-6.
- ✓ COOPER, R. 2002. The New Liberal Imperialism. In *The Guardian*, 2002. Dostupné na internete na: <http://www.theguardian.com/world/2002/apr/07/1>
- ✓ COSER, L. A. 1956. *The Functions of Social Conflict*. New York : The Free Press, 1956. 188 s. ISBN 0-02-906810-X.
- ✓ COUPRIE, D. L. 1995. Anaximander. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/anaximan>>
- ✓ DELANEY, J. J. 1995. Jean-Jacques Rousseau. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/rousseau/>>
- ✓ DERGACHEV, V. A. 2000. *Geopolitika*. Kiev : Vira-R, 2000. 446 s. ISBN 978-96-6954-405-6.
- ✓ DIAMOND, J. M. 2004. *Osudy lidských společností: střelné zbraně, choroboplodné zárodky a ocel v historii*. Praha : Columbus, 2000. 525 s. ISBN 978-80-7249-047-9.
- ✓ DIAMOND, J. M. 2004. *Třetí šimpanz. Vzestup a pád lidského rodu*. Praha : Paseka, 2004. 400 s. ISBN 80-7185-533-2
- ✓ DIAMOND, J. M. 2008. *Kolaps. Proč společnosti přežívají či zanikají*. Praha : Academia, 2008. 752 s. ISBN 978-80-2001-589-1.
- ✓ DUQUETTE, D. A. 1995. Hegel: Political and Social Thought. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/hegelsoc/>>

- ✓ FLINT, C. 2012. *Introduction into Geopolitics*. New York : Routledge, 2012. 312 s. ISBN 978-0-41566-773-9.
- ✓ FUKUYAMA, F. 2007. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha : Rybka Publishers, 2007. 384 s. ISBN 80-86182-27-4
- ✓ GRAHAM, D. W. 1995. Heraclitus. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internetu na: <<http://www.iep.utm.edu/heraclit>>
- ✓ HEYDT, C. 1995. John Stuart Mill. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internetu na: <<http://www.iep.utm.edu/milljs/>>
- ✓ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8.
- ✓ HRABOVSKÝ, J. 2003. *Malá encyklopédia starovekej gréckej a rímskej literatúry*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2003. 179 s. ISBN 978-80-224-0762-3.
- ✓ HUNTINGTON, S. P. 2001. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha : Rybka Publishers, 2001. 445 s. ISBN 80-86182-49-5.
- ✓ IEP. 1995. Aristotle. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internetu na: <<http://www.iep.utm.edu/aristotl/>>
- ✓ JANKOVIK, T. 1995. Immanuel Kant: Metaphysics. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internetu na: <http://www.iep.utm.edu/kantmeta/>
- ✓ JONES, M. – JONES, R. – WOODS, M. 2004. *An Introduction to Political Geography: Space, Place and Politics*. New York : Routledge, 2004. 208 s. ISBN 978-0-41525-077-1, s. 125-128
- ✓ KAGAN, R. 2004. *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York : Vintage, 2004. 174 s. ISBN 978-1-40003-418-5.

- ✓ KENNEDY, P. 1994. *Preparing for the 21st Century*. New York : Vintage, 1994. 448 s. ISBN 978-0-67974-705-5.
- ✓ KENNEDY, P. M. 1996. *Vzestup a pád velmocí: Ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha : Lidové noviny, 1996. 806 s. ISBN 978-80-7106-173-1.
- ✓ KEOHANE, R. O. – NYE, S. J. 2011. *Power and Interdependence*. London : Longman, 2011, 4. vyd. 330 s. ISBN 978-0-20508-291-9.
- ✓ KISSINGER, H. 1999. *Umění diplomacie: Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Praha : Prostor, 1999. 946 s. ISBN 978-80-7260-025-0.
- ✓ KNUTSEN, T. L. 2005. *Dějiny teorie mezinárodních vztahů*. Brno : Centrum strategických studií, 2005. 352 s. ISBN 978-80-9033-333-8.
- ✓ KREJČÍ O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6.
- ✓ LANDES, D. S. 2004. *Bohatství a bída národů: proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí*. Praha : BB/art, 2004. 632 s. ISBN 978-80-7341-291-3.
- ✓ MACKINDER, H. J. 1919. *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. Charleston : Nabu Press, 2009. 282 s. ISBN 978-1-11038-746-5.
- ✓ MANN, D. 2011. *Understanding Society: A Survey of Modern Social Theory*. Ontario : Oxford University Press, 2011. 481 s. ISBN 978-0-19543-250-3.
- ✓ NYE, S. J. 2011. *Smart Power*. Dostupné na internetu na: http://www.huffingtonpost.com/joseph-nye/smart-power_b_74725.html
- ✓ OTTO, J. *Ottův slovník naučný nové doby*.
- ✓ PORTER, B. D. 1994. *War and the Rise of the State*. New York : Free Press, 2002. 400 s. ISBN 978-0-74323-778-9
- ✓ SEDDON, K. H. 1995. Epictetus. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internetu na: <http://www.iep.utm.edu/epictetu/>

- ✓ SIMPSON, D. 1995. Francis Bacon. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/bacon/>>
- ✓ SMITH, A. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha : Liberální institut, 2001. 986 s. ISBN 978-80-8638-915-8.
- ✓ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9.
- ✓ TOFFLER, A. – TOFFLEROVÁ, H. 1996. *Utváranie novej civilizácie. Politika Tretej vlny*. Bratislava : Vydavateľstvo Open Windows, 1996. 116 s. ISBN 80-85741-15-6.
- ✓ TRÍSKA, M. 1987. *O vojne a mieri v dejinách filozofie*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 1987. 298 s.
- ✓ WEBER, M. 1999. *Základné sociologické pojmy*. Bratislava: SOFA, 1999. 145 s. ISBN 80-85752-44-1.
- ✓ WILLIAMS, G. 1995. Responsibility. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/responsi/>>
- ✓ WILLIAMS, G. 1995. Thoma Hobbes: Moral and Political Phylosophy. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/hobmoral/>>

2 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Základné a nevyhnutné teoretické východisko pre skúmanie konfliktov, pre spracovanie ich charakteristiky, typológie, klasifikácie, dynamiky, funkcií, určenie a rozdelenie príčin ich vzniku, alebo spracovanie návrhov možnosti ich riešenia, predstavuje vymedzenie a definovanie konfliktov. Vymedziť a definovať konflikt však nie je vôbec jednoduchá záležitosť, pretože ide o veľmi zložitý a multidimenzionálny sociálny jav výrazne zasahujúci do takmer všetkých sfér života ľudskej spoločnosti.

Jeden z fundamentálnych problémov výskumu v tejto oblasti predstavuje skutočnosť, že dosiaľ neexistuje žiadna jednotná, univerzálna a všeobecne akceptovaná definícia konfliktu. Taktiež sa rôznia názory na vymedzenie konfliktu. Iný problém zasa predstavuje fakt, že prevažná väčšina vedcov, ktorí sa zaoberajú či už priamo alebo nepriamo výskumom konfliktov, vychádza z predstavy založenej na západnom systéme štátov. Bohužiaľ, ako uvádza Waisová, táto obmedzená predstava ovplyvňuje tvorbu teórií konfliktov a ich overovanie, pretože ich systémová platnosť je týmto značne pochybná.⁹⁵

Ako príklad možno uviesť koncept bezpečnostnej dilemy a problém jej obmedzenej platnosti. Georg Sørensen,⁹⁶ na základe rozdelenia štátov na tri typy podľa ich vývojového stupňa, t. j. moderný štát, postkoloniálny štát a postmoderný štát, hovorí o troch rôznych typoch bezpečnostnej dilemy:

- a) Moderný štát vychádza z hobessovskej predstavy vzniku štátu, založenej na tom, že jednotlivci vytvárajúci štát predávajú tomuto štátu časť vlastnej suverenity, aby si zaistili ochranu pred inými jednotlivcami. Vytvorením štátu je táto ochrana zabezpečená a tým je prekonaná bezpečnostná dilema medzi jednotlivcami. Nie však na úrovni medzinárodného systému, kde vládne anarchia. Zdrojom ohrozenia štátu zostávajú v tejto situácii ostatné štáty.
- b) Postkoloniálny štát, na rozdiel od moderného štátu, je v úplne inej situácii, odrážajúcej odlišné zdroje takého štátu. Postkoloniálne štáty totiž často vznikli

⁹⁵ WAISOVÁ, Š. 2009. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2. upr. vyd., 2009. 154 s. ISBN 978-80-7380-194-6, s. 61

⁹⁶ SØRENSEN, G. 2005. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha : Portál, 2005. 237 s. ISBN 978-80-7178-910-9.

z vôle domácich politických elít alebo medzinárodného spoločenstva. Ich suverenita je preto síce akceptovaná medzinárodným spoločenstvom, ale často chýba vnútorné uznanie suverenity štátu, akceptácia existencie štátu a uznanie autority štátnych inštitúcií obyvateľstvom. Aj to je jeden z dôvodov, prečo sú postkoloniálne štáty veľmi slabé, a to nielen navonok (napríklad z dôvodu nedostatku zdrojov alebo nízkej podpory domáceho obyvateľstva), ale aj dovnútra (z dôvodu nízkej akceptácie štátu a uznania jeho inštitúcií). Postkoloniálne štáty tak riešia úplne odlišnú bezpečnostnú dilemu: obyvatelia sú ohrození slabosťou vlastného štátu, jeho neschopnosťou zaistiť vnútornú bezpečnosť štátu (i keď samozrejme zostávajú aj vonkajšie hrozby zo strany iných štátov), a zároveň samotný štát je ohrozený zvnútra vlastným obyvateľstvom (napríklad útokmi obyvateľov na slabé inštitúcie alebo neustálymi požiadavkami rôznych skupín na väčšiu autonómiu a pod.).

- c) Postmoderný štát sa na rozdiel od moderného a postkoloniálneho štátu stretáva opäť s inými hrozbami. Postmoderný štát je charakterizovaný ako demokratický štát s vyspelou ekonomikou, modernými technológiami a stabilným politickým i právnym systémom. Postmoderné štáty prijali myšlienku bezpečnostných spoločenstiev, to znamená že svoje vzájomné spory neriešia násilím. Pre vzájomné vzťahy takýchto štátov je charakteristický vysoký stupeň vzájomnej závislosti (interdependencie), ktorý produkuje štrukturálne hrozby (napríklad terorizmus, konflikty prameniace z nezlučiteľnosti globálneho vládnutia, politického systému či zaistenia demokracie). Tieto štrukturálne hrozby potom vytvárajú novú bezpečnostnú dilemu. Postmoderné štáty síce s najväčšou pravdepodobnosťou vyriešili problém anarchie, pretože nie sú priamo vojensky ohrozené inými postmodernými štátmi, avšak stále tu zostáva hrozba zo strany susedných moderných alebo postkoloniálnych štátov, ktorá tak v obmedzenej miere zachováva tradičnú bezpečnostnú dilemu.⁹⁷

---

⁹⁷ WAISOVÁ, Š. 2009. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2. upr. vyd., 2009. 154 s. ISBN 978-80-7380-194-6, s. 62

Z dôvodu správneho pochopenia problematiky výskumu konfliktov je potrebné, okrem vymedzenia pojmu konflikt, vymedziť a vysvetliť si aj obsah ďalších pojmov, ktoré veľmi úzko súvisia s riešenou problematikou. Ide najmä o pojmy ako kríza, medzinárodná kríza, krízová situácia, krízový stav a násilie alebo nátlak. Navyše, keďže vojna predstavuje najextrémnejšiu formu konfliktu, aby sme sa vyhli zamieňaniu týchto dvoch pojmov, je potrebné zaoberať sa taktiež vzťahom vojny a konfliktu a určiť rozdiel medzi konfliktom a vojnou. Každá vojna je totiž konfliktom, ale nie každý konflikt je vojnou.

2.1 Konflikt

Ako už bolo naznačené v predchádzajúcich častiach publikácie, pojem konflikt sprevádza existenciu človeka a spoločnosti už od jej počiatkov a stretávame sa s ním počas celých ľudských dejín. Samotné slovo *konflikt* má svoj pôvod tak, ako mnoho iných slov, v latinčine – *conflictio*, pričom vyjadruje spor, rozpor, hádku.⁹⁸ V slovenčine, Krátky slovník slovenského jazyka charakterizuje konflikt ako nezhodu, rozpor, zrážku.⁹⁹ Lexikón slovenského jazyka vysvetľuje konflikt ako nezhodu, spor, rozpor¹⁰⁰ a Veľký slovník cudzích slov vymedzuje konflikt ako rozkol, nezhodu, prudší spor, ozbrojenú zrážku či vojnu.¹⁰¹

Podobné vymedzenie pojmu konflikt možno nájsť v češtine, kde Slovník cizích slov charakterizuje konflikt ako nezhodu, rozpor, stret, vojnu¹⁰², Slovník spisovné

---

⁹⁸ MÔJSLOVNÍK.SK. 2014. *Latinsko-slovenský slovník online*. Dostupné na internete na: <<http://www.mojсловnik.sk/slovník-cudzich-slov/>>

⁹⁹ SLOVNÍK.SK. 2014. *Krátky slovník slovenského jazyka*. Dostupné na internete na: <<http://slovník.azet.sk/pravopis/kratky-slovník/?q=konflikt>>

¹⁰⁰ SLEX.SK. 2014. *Elektronický lexikón slovenského jazyka*. Dostupné na internete na: <<http://www.slex.sk/>>

¹⁰¹ BRUKKER, G. – OPATÍKOVÁ, J. 2006. *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava : Robinson, 2006, s. 219

¹⁰² SCS.NET. 2014. *Slovník cizích slov*. Dostupné na internete na: <<http://www.slovník-cizich-slov.net/?slovo=konflikt>>

češtiny ako stretnutie, zrážku, rozpor, a Slovník spisovného jazyka českého ako rozpor, nehodu, nesúhlas, zrážku, zápas, stretnutie.¹⁰³

V angličtine, Oxfordský výkladový slovník charakterizuje konflikt (angl. *Conflict*) ako situáciu použitia násilia alebo boj medzi dvoma krajinami, prípadne situáciu v ktorej sú v rozpore myšlienky, pocity, city, názory alebo želania, resp. situáciu spojenú s rozhodovaním.¹⁰⁴ Cambridgeský výkladový slovník vysvetľuje konflikt ako aktívny nesúhlas, vážnu nehodu, spor medzi ľuďmi s opačnými názormi alebo princípmi, resp. ako boj medzi dvoma alebo viac skupinami alebo krajinami, a tiež ako situáciu, v ktorej dve alebo viac vecí nemôžu bez problémov existovať vedľa seba.¹⁰⁵ Merriam-Websterov výkladový slovník vymedzuje konflikt ako nehodu (rozpor) medzi ľuďmi alebo skupinami, ktorá často vyúsťuje do silného sporu, kontroverzie, alebo tiež ako nepriateľskú akciu medzi skupinami alebo štátmi z dôvodu nekompatibilnosti (nezlučiteľnosti) ich záujmov (názorov).¹⁰⁶

V iných jazykoch, napríklad v nemčine (*der Konflikt*), francúzštine (*conflit*), španielčine (*conflicto*), taliančine (*conflitto*) alebo ruštine (*конфликт*) má pojem konflikt ten istý význam ako v slovenčine, češtine alebo angličtine.

Z hľadiska naplnenia cieľov tejto učebnice sa pojmom konflikt rozumie situácia, kedy určitá skupina (napríklad etnická, náboženská, ideologická alebo štát) alebo jednotlivec je v cieľavedomom spore s jednou alebo viacerými skupinami či jednotlivcami.

Konflikt je zápasom o hodnoty týkajúce sa zachovania alebo zvýšenia sociálnych istôt, statusu alebo moci, pričom odporcovia sa prostredníctvom konfliktu snažia neutralizovať, zraniť či odstrániť svojho rivala alebo rivalov. Ide teda o spor ľudí, nie rozpor medzi aktivitami človeka a prírodou.

---

¹⁰³ IJP. 2014. Internetová jazyková príručka. Dostupné na internete na: <<http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=konflikt&Hledej=Hledej>>

¹⁰⁴ OALD. 2014. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Dostupné na internete na: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/conflict_1>

¹⁰⁵ CALD. 2014. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Dostupné na internete na: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/learner-english/conflict_1>

¹⁰⁶ MWED. 2014. Merriam-Webster Explanatory Dictionary. Dostupné na internete na: <<http://www.merriam-webster.com/dictionary/english/conflict>>

Konflikt nie je možné postaviť ani na rovnakú úroveň s konkurenciou. V konflikte sa totiž sporné strany snažia o upevnenie svojej pozície a postavenia na úkor postavenia ostatných. Dokonca tu môže nastať snaha aktérov o odstránenie, prípadne zničenie protivníka. V porovnaní s tým, konkurencia znamená, že hoci sa aktéri snažia dosiahnuť rovnaký zámer a cieľ na úkor druhého, ich vzájomný vzťah nie je tak vyostrený, aby sa museli vzájomne obávať eliminácie jeden druhého.

Rovnako tak nemožno stotožniť napätie s konfliktom, pretože „napätie znamená skryté nepriateľstvo, strach, podozrenie, vnímanie divergencie záujmu a možno aj prianie nadradenosti, či získanie nezávislosti, ale strach spravidla neprechádza od postojov a vnímania k aktuálnym vzájomným nepriateľským činom“.¹⁰⁷

2.2 Vojna

Konflikt a vojna sú v súčasnom svetovom politickom systéme spojené. Vojna je špecifickým prejavom všeobecnejšieho javu, ktorý je spojený s politikou, s konfliktom záujmov a mocenských potenciálov. Aj preto sú, povedané slovami Spykmana, v medzinárodnom spoločenstve prípustné všetky formy prinútenia, vrátane vojnovéj deštrukcie. Vo svete teda vždy bude konflikt a vojna vždy bude nástrojom udržania mocenskej rovnováhy. Vojny sú síce podľa Spykmana nepríjemné, ale tvoria nedeľiteľnú súčasť medzinárodného systému vytvoreného zo suverénnych nezávislých jednotiek. Boj o moc je totožný s bojom o prežitie a vylepšenie mocenskej pozície sa stáva prvoradým cieľom vnútornej i vonkajšej politiky štátu. Všetko ostatné je druhoradé, pretože iba moc môže realizovať ciele zahraničnej politiky. A pretože konečnou formou konfliktu je vojna, boj o moc sa stáva bojom o vojenskú moc, prípravou na vojnu.¹⁰⁸

Z hľadiska definovania vojny, medzi najznámejšie a najpoužívanéjšie patria najmä definície už v predchádzajúcej kapitole spomínaného pruského generála *Carla von Clausewitza*, z ktorých prvá hovorí, že „vojna je akt násilia, ktorého cieľom je

---

¹⁰⁷ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 142

¹⁰⁸ SPYKMAN, N. J. 2007. *America's Strategy in World Politics*. New Jersey : Transaction Publishers, 2007. 525 s. ISBN 978-1-41280-631-2.

donútiť protivníka, aby sa podriadil našej vôli“. A keďže Clausewitz vedel, že násilie podlamujúce vôľu môže mať mnoho podôb, definíciu vojny doplnil nasledovne: „*Vojna je pokračovaním politiky štátu inými (násilnými) prostriedkami*“.¹⁰⁹

Ako uvádza Krejčí,¹¹⁰ trošku mätúce je v tejto definícii slovo „pokračovanie“, pretože môže navodiť predstavu, že vojna nadväzuje na politiku tak, že ju strieda a že vojnová činnosť prestáva byť politikou. Vojna ale politikou zostáva v tom najvlastnejšom zmysle slova – je bojom o moc. Je to dlhodobé organizované násilie prevažne medzi politickými jednotkami. Podľa Clausewitza „*politický zámer je účelom, vojna je prostriedkom, pričom prostriedok si nikdy nemožno odmyslieť od účelu*.“ Vojna je preto „*naozajstným nástrojom politiky*“, presnejšie povedané – je jedným z nástrojov riešenia politických sporov (konfliktov).

Takéto poňatie však nie je vôbec nové. Už tiež spomínaný čínsky vojvodca, generál a stratég *Sun-c'* (Sun-tzu) vo svojom traktáte o vojne tvrdil, že „*vojnu zahajuje vládca udelením rozkazov svojmu vojvodcovi*“. Je to teda politik – štátnik, kto rozhoduje o tom, že spory sa budú riešiť vojnou. Majster Sun však v tejto súvislosti zároveň tvrdil: „*Vo vojne zvíťazí ten, komu do velenia a vedenia vojska nezasahuje vládca. Ak je isté, že zo stretnutia (boja) vyjdeš víťazne, potom bojuj aj napriek zákazu vládca. Ak je však isté, že výsledkom stretnutia (boja) bude porážka, nebojuj, aj keby Ti vládca prikazoval pravý opak*.“ Uvedené myšlienky dokazujú, že vedenie vojny je špecifickým spôsobom riešenia sporov, ktorý má svoje vlastné zákonitosti, a že vojnové umenie je špecifické umenie, ktoré politik – štátnik nemusí ovládať. Sun-c' preto varoval panovníkov, aby svojim nekompetentným zasahovaním neochromili armádu a neohrozovali životy vojakov i civilov.

Z ďalších definícií vojny možno uviesť Vasquezovu definíciu, ktorá hovorí, že „*vojna predstavuje organizované násilie vedené politickými jednotkami proti sebe navzájom*“,¹¹¹ alebo Plechanovej definíciu, podľa ktorej, „*vojna je organizované ozbrojené násilie vedené politickým celkom alebo celkami proti inému či iným*

---

¹⁰⁹ CLAUSEWITZ, C. 2008. *O válce*. Praha : Academia, 2008. 749 s. ISBN 80-2001-598-3, s. 36-39

¹¹⁰ KREJČÍ, O. 2011. *Válka*. Praha : Professional Publishing, 2011. 173 s. ISBN 978-80-7431-063-8, s. 29

¹¹¹ VASQUEZ, J. A. 1993. *The War Puzzle*. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. 396 s. ISBN 978-0-52136-674-8, s. 23

politickým celkom“.¹¹² Volner vo svojej definícii vojny nadväzuje na Clausewitza, keď hovorí, že „*vojna je pokračovaním a násilným nástrojom politiky štátov*“, a zároveň dodáva, že „*jednou z rozhodujúcich príčin vzniku vojen a konfliktov je politika štátov*“.¹¹³

Vyššie uvedené slová len potvrdzujú, že v prípade vojny rozhodujúcu úlohu zohráva politika, ktorá predstavuje arénu konfliktov záujmov a mocenských potenciálov a v podstate je procesom riešenia konfliktov. Aj preto boli vojny už od najstarších čias, v podstate až do 20. storočia, považované za legitímne nástroje štátu na dosahovanie vlastných cieľov. Dokonca právo viesť samostatne vojnu, vyhlasovať ju a uzatvárať mier sa chápalo a dodnes sa chápe ako základný atribút suverénneho panovníka alebo štátu. A to aj napriek tomu, že súčasné medzinárodné právo považuje agresívnu vojnu za protiprávnu.

Vojny boli panovníkmi, národmi, štátmi či politickými hnutiami vždy vedené z pragmatických dôvodov, definovateľných buď na základe materiálnych kritérií za účelom získania väčšej moci alebo zvýšenia bohatstva, alebo z ideologických dôvodov, kedy sa aktívny vstup do vojny, napriek tomu, že spoločnosť mohla verbálne dávať prednosť mieru, vnímal ako mravne ospravedlniteľný alebo dokonca zásluhný čin, ak vojna mala dostatočné ideologické zaštieňenie. A ignorovať, najmä v minulosti, nemožno ani prestížne dôvody.¹¹⁴

Konflikty možno klasifikovať podľa viacerých kritérií, na zásadné či náhodné, kontrolovateľné či nekontrolovateľné, riešiteľné či neriešiteľné, atď., avšak najčastejšie je delenie na konflikty s použitím násilia a konflikty bez použitia násilia. Či ich už delíme tak alebo onak, každý jeden konflikt obsahuje jeden z jeho prejavov, ktorý si zaslúži pozornosť ako predzvesť vojnového riešenia sporu (nezhody) záujmov a moci. Týmto prejavom je kríza.

---

¹¹² PLECHANOVÁ, B. 2003. *Úvod do medzinárodných vzťahů. Výběr textů*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2003. 288 s. ISBN 80-86130-22-3, s. 56

¹¹³ VOLNER, Š. 2012. *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava : IRIS, 2012. 387 s. ISBN 978-80-89256-74-7, s. 219

¹¹⁴ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9, s. 7

2.3 Kríza a medzinárodná kríza

Z predchádzajúcich častí vieme, že vývoj ľudskej civilizácie je už od jej vzniku poznačený množstvom rôznych druhov konfliktov a sporov, a to nielen v rámci ľudskej spoločnosti, ale aj rozporov medzi prírodou a aktivitami človeka. A tak nielen nesúlad medzi politickými, ekonomickými, bezpečnostnými alebo inými záujmami ľudí, skupín či štátov, alebo nesúlad medzi ľudskou činnosťou na jednej strane a životným prostredím na druhej strane, ale i samotná príroda a prírodné javy (prírodné katastrofy) sú zdrojom kríz, ktoré sa viac či menej negatívne odrážajú na vývoji ľudstva.

Samotný výraz kríza pochádza z gréčtiny (*krisis*) a je odvodený od slova *krino*, ktorý sa používal ako výraz pre konečné, neodvolateľné rozhodnutie typu alebo – alebo, napríklad výhra alebo prehra, život alebo smrť, či úspech alebo neúspech. Zároveň vyjadrovalo naliehavú potrebu, pociťovanie neistoty, hľadanie záchrany alebo zabránenie nešťastiu. Pôvodne sa využíval najmä pri súdnych procesoch, v ktorých vrcholil spor, dochádzalo k jeho obratu – k lepšiemu alebo horšiemu, a následne smeroval k rozhodnutiu → odsúdený alebo oslobodený. V medicíne bol výraz kríza používaný pre obdobie, ktoré predchádzalo výraznej zmene v pacientovom zdravotnom stave, a to buď v smere jeho uzdravenia alebo úmrtia.

V latinčine výraz kríza (*crisis*) vyjadroval kritický, kulminačný bod. Používal sa tiež najmä v medicíne, pričom vyjadroval zložité obdobie, kulminujúci stav priebehu ochorenia. Objavoval sa aj v teológii, kde vyjadroval posledný súd. Postupne s rozvojom ľudskej civilizácie prevzali tento pojem do svojich jazykov ďalšie národy. Výraz kríza sa tak začal, okrem medicíny, práva či teológie, používať i v ďalších oblastiach života spoločnosti, a to najmä v politike, ekonómii a psychológii. Označoval hlavne obdobia alebo časové úseky, počas ktorých dochádzalo k zmenám zo stability na nestabilitu alebo z istoty na neistotu.

V súčasnosti sa pojem kríza používa s najväčšou pravdepodobnosťou vo všetkých sférach spoločenského života. Je zavedený nielen v politickej, ekonomickej, hospodárskej, bezpečnostnej, vojenskej alebo lekárskej terminológii, ale bežne sa

s ním stretávame aj v jednotlivých odboroch sociálnych alebo prírodných vied, a tiež v oblasti techniky či životného prostredia.

V Slovníku cudzích slov je kríza charakterizovaná ako „*prechodný stav prekonávajúci ťažkosti, nedostatok alebo ako kritický stav*“.¹¹⁵ V Krátkom slovníku slovenského jazyka je kríza definovaná o niečo podrobnejšie, ako „*stav vrcholného napätia, rozhodujúci okamih, po ktorom nastáva obrat (napríklad vyvrcholenie konfliktu a pod.), alebo ako ťažká, zlá, zhoršená situácia (napríklad politická, hospodárska kríza a pod.)*“.¹¹⁶ Podobné vymedzenie pojmu kríza možno nájsť v elektronickom Lexikóne slovenského jazyka.¹¹⁷ Jurčák a kol. uvádzajú, že „*kríza je slovo gréckeho pôvodu, ktoré vyjadruje ťažký, prechodný stav, vrcholné obdobie prekonávajúce najväčšie ťažkosti; nedostatok, úpadok a pod.; v politickom význame ako pád vlády v dôsledku mimoriadnej situácie, alebo vtedy, keď parlament vysloví nedôveru vláde*“.¹¹⁸

Podľa Šimáka „*kríza predstavuje rozhodný okamih alebo časový úsek, po ktorom môže nasledovať zásadná zmena vo vývoji daného deja, procesu alebo systému. Je to okamžitá zmena kvality systému a zložitý, ťažko prekonateľný a nebezpečný stav alebo priebeh dejov v živote spoločnosti, v prírode, v činnosti technických prostriedkov alebo v technologických a technických procesoch, ktorého negatívne dôsledky môžu vážne ohroziť ich funkciu, prípadne i existenciu. Zároveň sa tento termín používa ako všeobecné označenie všetkých krízových javov*“.¹¹⁹

Podobne chápe krízu i Zaplatinskij, podľa ktorého „*kríza predstavuje rozhodný okamih alebo časový úsek, po ktorom môže nasledovať zásadná zmena vo vývoji daného systému. Je to nebezpečný stav, ktorý narušuje stabilitu fungovania*

---

¹¹⁵ PIŤOVÁ, M. – PIŤO, V. 2001. *Slovník cudzích slov*. Bratislava : Kniha – spoločník. 2001. 708 s. ISBN 80-88814-16-2.

¹¹⁶ KAČALA, J. – PISARČÍKOVÁ, M. 1989. *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava : Veda, 1989, 2. oprav. vyd. 592 s.

¹¹⁷ ELSJ. 1999. *Elektronický lexikón slovenského jazyka*, 1999. Dostupné na internete na: <<http://www.slex.sk/index.asp>>

¹¹⁸ JURČÁK a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 234 s. ISBN 978-80-8040-387-4, s. 11

¹¹⁹ ŠIMÁK, L. 2001. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Žilina : FŠI ŽU. 2001. 243 s. ISBN 80-88829-13-5.

*spoločenských, prírodných a iných systémov, a tým ohrozuje plnenie ich funkcií. Ak sa kríza nerieši, môže prerásť do katastrofy a/alebo likvidácie daného systému“.*¹²⁰

Vojenský terminologický slovník OS SR uvádza dve definície krízy. V prvom prípade charakterizuje krízu ako *„situáciu vážneho narušenia fungovania určitého systému, ktorá si vyžaduje adekvátne rozhodnutie a riešenie. V medzinárodnej politike sa tým chápe hraničný stav, ktorý môže vyústiť do konfliktu, alebo ako výbuch neočakávaných udalostí a nepriateľských akcií ohrozujúcich prioritné hodnoty“*. V druhom prípade chápe krízu ako *„incident alebo situáciu obsahujúcu hrozbu voči štátu, jeho obyvateľom, ozbrojeným silám, majetku alebo životným záujmom, ktorá sa vyvíja rýchlo a vytvára podmienky takej ekonomickej, politickej, diplomatickej alebo vojenskej dôležitosti, že si vyžaduje angažovanie ozbrojených síl“*.¹²¹

Doktrína pre plánovanie a vedenie spoločných operácií SVD 30 (B) definuje krízu ako *„incident alebo situáciu obsahujúcu hrozbu pre SR a jej obyvateľov, ozbrojené sily, majetok alebo životné záujmy, ktorá sa vyvíja rýchlo a vytvára podmienky takej ekonomickej, politickej, diplomatickej alebo vojenskej dôležitosti, že si to vyžaduje zaangažovanie ozbrojených síl“*.¹²²

Z pohľadu NATO, ad hoc pracovná skupina expertov definovala krízu ako *„národnú alebo medzinárodnú situáciu, v ktorej existuje hrozba pre prioritné hodnoty, záujmy alebo ciele“*. Aj keď táto definícia je veľmi jednoduchá a stručná, je dostatočne komplexná na to, aby pokryla všetky typy kríz, ktorým môže Aliancia čeliť, alebo pri ktorých môže asistovať.¹²³

Krejčí v súvislosti s vyššie uvedeným uvádza, že *„slovo kríza patrí k najpoužívanejším výrazom postmodernej doby, čo však značne devaluje jej hodnotu.*

---

¹²⁰ ZAPLATINSKIJ, V. M. 2009. *Polimovnij tumačnij slovník z bezpeki*. Kyjev : Centr učbovoj literatury, Ukrajina. 2009. ISBN 978-911-01-0002-1.

¹²¹ Vojenský terminologický slovník Ozbrojených síl Slovenskej republiky. 2008. Bratislava : Odbor analýz, doktrín, predpisov a štandardov Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky v spolupráci s Inštitútom strategických štúdií Národnej akadémie obrany maršala Andreja Hadika v Liptovskom Mikuláši. 184 s. 2008, s. 33-34

¹²² SVD 30 (B). 2006. *Doktrína pre plánovanie a vedenie spoločných operácií*. Bratislava : Generálny štáb Ozbrojených síl Slovenskej republiky. 138 s. 2006, s. 23)

¹²³ IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2014. *Kauzalita participácie Ozbrojených síl Slovenskej republiky v operáciách medzinárodného krízového manažmentu a jej finančné aspekty*. Ostrowiec Świętokrzyski : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2014. 213 s. ISBN 978-83-64557-05-7, s. 20

*V súčasných podmienkach vytvárania rovnováhy prostredníctvom mocenských tlakov a protitlakov je akákoľvek podoba krízy zákonitým prejavom fungovania súčasného sveta. Preto sa aj slovo kríza stalo tak široko používaným výrazom pre narušenie pokoja, stability či zmätok, a zároveň univerzálnym pojmom pre označenie neporiadku a rozporov v globálnej sfére“.*¹²⁴

Zdrojom rôznych druhov kríz (politických, ekonomických, sociálnych, vojenských, bezpečnostných, environmentálnych a pod.) sú hlavne nerovnovážne stavy v sociálnom a naturálnom prostredí. Väčšinu kríz vyvoláva viacero faktorov naraz, ale niektorý z nich vždy prevláda. Napríklad ekonomická kríza môže mať sociálny alebo politický podtón, ktorý vedie k nepokojom a neskôr až k použitiu vojenských nástrojov.

Novák a kol. rozlišujú dve hlavné fázy vývoja krízy:

- 1) eskalačnú,
- 2) deeskalačnú,

pričom eskalačná fáza krízy sa podľa nich v určitom bode mení na deeskalačnú.¹²⁵

Naproti tomu Jurčák a kol. uvádzajú tri základné etapy vývoja krízy:

- 1) etapa eskalácie,
- 2) vyvrcholenie krízy,
- 3) etapa deeskalácie krízy.¹²⁶

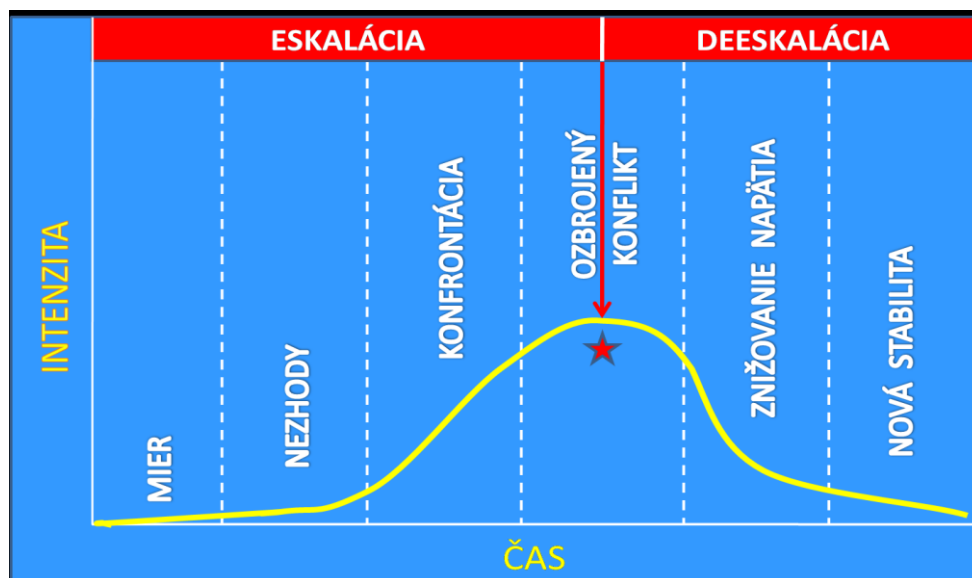
Proces krízy začína už v stave „mieru“, čiže v rovnovážnom stave vonkajších a vnútorných podmienok subjektu, kedy neexistuje žiadna alebo len minimálna hrozba, resp. žiadne alebo len minimálne násilie, ktoré neohrozuje prioritné hodnoty, záujmy a ciele. Medzi zainteresovanými stranami (potenciálnymi protivníkmi) však môže existovať napätie, ktoré je monitorované subjektmi medzinárodného krízového manažmentu.

---

¹²⁴ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : EKOPRESS. 4. vyd. 2010. 756 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 142

¹²⁵ NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7, s. 236

¹²⁶ JURČÁK a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 234 s. ISBN 978-80-8040-387-4, s. 13

Obrázok 5 Vývoj krízy

Zdroj: Jurčák a kol., 2009, s. 13

V určitom čase dochádza k narušeniu rovnovážneho stavu a stability systému a krivka intenzity krízy postupuje k „nezhodám“. Nezhody predstavujú bezpečnostnú hrozbu, pretože dochádza k ohrozeniu hodnôt, záujmov a cieľov vysokej priority. Strany, ktoré majú medzi sebou nezhody, alebo sú na nich zainteresované, predstavujú určitú hrozbu. Táto etapa krízy je charakteristická nielen zvyšujúcou sa ostražitosťou a pohotovosťou, alebo zastrašovaním a odstrašujúcimi postojmi, ale zároveň sa vyznačuje zložitou, podozrievaním a nedôverou vo vzťahu k aktivitám druhej strany.

Ďalší vzostup krivky intenzity krízy vedie ku „konfrontácii“ a indikuje, že akty zvýšeného násillia uskutočňuje jedna alebo viac strán zainteresovaných v kríze. Zvyšovanie násillia spôsobuje narastanie intenzity krízy. K hlavným aktivitám patria vojenské cvičenia, ktorých agresivita sa i intenzitou krízy zvyšuje, príprava na sadenie ozbrojených síl, ich konkrétnym operačným nasadením a predkladaním ultimát. Pri neriešení uvedenej situácie, alebo po konfrontácii, dochádza k výstupu krivky intenzity krízy až na vrchol, čiže ku konfliktu a v mnohých prípadoch k „ozbrojenému konfliktu“. Znamená to, že potláčanie krízy a prevencia eskalácie zlyhali, čo priviedlo zainteresované strany k možnosti (nie nutnosti) ozbrojeného konfliktu.

Po vyriešení krízy (odstránení príčin nezhôd, uzatvoreni dohôd medzi zainteresovanými stranami, alebo zásahu organizácií medzinárodného krízového manažmentu a pod.) krivka intenzity krízy klesá, pričom dochádza k „znižovaniu napätia“, počas ktorého sa násilie zmenšuje a znepriatelené strany sa snažia hľadať vzájomne prijateľné a stabilné riešenie krízovej situácie. Krivka postupne klesá až k relatívne nízkej intenzite krízy, ktorá je označovaná ako stav „novej stability“ prijateľný pre všetky zainteresované strany konfliktu. Tento stav však neznamená úplnú absenciu napätia medzi zainteresovanými stranami. Znamená to však nové status quo, ktoré je prijateľné pre všetky strany zainteresované v kríze. Nová stabilita je charakterizovaná odstránením, zánikom alebo utlmením ohrozenia hodnôt, záujmov a cieľov najvyššej priority.^{127 a 128}

Vzhľadom na skutočnosť, že následky prírodných, spoločenských alebo hospodárskych katastrof v mnohých prípadoch prekračujú územia jednotlivých štátov, alebo prekračujú schopnosti postihnutých štátov adekvátne reagovať na krízové javy, existuje nebezpečenstvo, ktoré sa už mnohokrát stalo aj realitou, že národné krízy v prípade neposkytnutia medzinárodnej pomoci prerastajú do medzinárodných kríz.

Prírodné katastrofy ako boli hurikán Katrina v USA v roku 2005, tsunami v Indonézii v roku 2004, zemetrasenie a záplavy v Pakistane v roku 2007, resp. 2010 alebo zemetrasenie v Číne v roku 2008, či rozsiahle požiare vo Francúzsku, Rusku, Grécku, Chorvátsku, Španielsku a Portugalsku, alebo povodne v Thajsku, Poľsku, Českej republike, Nemecku, Rakúsku, Francúzsku, Taliansku, Rumunsku a Bulharsku v predchádzajúcich rokoch, priemyselné havárie, najmä havárie jadrových elektrární (Černobyl' v roku 1986 alebo Fukušima v roku 2011), nedostatok energetických a prírodných zdrojov vrátane potravín a vody (najmä v Afrike), vnútroštátne alebo medzinárodné ozbrojené konflikty, ktoré prerástli do civilizačných a humanitárnych katastrof (najmä v Darfúre v Sudáne, v Rwande, Demokratickej republike Kongo, Burundi, Libérii, Sierra Leone, Etiópii a Eritrei), ako aj teroristické útoky, havárie

---

¹²⁷ JURČÁK a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 234 s. ISBN 978-80-8040-387-4, s. 13

¹²⁸ NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7, s. 236-237

veľkokapacitných námorných plavidiel prepravujúcich ropu a chemické látky, letecké nešťastia a v neposlednom rade globálne hospodárske a finančné krízy poukazujú na nutnosť nielen poskytovania medzinárodnej pomoci, ale aj na nevyhnutnosť mechanizmov potrebných na riešenie medzinárodných kríz.

K najčastejším sociálnym a naturálnym faktorom vyvolávajúcim, alebo schopným vyvolať medzinárodnú krízu patria hlavne:

- terorizmus,
- regionálne konflikty,
- zlyhávajúce štáty,
- nelegálna a nekontrolovateľná migrácia,
- vplyv neštátnych činiteľov na bezpečnosť a stabilitu vo svete,
- radikálny nacionalizmus a rasová a náboženská neznášanlivosť,
- šírenie zbraní hromadného ničenia a ich nosičov,
- organizovaný zločin, korupcia a čierna ekonomika,
- globalizácia a jej procesy, ktoré sa vymykajú bezprostrednej kontrole štátu,
- ekonomická nerovnováha vo svete,
- prehlbovanie sociálnych a ekonomických rozdielov,
- obmedzený a/alebo nerovnomerný prístup ku zdrojom,
- kybernetické útoky na verejné a súkromné siete, počítačové pirátstvo,
- závislosť štátov na životne dôležitých energetických a surovinových zdrojoch, vrátane vody a potravín,
- živelné pohromy, priemyselné havárie a katastrofy,
- prenos infekčných chorôb, epidémie a pandémie.

2.4 Krízová situácia a krízový stav

Z pohľadu slovenskej legislatívy je krízová situácia podľa § 2 písm. a) zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu charakterizovaná ako *„obdobie mimo času vojny a vojnového stavu, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány*

môžu po splnení podmienok uvedených v ústavnom zákone alebo osobitnom predpise na jej riešenie vyhlásiť výnimočný stav, núdzový stav, alebo mimoriadnu situáciu“.¹²⁹ Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v čl. 1, ods. 4 zasa vymedzuje krízovú situáciu ako „časové obdobie, počas ktorého je narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány môžu vyhlásiť adekvátny krízový stav ako nástroj krízového riadenia“.¹³⁰

Vojenský terminologický slovník Ozbrojených síl SR chápe krízovú situáciu ako „obdobie charakterizované bezprostrednou hrozbou pre mier a bezpečnosť štátu, alebo ústavných pomerov, ohrozením životov, zdravia a majetku občanov v dôsledku pôsobenia faktorov narušajúcich rovnováhu síl, stabilitu pomerov, vzťahov či životných podmienok.“ Dodáva, že ústavné orgány môžu po splnení podmienok, ustanovených v zákone na riešenie krízovej situácie, vypovedať vojnu, vyhlásiť vojnový alebo výnimočný stav alebo núdzový stav.¹³¹

Legislatíva EÚ chápe krízovú situáciu ako „mimoriadnu udalosť väčšieho rozsahu narušajúcu základné hodnoty a bezpečnosť spoločnosti a jej štruktúru. Ostatné mimoriadne udalosti, ktoré síce tiež ohrozujú životy a zdravie veľkého počtu osôb, avšak neohrozujú základné hodnoty spoločnosti a jej štruktúru, sa označujú ako pohroma“.¹³²

Labuzík hovorí, že „krízová situácia predstavuje časovo a priestorovo vymedzený alebo ohraničený priebeh javov a procesov po narušení rovnovážneho stavu spoločenských, prírodných a technologických systémov a procesov. Jej vznik a rozšírenie ohrozuje životy ľudí, životné prostredie, ekonomiku, duchovné a hmotné

---

¹²⁹ Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu.

¹³⁰ Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

¹³¹ Vojenský terminologický slovník Ozbrojených síl Slovenskej republiky. 2008. Bratislava : Odbor analýz, doktrín, predpisov a štandardov Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky v spolupráci s Inštitútom strategických štúdií Národnej akadémie obrany maršala Andreja Hadika v Liptovskom Mikuláši. 184 s. 2008, s. 34

¹³² EÚ. 2001. *Summaries of European Union Legislation*. Dostupné na internete na: <http://europa.eu/legislation_summaries/foreign_and_security_policy/cfsp_and_esdp_implementation/r00005_en.htm>

hodnoty štátu alebo regiónu a jeho obyvateľov a môže narušiť fungovanie inštitúcií verejnej moci“.¹³³

Podľa Nováka a kol. predstavuje kríza „*takú situácia, ktorá svojím charakterom, negatívnymi účinkami a rozsahom vážne naruší, prípadne zmení hospodársky alebo spoločenský chod štátu, územného celku alebo konkrétneho subjektu. Je to nepredvídateľný alebo veľmi ťažko predvídateľný priebeh dejov a činností po narušení rovnovážneho stavu spoločenských, prírodných a technologických procesov a systémov ohrozujúcich životy ľudí, životné prostredie, ekonomiku, duchovné a hmotné hodnoty štátu a jeho obyvateľov*“.¹³⁴

Hálek definuje krízovú situáciu ako „*nepredvídateľný alebo ťažko predvídateľný priebeh skutočností po narušení rovnovážnych stavov prírodných, technologických a spoločenských systémov ohrozujúcich životy ľudí, životné prostredie, ekonomiku a hmotné statky štátu a jeho obyvateľstva*“.¹³⁵

Ulian spája krízovú situáciu s globalizáciou, keď hovorí, že „*v súčasnosti žijeme v informačnom veku, v dynamickej ére globalizácie, ktorá generuje nesúlad, spory, krízy a konflikty. Tieto následne vyvolávajú dilemu, vyžadujú riešenia, zmeny. Zmeny podľa neho prinášajú jedinečné a neopakovateľné situácie, ktoré sú o to zložitejšie, že sa dejú v diferentnom prostredí*“.¹³⁶

Jurčák zasa tvrdí, že „*krízová situácia má vojenský charakter, ak vznikla v dôsledku hrozby použitia alebo použitím vojenskej sily. Všetky ostatné typy krízových situácií majú nevojenský charakter, to znamená, že ich môžu spôsobiť rôzne sociálne sily, technické alebo technologické havárie, prírodné katastrofy a pod.*“¹³⁷

---

¹³³ LABUZÍK, M. – NEČEJ, E. – CIBÁKOVÁ, S. 2007. *Slovník vybraných pojmov Európskej únie*. Liptovský Mikuláš : Národná akadémia obrany, Inštitút strategických štúdií. 2007, s. 25

¹³⁴ NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7, s. 21

¹³⁵ HÁLEK, V. 2008. *Krízový management – teorie a praxe*. Bratislava : DonauMedia. 2008. 322 s. ISBN 978-80-8936-400-8, s. 32

¹³⁶ ULIAN, J. 2006. Manažment zmeny v ére globalizácie In *Vojenské obzory*, Bratislava : MO SR, 2006, roč. 12, č. 1, s. 7-15. ISSN 1335 -2598, s. 9

¹³⁷ JURČÁK a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 234 s. ISBN 978-80-8040-387-4, s. 12

Krízový stav je právny stav vyhlásený kompetentným orgánom verejnej správy na určitom území na riešenie krízovej situácie v priamej závislosti od jej charakteru a rozsahu (vojna, vojnový stav, výnimočný stav, núdzový stav).¹³⁸ Je spojený so zlyhaním všeobecne platných postupov, nástrojov a mechanizmov riadenia a s potrebou aplikovania zásad krízového riadenia vrátane dočasného obmedzenia základných práv a slobôd. Je to stav spoločenského, prírodného, technického alebo technologického systému, ktorý sa odlišuje od stabilného stavu a pôsobí degradačne na celý systém, prípadne na niektoré jeho komponenty.¹³⁹ Rovnakú definíciu využíva aj Vojenský terminologický slovník OS SR.¹⁴⁰

2.5 Násilie

Násilie vo vzťahoch medzi ľuďmi je staré ako ľudstvo samé a v posledných storočiach či desaťročiach sa uplatňuje v nezmenšenej miere. Rovnako tak bolo vždy integrálnou súčasťou vzťahov medzi jednotlivými subjektmi medzinárodných vzťahov. Aj to je jeden z dôvodov prečo sa pojem konflikt často stotožňuje s pojmom násilie. Konflikt a násilie sú však dve rozdielne veci, aj keď násilie býva metódou či spôsobom riešenia konfliktu.

Podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka¹⁴¹ i elektronického Lexikónu slovenského jazyka¹⁴² násilie predstavuje „*použitie sily na donútenie*“. Podľa Hofreitera zároveň „*násilie znamená aj uplatňovanie sily voči niekomu alebo niečomu*,

---

¹³⁸ ŠIMÁK, L. a kol. 2004. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina : FŠI ŽU. 2004. 44 s. ISBN 80-88829-75-5.

¹³⁹ NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7, s. 21

¹⁴⁰ Vojenský terminologický slovník Ozbrojených síl Slovenskej republiky. 2008. Bratislava : Odbor analýz, doktrín, predpisov a štandardov Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky v spolupráci s Inštitútom strategických štúdií Národnej akadémie obrany maršala Andreja Hádika v Liptovskom Mikuláši. 184 s. 2008, s. 34

¹⁴¹ KAČALA, J. – PISARČÍKOVÁ, M. 1989. *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava : Veda, 1989, 2. oprav. vyd. 592 s. 1989. s. 353

¹⁴² ELSJ. 1999. *Elektronický lexikón slovenského jazyka*, 1999. Dostupné na internete na: <<http://www.slex.sk/index.asp>>

kto nám stojí v ceste pri realizácii našej túžby, alebo akt sily pôsobiaci proti prekážke“.¹⁴³

Vo všeobecnosti možno násilie definovať ako „*akt fyzického útoku na druhú osobu alebo osoby s cieľom poškodiť ich fyzickú integritu (zdravie, reprodukčnú schopnosť a samotnú biologickú existenciu) alebo im patriace materiálne statky vrátane potravín, hospodárskych zvierat, stavieb, technických zariadení, zbraní a pod.*“ Obyčajne násilie vo vzťahoch medzi jednotlivcami, skupinkami či spoločnosťami nie je bezúčelné, ale je nástrojom na dosiahnutie určitého cieľa, zámeru – napríklad prinútiť druhého (druhých) konať tak, ako chceme my, zmocniť sa niečoho, čo doteraz patrilo inému (iným), alebo naopak, uchrániť si slobodu vlastného konania a vlastný majetok. Násilie sa môže vyskytnúť medzi jednotlivcami v rámci skupiny – intrasociálne násilie, alebo medzi skupinami – intersociálne násilie. V prípade násilia medzi jednotlivcami sa možno stretnúť aj s označením interpersonálne násilie a v prípade násilia medzi skupinami s označením kolektívne násilie.¹⁴⁴

Jedným z prvých mysliteľov, ktorý sa postavil na obranu násilia, používaného predovšetkým pre účely politického alebo triedneho boja, bol francúzsky filozof a anarchista *Georges Eugène Sorel* (1847 - 1922). Spočiatku bol zástancom Marxovho učenia, neskôr však jeho teóriu zrevidoval a stal sa zástancom anarcho-komunizmu. Prezentoval svoju teóriu o riadenej ekonomike a pracovných štruktúrach, kedy všetci, ktorí vnútorne participujú na výrobe, na akomkoľvek poste, by sa mali rovnako podieľať aj na vlastníctve výrobných prostriedkov a vyrobeného, a to bez ohľadu na pozície v práci. Sorel odmietal postupnú zmenu, bol za priamu akciu vo forme generálnych štrajkov, bojkotov, sabotáží a konštantného narúšania kapitalizmu s cieľom nastoliť kontrolu výrobných prostriedkov zo strany robotníkov. Veril v potrebu uvážene koncipovaného „mýtu“, ktorý by skoordinoval masy. Inšpiroval sa jakobínmi, keď tvrdil, že jedinou cestou zmeny je aplikácia moci.¹⁴⁵

---

¹⁴³ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 34

¹⁴⁴ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9, s. 39

¹⁴⁵ JENNINGS, J. 1990. *Syndicalism in France: A Study of Ideas*. Oxford : Macmillan, 1990. 276 s. ISBN 978-0-33342-188-8

Násilie sa na jednej strane chápe ako prejav niečoho prirodzeného a na druhej strane ako produkt zle organizovaného spoločenského života. Preto ho možno chápať vo dvoch rovinách, kedy sa:

- a) odmieta, pretože odporuje právu, morálke, hodnotám, náboženstvu a pod.,
- b) vyzdvihuje jeho oslobodzujúci účinok, pričom sa chápe ako reakcia na predchádzajúce násilie, kedy prostredníctvom násilia je likvidované existujúce násilie).

Problém hodnotenia násilia spočíva v správnom identifikovaní príčin a motívov, ktoré ho vyvolávajú, v spôsobe a miere jeho využívania, jeho vplyve na rovnováhu spoločnosti, v miere akceptovania sociálnej spravodlivosti, v dôsledkoch, ktoré vyvoláva a pod.

Násilie, ako možnosť donútenia, je nedeliteľnou súčasťou každého systému, vyskytuje sa tak v demokratických, ako aj v diktátorských, autoritatívnych a nedemokratických systémoch. V demokratických systémoch sa využíva v rámci politického konfliktu na presadenie vôle väčšiny na úkor menšiny. Násilie, prítomné v tomto konflikte, nie je deštruktívne, ale je uplatňované v súlade s existujúcim právnym poriadkom štátu. V nedemokratických režimoch je násilie využívané na potlačenie opozície a udržanie pozícií. Ak však dôjde k mobilizácii potláčaných skupín, násilie má zväčša deštruktívny charakter, pričom často prebieha formou ozbrojeného násilia.

V súvislosti s konfliktom môžeme konštatovať, že násilie spočíva vo využívaní akcií, slov, postojov, štruktúr alebo systémov, ktoré spôsobujú niekomu fyzické, psychické, sociálne alebo environmentálne škody a nedovoľujú mu realizovať jeho záujmy, potreby alebo ciele. Násilie je, keď jedna strana zneužije prevahu moci. Násilím je každý čin, ktorého následkom je, že druhá strana robí niečo, čo nechce robiť, alebo jej bráni robiť niečo, čo chce robiť, prípadne v nej vyvoláva strach.

Násilie sa v konfliktoch využíva ako:

- a) nástroj na presadenie vôle, cieľov, záujmov a potrieb silnejšieho proti vôle slabšieho,

- b) nástroj na vyjadrenie záujmov a potrieb slabších strán v konflikte, ak nepoznajú alebo nemôžu použiť iné spôsoby obhajoby svojich záujmov,
- c) odvetné opatrenie, reakcia na násilnú akciu druhej strany,
- d) dôsledok eskalácie konfliktu,
- e) dôsledok neúspešného riešenia konfliktu.¹⁴⁶

Podľa nórskeho sociológa, matematika, ale predovšetkým hlavného zakladateľa disciplíny mierových a konfliktných štúdií a zakladateľa známeho Inštitútu na výskum mieru v Oslo (PRIO – Peace Research Institute Oslo) – *Johanna Galtunga* (1930) sa násilie, ktoré sa stáva metódou, nástrojom riešenia konfliktu, rozlišuje na:

- a) priame, zjavné fyzické násilie,
- b) skryté násilie, ktoré sa člení na:
  - štrukturálne násilie,
  - kultúrne násilie.

V takomto prístupe k členeniu násilia je možné nájsť nástroj na hlboké a podrobné skúmanie konfliktu a najmä správanie jeho aktérov. Umožňuje odhaliť nielen zjavné násilie, ale aj skryté, menej viditeľné, ktoré však môže mať prinajmenej rovnako ničivý a deštruktívny vplyv na aktérov konfliktu ako fyzické násilie.

Priame, zjavné násilie je možné identifikovať ako fyzické násilie, fyzické útoky, fyzické týranie, bitku, pouličné nepokoje, ničenie majetku, vandalizmus, mučivé zabíjanie, ozbrojené akcie povstaleckých, teroristických či gerilových skupín, alebo v najkrajnejšej forme ako vojnu. Toto násilie sa obyčajne prejavuje ako vyústenie iných, menej viditeľných foriem násilia (najmä štrukturálneho násilia). Pri tejto forme násilia môžeme jednoznačne identifikovať aktérov – útočníkov i obeť. Priame násilie často používajú aj utláčané, diskriminované, marginalizované a vylučované sociálne skupiny, ktoré nemajúc iné možnosti, a keď už inej cesty niet, používajú násilie ako legitímny nástroj na vyjadrenie svojho protestu.

---

¹⁴⁶ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 35

Ako uvádza Hofreiter, skúsenosti ukázali, že nie je možné nepovažovať za násilie, ak politické štruktúry neberú do úvahy potreby iných alebo dokonca iných cieľavedome utláčajú a diskriminujú takými formami, ako je napríklad nerovné rozdeľovanie príjmov, obmedzovanie prístupu ku vzdelaniu, k niektorým povolaniam, znemožnenie rozvíjať vlastnú kultúru, praktizovať vlastné náboženstvo a pod. Za násilie možno považovať aj to, ak sa moc uplatňuje prostriedkami psychologického nátlaku, propagandy alebo manipuláciou. Preto je celkom na mieste, aby boli identifikované aj nepriame, skryté formy násilia, ktoré sa uplatňujú buď ako štrukturálne alebo ako kultúrne násilie.¹⁴⁷

Štrukturálne násilie predstavuje taký druh násilia, ktoré vychádza z úmyselného deštruktívneho jednania aktéra, zneužívajúceho svoju pozíciu na presadzovanie svojich záujmov proti záujmom druhej strany. Je priamo obsiahnuté v sociálnej a politickej štruktúre, z ktorej rezultujú nerovnosti v postavení strán konfliktu. Spočíva v presadzovaní takých ekonomických a politických podmienok, ktorými jedna strana (režim) obmedzuje rozvoj jednotlivcov ním ovládaných a subjektov jemu podriadených a zabraňuje im, aby dosiahli svoje záujmy a potreby.

Hlavnými formami štrukturálneho násilia sú najmä represie v politike a vykorisťovanie v ekonomike. Táto forma násilia je vymedzená nerovnomerným rozdelením občianskych a politických práv, a materiálnych a iných zdrojov medzi jednotlivcov a skupiny.

Súčasťou štrukturálneho násilia je napríklad podpora alebo využívanie rasizmu, sexizmu, xenofóbie a iných foriem delenia a ovládania spoločnosti. Štrukturálne násilie je vlastne všetko to, čo bráni sociálnej jednotke, aby naplno rozvinula svoje možnosti, nadanie, svoj potenciál a pod. V tejto súvislosti je potrebné upozorniť na to, že štrukturálne násilie nepôsobí tak zjavne ako priame násilie, ale spočíva vo väzbe na chod a činnosť politických a mocenských inštitúcií, v ktorých je štrukturálne násilie zabudované dovnútra. Je obsiahnuté v zákonoch, hodnotách, normách, inštitúciách a stereotypoch, ktoré diktuje presadzuje vládnuca moc pri ovládaní podrobených.

---

¹⁴⁷ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 36-37

Nebezpečnosť štruktúrálného násillia spočíva v tom, že ho často nepostrehnú ani jeho obeť, pretože sa vnútorne stotožnili s obmedzujúcimi životnými podmienkami a normami. Štruktúrálné násillie je prítomné napríklad aj v diskriminačnej azylovej politike štátov, ktoré upierajú chudobným migrantom azyl a diskriminujú cudzincov podľa ich etnickej alebo rasovej identity. Štruktúrálné násillie sa neuplatňuje len voči určitým marginalizovaným sociálnym skupinám, ale i celým skupinám populácie. Najčastejšie a najzrejmšie príklady štruktúrálného násillia je možné vidieť v prípade mnohonárodnostných štátov.

V súvislosti s precizovaním pojmu štruktúrálného násillia sa možno stretnúť s pojmom politicída, vyjadrujúcim pozvoľné, ale sústavné pokusy dominujúcej sily v štáte (vlády) o zničenie nezávislých politických a sociálnych entít, ktoré nie sú konformné alebo sú v opozícii so záujmami vládnucej triedy či skupiny. Ak pri genocíde ide o zničenie národnej, etnickej, rasovej či náboženskej skupiny, pri politicíde ide o likvidáciu politických oponentov.¹⁴⁸

Ešte menej si uvedomujeme tretiu formu násillia – kultúrne násillie, ktorá je však rovnako nebezpečná ako dve predchádzajúce. Pod kultúrnym násillím sa rozumejú tie aspekty kultúry, ktoré sa dajú použiť alebo sa používajú na ospravedlňovanie, popularizovanie, vyvolávanie alebo zlegitimizovanie priameho alebo štruktúrálného násillia. Predpokladom vzniku a rozvoja kultúrneho násillia sú záujmy a aktivity jednotlivých sociálnych skupín. Fanatické náboženské skupiny, sekty alebo teroristické organizácie usilujú o získavanie ľudí, ochotných páchať násillie i formou samodeštrukcie. Extrémistické hnutia šíria myšlienky neofašizmu, rasizmu, xenofóbie. Politickí a ideologickí oponenti sa usilujú zdiskreditovať (často i zlikvidovať) jeden druhého, manipulovať verejnú mienku v záujme presadenia svojich politických hodnôt a záujmov. Na propagáciu týchto cieľov môže byť zneužitá i kultúra, a to bohužiaľ aj vo forme propagovania násillia.

Podstata spočíva v tom, že pod vplyvom takejto „kultúry“ vznikajú v rôznych skupinách obyvateľstva deštruktívne formy správania (rasovo, nábožensky, politicky

---

¹⁴⁸ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 37-38

i ideologicky motivované útoky, vraždy, teroristické útoky, vydieranie, sklony k samovraždám, drogová závislosť, alkoholizmus, prostitúcia, atď.) alebo sa znižuje prah citlivosti na násilné a deštruktívne správanie iných.

Podľa cieľov, funkcií a zamerania kultúra násilia zahŕňa idey, hodnoty, normy a tradície prejavujúce sa a zobrazované v pojmoch, symboloch (hviezdy, kríže, zástavy, hymny a pod.), obrazoch, materiálnych predmetoch, činnostiach a vo vedomí ľudí. Preniká aj do zložiek:

- vedy – na podporu a zdôvodnenie extrémistických a konfliktných teórií alebo na vyprodukovanie pseudovedeckých podkladov pre zdôvodnenie „historickej pamäte“ národa či domnelých „historických krívd“,
- umenia – vo forme bulvárnej literatúry, filmov a koncertov, ktoré propagujú kult násilia, krutosti a hrubosti, a vytvárajú náchylnosť k samovražedným aktom,
- ideológie – vo forme hesiel nabádajúcich k zničeniu zástupcov iných národov,
- relígie – pri nabádaní k deštrukcii tela kvôli nesmrteľnosti duše alebo vo forme výziev k svätým vojnám, k samovražedným útokom a pod.¹⁴⁹

Kultúra násilia vplýva na vedomie ľudí a sociálnych skupín nielen ako živelný a nekontrolovaný činiteľ, ale aj ako systém sociálnych a pseudokultúrnych fenoménov, ktorých jednotlivé časti sú navzájom spojené, skoordinované a riadené v rámci jednotlivých skupín ľudí, regiónov, štátov i v medzinárodnom rozsahu. Kultúrne násilie sa presadzuje hlavne prostredníctvom:

- hromadných oznamovacích prostriedkov (televízia, noviny, časopisy, atď.) propagujúcich násilie, vyvolávajúcich rasovú alebo náboženskú neznášanlivosť, rasizmus, xenofóbiu, intoleranciu, atď.,
- umenia (menovite pseudoumenia),
- informačných technológií (internet, počítačové hry s obsahom vyvolávajúcim agresivitu, násilné správanie, xenofóbiu, rasizmus a pod.).

---

¹⁴⁹ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 38-39

Kultúrne násilie znižuje psychickú a sociálnu odolnosť človeka a spoločnosti, narušuje integritu osobnosti, podporuje narastanie deštruktívnych faktorov vo vedomí a správaní jednotlivých ľudí i veľkých skupín obyvateľstva. Zároveň môže výrazne ovplyvniť ľudí, mobilizovať ich pre podporu konfliktu, alebo naopak, urobiť z nich vinníkov alebo obete.¹⁵⁰

2.6 Nátlak

V súvislosti s násilím, ako prejavom konfliktného správania, sa často používa aj pojem nátlak. V slovníkoch je nátlak definovaný ako „*nútenie, naliehanie (s použitím moci)*“, ¹⁵¹ *nanucovanie niečoho niekomu*“. ¹⁵² Nátlak je možné považovať za formu násilia, pretože je založený na prevahe sily, intelektu, informovanosti, zdrojov a pod. Nátlak je akt, ktorým jedinec pôsobí na druhého jedinca či skupinu tak, aby ich donútil k realizácii činov, ktoré by tento jedinec či skupina samy o sebe alebo z vlastného rozhodnutia, dobrovoľne nevykonali.

Nátlak obsahuje vždy prvok sily (skutočnej alebo domnenej) pôsobiacej proti želaniu, vôli a súhlasu druhého. Vo vzťahu k činnosti môže byť nátlak zameraný buď na donucovanie k niečomu, čo je v rozpore so záujmom oponenta, alebo na odradzovanie od výkonu danej aktivity, od uskutočnenia vôle a realizácie záujmu či potreby slabšieho alebo závislejšieho oponenta.¹⁵³

Pri riešení problémov medzi štátmi alebo vo vzťahu k danému (problémovému) štátu sa nátlak nachádza medzi vojnou (presadením vôle fyzickou silou) a diplomaciou (využívaním rokovania). Umožňuje požadovanú zmenu správania bez narušenia suverenity štátu fyzickou silou. Nátlak je v medzinárodnej politike mocenským

---

¹⁵⁰ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 39

¹⁵¹ KAČALA, J. – PISARČÍKOVÁ, M. 1989. *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava : Veda, 1989, 2. oprav. vyd. 592 s. 1989. s. 357

¹⁵² ELSJ. 1999. *Elektronický lexikón slovenského jazyka*, 1999. Dostupné na internete na: <<http://www.slex.sk/index.asp>>

¹⁵³ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 40-41

zásahom štátu alebo skupiny štátov do záujmovej sféry iného štátu alebo iných štátov. Cieľom takéhoto správania je spravidla vynútiť si zmenu politického kurzu alebo správania sa štátu pri riešení či už vnútorných alebo medzištátnych problémov.

Používané nátlakové opatrenia môžu mať vojenský i nevojenský charakter, i keď v niektorých prípadoch aj hospodársky nátlak môže byť spojený s použitím vojenskej sily. V takom prípade ide o vojenskú blokádu. Považuje sa za ňu vojenský akt smerujúci k izolovaniu, uzavretiu alebo obklúčeniu časti územia štátu alebo celého územia štátu.

V minulosti, v čase dobývania miest alebo hradov, bola blokáda vcelku jednoducho uskutočniteľná, avšak v dnešnej dobe existencie veľkých národných štátov je skôr výnimočná. Možná je však blokáda častí územia štátov, a to hlavne námorná blokáda pobrežia a prístavov. Z hľadiska medzinárodného práva, právo vyhlásiť blokádu prislúcha Bezpečnostnej rade OSN.

Z nevojenských nátlakových opatrení smerujúcich k individuálnemu alebo skupinovému potrestaniu nejakého štátu alebo štátov sa využívajú najmä ekonomické sankcie, napríklad vo forme embarga na vývoz alebo dovoz tovarov, colných taríf, bojkotu tovaru, obmedzovania licencií na vývoz špičkových technológií, čiernych listín na firmy porušujúce embargo alebo zastavenia pomoci, atď. Historické skúsenosti s využívaním ekonomických sankcií sú však rozporuplné, pretože svojím účinkom viac zasahujú obyvateľstvo a podnikateľov ako vládu štátu.¹⁵⁴

---

¹⁵⁴ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : EKOPRESS, 4. vyd. 2010. 756 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 361-362.

Otázky na opakovanie:

- Vysvetlite rozdelenie štátov na tri základné typy podľa ich vývojového stupňa z hľadiska troch rôznych typov bezpečnostnej dilemy.
- Pojednajte o vymedzení pojmu konflikt vo vybraných jazykoch.
- Vysvetlite rozdiel medzi pojmami konflikt a konkurencia.
- Pojednajte o Spykmanovom pohľade na vojnu.
- Pojednajte o Clausewitzovom pohľade na vojnu.
- Pojednajte o pohľade Majstra Suna na vojnu.
- Vysvetlite prečo je politika jednou z rozhodujúcich príčin vojen.
- Pojednajte o vymedzení pojmu kríza vo vybraných jazykoch.
- Pojednajte o definovaní pojmu kríza z pohľadu jednotlivých autorov.
- Stručne vysvetlite tri základné etapy vývoja krízy.
- Vymenujte najčastejšie sociálne a naturálne faktory vyvolávajúce alebo schopné vyvolať medzinárodnú krízu.
- Vysvetlite ako je z pohľadu slovenskej legislatívy definovaná krízová situácia a krízový stav.
- Vysvetlite ako sa využíva násilie v konfliktoch.
- Charakterizujte priame násilie.
- Charakterizujte štrukturálne násilie.
- Charakterizujte kultúrne násilie.
- Pojednajte o nátlakových opatreniach vojenského charakteru.
- Pojednajte o nátlakových opatreniach nevojenského charakteru.

Odporúčaná literatúra:

- ✓ CLAUSEWITZ, C. 2008. *O válce*. Praha : Academia, 2008. 749 s. ISBN 80-2001-598-3.
- ✓ HÁLEK, V. 2008. *Krizový management – teorie a praxe*. Bratislava : DonauMedia. 2008. 322 s. ISBN 978-80-8936-400-8.
- ✓ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8.
- ✓ IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Peace Operations of International Crisis Management*. Ostrowiec Świętokrzyski, Poland : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2013. 182 s. ISBN 978-83-936652-6-6.
- ✓ IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2014. *Kauzalita participácie Ozbrojených síl Slovenskej republiky v operáciách medzinárodného krízového manažmentu a jej finančné aspekty*. Ostrowiec Świętokrzyski : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2014. 213 s. ISBN 978-83-64557-05-7.
- ✓ JENNINGS, J. 1990. *Syndicalism in France: A Study of Ideas*. Oxford : Macmillan, 1990. 276 s. ISBN 978-0-33342-188-8.
- ✓ JURČÁK a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 234 s. ISBN 978-80-8040-387-4.
- ✓ KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- ✓ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : EKOPRESS, 4. vyd. 2010. 756 s. ISBN 978-80-86929-60-6.
- ✓ KREJČÍ, O. 2011. *Válka*. Praha : Professional Publishing, 2. vyd. 2011. 173 s. ISBN 978-80-7431-063-8.
- ✓ LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV, 2012. 264 s. ISBN 978-80-224-1284-1.

- ✓ NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7.
- ✓ PIKNER, I. – DYČKA, L. 2014. Operační koncepce a použití ozbrojených sil v budoucích operacích. In *Vojenské rozhledy*, 2014, roč. 23 (55), č. 1, s. 81-89. ISSN 1210-3292.
- ✓ PLECHANOVÁ, B. 2003. *Úvod do mezinárodních vztahů*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2003. 288 s. ISBN 80-86130-22-3.
- ✓ SØRENSEN, G. 2005. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha : Portál, 2005. 237 s. ISBN 978-80-7178-910-9.
- ✓ SPYKMAN, N. J. 2007. *America's Strategy in World Politics*. New Jersey : Transaction Publishers, 2007. 525 s. ISBN 978-1-41280-631-2.
- ✓ ŠIMÁK, L. 2001. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Žilina : FŠI ŽU. 2001. 243 s. ISBN 80-88829-13-5.
- ✓ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9.
- ✓ Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.
- ✓ VASQUEZ, J. A. 1993. *The War Puzzle*. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. 396 s. ISBN 978-0-52136-674-8.
- ✓ VOLNER, Š. 2012. *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava : IRIS, 2012. 387 s. ISBN 978-80-89256-74-7.
- ✓ WAISOVÁ, Š. 2009. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2. upr. vyd., 2009. 154 s. ISBN 978-80-7380-194-6.
- ✓ Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu.
- ✓ ZAPLATINSKIJ, V. 2009. *Polimovnij tlumačnij slovník z bezpeki*. Kyjev: Centr učbovoj literaturi, Ukrajina. 2009. ISBN 978-911-01-0002-1.

3 DEFINOVANIE, ANALÝZA A DYNAMIKA KONFLIKTOV

3.1 Definovania konfliktov

Ako sme už uviedli na začiatku tejto kapitoly, jedným z problémov, s ktorými sa stretávame pri výskume konfliktov, je neexistencia unifikovanej a všeobecne platnej definície konfliktu. A to aj napriek tomu, že pojem konflikt sa dnes používa pomerne veľmi často, najmä v politike, v oblasti bezpečnosti a obrany, v medzinárodných vzťahoch alebo v žurnalistike, v rôznych správach, reportážach alebo komentároch, v rámci informovania divákov a poslucháčov prostredníctvom masovokomunikačných prostriedkov, ale aj v bežných rozhovoroch obyčajných ľudí.

Pritom v odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s pomerne veľkým počtom rôznych definícií konfliktov, z ktorých niektoré sa používajú častejšie, niektoré menej často, a niektoré sa okrem konkrétnej publikácie, v ktorej sú uvedené, nepoužívajú takmer vôbec. Vyplýva to nielen z toho, že konflikt predstavuje veľmi zložitý a multidimenzionálny sociálny jav, ale aj z toho, ako na problematiku konfliktov nazerajú autori jednotlivých definícií. Z iného uhla pohľadu sa totiž na konflikt díva vojak, inak politik, inak politológ, inak sociológ a inak ekonóm alebo bezpečnostný expert. Odlišný pohľad na konflikt je tiež ovplyvnený tým, aké osobné skúsenosti majú jednotliví odborníci s konfliktom alebo národy či krajiny, z ktorých pochádzajú, alebo v ktorých výskum konfliktov prebieha. Samozrejme, na výskum vplývajú aj mnohé ďalšie faktory, ktoré ho vo väčšej či menšej miere ovplyvňujú.

V odbornej literatúre sa preto nachádzajú definície, ktoré definujú konflikt veľmi všeobecne a vytvárajú len základné východiská pre skúmanie tohto javu, ale na druhej strane tiež definície, ktoré sa podrobnejšie venujú určitým, konkrétnym a špecifickým vlastnostiam konfliktov. Pre analýzu a definovanie konfliktu z pohľadu medzinárodnej bezpečnosti je potrebné stanoviť predovšetkým tie vlastnosti a prvky, ktoré sú spoločné pre všetky konflikty všeobecne, bez ohľadu na ich špecifikáciu alebo typológiu.

Definícia konfliktu by mala byť dostatočne široká, aby sa nevzťahovala len k určitému historickému obdobiu či typu konfliktov, ale aby zahŕňala všetky konflikty. Zároveň by však mala byť presná pre účel zberu dát a možnosť vymedzenia konkrétneho konfliktu v čase a v priestore rôznymi výskumníkmi.¹⁵⁵ Pri skúmaní konfliktov je nevyhnutný nezaujatý prístup k samotnému termínu konflikt. Wasmuth sumarizuje štyri podmienky nezaujatého skúmania konfliktov:

- na konflikt by sa malo nahliadať ako na sociálny fakt, ktorý by nemal byť zamieňaný so svojou formou,
- definícia by nemala obsahovať žiadne limitujúce hodnotenie, aby nepredurčovala analýzu konfliktu,
- pri definovaní je nutné sa vyvarovať nepotrebného zužovania definície kontextuálnymi charakteristikami, aby sa neznížila komplexnosť celého pojmu,
- definícia konfliktu by nemala zamieňať príčinu a následok.¹⁵⁶

Pri výskume konfliktov sa preto využívajú dva základné modely, ktoré sa vyskytujú pri konfliktoch v prírode aj v spoločnosti – statický a dynamický model.

a) Statický model, tvorený dvomi základnými prvkami, umožňuje skúmať konflikt ako určitý špecifický systém, v ktorom jeden z prvkov predstavujú strany konfliktu, napríklad ľudia, živočíchy, objekty, teórie a pod., a druhý prvok predstavujú vzťahy medzi jednotlivými stranami konfliktu.

b) Dynamický model, ktorý vychádza z psychologickéj teórie behaviorizmu, čiže z teórie zaoberajúcej sa správaním subjektov podľa ich reakcií na stimuly, podnety a podľa vzťahov medzi podnetmi a reakciami. Podľa tejto teórie je správanie človeka ovplyvnené princípom „podnet – reakcia“, pretože reaguje na podnety z vonkajšieho prostredia. Ak sú tieto impulzy v protiklade so záujmami subjektu (človeka, skupiny), jeho reakcia na daný stav je adekvátne a dochádza ku konfliktnej situácii. Práve tieto vzťahy majú dopad na dynamickú stránku konfliktu.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ WALLENSTEEN, P. 2007. *Understanding Conflict Resolution*. London: Sage. 2007. 311 s. ISBN 978-1-41292-859-5.

¹⁵⁶ AXT, H. J. a kol. 2006. *Conflict – a literature review*. Duisburg: Institute for Political Science. Dostupné na: http://www.europeanization.de/downloads/conflict_review_fin.pdf.

¹⁵⁷ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 31-32

V odbornej literatúre sa možno stretnúť s viacerými definíciami konfliktov od významných zahraničných i domácich autorov.

Zo zahraničných autorov, Wallensteen prezentuje názor, podľa ktorého konflikt predstavuje viac než len určité správanie či konanie, a preto musí obsahovať určitý prvok nezlučiteľnosti, teda vážnej nezhody medzi minimálne dvoma stranami, ktorých požiadavky nemôžu byť naplnené v rovnaký čas. Nezlučiteľnosť ich pozícií spočíva v nedostatku obmedzených zdrojov. Je to stav, kedy protivníci vzájomný spor vnímajú ako hru s nulovým súčtom. Základnými prvkami konfliktu sú podľa neho aktéri, konanie a nezlučiteľnosť záujmov, podľa ktorých je sformovaná aj jeho definícia konfliktu ako *„sociálnej situácie, v ktorej minimálne dvaja aktéri (strany) usilujú v jednom časovom bode o získanie obmedzených zdrojov, pričom úsilie strán zahŕňa širokú škálu akcií od vyhrážania sa až po vedenie vojny a za zdroje sa nepovažuje iba ekonomické bohatstvo, ale všetko o čo má aktér (strana) záujem – od riešenia otázok spravodlivosti či morálky cez získanie politickej moci až po kontrolu určitého teritória“*.¹⁵⁸

Podobnú definíciu vytvorili Bartos a Wehr, ktorí definujú konflikt ako *„situáciu, v ktorej aktéri využívajú konfliktné správanie voči sebe navzájom, aby dosiahli nezlučiteľné ciele a/alebo vyjadrili svoje nepriateľstvo“*.¹⁵⁹ Vo svojej analýze sa podrobnejšie venujú práve téme nezlučiteľnosti záujmov, cieľov, vývoja konfliktného správania a nepriateľstva ako príčin vzniku konfliktov.

Pfetsch a Rohloff zasa chápu konflikt ako *„stret prekrývajúcich sa záujmov v oblasti národných hodnôt a tém, ako sú nezávislosť, právo na sebaurčenie, územie, hranice, distribúcia domácej a medzinárodnej moci, a prístup k moci“*.¹⁶⁰

Heidelbergský inštitút pre výskum medzinárodných konfliktov považuje konflikt za *„stret záujmov (odlišných pozícií) o národných hodnotách, ktorý má určité trvanie a závažnosť (rozsah) a prebieha aspoň medzi dvomi stranami (organizovanými*

---

¹⁵⁸ WALLENSTEEN, P. 2007. *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*. SAGE Publications, 2007. 311 s. ISBN 978-1-41292-859-5, s. 15

¹⁵⁹ BARTOS, J. O. – WEHR, P. 2002. *Using Conflict Theory*. Cambridge : University Press, 2002. 219 s. ISBN 978-0-52179-446-6, s. 13

¹⁶⁰ PFETSCH, F. R. – ROHLOFF, CH. 2013. *National and International Conflicts, 1945-1995: New Empirical and Theoretical Approaches*. New York : Routledge, 2013. 304 s. ISBN 978-1-13635-781-7.

*skupinami, štátmi, organizáciami, skupinami štátov), ktoré sú odhodlané sledovať svoj zámer a dosiahnuť svoj cieľ*¹⁶¹.

Glasl zasa definuje konflikt ako „*interakciu medzi agentmi (jednotlivcami, skupinami alebo organizáciami), kde najmenej jeden agent chápe nezlučiteľnosť medzi jeho zmýšľaním, myšlienkami, vnímaním a/alebo pocitmi a/alebo vôľou a zmýšľaním, myšlienkami, vnímaním a/alebo pocitmi a/alebo vôľou iného agenta (alebo agentov) a cíti sa obmedzený jeho (ich) činnosťou*“.¹⁶²

Mischnicková vníma konflikt ako „*súperenie medzi dvomi smermi konania, ktoré sú buď protikladné alebo sa vzájomne vylučujú*“.¹⁶³

Uvedené definície nazerajú na konflikt z rôznych perspektív a zdôrazňujú odlišné elementy. Každá z nich je však založená na existencii minimálne dvoch aktérov, medzi ktorými je určitá nezlučiteľnosť záujmov a ktorí aktívne konajú, aby dosiahli svoj cieľ.

Podľa Webera je spoločnosť tvorená skupinami, ktoré sa navzájom odlišujú svojím statusom, a vzhľadom na rozdielny status majú aj rozdielne záujmy, ktoré vyvolávajú konflikty. Akékoľvek nádeje na možnosť odstránenia konfliktov zo života ľudskej spoločnosti sú teda v nadväznosti na existenciu rozdielneho statusu skupín iluzórne, a preto sa treba zmieriť s večným bojom jedných proti druhým. V tejto súvislosti si je však potrebné uvedomiť, že záujmy skupín i jednotlivcov nie sú len protichodné, ale aj zhodné, čo vytvára predpoklady pre rovnováhu a dosiahnutie konsenzu.¹⁶⁴

Simmel pri skúmaní konfliktov vychádzal z toho, že egoistické skupiny, ktoré existujú v spoločnosti, nie sú od seba izolované, ale naopak, sú prepletené tisíckami neviditeľných nití. Práve prieniky skupinových záujmov podľa neho zmierňujú

---

¹⁶¹ HIIK. 2005. *Conflict barometer 2005. Crisis, wars, coups d'état, negotiations, mediations, peace settlements*. Dostupné na internete na: <http://hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2005.pdf>

¹⁶² GLASL, F. 1999. *Confronting Conflict: A First Aid Kit for Handling Conflict*. Pennsylvania : State University, 1999. 186 s. ISBN 978-1-86989-071-1.

¹⁶³ MISCHNICK, R. 2007. Nenásilná transformácia konfliktov. Bratislava : PDCS. 162 s. 2007, s. 23

¹⁶⁴ HOFREITER, L. – ŠIMKO, J. 2007. Zdroje a oblasti konfliktov súčasného sveta. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2007. 95 s. ISBN 978-80-8040-330-0.

konflikty a vytvárajú pôdu pre stabilitu spoločnosti. Napriek tomu, konflikty sú neoddeliteľnou súčasťou života spoločnosti.¹⁶⁵

Myšlienky Simmela rozvíjal Coser, ktorý sa vo svojej práci zameriaval na analýzu pozitívnych funkcií konfliktu. Podľa neho konflikt môže prispievať k udržaniu alebo adaptácii existujúcich sociálnych vzťahov či štruktúr. Práve u Cosera sa objavila jedna z ústredných myšlienok teórie konfliktu, podľa ktorej spoločensky nebezpečnými nie sú samotné konflikty, ale absencia pravidiel na ich zvládanie. Prítomnosť konfliktov je prirodzeným stavom spoločnosti. Nie prítomnosť, ale absencia pravidiel konfliktov v spoločnosti by bola podľa neho nenormálnym javom. Konflikt definoval ako „zápas o hodnotu, o určitý status, moc a zdroje, v ktorom cieľom je neutralizácia, spôsobenie škody alebo odstránenia súpera“. Podstatu konfliktu videl v strete hodnôt a záujmov rôznych sociálnych skupín.¹⁶⁶

Zo slovenských autorov, Kusá definuje „konflikt ako stav, v ktorom jeden alebo dvaja (či viacerí) ľudia a spoločenstvá ľudí majú pocit, že ich záujmy sú nezlučiteľné. Väčšinou k sebe zaujmú antagonistický prístup, ktorý sa prejavuje spôsobovaním ujmy druhej strane. Usilujú sa presadiť svoje záujmy ovplyvňovaním druhej strany“.¹⁶⁷

Podľa Hofreitera „konflikt predstavuje určitú kvalitu vzájomných vzťahov medzi jednotkami sociálneho prostredia – aktérmi, ktorými môžu byť jednotlivci, sociálne skupiny, štáty alebo koalície štátov, prejavujúce sa v ich úsilí o presadenie svojich potrieb, dosiahnutie svojich záujmov a cieľov na úkor a proti vôli svojich oponentov, resp. ktoré sú protichodné so záujmami protistojacej strany“.¹⁶⁸

V Terminologickom slovníku vybraných základných pojmov a skratiek z bezpečnostného prostredia a vojenstva je konflikt definovaný ako „výsledok eskalácie krízovej situácie spôsobenej sledovaním protikladných a nezlučiteľných záujmov v jednej alebo viacerých zhodných oblastiach, pričom zisk jednej strany

---

¹⁶⁵ SIMMEL, G. 1918. *Der Konflikt Der Modernen Kultur*. Nabu Press. 2010. 34 p. ISBN 978-1-17192-928-4.

¹⁶⁶ COSER, L. A. 1964. *The Functions of Social Conflict*. Free Press. 1964. 16th ed. 192 p. ISBN 978-0-02906-810-6.

¹⁶⁷ KUSÁ, D. 2006. Riešenie konfliktov. Dostupné na internete na: <http://www.academia.edu/2556851/Riešenie_konfliktov_I_a_II>

¹⁶⁸ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 33

znamená stratu druhej strany. Proti sebe stojace strany sa snažia presadiť svoju prostredníctvom porážky druhej strany konfliktu“.¹⁶⁹

Z českých autorov, Waisová definuje konflikt ako „sociálnu skutočnosť, kde sú v rozpore minimálne dve strany (individuá, skupiny, štáty), ktoré majú diferentný pohľad na dané fakty, prípadne rozdielne alebo protichodné záujmy“. Zároveň podľa nej „konflikt predstavuje situáciu, kedy v tom istom okamihu minimálne dvaja aktéri usilujú o získanie toho istého statku, ktorý je deficitný a nedokáže uspokojiť potreby oboch (všetkých) aktérov“.¹⁷⁰

Bednařík vo svojej publikácii o riešení konfliktov uvádza definíciu, podľa ktorej konflikt predstavuje „vyjadrenie súčasného nároku dvoch, na opačných stranách stojacich záujemcov (jednotlivcov, skupín) o tú istú vec, ochotných o ňu bojovať. Je to stretnutie dvoch alebo viacerých do určitej miery sa vylučujúcich či protichodných snáh, síl a tendencií“.¹⁷¹

Krejčí zasa definuje konflikt ako „situáciu, kedy určitá skupina (kmeň, etnická skupina, ideologické zoskupenie či štát) alebo jednotlivец je v cieľavedomom spore s jednou alebo viacerými skupinami či jednotlivcami.“ Konflikt taktiež podľa neho „predstavuje zápas o hodnoty týkajúce sa zachovania alebo zvýšenia sociálnych istôt, statusu či moci, pričom odporcovia sa prostredníctvom konfliktu snažia neutralizovať, zraniť či odstrániť rivala alebo rivalov“.¹⁷²

Autori tejto publikácie považujú konflikt za „sociálny vzťah dvoch alebo viacerých aktérov s protichodnými záujmami v tej istej oblasti, v ktorom aspoň jeden z aktérov používa systematicky ozbrojené násilie s cieľom presadiť svoje politické a/alebo iné záujmy“. Z pohľadu naplnenia cieľov publikácie táto definícia zahŕňa aspekt systematickosti, teda organizovaného, cieleného a kontinuálneho použitia

---

¹⁶⁹ ŠILHA, J. a kol. 2006. Terminologický slovník vybraných základných pojmov a skratiek z bezpečnostného prostredia a vojenstva. Liptovský Mikuláš : Národná akadémia obrany maršala Andreja Hadika, 2006. 84 s. ISBN 80-89221-01-7.

¹⁷⁰ WAIŠOVÁ, Š. 2005. Úvod do studia mezinárodních vztahů. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 174 s. ISBN 978-80-8689-833-9, s. 35

¹⁷¹ BEDNAŘÍK, A. 2011. Řešení konfliktů. Bratislava : PDCS, 2. vyd., 2003. 201 s. ISBN 80-968095-4-7, s. 17

¹⁷² KREJČÍ, O. 2010. Mezinárodní politika. Praha : EKOPRESS, 4. vyd. 2010. 756 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 142

ozbrojenej sily, čím odlišuje ozbrojený konflikt od organizovaného zločinu, alebo náhodných patologických javov. Zároveň obsahuje prvok používania násilia pre dosiahnutie svojich cieľov.

Pri charakteristike a skúmaní politických konfliktov je potrebné zadefinovať aj pojem politická kríza, ktorý predstavuje začiatok vojenského riešenia sporov záujmov a mocí. Slovo kríza sa v postmodernom ponímaní stalo výrazom pre nepokoj a chaos v medzinárodnej politike, rovnako aj pojmom pre definovanie nesúladu a neporiadku v globálnej oblasti.

Nie každý konflikt predstavuje politickú krízu, ale každá kríza v sebe obsahuje stav konfliktu. Kríza predstavuje zvyčajne konflikt, ktorý vychádza zo sporu o konkrétny problém. Jedná sa o fázu zmeny stability na nestabilitu či istoty na neistotu v určitých procesoch vývoja. Kríza je určitý moment, alebo časové obdobie, po ktorom môže nastať podstatný zvrát vo vývine deja alebo systému.

Kríza je viac ako normálne napätie, nepokoj alebo rozkol v medzinárodných vzťahoch. Podľa Krejčího predstavuje „*typ konfliktu, ktorého špecifickým rysom je náhly výbuch neočakávaných udalostí a nepriateľských akcií spôsobených existujúcim konfliktom*“.¹⁷³ Krízu v medzinárodnej politike charakterizujú nepredpokladané a neočakávané reakcie sporných strán, pocit veľkého nebezpečenstva, pocit nedostatku času na prijatie záverov a rozhodnutí a pocit hrozivých dôsledkov z nečinnosti.

Konflikty, ktorým dnes čelí ľudská civilizácia, sú v dôsledku prehĺbujúcej sa globalizácie oveľa komplexnejšie a náročnejšie na riešenie ako kedykoľvek predtým. V medzinárodných vzťahoch v dvadsiatom prvom storočí charakterizujú konflikty štyri základné komponenty:

- a) aktéri konfliktov,
- b) oblasti sporných hodnôt,
- c) postoje,
- d) akcie.

---

¹⁷³ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : EKOPRESS, 4. vyd. 2010. 756 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 142

a) Medzi aktérov konfliktov v medzinárodnej politike najčastejšie zaraďujeme štáty. Na druhej strane môžu byť týmito aktérmi aj medzinárodné organizácie, neštátne organizácie, revolučné hnutia či etnické skupiny. Len pre ilustráciu v období rokov 1818 až 1996 sa mocnosti (štáty) podieľali na 41 % konfliktov. Patrili k rozhodujúcim faktorom v iniciovaní konfliktov a zároveň boli najangažovanejšími aktérmi v medzinárodných konfliktoch. V súčasnosti ich podiel v angažovanosti v konfliktoch klesá v prospech nárastu podielov neštátnych aktérov.

b) V oblasti sporných hodnôt ide najmä o predmet aktérov a pozíciu, ktorú chcú zastávať. Zúčastnené strany konfliktu, napríklad spomenuté štáty, sa snažia získať určité hodnoty, ktoré na jednej strane posilňujú ich moc a mocenský potenciál a na druhej strane im ju čiastočne odoberajú. Ide napríklad o územia všeobecne, o bezpečné územia a regióny, kontrolu nad zdrojmi, svetovú revolúciu alebo rozbitie nejakého štátu a pod. Konfliktné správanie účastníkov sporu v sebe zahŕňa postoje a akcie. Takéto správanie je spôsobené tým, že jeden z aktérov zaujíma určité postavenie, čo je v protiklade so zámermi, ideami a záujmami druhého aktéra.

c) Postoje vyjadrujú predpokladané správanie sa štátov (mocností). Súvisia s nepriateľstvom, nedôverou, stereotypom a pocitom spravodlivosti. Predstavujú zdroj napätia a umožňujú vytvárať alebo podieľať sa na vytváraní odhodlania revolučných vodcov a obyvateľov aktívne konať.

d) Akcie, ktoré v sebe konflikty obsahujú, môžu byť diplomatické, propagandistické, obchodné alebo iné. Sporné strany ich pri konfliktoch stavajú voči sebe.¹⁷⁴

3.2 Analýza konfliktov

Analýza konfliktov predstavuje skúmanie charakteru, príčin, dynamiky a aktérov konfliktu. Skúmanie týchto prvkov umožňuje lepšie porozumieť konkrétnym konfliktom a stanoviť vhodné a presne cielené prostriedky na ich riešenie. Na druhej

---

¹⁷⁴ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : EKOPRESS, 4. vyd. 2010. 756 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 143-145

strane je potrebné uvedomiť si, že dynamika konfliktov je mimoriadne komplexná a nestála pre rôzne dostupné procesy analýzy.

Vypracovanie analýzy konfliktu sa deje na viacerých úrovniach – lokálnej, národnej, regionálnej, prípadne globálnej. Jedným z cieľov analýzy je definovanie väzieb a vzťahov medzi uvedenými úrovňami konfliktu. Zároveň je nevyhnutné korektne identifikovať uhol pohľadu na analýzu na jednotlivých úrovniach, pretože napríklad dynamika a problémy určitého sporu na jednej úrovni môžu byť iné ako na dynamika a priebeh na odlišnej úrovni konfliktu a môžu mať inú krivku intenzity. Pochopenie týchto väzieb vytvára ďalšie predpoklady na komplexnú i explicitnú úroveň skúmania intervencie a dynamiky konfliktov. Všetky tieto roviny sa pritom vzájomne ovplyvňujú.

Analýza konfliktov má za cieľ definovať akým spôsobom je možné transformovať konfliktné stavy a urovnať vzájomné spory aktérov. Pre transformáciu je potrebné pochopiť kontext a vzájomné súvislosti konfliktu, rovnako aj interakcie medzi intervenciou a kontextom. Na základe tejto interakcie je možné vyvodiť postup, ktorého cieľom je zabrániť nechceným vplyvom a naopak maximalizovať pozitívne vplyvy v rámci konfliktu.

K základným veličinám analýzy konfliktov patria:

- a) profil konfliktu,
- b) aktéri konfliktu,
- c) príčiny konfliktu,
- d) dynamika konfliktu.

a) Profil konfliktu určuje charakteristiku súvislostí typických pre daný konflikt. Pri jeho definovaní je potrebné zodpovedať niektoré základné otázky, ktoré presnejšie určia charakter prostredia konfliktu, hlavne:

- aká je geopolitická, ekonomická, politická, sociálna a kultúrna súvislosť bezpečnostnej situácie, a tiež aká je geografická lokalizácia, politická, ekonomická a sociálna štruktúra, história, zloženie populácie, geostrategické umiestnenie, životné prostredie a pod.;
- aké sú akútne sociálne, ekonomické, politické a ekologické problémy v krajine, regióne, kde prebieha konflikt, aká je deštrukcia sociálnej sféry, nová

infraštruktúra, decentralizácia, voľby, reformy, problematika utečencov, vojenské a civilné obete či prítomnosť ozbrojených síl, atď.;

- aké sporom zasiahnuté oblasti sa môžu v tomto kontexte nachádzať a či sú pod vplyvom jednotlivých aktérov, či sa nachádzajú bojové línie v blízkosti prírodných zdrojov, strategickej infraštruktúry, alebo či je obyvateľstvo vylúčené na okraj spoločnosti a pod.;
- či je prítomná história konfliktu, zlomové udalosti, pokusy o mediáciu, vonkajšia intervencia, atď.

b) Aktérmi konfliktu môžu byť indivíduá, skupiny, inštitúcie alebo organizácie, resp. v prostredí medzinárodných vzťahov nami explicitne vymedzené štáty, ktoré sú bezprostredne konfliktom zasiahnuté (pozitívne alebo negatívne), vytvárajú konflikt alebo s konfliktom pracujú v procese manažovania či transformácie jeho dynamiky. Aktéri konfliktu môžu byť priami alebo nepriami. Priami aktéri sú účastníci konfliktu, ktorí sú v priamom, bezprostrednom spore – sú tzv. subjektmi konfliktu. Nepriami aktéri predstavujú tzv. tretie strany konfliktu. Sú to aktéri, ktorí zohrávajú v priebehu sporu sekundárnu úlohu.

Aktérov rozdelíme na základe vzťahu k opozičným stranám konfliktov, záujmov, cieľov, pozícií a stratégií. Hlavnými aktérmi môžu byť: národná vláda, politické strany, bezpečnostný sektor (polícia, armáda), súkromný sektor, miestni vojenská lídri a ozbrojené skupiny, susediace štáty, zahraničné ambasády, donorské organizácie, multilaterálne a regionálne organizácie, politické a kresťanské skupiny, občianska spoločnosť, mierové skupiny, odborové hnutia, utečenci, atď.

Predmetom záujmu aktérov môžu byť politické ideológie, záujem na politickej účasti, politické záväzky, ekonomické aktivity a zdroje, náboženské idey, regionálne alebo aj globálne záujmy, atď.

c) Príčiny konfliktov. Príčina je v širšom ponímaní jav, ktorý podmieňuje vznik iného javu. V tejto súvislosti si je potrebné uvedomiť si, že konflikty sú multidimenzionálne javy, ktoré nemajú len jednu explicitnú príčinu ich vzniku, ale ich je viacero, pričom ich konfliktogénny potenciál sa kumuluje vo vzájomnej synergii. Na druhej strane je nutné brať do úvahy aj fakt, že príčina (stimul), ktorá v určitom

prostredí vyvolá konflikt, v inom prostredí zostane bez reakcie aktéra. Všeobecne môžeme konflikty podľa príčin rozdeliť na nasledovné základné kategórie:

- konflikty za identitu a sebaurčenie, čiže prevažne etnonacionálne a etnokultúrne konflikty,
- ekonomicky motivované konflikty, v rámci ktorých sa vytvára špecifický typ konfliktu, ktorý vzniká len za účelom zisku tzv. „koristnícka vojna“,
- konflikty založené na politickej báze, ktoré sú zapríčinené slabým fungovaním štátnej moci a neschopnosťou zaistiť primárne funkcie štátu.

Medzi základné faktory týkajúce sa príčin konfliktov zaraďujeme:

- štrukturálne príčiny konfliktov, kam patria napr. nelegitímna vláda, nedostatočná vládna moc, nízka politická účasť, nerovné politické a sociálne príležitosti, nespravodlivý prístup k prírodným zdrojom a pod.,
- udalosti, ktoré sú bezprostrednými príčinami konfliktov, kde možno zaradiť nekontrolované bezpečnostné služby, porušovanie ľudských práv, destabilizujúcu situáciu v okolitých krajinách, rozšírenie vlastníctva ľahkých zbraní, atď.,
- tzv. „spúšťače konfliktov“, ktoré môžu zapríčiniť vypuknutie otvoreného násillia a následné stupňovanie konfliktov; príkladom takýchto spúšťačov sú voľby v krajine, kolaps lokálnej meny, enormný nárast miery nezamestnanosti, zvýšenie cien alebo nedostatok základných komodít, únik štátneho kapitálu alebo uväznenie či atentát na kľúčového politického vodcu.
- faktory, ktoré predlžujú dynamiku konfliktov, napr. radikalizácia oponentov, rozvoj vojnovnej ekonomiky, dostupnosť zbraní a pod.,
- faktory, ktoré prispievajú k dosiahnutiu mieru, ako napr. dialóg medzi spornými stranami, proces demobilizácie, reformy, záväzok občianskej spoločnosti udržať mier či antidiskriminačné opatrenia a pod.

d) Dynamiku konfliktu môžeme chápať ako výsledok interakcie medzi profilom konfliktu, aktérmi a príčinami konfliktu. Všetky konflikty a spory v medzinárodných vzťahoch počas svojho trvania prechádzajú určitými štádiami vývoja a stupňami intenzity. Skúmanie a korektné pochopenie týchto vývojových

stupňov vytvára predpoklady pre efektívne zasiahnutie, cielené riešenie prípadne zabránenie stupňovaniu konfliktov. Základným činiteľom spôsobu riešenia konfliktov je pochopenie konfliktného vzťahu medzi aktérmi sporu. Zmena správania sa, cieľov, záujmov, spôsobu rokovania aktérov môže viesť ku zmene v dynamike konfliktu.¹⁷⁵

3.3 Základné fázy konfliktov

Každý konflikt prebieha v určitých fázach (etapách), ktoré na seba vzájomne nadväzujú. Dlhodobé výskumy však ukázali, že nie každý konflikt musí nevyhnutne prejsť všetkými fázami. Tieto sa môžu v priebehu trvania konfliktu prerušiť, napríklad po negociácii alebo mediácii konfliktu treťou stranou, alebo sa môžu opakovať po určitom prerušení, resp. vracajú sa do fázy nižšej intenzity. V istých prípadoch môžu konflikty stagnovať na určitom bode aj niekoľko desiatok rokov. K fázam konfliktu preto pristupujú odborníci rôzne. Zaujímajú rozličný prístup k jednotlivým etapám, pričom kľúčové je hodnotenie intenzity násillia v časovej perióde. Vo všeobecnosti možno tieto výskumy zhrnúť do nasledujúcich bodov, resp. fáz konfliktov.

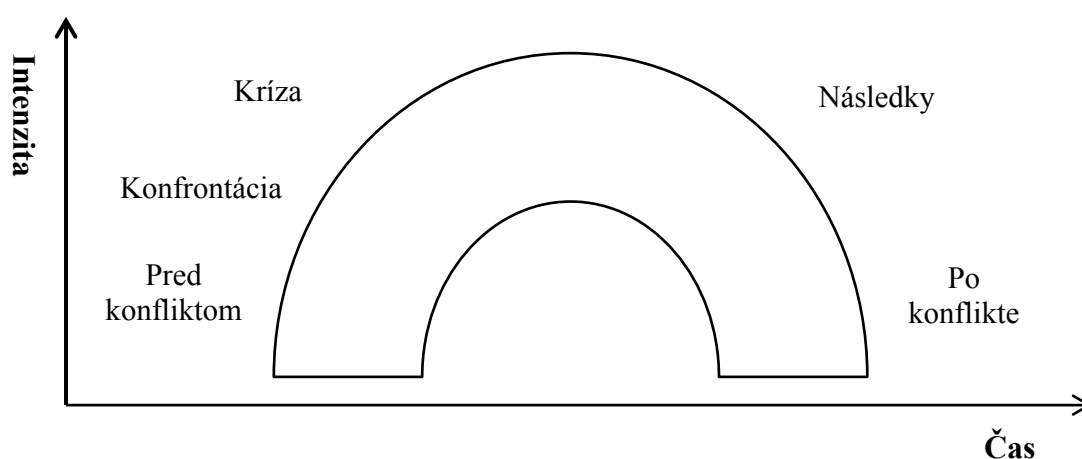
- predkonfliktná fáza,
- konfrontácia,
- kríza,
- následky,
- postkonfliktná fáza.

O potenciálnej existencii konfliktu možno hovoriť v prípade, kedy aktéri majú identické ciele, potreby alebo záujmy, ktorých dosiahnutie a uspokojenie je obmedzené. V *predkonfliktnej* (latentnej) *fáze*, pred samotným otvoreným konfliktom, sa spor otvorene neprejavuje. Túto fázú charakterizuje napätie medzi aktérmi konfliktu alebo snaha vyhnúť sa vzájomnému stretu. Spor sa nemusí prejaviť, ak nedôjde k tzv. „spúšťacej udalosti (incidentu)“, ktorá vedie k otvoreniu konfliktu a následne k druhej fáze – *konfrontácii*. V tomto bode oponenti začínajú kumulovať svoje zdroje, prípadne hľadajú spojencov pre prípad, že bude spor eskalovať. *Kríza* predstavuje vrcholné

---

¹⁷⁵ KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6, s. 12-15

štádium konfliktu, v ktorom je napätie a násilie najintenzívnejšie. V tejto fáze sporné strany väčšinou prestávajú komunikovať. Nasledujúcim stupňom vývoja konfliktu sú *následky*, ku ktorým vedie každá kríza. Jeden z aktérov môže oponenta poraziť, ustúpiť požiadavkám druhej strany, alebo sa vzdať. V tejto fáze existuje možnosť urovnania sporu. V štádiu po konflikte, t.j. v *postkonfliktnej fáze* môže nastať stav, kedy je možné konfliktnú situáciu vyriešiť bez násilného zásahu. Na jednej strane je tu tak možnosť urovnania vzťahov medzi aktérmi, avšak na druhej strane situácia sa môže dostať späť do predkonfliktnej fázy, v prípade že hlavné príčiny konfliktu neboli dostatočne vyriešené.

Obrázok 6 Fázy konfliktov

Zdroj: Mischnick, 2007, str. 31

3.4 Dynamika konfliktov

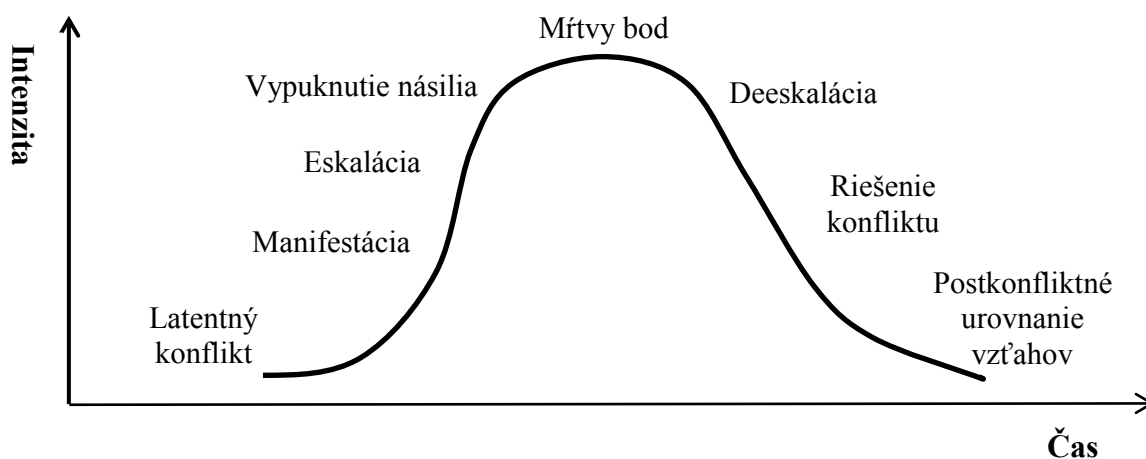
Výskum konfliktov v medzinárodných vzťahoch ukázal, že väčšina konfliktov prechádza v čase rôznymi štádiami a stupňami intenzity. Keďže konflikt predstavuje sociálny vzťah medzi dvomi alebo viacerými aktérmi, ktorí môžu postupne meniť svoje ciele a záujmy, takáto zmena cieľov, záujmov, konania a správania aktérov postupne vedie k premene tohto sociálneho vzťahu a môže viesť až k násilnej alebo nenásilnej premene konfliktu. Proces premeny konfliktného vzťahu medzi aktérmi predstavuje základnú determinantu spôsobu jeho riešenia.

Prevažná väčšina bádateľov v oblasti riešenia konfliktov uznáva, že konflikty sú sociálne procesy s vlastnou dynamikou a preto majú rôzne štádiá a stupne intenzity, ktorými prechádzajú. Dynamika a intenzita ovplyvňujú nielen nástroje a stratégie jednotlivých aktérov, ale aj možnosti riešenia konfliktov.

Za základné stupne intenzity konfliktov možno považovať nasledujúce:

- a) latentný konflikt,
- b) manifestácia konfliktu,
- c) eskalácia konfliktu,
- d) mŕtvy bod konfliktu,
- e) deeskalácia konfliktu,
- f) riešenie konfliktu,
- g) postkonfliktné urovnanie vzťahov – budovanie mieru.¹⁷⁶

Doterajší výskum v oblasti konfliktov potvrdil, že nie každý konflikt musí prejsť všetkými štádiami. V niektorých prípadoch, ako sme už naznačili, môžu niektoré konflikty zostávať aj niekoľko desaťročí v jednom štádiu alebo sa môžu vracať (prelievať) do predchádzajúcich štádií. Uvedené štádiá konfliktu dokumentuje nasledujúci obrázok:

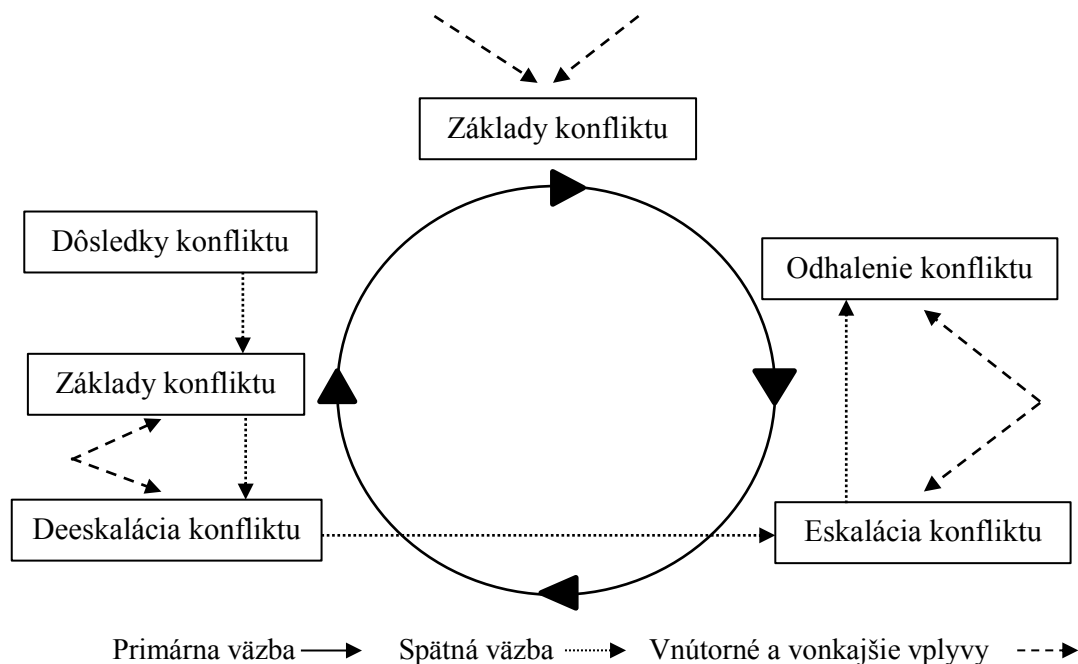

Obrázok 7 Štádiá konfliktov

Zdroj: Waisová, 2011, str. 56

¹⁷⁶ WAISOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 250 s. ISBN 978-80-7380-339-1, s. 55

Konfliktný cyklus, čiže návrat alebo prelievanie konfliktu z jedného štádia do druhého je možné ešte lepšie znázorniť pomocou konfliktnej kružnice:

Obrázok 8 Konfliktný cyklus

Zdroj: Waisová, 2011, str. 56

Waisová¹⁷⁷ uvádza, že potenciál pre vznik konfliktu existuje v každom prostredí, v ktorom sa nachádzajú aktéri s rozdielnymi hodnotami a s rovnakými alebo podobnými cieľmi, záujmami a potrebami.

Latentný konflikt

Situácia, kedy obaja, resp. viacerí alebo všetci aktéri majú záujem o rovnaký statok, ktorého množstvo je obmedzené, pričom obaja alebo všetci aktéri si to uvedomujú, predstavuje *štádium latentného konfliktu* (niekedy označované aj ako štádium tzv. nestabilného mieru). V tomto štádiu sú si aktéri vedomí nezlučiteľnosti svojich záujmov a cieľov, avšak nezhody medzi nimi zatiaľ nie sú tak veľké, aby ich (alebo jedeného z nich) donútili k rozhodnému konaniu.

¹⁷⁷ WAISOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 250 s. ISBN 978-80-7380-339-1, s. 58

Konflikt môže byť zakonzervovaný vo svojej latentnej podobe aj preto, že aktéri nemajú dosť síl (zdrojov, prostriedkov, schopností, spôsobilostí, kapacít, atď.) k rozhodnému konaniu a nemôžu alebo nechcú otvorene vyjadriť spor a vystúpiť voči svojmu protivníkovi. Základným nástrojom riešenia latentného konfliktu, alebo lepšie povedané, predchádzania „preliatiu“ konfliktu zo štádia latentného konfliktu do štádia manifestu konfliktu je preventívna mnohoúrovňová diplomacia, podpora spolupráce a komunikácie na všetkých úrovniach a dlhodobé budovanie stabilného mieru.

Manifestácia konfliktu

V okamihu, kedy aktéri (alebo aspoň jeden z nich) otvorene vyjadria svoje nezlučiteľné záujmy a verejne prejavia zámer brániť svoje záujmy na úkor druhých (druhého) aktérov (druhej spornej strany), dochádza k *manifestácii konfliktu*. Toto štádium predchádza eskalácii (vyhroteniu), kedy sa z latentného konfliktu stáva zrejмый (otvorený) konflikt. Základným nástrojom riešenia konfliktov v štádiu manifestácie je preventívna diplomacia.

Eskalácia konfliktu

Na štádium manifestácie konfliktu nadväzuje, ako už bolo uvedené vyššie, štádium *eskalácie konfliktu*. V tomto štádiu dochádza k transformácii vzťahu medzi spornými stranami, a to na základe princípu akcie a reakcie. Protivníci sa snažia dosiahnuť svoje ciele, realizovať svoje zámery a nechcú ustúpiť (upustiť) zo svojich maximálnych požiadaviek. Zároveň sa snažia hľadať podporu pre svoje zámery u ďalších aktérov.

Priebeh eskalácie konfliktu závisí od viacerých faktorov, najmä na:

- predmete a podmienkach sporu,
- sile protivníkov,
- schopnosti a ochote aktérov komunikovať,
- vyhliadkach na úspech a zisk,
- riziku, atď.¹⁷⁸

---

¹⁷⁸ WAISOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 250 s. ISBN 978-80-7380-339-1, s. 58-59

K prechodu konfliktu zo štádia manifestácie do štádia eskalácie (k vyhroteniu konfliktu) prispieva mnoho ďalších faktorov, ako napríklad nárast počtu sporných tém, rozšírenie požiadaviek, rastúca nespokojnosť a frustrácia sporných strán, polarizácia politických elít, narušenie komunikácie a výmeny informácií alebo ich manipulácia, vytváranie spojeneckých aliancií, zvýšenie výdavkov na zbrojenie, nerovnováha síl, vnímanie násilia ako efektívneho nástroja na dosiahnutie čo najväčšieho zisku v danom spore, strach zo straty prestíže, postavenia a pod.¹⁷⁹

Skúsenosti z praxe i teoretické poznatky ukazujú, že v tomto štádiu je možné riešiť konflikt veľmi úspešne, efektívne a bez vysokých nákladov v ranom štádiu eskalácie. Neskôr úspešnosť a efektívnosť klesajú a náklady rastú. Samotnú eskaláciu konfliktov možno rozdeliť do štyroch fáz:

- a) diskusie
- b) polarizácie
- c) izolácie
- d) deštrukcie.

Jednotlivé, vyššie uvedené fázy sa počas štádia eskalácie líšia najmä spôsobom interakcie a komunikácie medzi spornými stranami, spôsobom vzájomného vnímania a vnímaním vzájomného vzťahu, chápaním možného výsledku a preferovanou stratégiou konania v konflikte.

Vo fáze *diskusie* sa už síce aktéri uchýľujú k nepriateľskému konaniu, ale ešte nie je narušená vzájomná dôvera medzi stranami konfliktu ani výmena informácií. Prebieha živá komunikácia a vzájomné vnímanie sporných strán je neskreslené a v podstate pozitívne. Základným nástrojom riešenia konfliktu v tejto fáze je vyjednávanie, ktoré by malo viesť k prekonaniu nezlučiteľnosti záujmov.

Vo fáze *polarizácie* sa už vzájomná dôvera a rešpekt medzi aktérmi znižuje, ale v tejto fáze sa ešte neuchýľujú k násilnému konaniu. Základným nástrojom riešenia konfliktu v tejto fáze sú konzultácie, súdne konania a tiež mediácie počas ktorých tretia (neutrálna) strana uľahčuje sporným stranám komunikáciu, výmenu informácií a dosiahnutie všestranne prijateľného riešenia.

---

¹⁷⁹ REYCHLER, L. 2001. *Conceptual Framework*. In REYCHLER, L. – PAFFENHOLZ, T. *Peacebuilding. A Field Guide*. Boulder, Colorado : Lynne Rienner Publishers, 2001. 573 s. 978-1-55587-937-2, s. 8

Vo fáze *izolácie* sa už aktéri k sebe správajú zväčša nepriateľsky, v snahe poškodiť a ohroziť protivníka. Komunikácia je obmedzená na minimum a aktéri sa uchylujú k propagande. Narastá nedorozumenie a prehĺbuje sa konfrontácia. Aktéri začínajú mobilizovať svoje ozbrojené sily a sú ochotné za určitých podmienok vstúpiť do vojny. Medzi protivníkmi už dochádza aj k obmedzeným vojenským stretom vo veľmi malom rozsahu za účelom demonštrácie vlastnej pripravenosti a sily. Základným nástrojom riešenia konfliktu v tejto fáze sú konzultácie, arbitráž, sankcie, embargá, krízová diplomacia a nátlak.

V poslednej fáze eskalácie – fáze *deštrukcie* – dosahujú vzťahy medzi stranami sporu intenzitu deštrukcie. Cieľom je zničenie alebo aspoň porážka protivníka. Aktéri sa snažia rozširovať spor o ďalšie témy, aby posilnili svoju argumentáciu, hľadajú spojencov a prestávajú racionálne uvažovať o rozsahu svojich zdrojov. Komunikácia sa obmedzuje na vedenie násilných a ozbrojených stretov. Základným nástrojom riešenia konfliktu v tejto fáze je peaceenforcement (vynútenie mieru) a peacekeeping (udržiavanie mieru) a využitie ďalších nástrojov medzinárodného krízového manažmentu.

Mŕtvy bod

Kľúčové štádium pre riešenie každého konfliktu predstavuje tzv. *mŕtvy bod*. Ten predstavuje situáciu, kedy ani jedna zo sporných strán nemá dostatok síl na dosiahnutie víťazstva. Aj preto poskytuje mŕtvy bod ideálnu príležitosť pre zahájenie jednaní medzi stranami sporu, pretože obe strany sa nachádzajú v rovnakej alebo veľmi podobnej, bezvýhodiskovej situácii. Mŕtvy bod je tak prvým krokom k deeskalácii konfliktu. Význam mŕtveho bodu však klesá v prípadoch, kedy je pri riešení konfliktov využité donútenie a do riešenia konfliktu zasahuje tretia strana, ktorá násilím prinúti strany sporu akceptovať navrhnuté riešenie či aspoň minimálne prímerie.¹⁸⁰

---

¹⁸⁰ WAISOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 250 s. ISBN 978-80-7380-339-1, s. 59-64

Deeskalácia

Ako už bolo naznačené, na štádium tzv. mŕtveho bodu nadväzuje štádium *deeskalácie konfliktu*, v ktorom dochádza k transformácii konfliktného vzťahu medzi stranami sporu. Základný predpoklad tejto transformácie predstavuje oslabenie intenzity konfliktu, znižovanie požiadaviek sporných strán, obnovenie komunikácie, ukončenie propagandy, výmena pravdivých informácií a snaha nájsť riešenie prijateľné pre všetkých aktérov.

K deeskalácii konfliktu prispieva hlavne obnovenie diplomatických vzťahov, obmedzenie rozsahu sporných tém, zvýšenie mierových kapacít, vstup tretej strany do jednaní medzi spornými stranami, špecifikácia požiadaviek, dosiahnutie dohody o prímerí a kontrole zbrojenia a odzbrojenia. K deeskalácii konfliktu taktiež prispieva skutočnosť, že aktéri začínajú vnímať ako konflikt ako hru s nenulovým súčtom.¹⁸¹ Intenzita konfliktu sa znižuje a klesá aj jeho deštruktívna sila.

Riešenie konfliktu

Štádium *riešenia konfliktu* a jeho ukončenia nadväzuje na deeskaláciu konfliktu a dochádza k nemu potom, čo sporné strany prekonajú nezlučiteľnosť záujmov. Podoby riešenia a ukončenia konfliktov môžu mať rôzne podoby a môže k nemu viesť rôzne dôvody. Wallensteen¹⁸² uvádza nasledujúce:

a) *Posun, resp. zmena priorít aktérov* – predstavuje situáciu, kedy dochádza u strán konfliktu ku zmene v poradí priorít v agende svojej politiky a protivníci prestávajú vnímať situáciu ako hru s nulovým súčtom a vec prestíže. Zmena priorít a následná zmena politiky u jedného aktéra zvyčajne vedie k podobnému správaniu u druhého aktéra.

b) *Rozdelenie statku* – predstavuje riešenie vtedy, keď strany sporu prestávajú vnímať vzájomné vzťahy ako hru s nulovým súčtom. Ak sa im podarí prekonať nezlučiteľnosť záujmov a upustia od maximalizácie vlastných požiadaviek, sú schopné sa dohodnúť na rozdelení statku.

---

¹⁸¹ REYCHLER, L. 2001. *Conceptual Framework*. In REYCHLER, L. – PAFFENHOLZ, T. *Peacebuilding. A Field Guide*. Boulder, Colorado : Lynne Rienner Publishers, 2001. 573 s. 978-1-55587-937-2, s. 8

¹⁸² WALLENSTEEN, P. 2011. *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*. SAGE Publications, 3. vyd., 2011. 360 s. ISBN 978-1-44625-367-0.

c) *Obchod kus za kus* – predstavuje spôsob riešenia konfliktu, pri ktorom každá zo strán konfliktu zameria svoje požiadavky na statok odlišný od statku, ktorý požaduje druhá strana. Takéto riešenie je však možné za predpokladu, že konflikt je vedený minimálne kvôli dvom statkom. V zásade ide teda o kompromis, avšak na rozdiel od vyššie uvedeného kompromisu, kedy každá zo strán dostane časť toho istého statku, v tomto prípade každá zo strán dostane celý statok, ale odlišný.

d) *Spoločná kontrola* – predstavuje spôsob založený na vzájomnej dohode strán konfliktu o spoločnej správe a využívaní sporného statku. V prípade napríklad sporného územia, môže byť toto územie spravované ako kondomínium, to znamená, že každé rozhodnutie si vyžaduje súhlas oboch strán. V prípade, že sporným statkom je napríklad ropa alebo voda, môžu sporiace sa strany vytvoriť spoločné konzorcium a o náklady a zisky sa deliť.

e) *Prenechanie kontroly tretej strane* – predstavuje spôsob riešenia založený na externej kontrole sporného statku. Príkladom takéhoto riešenia sú medzinárodné protektoráty, kedy sporné územie nezíska nezávislosť, ale ani nie je súčasťou jedného štátu.

f) *Voľba vonkajšieho mechanizmu* – predstavuje taký spôsob riešenia, pri ktorom rozhodnutie prijíma tretia strana, napríklad medzinárodná arbitráž, medzinárodný súdny dvor alebo medzinárodný námorný súd a pod. Ak si strany sporu zvolia riešenie prostredníctvom vonkajšieho mechanizmu, zaväzujú sa toto rozhodnutie rešpektovať. A hoci sú rozhodnutia väčšiny medzinárodných alebo regionálnych súdov nevynútiteľné, štáty zväčša tieto rozhodnutia rešpektujú, pretože inak by výrazne utrpela ich dôveryhodnosť a povesť.

g) *Ponechanie konfliktu sebe samému, odsunutie do úzadia, alebo dokonca „zabudnutie“* – predstavuje situáciu, kedy ani jedna zo strán sporu nechce, aby sa konflikt vyhrotil, ale súčasne ani neexistuje ochota konflikt oficiálne ukončiť. Strany sporu sa v tomto prípade najčastejšie snažia získať čas a odsunúť definitívne riešenie na neskoršiu dobu.

h) *Zásah vyššej moci* – predstavuje veľmi zvláštny spôsob riešenia konfliktu, kedy napríklad z dôvodu prírodnej katastrofy (zemetrasenia, výbuchu sopky, tsunami)

zanikne predmet sporu alebo je tak zničený, že už ďalej neexistuje dôvod pokračovať v konflikte.

i) *Donucovací zásah tretej strany* – výrazne obmedzuje možnosti strán sporu pokračovať v konflikte alebo zvoliť spôsob jeho ukončenia. Podmienkou je, že tretia strana je ochotná a hlavne schopná toto rozhodnutie presadiť. V súčasnosti donucovací zásah tretej strany predstavujú predovšetkým operácie medzinárodného krízového manažmentu,¹⁸³ sankcie, embargá alebo trestné tribunály.

Postkonfliktné urovanie vzťahov, rekonštrukcia štátu a spoločnosti a budovanie mieru

Posledné štádium konfliktu predstavuje postkonfliktné urovanie vzťahov, rekonštrukcia štátu a spoločnosti a budovanie mieru, v ktorom dochádza k obnoveniu diplomatických, ekonomických, kultúrnych a sociálnych vzťahov medzi stranami konfliktu, k budovaniu komunikačných kanálov a dlhodobej spolupráce. Hlavným cieľom postkonfliktného urovnania vzťahov je obnovenie poriadku a budovanie stabilného mieru.

V prípade vnútroštátnych konfliktov dochádza v rámci postkonfliktného urovnania vzťahov k obnoveniu fungovania inštitúcií štátu, politického systému a identity štátu, k budovaniu infraštruktúry, občianskej spoločnosti a ekonomických vzťahov.¹⁸⁴

Je potrebné zdôrazniť, že štádium postkonfliktného urovnania vzťahov, rekonštrukcie štátu a spoločnosti a budovania mieru predstavuje najcitlivejšie a najdlhšie trvajúce štádium konfliktu, a zároveň najdôležitejšie, pretože ak nedôjde

---

¹⁸³ Bližšie pozri: IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Peace Operations of International Crisis Management*. Ostrowiec Świętokrzyski, Poland : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2013. 182 s. ISBN 978-83-936652-6-6, alebo: IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. 230 s. ISBN 978-80-8040-469-7.

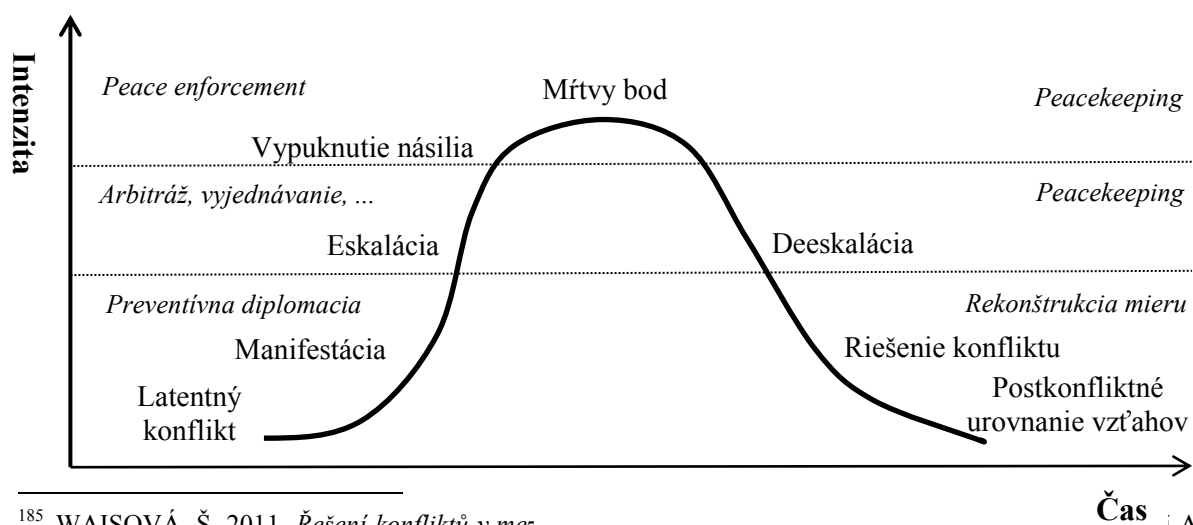
¹⁸⁴ Bližšie pozri: ADAŠKOVÁ, D. 2012. Problematika hospodárskeho rastu v podmienkach vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu v Kolumbii. In *Medzinárodné vzťahy 2012*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. ISBN 978-80-225-3559-5. s. 19-25.

k urovnaniu vzťahov a k rekonštrukcii, v blízkej dobe môže prísť k obnoveniu násilia, a tým aj celého konfliktu.

Spätná väzba

Spätná väzba síce nepatrí medzi vyššie uvedené štádia konfliktu, avšak prebieha medzi jednotlivými štádiami konfliktu, prepája ich a ovplyvňuje ich ďalší priebeh. Spätnú väzbu vytvárajú predchádzajúce skúsenosti z jednotlivých štádií konfliktu, ktoré aktéri využívajú pri hodnotení správania a konania svojich protivníkov a ostatných aktérov. Spätná väzba zohráva mimoriadne významnú úlohu pri dlhodobých konfliktoch, ktoré sa v ich priebehu prelievajú do rôznych štádií, menia svoju intenzitu a nesmerujú k ich ukončeniu. Ak má napríklad jedna strana negatívnu skúsenosť, že druhá strana nezvykne dodržiavať dohodnuté prímerie alebo bezletovú či nárazníkovú zónu, v ďalších prípadoch sa už obáva dohodnúť sa na prímerí alebo akejkol'vek inej dohode. Strany sú tak aj na základe spätnej väzby vystavené silnej nedôvere a ich ochota k ústretovým krokom sa znižuje.

Ako vyplýva z vyššie uvedených informácií, konflikt postupne prechádza v čase jeho trvania výraznými premenami, mení sa jeho intenzita, aktéri nadobúdajú nové skúsenosti a podľa toho sa mení ich správanie, výber stratégie i voľba nástrojov. Toto všetko je nutné spolu s príčinami konfliktu, charakterom strán sporu, prostredia a ďalšími faktormi zohľadniť pri hľadaní riešenia konfliktu.¹⁸⁵

¹⁸⁵ WAISOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mez* ..... Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 250 s. ISBN 978-80-7380-339-1, s. 64-71

Obrázok 9 Intenzita konfliktov ako determinanta spôsobu ich riešenia

Zdroj: Waisová, 2011, str. 71

Otázky na opakovanie:

- Vysvetlite prečo sa v odbornej literatúre možno stretnúť s tak veľkým počtom definícií konfliktov.
- Pojednajte o dvoch základných modeloch, ktoré sa využívajú pri výskume konfliktov.
- Uved'te príklady definícií konfliktov, s ktorými sa možno stretnúť v zahraničnej literatúre.
- Uved'te príklady definícií konfliktov, s ktorými sa možno stretnúť v slovenskej literatúre.
- Uved'te príklady definícií konfliktov, s ktorými sa možno stretnúť v českej literatúre.
- Pojednajte o štyroch základných komponentoch, ktoré charakterizujú konflikty medzinárodných vzťahoch v dvadsiatom prvom storočí.
- Pojednajte o základných veličinách analýzy konfliktov.
- Pojednajte o základných fázach konfliktov.
- Stručne pojednajte o základných stupňoch intenzity konfliktov.
- Charakterizujte štádium latentného konfliktu.
- Charakterizujte štádium manifestáciu konfliktu.
- Charakterizujte štádium eskalácie konfliktu a jej základné fázy.
- Charakterizujte štádium deeskalácie konfliktu.
- Charakterizujte štádium riešenia konfliktu a stručne pojednajte o možných podobách riešenia a ukončenia konfliktu.
- Charakterizujte štádium postkonfliktného urovnania vzťahov, rekonštrukcie štátu a spoločnosti a budovania mieru.
- Vysvetlite význam spätnej väzby.

Odporúčaná literatúra:

- ✓ BARTOS, J. O. – WEHR, P. 2002. *Using Conflict Theory*. Cambridge : University Press, 2002. 219 s. ISBN 978-0-52179-446-6.
- ✓ BEDNAŘÍK, A. 2011. *Riešenie konfliktov*. Bratislava : PDCS, 2. vyd., 2003. 201 s. ISBN 80-968095-4-7.
- ✓ BRHLÍKOVÁ, R. 2013. *Politiky Európskej únie po Lisabone*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2013. 326 s. ISBN 978-80-558-0478-1.
- ✓ COSER, L. A. 1998. *The Functions of Social Conflict*. New York : Routledge, 1998. 188 s. ISBN 978-0-41517-627-9.
- ✓ GLASL, F. 1999. *Confronting Conflict: A First Aid Kit for Handling Conflict*. Pennsylvania : State University, 1999. 186 s. ISBN 978-1-86989-071-1.
- ✓ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8.
- ✓ IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. 230 s. ISBN 978-80-8040-469-7.
- ✓ IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Peace Operations of International Crisis Management*. Ostrowiec Świętokrzyski, Poland : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2013. 182 s. ISBN 978-83-936652-6-6.
- ✓ IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2012. *International Security from the View of Postmodern Conflicts on African Continent*. Rzeszów, Poland : Publishing house AMELIA, 2012. 168 s. ISBN 978-83-63359-44-7.
- ✓ KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- ✓ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : EKOPRESS, 4. vyd. 2010. 756 s. ISBN 978-80-86929-60-6.

- ✓ LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. Bezpečnosť ako kategória. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV, 2012. 264 s. ISBN 978-80-224-1284-1.
- ✓ MISCHNICK, R. 2007. *Nenásilná transformácia konfliktov*. Bratislava : PDCS. 162 s. 2007.
- ✓ PFETSCH, F. R. – ROHLOFF, CH. 2013. *National and International Conflicts, 1945-1995: New Empirical and Theoretical Approaches*. New York : Routledge, 2013. 304 s. ISBN 978-1-13635-781-7.
- ✓ PIKNER, Ivo a kol. 2012. *Operační koncepce: Přístupy a postupy*. Praha : Powerprint, s. r. o., 2012. 96 s. ISBN 978-80-87415-68-9.
- ✓ REYCHLER, L. – PAFFENHOLZ, T. *Peacebuilding. A Field Guide*. Boulder, Colorado : Lynne Rienner Publishers, 2001. 573 s. 978-1-55587-937-2.
- ✓ WAISOVÁ, Š. 2005. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2005. 174 s. ISBN 978-80-8689-833-9.
- ✓ WAISOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 250 s. ISBN 978-80-7380-339-1.
- ✓ WALLENSTEEN, P. 2007. *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*. SAGE Publications, 2007. 311 s. ISBN 978-1-41292-859-5.

4 KLASIFIKÁCIA, TYPOLÓGIA A PRÍČINY KONFLIKTOV

Z predchádzajúcej kapitoly vieme, že jednotliví výskumníci alebo autori sa pri svojom výskume, resp. vo svojich publikáciách zaoberajú rôznymi stránkami konfliktov, nazerajú na ne z rôznych uhlov pohľadu a pri svojej práci kladú dôraz na rôzne faktory alebo elementy týkajúce sa konfliktov. Keďže konflikty predstavujú fenomén, ktorý je zložený z viacerých vzájomne prepojených elementov – aktérov, tém, dynamík a kontextov,¹⁸⁶ klasifikácia, kategorizácia alebo typológia konfliktov predstavuje veľmi náročný a komplexný proces.

4.1 Klasifikácia konfliktov

Existuje niekoľko možností ako podľa zvolených kritérií klasifikovať rôzne druhy konfliktov. S ohľadom na základné prvky konfliktu, zahŕňajúce aktérov, ich konanie, miesto, použité prostriedky a predmet sporu (nezlučiteľnosť záujmov), možno konflikty klasifikovať:

- a) podľa umiestnenia konfliktu v medzinárodnom systéme a aktérov konfliktu na:
  - systémové,
  - medzištátne,
  - vnútroštátne;
- b) podľa použitých prostriedkov v konflikte na:
  - násilné,
  - nenásilné;
- c) podľa predmetu sporu (nezlučiteľnosti záujmov) na:
  - mocenské,
  - konštitučné,
  - ideologické,
  - ekonomické, atď.

---

¹⁸⁶ BARTOS, J. O. – WEHR, P. 2002. *Using Conflict Theory*. Cambridge: Cambridge University Press. 2002. 219 s. ISBN 978-0-52179-116-8.

4.1.1 Klasifikácia konfliktov podľa umiestnenia

Pri klasifikácii konfliktov podľa umiestnenia sa aplikuje model tzv. analytických rovín, ktoré predstavujú priestorové stupnice, kde sú umiestnené výsledky bezpečnostného diania i zdroje teoretického vysvetlenia. Analytické roviny sú rámcom, vďaka ktorému je možné určiť úroveň medzinárodného systému, na ktorej sa konflikt odohráva a na ktorej je možné skúmať jeho príčiny i dopady a takisto identifikovať aktérov sporu. V medzinárodných vzťahoch sa najčastejšie používa nasledovných päť analytických rovín:

- a) medzinárodný systém, ktorý v súčasnosti predstavuje planéta Zem;
- b) medzinárodné subsystemy, ktoré sú tvorené skupinou jednotiek v rámci medzinárodného systému a ktoré sú charakteristické intenzitou vzájomných interakcií a závislosti (napríklad medzinárodné organizácie ako OECD,¹⁸⁷ OPEC,¹⁸⁸ SADC,¹⁸⁹ WTO,¹⁹⁰ atď.). V prípade geografickej koherentnosti vytvárajú regióny (EÚ,¹⁹¹ AÚ,¹⁹² ASEAN,¹⁹³ MERCOSUR,¹⁹⁴ atď.).
- c) jednotky, ktoré predstavujú ich aktéri, ktorí disponujú dostatočnou vnútornou jednotou a nezávislosťou (napríklad štáty, národy, medzinárodné firmy a pod.)
- d) podjednotky, ktoré zahŕňajú organizované skupiny jednotlivcov v rámci jednotiek systému schopné ovplyvňovať správanie a jednanie svojej jednotky, alebo sa o to aspoň snažia (napríklad politické hnutia, povstalecké hnutia, lobistické a mafiánske skupiny a pod.)
- e) jednotlivci, ktorí tvoria najnižšiu rovinu analýzy.¹⁹⁵

---

¹⁸⁷ OECD – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)

¹⁸⁸ OPEC – Organizácia krajín vyvážajúcich ropu (Organisation of the Petroleum Exporting Countries)

¹⁸⁹ SADC – Juhoafrické rozvojové spoločenstvo (Southern African Development Community)

¹⁹⁰ WTO – Svetová obchodná organizácia (World Trade Organization)

¹⁹¹ EU – Európska únia (European Union)

¹⁹² AU – Africká únia (African Union)

¹⁹³ ASEAN – Združenie štátov juhovýchodnej Ázie (Association of Southeast Asian Nations)

¹⁹⁴ MERCOSUR – Spoločný trh juhu (Mercado Común del Sur)

¹⁹⁵ BUZAN, B. – WAEVER, O. – De WILDE, J. 2005. *Bezpečnosť: nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií. 2005. 267 s. ISBN 80-9033-336-2.

Na základe týchto úrovní sa konflikty delia na systémové, medzištátne alebo vnútroštátne. V prípade systémového konfliktu sa mení celá základná štruktúra a pravidlá medzinárodného systému, ako aj distribúcia moci v ňom. Podobne ako tomu bolo napríklad v prípade prvej alebo druhej svetovej vojny, prípadne studenej vojny. Medzinárodný konflikt prebieha najčastejšie medzi štátmi. Vnútroštátne konflikty sa odohrávajú v rámci jednotiek systému. Pokiaľ je do vnútroštátneho konfliktu aktívne vojensky, diplomaticky alebo ekonomicky zapojená vonkajšia strana, ide o vnútorný konflikt pod vonkajším vplyvom.

Tento analytický rámec je však len orientačný, nakoľko často môže prísť k prekryvaniu medzištátnych a vnútroštátnych konfliktov, napríklad v prípade, ak sa konflikt rozšíri kvôli preliatiu predmetu sporu do inej (najčastejšie susednej) krajiny, alebo ak príde k intervencii štátov regiónu či medzinárodného spoločenstva do štátu, v ktorom daný konflikt prebieha, čím sa vnútroštátny konflikt mení na medzinárodný. Ďalšou príčinou môžu byť mohutné vlny utečencov opúšťajúcich krajinu konfliktu a usadzujúcich sa na hraniciach susediacich štátov alebo prenikanie ozbrojených skupín z krajiny konfliktu do susedných štátov.¹⁹⁶

Zapojenie externých aktérov do konfliktu a ich odlíšenie od pôvodných strán konfliktu vystihuje klasifikácia spracovaná odborníkmi z Uppsalskej univerzity v rámci Uppsala Conflict Data Program (UCDP), ktorá rozlišuje dve úrovne a tri druhy aktérov v konflikte, a to:

- a) primárnych aktérov, medzi ktorými existuje nezlučiteľnosť;
- b) sekundárnych bojujúcich aktérov, ktorí používajú ozbrojenú silu na jednej z primárnych strán, pričom takýmto aktérom je vždy štát;
- c) sekundárnych nebojujúcich aktérov, ktorí poskytujú podporu jednej z primárnych strán, pričom v tomto prípade nemusí ísť iba o štát, ale aj o rôzne organizácie, atď.¹⁹⁷

---

¹⁹⁶ WAISOVÁ, Š. 2005. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha : Portál. 2005. 206 s. ISBN 80-7178-390-0.

¹⁹⁷ UCDP. 2011. *Definitions*. Dostupné na internete na: <<http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions>>

Podľa typu aktérov klasifikuje konflikty aj projekt Correlates of War¹⁹⁸ (CoW) spracovaný výskumníkmi z Michiganskej univerzity, ktorý rozdeľuje vojnové konflikty na medzištátne a vnútroštátne (civilné). Toto tradičné rozdelenie bolo upravené vzhľadom na nárast počtu neštátnych aktérov, ktorí vytvárajú nové typy konfliktov nielen v rámci jednotlivých štátov, ale aj za ich hranicami. Z tohto dôvodu bola do typológie zahrnutá aj nová kategória neštátnych vojen, ktoré sa odohrávajú medzi aktérmi, z ktorých ani jeden nie je členom systému, to znamená napríklad konflikty medzi neštátnymi ozbrojenými skupinami alebo neteritoriálnymi entitami. V tejto publikácii budeme konflikty deliť na medzištátne a vnútroštátne.

4.1.2 Klasifikácia konfliktov podľa použitých prostriedkov a intenzity

Základná klasifikácia konfliktov podľa použitých prostriedkov spočíva v ich rozdelení na:

- a) násilné – ide o konflikty, v ktorých jeden alebo viacerí aktéri použijú k riešeniu sporu násilné prostriedky;
- b) nenásilné konflikty – ide o konflikty, v ktorých aktéri použijú k riešeniu sporu mierové prostriedky.

Táto síce výstižná, ale príliš úsporná klasifikácia neumožňuje presné rozlišovanie medzi týmito dvoma druhmi konfliktov, pretože neurčuje žiadnu minimálnu hranicu (mieru násilnosti), od ktorej sú konflikty považované za násilné. Vedecké pracoviská zaoberajúce sa výskumom konfliktov toto kritérium vo svojej metodológii rôznym spôsobom rozpracovali. Napríklad UCDP pôvodne delil konflikty podľa intenzity na tri druhy, na:

- a) malý (málo závažný) ozbrojený konflikt (minor armed conflict) – konflikt, v ktorom počet obetí spojených s bojom v každom roku je väčší ako 25, ale menší ako 1000 obetí za celú dobu konfliktu;

---

¹⁹⁸ COW. Correlates of War. Dostupné na internete na: <<http://www.correlatesofwar.org>>

- b) stredne závažný ozbrojený konflikt (intermediate armed conflict) – konflikt, v ktorom počet obetí spojených s bojom v každom roku je väčší ako 25 obetí a zároveň dosiahne viac ako 1000 obetí za celú dobu konfliktu;
- c) vojna (war) – konflikt, v ktorom je v každom roku zaznamenaných viac než 1000 obetí spojených s bojom.¹⁹⁹

Od roku 2007 UCDP rozlišuje podľa intenzity už len dva typy konfliktov – vojnu a malý ozbrojený konflikt, do ktorého bola zahrnutá aj kategória stredne závažného ozbrojeného konfliktu. V súčasnosti je definovaný počtom 25 až 999 obetí za rok.²⁰⁰ Kritériom intenzity násilnosti v rámci tohto projektu je výlučne počet obetí spojených s bojom.

Iný prístup uplatňuje Heidelbergský inštitút pre výskum medzinárodných konfliktov (HIIK), ktorý v rámci projektu KOSIMO (Konflikt-Simulation Model), zameraného na výskum, zdokumentovanie a vyhodnocovanie vnútroštátnych a medzištátnych konfliktov, rozdeľuje konflikty podľa spôsobu použitia násillia, t.j. podľa miery jeho systematickosti a organizovanosti. Podľa vývoja intenzity konfliktov HIIK delí konflikty do piatich skupín, pričom prvé dve skupiny patria medzi nenásilné formy konfliktu, zvyšné tri skupiny medzi násilné formy:

- a) Latentný konflikt, ktorý predstavuje úplne nenásilný konflikt, prejavujúci sa zaujatím postoja a artikuláciou požiadavky. Toto kritérium môže byť otáznym indikátorom z praktického, teoretického i etického hľadiska. Oponenti tohto prístupu argumentujú, že informácie o úmrtiach sú nespoľahlivé a že neexistuje dôvod, prečo zahŕňať len obeť spojené s bojmi a nie aj tie, ktoré zahynuli v dôsledku vojny (napríklad hladu, epidémií a pod.).
- b) Zjavný konflikt, pri ktorom už došlo k manifestácii sporu a ktorý zahŕňa opatrenia naznačujúce možnosť použitia ozbrojenej sily, verbálny nátlak otvorene hroziaci násillím alebo použitím ekonomických sankcií.

---

¹⁹⁹ UCDP/PRIO. 2004. *UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset Codebook*. Dostupné na internete na: http://www.prio.no/sptrans/-818603808/codebook_v2_1.pdf.

²⁰⁰ UCDP/PRIO. 2007. *UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset Codebook*. Dostupné na internete na: http://www.prio.no/sptrans/-1750800626/UCDP_PRIO_Codebook_v4-2007.pdf.

- c) Kríza, ktorá predstavuje napätá situáciu, v ktorej aspoň jedna zo strán používa ozbrojené násilie pri ojedinelých incidentoch.
- d) Vážna kríza, ktorá predstavuje opakované a organizované používanie sily.
- e) Vojna, ktorá predstavuje organizované, systematické a trvajúce používanie sily.²⁰¹

Prednosťou takejto kategorizácie je zahrnutie aj tých foriem konfliktu, v ktorých nie sú použité násilné prostriedky, to znamená latentný a manifestný konflikt. Absencia násillia totiž nemusí znamenať absenciu konfliktu a práve z týchto fáz, v ktorých aktéri otvorene využívajú nenásilné prostriedky na vyjadrenie odlišnej pozície alebo záujmu voči druhej strane, vznikajú násilné konflikty. Rozdelenie konfliktov podľa HIIK zároveň odráža dynamiku konfliktov.

Syntézou prístupov oboch týchto pracovísk je už spomínaný projekt *Correlates of War*, podľa ktorého definícia násilného konfliktu zahŕňa tak kritérium počtu obetí, ako aj spôsob použitia ozbrojenej sily. V rámci tohto projektu je vojna definovaná ako nepretržitý boj, v ktorom sú zapojené organizované ozbrojené sily a v ktorom minimálne 1000 obetí je spojených s bojom za obdobie 12 mesiacov.²⁰²

4.1.3 Klasifikácia konfliktov podľa predmetu sporu (nezlučiteľnosti zájmov)

Rozdelenie konfliktov podľa predmetu sporu, resp. nezlučiteľnosti zájmov je veľmi rôznorodé aj keď pri niektorých konfliktoch je možné pozorovať isté zhodné znaky. Základnou podmienkou každého konfliktu je nezlučiteľnosť zájmov a cieľov jednotlivých strán daného sporu, pretože každá zo strán konfliktu koná s určitým zámerom. Predmetom ich nezlučiteľnosti môže byť teritórium, politická moc, ekonomické bohatstvo, surovinové zdroje a pod.²⁰³

²⁰¹ HIIK. 2003. *Methodological Approach since 2003*. Dostupné na: http://hiik.de/en/methodik/methodik_ab_2003.html.

²⁰² SARKEES, M. R. 2010. *The CoW Typology of War: Defining and Categorizing Wars* (Version 4 of the Data). Dostupné na http://www.correlatesofwar.org/COW2%20Data/WarData_NEW/War_List_NEW.html.

²⁰³ AXT, H. J. a kol. 2006. *Conflict – a literature review*. Duisburg: Institute for Political Science. Dostupné na: http://www.europeanization.de/downloads/conflict_review_fin.pdf.

Klasifikácia konfliktov podľa predmetu sporu je veľmi náročná, pretože konflikty predstavujú multikauzálne fenomény, v ktorých len zriedka ide iba o jeden spor a ich aktérom iba o jeden záujem či cieľ. Napriek tomu všeobecne možno konflikty rozdeliť na:

- a) teritoriálne,
- b) mocensko-politické,
- c) boj za nezávislosť,
- d) ideologické,
- e) ekonomické,
- f) konflikty o zdroje.²⁰⁴

UCDP sa zameriava na konflikty, v ktorých sa nezlučiteľné pozície týkajú vlády (najmä toho, kto bude vládnuť štátu), teritória (situácie medzištátneho sporu o územie, autonómie a/alebo odtrhnutia/odštiepenia, prípadne pripojenia časti územia k inému štátu), alebo vlády a teritória súčasne, čím explicitne definuje spor ako politický.²⁰⁵

Širšie rozpracovanie príčin konfliktov ponúka vo svojej metodológii HIIK, podľa ktorého predmetmi sporu môže byť teritórium, odtrhnutie/odštiepenie, dekolonizácia, autonómia, systém (ideológia), národná moc, regionálna prevaha, medzinárodná moc a zdroje.²⁰⁶ Projekt CoW sa na subjektívne vnímané príčiny sporu nezameriava, sústreďuje sa viac na samotný priebeh ozbrojeného konfliktu a na štrukturálne podmienky ako možné vysvetlenia konfliktu. Nezlučiteľnosť záujmov je dôležitým aspektom najmä z hľadiska riešenia konfliktu, pretože odhaľuje úmysly aktérov, ich pocit nespokojnosti alebo krivdy. Konflikt nemôže byť ukončený pokiaľ tieto záujmy pretrvávajú.

---

²⁰⁴ WAISOVÁ, Š. 2005. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha : Portál. 2005. 206 s. ISBN 80-7178-390-0.

²⁰⁵ WALLENSTEEN, P. 2007. *Understanding Conflict Resolution*. London: Sage. 2007. 311 p. ISBN 978-1-41292-859-5.

²⁰⁶ HIIK. 2005. *Conflict barometer 2005. Crisis, wars, coups d'état, negotiations, mediations, peace settlements*. Heidelberg : Heidelberg Institute for International Conflict Research. Dostupné na internete na: <http://hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2005.pdf>

Iným prístupom, ktorý dopĺňa menované zdroje sporu, je koncept profesora ekonómie a v rokoch 1998 až 2003 riaditeľa rozvojového výskumného tímu Svetovej banky Paula Colliera, ktorý spolu s Anke Hoefflerovou rozdeľujú občianske vojny podľa dvoch základných príčin:

- a) chamtivosti – spočívajúcej vo vlastnom obohacovaní jednotlivcov alebo skupín na úkor iných jednotlivcov alebo skupín a v snahe o dosiahnutie čo najväčších ziskov,
- b) krivdy – vychádzajúcej z historických skúseností, nerovnosti, politického útlaku, frustrácie a pod.²⁰⁷

Dôležitou súčasťou analýzy predmetu sporu (nezlučiteľnosti záujmov) v konflikte je analýza príčin vzniku nezlučiteľnosti. Bartos a Wehr ponúkajú schému vývoja nezlučiteľných cieľov, pričom zachytávajú multikauzalitu fenoménu konfliktu, v ktorej hlavnými možnými príčinami vzniku nezlučiteľnosti cieľov v konflikte je boj o zdroje, nezlučiteľnosť hodnôt a nezlučiteľnosť úloh. Boj o zdroje, či už o moc, bohatstvo alebo o prestíž, pripisujú autori pocitu nespravodlivosti, ktorý vyplýva z relatívnej deprivácie určitej skupiny obyvateľov alebo z pocitu nelegitímnej moci v štáte.

Za nezlučiteľnosťou úloh môže stáť vertikálna a horizontálna diferenciácia úloh v rámci spoločnosti, mocenskej hierarchie, prístupu k zdrojom a pod. Vertikálna diferenciácia sa vzťahuje na rozdielne záujmy celku a jeho častí, horizontálna zasa na možné rozdiely medzi rovnocennými časťami spoločnosti. Možnými príčinami nezlučiteľnosti hodnôt je fyzická separácia určitých skupín obyvateľstva, spôsobujúca vývoj odlišných hodnôt, identity a kultúry, ktoré môžu prispieť k vzniku konfliktu.²⁰⁸

Jednu z možných príčin konfliktu predstavujú aj štrukturálne podmienky v danom štáte, ktoré prispievajú k vzniku rozporov, deliacich línii a rôznych opozícií v spoločnosti. Tento fenomén popísali Rokkan a Lipset vo svojej knihe „Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments“, kde vypracovali teóriu rozporov,

---

²⁰⁷ COLLIER, P. – HOFFLER, A. 2002. *Greed and Grievance in Civil War*. Dostupné na internete na: <<http://www.csae.ox.ac.uk/workingpapers/pdfs/2002-01text.pdf>>

²⁰⁸ BARTOS, J. O. – WEHR, P. 2002. *Using Conflict Theory*. Cambridge: Cambridge University Press. 2002. 219 p. ISBN 978-0-52179-116-8.

sociálneho štiepenia obyvateľov podľa určitých sociálnych charakteristík. Podľa Rokkana a Lipseta existujú štyri hlavné konfliktné línie určené teritoriálnou a funkcionálnou dimenziou:

- a) centrum verus periféria,
- b) štát verus cirkev,
- c) mesto verus vidiek,
- d) vlastníci verus pracujúci.²⁰⁹

Hyden zoskupuje deliace línie na vertikálne a horizontálne. Vertikálne línie sú založené na etnicite, rase a náboženstve, horizontálne sú založené na kontrole alebo prístupe k ekonomickým zdrojom, vytvárajú teda určité „triedy“ podľa politických a ekonomických statusov rôznych skupín v spoločnosti.²¹⁰ Tieto modely môžu slúžiť ako nástroje pri identifikácii a vysvetlení pozadia vzniku konfliktov, nakoľko uvedené deliace línie môžu posilňovať konfliktnú solidaritu jednotlivých skupín a ich motiváciu dosiahnuť svoj cieľ.

4.2 Typológia konfliktov

Podobne ako v prípade klasifikácie konfliktov, v súčasnej odbornej literatúre možno nájsť aj viacero typológií konfliktov, keďže vplyv na vznik a priebeh konfliktov, ako aj na správanie strán sporu, majú viaceré faktory. Predovšetkým história vzájomného vzťahu, povaha jednotlivých strán konfliktu a ich vnímanie a explikácia konfliktnej situácie. Pri skúmaní konfliktov je potrebné preniknúť do ich podstaty a pochopiť základné vlastnosti konfliktov. Na základe toho môžeme konflikty potom rozdeliť podľa viacerých kritérií a na viacero typov. Tieto rozdelenia sú závislé od spoločných znakov a kritérií, ktoré sa pokladajú za podstatné a rozhodujúce z hľadiska vyjadrenia hlavnej podstaty konfliktu. Takýmito znakmi alebo kritériami môžu byť napríklad:

---

²⁰⁹ ROKKAN, S. – LIPSET, S.M. 1967. *Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments*. The Free Press, 64 s. 2007.

²¹⁰ HYDEN, G. 2006. *African Politics in Comparative Perspective*. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 306 s. ISBN 978-0-52167-194-1.

- strany konfliktu (intrapersonálne, interpersonálne, medzi jednotlivcom a skupinou, medzi skupinami, medzi štátmi, skupinami štátov);
- rovina konfliktu (horizontálne alebo vertikálne orientované konflikty);
- charakter potrieb, kvôli ktorým vznikol konflikt (materiálne, nemateriálne, duchovné)
- trvanie konfliktu (krátkodobé, s rýchlym priebehom, dlhodobé);
- dôsledky konfliktu (konštruktívne, deštruktívne).²¹¹

Keďže vznik, priebeh a riešenie konfliktov a konanie jednotlivých aktérov je ovplyvnené množstvom rôznych faktorov, predovšetkým však históriou vzájomného vzťahu, charakterom strán sporu a ich vnímaním a interpretáciou konfliktu, je nevyhnutné (aj vzhľadom na sociálny charakter konfliktov), aby výskum každého jedného konkrétneho konfliktu zahŕňal:

- a) výskum pozadia konfliktov → geopolitické a ekonomické postavenie strán sporu, históriu ich vzájomných vzťahov a aj históriu samotného konfliktu;
- b) určenie druhu aktérov → štáty, neštátne organizácie, medzinárodné organizácie, hnutia za nezávislosť, revolučné alebo povstalecké skupiny, atď.;
- c) výskum charakteru a povahy oponentov konfliktu;
- d) výskum príčin konfliktu → čo je predmetom sporu;
- e) výskum prostredia a súvislostí konfliktu → kto ďalší je zapojený do konfliktu, kto podporuje sporné strany, ktorá zo strán sa snaží o riešenie a pod.²¹²

Pomocou skúmania uvedených atribútov môžeme získať bližšiu predstavu o charaktere konfliktu, príčinách sporu, aktéroch konfliktu, fázach jeho budúceho vývoja, stratégiách a prostriedkoch účastníkov konfliktu, a množstvo ďalších údajov a informácií, ktoré nám umožnia jednotlivé konflikty konkrétnejšie špecifikovať.

Pre potreby ďalšieho skúmania konfliktov možno využiť nasledujúce rozdelenie konfliktov na nižšie uvedené typy:

---

²¹¹ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8, s. 99

²¹² WAISOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 250 s. ISBN 978-80-7380-339-1, s. 39

- a) prírodné alebo fyzické konflikty, pri ktorých vstupuje do sporu jedinec a príroda;
- b) sociálne konflikty, pri ktorých sa stretáva človek alebo sociálna skupina s iným človekom alebo sociálnou skupinou;
- c) vnútorné alebo psychologické konflikty, pri ktorých je jednotlivec v rozpore sám so sebou, pričom jeho želania sú v protiklade s jeho možnosťami a jeho svedomím.

Pri delení konfliktov je podľa Hofreitera možné akceptovať aj nasledovné typy:

- a) konflikt vzťahov spočívajúci v averzii voči inej osobe a pod.,
- b) konflikt záujmov založený na stret rozdielnych záujmov, cieľov a potrieb,
- c) konflikt hodnôt vychádzajúci zo sporu o to, čo je dobré alebo zlé, korektné alebo nekorektné, atď.
- d) štrukturálny konflikt vyplývajúci z mocensky nevyváženej organizačnej štruktúry,
- e) konflikt informácií vyplývajúci z rozdielnych zdrojov a spočívajúci v rozdielnej interpretácii údajov a informácií.

Ako vyplýva z vyššie uvedených informácií, delenie konfliktov na rôzne typy závisí nielen od množstva rozličných faktorov, ale aj od vzájomného stretu týchto faktorov. Tieto faktory sa spájajú najmä s oblasťami:

- a) zdrojov (územných, finančných, personálnych a materiálnych) a formou ich distribúcie;
- b) identity (sociálnych, náboženských, kultúrnych a politických spoločenstiev a komunít, s ktorými sa jednotlivci alebo skupiny identifikujú);
- c) hodnôt (predovšetkým takých, ktoré sú zakorenené v náboženstve, ideológii alebo vo vládnom systéme);
- d) postavenia (týkajúce sa jednotlivcov alebo sociálnych skupín a ich statusom v spoločnosti, dodržiavania a rešpektovania hodnôt a ich tradícií a spôsobom zaobchádzania).²¹³

---

²¹³ KUSÁ, D. 2006. *Riešenie konfliktov*. Dostupné na internete na: <http://www.academia.edu/2556851/Riešenie_konfliktov_I_a_II>

Ramsbotham, Miall a Woodhouse²¹⁴ rozoznávajú vo svojej publikácii „Contemporary Conflict Resolution“ dva typy konfliktov:

- a) symetrický – medzi rovnakými alebo podobnými aktérmi (stranami sporu) s pomerne zhodnými možnosťami, podmienkami, postavením, predpokladmi, zdrojmi či silou na presadenie svojich záujmov;
- b) asymetrický konflikt – medzi odlišnými aktérmi (stranami sporu) s rozdielnymi možnosťami, podmienkami, postavením, predpokladmi, zdrojmi či silou na presadenie svojich záujmov.

Symetrický ozbrojený konflikt je možné definovať ako rozsiahlu vojenskú konfrontáciu regulárnych ozbrojených síl zúčastnených štátov, príp. koalícií či integračných zoskupení (aliancií, paktov a pod.), ktorej výsledok je zväčša ľahko merateľný, napríklad oslobodením alebo obsadením určitého územia, zničením, porážkou alebo elimináciou známeho protivníka, dosiahnutím stanovených cieľov, záujmov a pod.

Asymetrický ozbrojený konflikt, na rozdiel od symetrického ozbrojeného konfliktu, predstavuje vojenskú konfrontáciu relatívne malého rozsahu alebo nízkej intenzity, v ktorej sa zúčastnené strany výrazne líšia svojou silou i taktikou. Zväčša ide o konflikt, v ktorom superiórna externá vojenská sila, reprezentovaná štátom (alianciou, koalíciou, zoskupením), vstupuje do vojenskej konfrontácie s inferiornou internou vojenskou silou, reprezentovanou štátom alebo neštátnymi aktérmi, na teritóriu ktorých sa konflikt odohráva. Keďže „slabšia“ strana nemôže uspieť v otvorenej vojenskej konfrontácii, pretože jej možnosti, kapacity a disponibilné zdroje sú na neporovnateľne nižšej úrovni, snaží sa dosiahnuť úspech prostredníctvom asymetrických operácií a foriem boja.²¹⁵

---

²¹⁴ RAMSBOTHAM, O. – MIALL, H. – WOODHOUSE, T. 2011. *Contemporary Conflict Resolution*. Cambridge : Polity Press, 3. vyd. 2011. 507 s. ISBN 978-0-74564-974-0

²¹⁵ IVANČÍK, R. 2013. Vojenské aspekty asymetrie v medzinárodnej bezpečnosti. In *Politické vedy*, 2013, roč. 16, č. 3, s. 6-37. ISSN 1335-2741. Dostupné na internete na: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2013/IVANCIK.pdf>

4.3 Príčiny konfliktov

Ako sme už na viacerých miestach tejto publikácie uviedli, konflikty nie sú žiadnou novinkou, ale predstavujú nedeliteľnú súčasť vývoja ľudstva od jeho vzniku až po súčasnosť. Nie je preto vôbec prekvapujúce, že sa ich vznikom, priebehom, definovaním, klasifikáciou alebo typológiou či možnosťami ich riešenia zaoberá veľké množstvo vedcov a odborníkov z najrôznejších oblastí vedy i praxe. Rovnako tak ich príčinami.

Príčina je v najširšom zmysle slova jav, ktorý je podmienkou vzniku iného javu. Z reálneho života však vieme, že kým ten istý jav vyvolá v jednej skupine konflikt, v druhej skupine, resp. v inom prostredí zostane bez odozvy. Čo je toho príčinou? Ľubovoľný jav sa stane príčinou konfliktu vtedy, keď môže uspokojovať nejakú potrebu jedného alebo viacerých sociálnych subjektov.

Pojmom potreba sa vo všeobecnosti označuje stav osoby, sociálnej skupiny, spoločenstva alebo spoločnosti, ktorý vzniká ako prejav prírodnej alebo spoločenskej nevyhnutnosti a ktorý si aktér uvedomuje ako pocit nedostatku predmetov, prostriedkov alebo podmienok nevyhnutných na jeho normálnu životnú činnosť, sebarealizáciu, rozvoj, prípadne ako pocit nedostatku samotnej životnej činnosti.

Potreba je teda všetko, čo je nevyhnutné na zabezpečenie života, fungovanie a uspokojovanie záujmov sociálnych subjektov (jednotlivcov, skupín, národov, štátov). Uspokojovanie potrieb sociálnych subjektov je iniciátorom ich aktivity. Potreby, ktoré nie sú uspokojené, ovplyvňujú správanie aktéra a motivujú ho k takému konaniu, ktoré smeruje k uspokojeniu jeho potrieb.

Existencia potreby (potrieb) ešte sama o sebe neznamená dostatočnú príčinu na vznik konfliktu. Ak uspokojovanie potrieb jedného aktéra nie je spojené s ohrozovaním alebo obmedzovaním uspokojovania potrieb iného aktéra, konflikt nevznikne. Ak je napríklad dostatok čistej vody pre všetkých ľudí v danom teritóriu, nevznikne žiadny konflikt, avšak ak bude čistej vody nedostatok a nebudú môcť byť uspokojené potreby každého subjektu, konflikt vznikne. Konflikt môže začať aj súčasným vyjadrením nároku na tú istú vec u dvoch na opačných stranách stojacich záujemcov, ochotných o ňu bojovať. Je to stretnutie dvoch alebo viacerých, do určitej

miery sa vylučujúcich alebo protichodných snáh, síl, potrieb, záujmov, citov, hodnôt alebo tendencií.

Konflikty medzi sociálnymi skupinami sú tak vyjadrením rozporov alebo stretov záujmov medzi jeho aktérmi (jednotlivcami, sociálnymi skupinami, štátmi alebo skupinami štátov). Avšak príčiny rozporov, ktoré vznikajú medzi aktérmi konfliktov, nie sú vždy jednoznačné. Môžu byť dané sociálnou pozíciou či statusom sociálnej skupiny, môžu vychádzať zo samotnej podstaty človeka ako jednotlivca, zo skupinového správania alebo štrukturálnych zmien v spoločnosti, prípadne môže ísť ekonomické, politické, etnické či náboženské príčiny konfliktov.²¹⁶

4.3.1 Príčiny konfliktov spočívajúce v človeku

Pri skúmaní príčin konfliktov a násilia medzi ľuďmi je nutné v prvom rade vychádzať z podstaty človeka ako individuálnej bytosti, to znamená z:

- a) biologickej podstaty človeka,
- b) psychických sklonov človeka,
- c) rozumovej nedostatočnosti človeka,
- d) rozumovej dostatočnosti človeka.

Koncepcia založená na *biologickej podstate človeka* predpokladá, že človek má prirodzené sklony k násiliu a agresivite. Podľa Konrada Lorenza²¹⁷ je agresivita pud ako každý iný, vyviera zvnútra človeka a slúži k zachovaniu vlastného života a druhu. Názor, že agresivita je len reakciou na vonkajšie prostredie, preto pokladal za nevedecký. Podľa neho je agresivita vrodená a dobíja sa energiou z vlastného organizmu.

Podľa Desmonda Morrisa²¹⁸ existujú u človeka, ako aj ostatných cicavcov dva základné motívy vedúce k agresivite: boj o nadvládu v spoločenskej hierarchii a vytvorenie a obrana teritoriálneho práva. Podľa Lorenza sú živočíchom vlastné tri

---

²¹⁶ KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6, s. 37

²¹⁷ LORENZ, K. 2003. *Takzvané zlo*. Praha : Academia, 2003. 236 s. ISBN 80-2001-098-X.

²¹⁸ MORRIS, D. 1971. *Nahá opice: zoológ studuje ľudského živočícha*. Praha : Mladá fronta, 154 s. 1971.

základné motívy podporujúce agresivitu: obrana teritória, výber sexuálneho partnera a obrana potomstva.

Lorenz zároveň tvrdí, že počas svojich výskumov nikdy u zvierat nevidel, že by cieľom ich agresivity bolo zničenie príslušníka vlastného rodu – je to podľa neho výlučná vlastnosť človeka. Nikolaas Tinbergen na margo uvedeného dodáva, že človek je jediný spomedzi tisícov druhov, ktoré spolu bojujú a u ktorého majú tieto boje ničivý charakter. Zároveň tvrdí, že jedine u človeka nachádzame masových vrahov a že človek je jediná bytosť, ktorá nie je prispôsobená svojej vlastnej spoločnosti.

Koncepciu *psychických sklonov človeka* rozpracoval, okrem iných autorov, v rámci psychoanalýzy hlavne Sigmund Freud, ktorý sa domnieval, že základné stimuly k agresivite, násiliu a deštrukcii nie sú reakciou na vonkajší podnet, ale sú zakorenené v organizme. Tvrdil, že človek má vo svojej pudovej výbave aj mocný podiel agresívnych sklonov, následkom ktorých je schopný iného človeka zneužiť, využiť, ponížiť, spôsobiť mu bolesť, mučiť ho a usmrtiť.

Koncepcia *rozumovej nedostatočnosti človeka* spočíva v tom, že rozumové rozhodnutie človeka o použití násilia môže byť aj neadekvátnou reakciou na základe nedostatočných intelektuálnych kapacít človeka pochopiť danú situáciu a nájsť iné formy správania. Rozumová nedostatočnosť môže dostať podobu hodnotového pseudoúniku z predstavy o neprijateľnosti násilného správania medzi ľuďmi, kedy otrok, barbar, inoverec alebo nepriateľ nie sú ľudské či civilizované bytosti.

Koncepcia *rozumovej dostatočnosti človeka* je založená na skutočnosti, že násilie môže byť aj výsledkom racionálnej úvahy v podobe napríklad adekvátnej formy obrany vlastnej osoby, rodiny alebo spoločnosti pred individuálnym alebo skupinovým násilím. Môže byť aj výsledkom racionálneho konania, ktoré má odradiť protivníka od ďalšieho násilia.²¹⁹

---

²¹⁹ KREJČÍ. O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 438-441

4.3.2 Príčiny konfliktov spočívajúce v skupinovom správaní ľudí

Pri skúmaní príčin konfliktov a násilia medzi skupinami ľudí je potrebné vziať do úvahy:

- a) sociálnu psychológiu,
- b) spor o územie a zdroje,
- c) ideologické nepriateľstvo,
- d) prestíž.

Z hľadiska *sociálnej psychológie* predstavujú narcizmus, odcudzenie, frustrácia kategórie, ktoré sú aplikované rôznymi teoretikmi ako na individuálnu psychiku, tak aj na sociálnu psychiku. Darwinizmus môže mať svoje individuálne vyjadrenie v podobe boja o prežitie medzi jednotlivcami, existujú však aj zástancovia a propagátori sociálneho darwinizmu, podľa ktorých hlavnou hybnou silou spoločenského vývoja je boj o život a prirodzený výber.

Avšak podľa Georga Wilhelma Friedricha Hegela má vojna vyšší význam, pretože prostredníctvom nej sa podľa neho mravné zdravie národov udržiava vo svojej indiferencii voči ustrnutiu konečných určeností, tak ako pohyb vetra ochraňuje more pred hnilobou, do ktorej by ho uvalil trvalý pokoj, rovnako ako národy trvalý alebo dokonca večný mier. Z vojen vychádzajú národy posilnené a vojny preto podľa neho zohrávajú pozitívnu, konštruktívnu funkciu.²²⁰

Niektorí sociálni psychológovia ale upozorňujú, že násilie a agresívne správanie môže byť naučené z rodín, z masovokomunikačných prostriedkov, zvlášť televízie – teda interpersonálnym kontaktom alebo vnútroskupinovými konfliktami. Nesporné je tiež to, že väčšina techník násilia je výsledkom civilizačného vývoja – teda je osvojovaná učením.²²¹

Spor o územie a zdroje – život v skupinách je spojený so zabezpečovaním a vytváraním podmienok existencie a reprodukcie, pričom primárne podmienky predstavujú územie, suroviny, potraviny a voda. Pri takomto poňatí môže ísť o:

---

²²⁰ DUQUETTE, D. A. 1995. Hegel: Political and Social Thought. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/hegelsoc/>>

²²¹ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 441

- pudovú koncepciu príčin konfliktov, pretože ľudia, podobne ako zvieratá, sú ovládaní inštinktom (pudom) obrany svojho územia;
- inú ako pudovú koncepciu príčin konfliktov, nakoľko napríklad v prípade súťaže oddelených skupín o obmedzené zdroje môže ísť o konflikt s nulovým súčtom, alebo boj o územie môže byť podmienkou prežitia všetkých členov skupiny alebo aj prostriedkom získania väčšieho bohatstva pre vládnuce elity → takýto konflikt môže byť spojený s racionálnym rozhodovaním jednotlivcov, skupín alebo štátov.

Ideologické nepriateľstvo – ideológia akéhokoľvek druhu a nacionalizmus zvlášť predstavujú významné zdroje konfliktného správania, ktoré môže smerovať až k ozbrojenému násiliu. V tomto prípade ide teda o konflikty týkajúce sa spôsobu života, nie o konflikty kvôli obmedzeným alebo nedostatočným zdrojom. Ideológia predstavujúca skupinové vedomie záujmov môže byť odrazom objektívnych konfliktných potrieb, alebo aj fiktívnych potrieb. A práve fiktívne potreby sú veľmi často príčinou etnických konfliktov. Aj preto nacionalizmus ústiaci do separatizmu a iredentizmu zostáva jednou z hlavných príčin konfliktov.

Prestíž môže byť, podobne ako ideológia, územie alebo zdroje, tiež jednou z príčin konfliktov. Vízia individuálnej slávy, hrdosti, prestíže skupiny, národa a pod. preto môže viesť až k ozbrojenému násiliu. A hoci prestíž bola príčinou hlavne stredovekých konfliktov medzi jednotlivými dynastiami, môžu sa vyskytnúť aj dnes, napríklad v podobe zahranično-politických konfliktov zameraných na posilnenie prestíže doma.²²²

4.3.3 Príčiny konfliktov spočívajúce v štrukturálnych zákonitostiach

Pri skúmaní príčin konfliktov spočívajúcich v štrukturálnych zákonitostiach sa budeme zaoberať:

---

²²² KREJČÍ. O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 443

- a) domácim režimom štátu,
- b) obhajobou štátu,
- c) mocenskou rovnováhou.

Z celej plejády rôznorodých názorov jednotlivých autorov na *domáci režim štátu* možno prezentovať nasledujúce:

- príčinou konfliktov (násilia, vojen) je aristokratické alebo totalitné usporiadanie vnútroštátnych pomerov v štátoch,
- demokratické štrukturálne usporiadanie spoločnosti je, naopak, zdrojom mierových vzťahov, pretože demokracia podľa nich disponuje zabehanými a rozvinutými metódami riešenia konfliktov,
- novovytvorené štáty sú ochotnejšie požívať násilie ako staršie štáty,
- demokracie sa zapájajú do konfliktov (vojen) rovnako často ako autokracie,
- priemyselné štáty nie sú tak vojnychtivé ako poľnohospodárske štáty,
- chudobné štáty sú ochotnejšie bojovať ako bohaté štáty,
- príčinou vojen je túžba po zisku vládnuccich skupín v štáte,
- zdrojom konfliktov je triedne usporiadanie spoločnosti, atď.

Konflikty (vojny) bývajú zväčša všetkými zúčastnenými stranami (štátmi) vnímané (obhajované) ako spravodlivé, pretože z hľadiska *obhajoby štátu* je životným záujmom každého jedného štátu obrana jeho teritoriálnej integrity, územnej celistvosti, dostatočného životného priestoru pre jeho obyvateľstvo alebo národ, zachovanie manévrovacieho priestoru pre suverénne rozhodovanie a pod. Obhajoba národnej či štátnej prestíže sa tiež môže javiť ako dostatočný dôvod na rozpútanie konfliktu, pretože zaistuje morálnu jednotu a odhodlanie národa k boju v anarchistickom svetovom politickom systéme.

Z hľadiska *mocenskej rovnováhy* je potrebné zdôrazniť, že postavenie štátu v anarchisticky usporiadanom svetovom politickom systéme je určujúce pre zaistenie bezpečnosti. Táto štruktúra si však vynucuje násilné správanie a konanie štátov. Nerovnomerný vývoj tiež vedie k tomu, že štáty chcú svoju nespokojnosť s pozíciou v uvedenej štruktúre zmeniť silou. Výsledkom sú konflikty a vojny.

Krejčí vo svojej publikácii „Mezinárodní politika“ v tejto súvislosti prezentuje názory nasledujúcich autorov: Arnold Toynbee hovorí o pravidelnosti opakovania sa takýchto konfliktov v storočných intervaloch, Íbn Chaldún a Pitirim Sorokin prezentujú názor o cyklických konfliktoch medzi usadenou a nomádskou civilizáciou, a Da Porto zasa tvrdí, že cyklus konfliktov je vyvolaný tým, že mier prináša bohatstvo, bohatstvo prináša pýchu, pýcha prináša hnev, hnev prináša vojnu, vojna prináša biedu a chudobu, tie prinášajú humanitu, humanita následne prináša mier a mier prináša bohatstvo, ...²²³

4.3.4 Príčiny politických konfliktov

Napriek rešpektovaniu mnohotvárnosti konfliktov je nutné poukázať, že väčšina z nich má tendenciu vstupovať alebo byť v nejakom vzťahu k politickej, resp. štátnej moci. Je to preto, že jednotlivé subjekty politiky sa usilujú získať čo najväčší podiel na moci, resp. získať možnosť v čo najväčšej miere ovplyvňovať jej rozdeľovanie, dosahovať určité ciele a presadzovať isté záujmy proti vôli ostatných. Tieto snahy sú vlastné jednotlivcom, skupinám vo vnútri štátov i štátom medzi sebou. Dochádza pritom ku stretu záujmov, protichodnosti cieľov a vyústením týchto rozporov je vznik politického konfliktu.

Politický konflikt je charakterizovaný stretom subjektov politiky v ich vzájomnom usilovaní sa o realizovanie svojich záujmov a cieľov, spojených predovšetkým so získaním vládnej moci, jej rozdelením a kontrolou, a s úsilím o zmenu svojho politického statusu v spoločnosti.

Príčina politických konfliktov je univerzálna – je ňou uspokojenie základných potrieb sociálnych skupín a jednotlivcov, ktoré nemôžu byť v zložito štruktúrovanej spoločnosti realizované inak, ako získaním kontroly nad štátnou mocou, nad vládou v danom štáte.

---

²²³ KREJČÍ. O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6, s. 444-445

Objektom politických konfliktov je najdôležitejším prejavom štátnej moci – politická moc, ktorá predstavuje reálnu schopnosť určitej sociálnej skupiny alebo jej reprezentanta či reprezentantov (napríklad politickej strany alebo hnutia, volených orgánov parlamentu, vlády a pod.) realizovať svoju vôľu prostredníctvom politiky a právnych noriem. Objektom konfliktu sa často stáva aj politický status sociálnych skupín (ich pozícia vo vzťahu k štátnej moci; buď majú možnosť ovplyvňovať chod vlády, alebo nie) i politické hodnoty (ľudské práva, občianske slobody, atď.).

Nástrojom na presadzovanie politickej moci, a do určitej miery aj objektom konfliktu, býva často spôsob presadzovania politických cieľov aj proti vôli oponentov z radov politickej opozície. Vládnuce skupiny k tomu využívajú určité formy donútenia, či už fyzické donútenie (násilie) alebo ekonomické donútenie spojené s hrozbou materiálnych strát, ak sa oponent nepodvolí, resp. neakceptuje rozhodnutie a ciele nositeľa politickej moci.

Významným konfliktogénnym faktorom je legitímnosť a legálnosť politickej moci. Ak nositeľ politickej moci nezískal moc demokratickým spôsobom, nemá podporu väčšiny občanov a nevykonáva politickú moc v súlade so zákonmi a právom daného štátu, jeho ciele sú potom zákonite v rozpore s vôľou a záujmami občanov a postupne dochádza ku vzniku politického konfliktu.

K základným špecifikám politických konfliktov patria najmä tieto:

- ich otvorený charakter, otvorené prejavy stretu záujmov aktérov;
- trvalá publicita priebehu konfliktu, ovplyvňovanie a formovanie verejnej mienky, získavanie spojencov prostredníctvom masmédií, škandalizovanie odporcov, atď.;
- vysoká frekvencia výskytu politických konfliktov, nakoľko politickými konfliktami sa často stávajú aj spočiatku nepolitické konflikty (napr. pracovno-právne, ekologické, kultúrne a pod.), pretože sa ich často (z rôznych dôvodov) zmocňujú politické subjekty, alebo sa s ich riešením obracajú oponenti k orgánom štátnej moci alebo politickým subjektom;
- politické konflikty majú spravidla všeobecný význam, ich priebeh i riešenie máva zväčša vplyv, resp. dopad na celú spoločnosť;

- základným, nosným princípom politických konfliktov je „nadriadenosť – podriadenosť“, čo sa prejavuje veľmi často v ostrých antagonizmoch medzi vládnucou silou a ovládanými, výsledkom bývajú časté zmeny vlády aj s využitím radikálnych spôsobov – pučov, revolúcií, povstaní, vzbúr, prevratov a pod., pričom k nim najčastejšie dochádza v krajinách, kde sú slabé vlády a kde nie je etablovaný a stabilizovaný politický režim (čím sú krajiny stabilnejšie, tým je pravdepodobnosť výskytu tejto formy konfliktu menšia);
- možnosť používania silových prostriedkov ako nástroja na riešenie politického konfliktu, ktoré najčastejšie využíva vládna moc na potlačenie odporcov; nie je však vylúčené ani ovládnutie silových rezortov politickými oponentmi a ich využitie na dosiahnutie vlastných politických cieľov, možnosť použitia silových prostriedkov v politických konfliktoch ich robí veľmi nebezpečnými s veľkými deštruktívnymi účinkami (dôsledkami) na celú spoločnosť.

V tejto súvislosti je však potrebné rozlišovať medzi politickými konfliktami v krajinách s demokratickým politickým systémom a v krajinách s totalitnými, autoritárskymi politickými systémami. V demokratických systémoch existujú nástroje a inštitúcie, ktoré umožňujú regulovať a riešiť existujúce politické konflikty v súlade s rešpektovaním zákonov, noriem a pravidiel parlamentnej demokracie. V totalitných, autoritárskych režimoch je možnosť presadzovať rozdielne politické názory obmedzená, pretože akýkoľvek iný politický postoj je zväčša sankcionovaný a považovaný za porušenie zákonov a útok na národný a štátny záujem, pričom tzv. národný a štátny záujem je stotožňovaný so záujmom vodcu, vládcu, diktátora, vládnucej strany a pod.).

Konflikty v totalitných, autoritárskych režimoch, v ktorých dochádza okrem iného aj k deformáciám v ekonomike či kultúre, sú charakteristické nasledujúcimi zvláštnosťami:

- politické konflikty v týchto režimoch sú zviazané predovšetkým s obmedzením alebo so znemožnením prístupu legálnej opozície k podielu na kontrole politickej moci;

- konflikty v týchto režimoch majú skrytý, potlačený charakter, pretože vládnuca moc nepripúšťa konfliktnosť vzťahov v spoločnosti;
- možnosti verejne prezentovať rozdielne záujmy sociálnych skupín v spoločnosti sú násilne potláčané, pričom v prípade rozpadu totalitného systému môžu byť práve dovtedy utlmované rozpory zdrojom a príčinou násilia, v krajnej podobe i príčinou občianskej vojny;
- politické konflikty v totalitnej spoločnosti sú nadmerne ideologizované;
- v totalitnej spoločnosti sa všetky konflikty alebo problémy prezentujú ako politické, napríklad čítanie „zakázanej literatúry“ alebo upozorňovanie na ekologické problémy je politickým konfliktom s vládnuou mocou;
- v totalitných systémoch je silná tendencia hľadať a prezentovať nepriateľa, ktorý je príčinou neuspokojivého vývoja v spoločnosti, napríklad v nacistickom Nemecku to boli Židia, resp. iné „menejcenné“ rasy, v socialistických štátoch východného bloku to boli najprv kulaci, záškodníci, buržoázne živly, potom disidenti a pod.;
- totalitné politické režimy majú tendenciu internacionalizovať politický konflikt, spájajú sa s rovnako zmýšľajúcimi a vládnuucimi režimami proti spoločnému nepriateľovi, napríklad v minulosti to bolo zjednocovanie socialistického tábora do boja proti imperializmu a pod.

Politické konflikty však nie sú výsadou len totalitných, autoritárskych režimov, vyskytujú sa aj v demokratických spoločnostiach. Ich charakter a prístup k riešeniu je však iný, ako v totalitných režimoch. Ich základné charakteristiky sú nasledujúce:

- politické konflikty v demokratických spoločnostiach majú otvorený, zjavný charakter, sú vnímané ako normálny jav spoločenského života vyplývajúci z vnútornej štruktúry spoločnosti, z prirodzenej rozpornosti vzťahov a záujmov sociálnych skupín;
- v demokratických spoločnostiach sa politické konflikty odohrávajú výlučne v politickej sfére života spoločnosti, nie sú trvalou súčasťou života občanov, zásadne neovplyvňujú rozvoj ekonomiky ani nelimitujú duchovný rozvoj spoločnosti;

- vzhľadom na trvalú existenciu priestoru na otvorenú prezentáciu záujmov a potrieb oponentov (politickej opozície), vyznačujú sa politické konflikty menšou agresivitou a tým existuje aj nižšie nebezpečenstvo sociálnych nepokojov v podobe násilného riešenia problémov;
- možnosť slobodného vyjadrenia názorov a prípustnosť plurality názorov vytvára široké možnosti na rozhovory, diskusiu a pokojné riešenie problémov aj v politickej sfére;
- systém vlády v demokratických spoločnostiach je založený na jej rozdelení na zákonodarnú, výkonnú a súdnu moc, pričom táto nie je sústredená do jedného centra, každá z nich môže reprezentovať iné názory a politické záujmy.

4.3.5 Príčiny konfliktov o prírodné zdroje

Využitie exaktnej definície pojmu prírodné zdroje v medzinárodných vzťahoch a bezpečnostnej vede je vysoko závislé od kontextu obsahu skúmaného problému, v ktorom je použitý a s ktorým sa v analýzach narába. Niekedy táto definícia označuje iba striktne obnoviteľné zdroje, t. j. tie, ktoré môžu byť nahradené či už ľudskou intervenciou alebo samotným prírodným procesom. Do tejto kategórie patria stromy a lesy, voda, pôda, pastviny, divoko žijúce druhy živočíchov, rastlinstva, atď. V inom kontexte tento pojem zahŕňa dary prírody pre výrobné procesy, t. j. poľnohospodársku pôdu, nepoľnohospodársku pôdu, minerálne látky, zdroje energií, atď., a v ďalšom kontexte zasa len čisto neobnoviteľné prírodné zdroje, t. j. ropu, zemný plyn a nerastné suroviny. Táto definícia je pritom najviac využívaná.

Jedna z hlavných otázok problému konfliktov o zdroje sa vzťahuje k dobe, za akú môžu byť tieto zdroje nahradené. Zjednodušene možno povedať, že obnoviteľné zdroje ako napríklad stromy alebo poľnohospodárske plodiny môžu byť znovu vysadené a v priebehu niekoľkých rokov vyrastú, resp. každoročne sa dopestujú. Neobnoviteľné zdroje ako ropa, uhlie alebo zemný plyn sú však obmedzené, pretože trvá tisíce rokov kým dôjde k ich opätovnému vytvoreniu a ako náhle budú vyčerpané, nebudú už v reálnom čase nikdy k dispozícii.

Ďalší problém týkajúci sa konfliktov o prírodné zdroje, ktorý je potrebné vysvetliť, spočíva v tom, že v odborných textoch bývajú pomerne často zamieňané dva rozdielne pojmy – konflikty o zdroje a konflikty o suroviny. K pojmovej nejednoznačnosti odbornej terminológie prispieva aj fakt, že v anglickom jazyku sú oba tieto typy konfliktov označované pojmom „resource conflicts“. Kým v prvom prípade však ide o konflikty vznikajúce v dôsledku nedostatku zdrojov (surovín) potrebných k životu a o konflikty medzi dvomi alebo viacerými skupinami o tieto zdroje, v druhom prípade ide naopak o konflikty vyvolané spormi o hojnosť využívania inak vzácnych a vysoko cenených prírodných surovín.

Príkladom „konfliktov o suroviny“ sú napríklad občianske vojny v Angole, Sierra Leone či Demokratickej republike Kongo (bývalý Zair), kde bojujúce skupiny udržiavali vojnový stav do značnej miery najmä preto, aby si udržali kontrolu nad diamantovými baňami a ložiskami ďalších nerastných surovín, ktoré mohli výhodne speňažiť a získať tak prostriedky na vedenie konfliktov a samozrejme aj vlastné obohacovanie. Motiváciou znepriatelených aktérov konfliktu vo vzťahu k surovinám bolo najmä vlastné obohatenie.

Príkladom „konfliktov o zdroje“ sú napríklad spory o vodu z vysychajúceho jazera Čad, ktoré oddeľuje rovnomenný štát od Nigeru, Nigérie a Kamerunu, alebo medzi Tureckom, Sýriou a Irakom ohľadne regulácie toku vody v riekach Eufrat a Tigris, alebo konflikt v západosudánskej provincii Darfúr, ktorý je do značnej miery motivovaný rozširovaním púšte, ubúdaním úrodnej pôdy na úkor plôch vhodných na obrábanie a pasenie dobytky, pričom je sprevádzaný zostrelením medzi etnicky odlišnými obyvateľmi černošského a arabského pôvodu.

Druhý prípad zahŕňa najmä konflikty o neobnoviteľné zdroje (ropa, diamanty, drahé kovy), ktorých množstvo, ako sme už naznačili, je konečné. Nemusí však nevyhnutne ísť iba o konflikty kvôli tomuto typu surovín (napríklad v Libérii a Barme, prebiehali konflikty o vzácne drevo). Naproti tomu konflikt vyvolaný nedostatkom zdrojov sa týka takmer výlučne zdrojov síce obnoviteľných, no veľmi ťažko prenosných alebo úplne viazaných na dané územie (vodné zdroje, pôda, jej úrodnosť a pod.

4.3.6 Príčiny etnických konfliktov

V literatúre i masmédiách je široko prezentovaný názor, že príčinou etnických konfliktov je pretrvávajúca a eskalujúca „etnická nenávisť“ alebo „dávne krivdy“, ktoré sa aktér konfliktu usiluje napraviť. Druhá skupina názorov na príčiny etnických konfliktov je založená na tom, že nie nenávisť či národnostný útlak, resp. potláčanie etnickej identity je pravou príčinou konfliktov, ale záujem „povstalcov“ ovládnuť nerastné bohatstvo krajiny, jeho predaj a privlastniť si zisk, pretože konflikt vytvára vhodné podmienky pre „vojnových podnikateľov“ na nekontrolované drancovanie zdrojov a ilegálny obchod. Vypuknutie etnického konfliktu je však vyvolané nie jednou, ale súbehom viacerých príčin, ktoré sa odrážajú v systéme národnostných a etnických vzťahov.²²⁴

V hierarchickom, vertikálne integrovanom systéme vzťahov, žijú príslušníci jednotlivých etnických skupín premiešane, ich stretávanie je súčasťou každodenného života. Medzi etnickými skupinami je vytvorená kultúrna deľba práce, v ktorej sú jednotlivcom pridelené určité zamestnania a spoločenské úlohy podľa príslušnosti k etniku. Už sama táto deľba práce je konfliktná, pretože znemožňuje rovnosť príležitostí, prístup k prestížnym povolaniam, k politickej moci, vzdelaniu a pod. Spoločenské postavenie jednotlivca sa kryje s jeho národnostnou, etnickou príslušnosťou. V takomto systéme je vždy jedna skupina nadriadená inej (alebo iným) len z pozície jej etnickej príslušnosti (do riadiacich pozícií a funkcií sú zaradovaní len príslušníci vládnucej skupiny). Stabilita tohto systému je závislá na tom, ako dokáže dominantná skupina ovládnuť moc a používať ju na donucovanie podriadených skupín. V takomto systéme, založenom na inštitucionalizovanej nerovnosti, je trvalo prítomný sociálny konflikt.²²⁵

Konflikt, ktorý vypukne v dôsledku tohto systému vzťahov má vždy extrémne násilný charakter, prebieha formou sociálnej revolúcie, namierenej proti vládnucej vrstve. Príslušníci dominantnej národnostnej, etnickej skupiny sú stotožnení s predstaviteľmi vládnej moci, a preto znášajú kolektívnu vinu a sú obeťami násilia.

---

²²⁴ ŠMÍD, T. – VAŘURA, V. 2007. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 278 s. ISBN 978-80-7325-12-60.

²²⁵ TESÁŘ, F. 2007. *Etnické konflikty*. Praha : Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

V prípade, ak má konflikt ozbrojený charakter, ide spravidla o občiansku vojnu, pretože cieľom je prevzatie moci.

V nehierarchickom, horizontálne integrovanom systéme medzietnických vzťahov žijú príslušníci jednotlivých skupín oddelene, často na samostatných územiach. Vytvára sa model tzv. súťažiackej etnicity, v ktorom sa súťaží nielen o ekonomické zdroje, ale aj o kontrolu štátnych inštitúcií, silových rezortov a o obsadenie pozícií v štátnej správe. Ku konfliktom nedochádza, ak majú jednotlivé skupiny rovnaký prístup ku kontrole štátnej moci a je udržiavaná rovnováha zastúpenia vo vládnych štruktúrach.

Spoločenské postavenie jednotlivca pri tomto systéme vzťahov sa neskryje s etnickou príslušnosťou, vo vnútri každej skupiny sa vytvára sociálna stratifikácia, nezávislá na ostatných etnikách. Možnosť sociálnej mobility nie je limitovaná etnickou príslušnosťou. Príčinou konfliktu môže byť, ak by si jedno etnikum vynucovalo prioritné, výsadné postavenie na úkor ostatných. Dôsledkom konfliktu môže byť aj snaha o osamostatnenie sa, resp. získanie nezávislosti nespokojného etnika od pôvodného štátu. Takýto konflikt môže eskalovať až do ozbrojeného konfliktu.

Pravdepodobnosť etnického konfliktu zvyšuje úsilie jednej skupiny o násilnú asimiláciu²²⁶ ostatných skupín s cieľom vytvorenia jedného, politického národa, totožného so štátom. Uplatňovanie rôznych foriem násilnej asimilácie, ako napríklad obmedzovanie národnostného školstva, nemožnosť vzdelávať sa v materinskom jazyku, obmedzovanie až potláčanie kultúry etník, diskriminácia pri zamestnávaní v štátnej správe predstavujú konfliktogénne faktory, ktoré môžu vyústiť do sociálneho konfliktu.

Ďalšou z aktuálnych príčin etnických konfliktov je tzv. etnická (prípadne kultúrna či náboženská) diaspóra.²²⁷ Technologicky a ekonomicky vyspelé rozvinuté krajiny Západu sa stali v posledných desaťročiach cieľom veľmi intenzívnych migračných vln z krajín menej rozvinutých. Jestvujúce etnické diaspóry boli pritom značne posilnené. Štandardne sa diaspóra prejavuje ako problém v modelovom konflikte hostiteľ – imigrant, ako je to vidieť v súčasnosti najmä v prípade Nemecka

---

²²⁶ Asimilácia = postupné splnutie jedného národa s druhým.

²²⁷ Diaspóra = rozptýlenie náboženskej alebo etnickej skupiny uprostred iného celku.

a tureckých prisťahovalcov. Ak však v hostiteľskom štáte koexistuje niekoľko diaspór etník či kultúr stojacich v konfliktnom vzťahu (moslimská a židovská diaspóra, arménska a azerbajdžanská diaspóra, albánska a srbská diaspóra, kurdska a turecká diaspóra, atď.), problém sa znásobuje a konfliktný vzťah sa rozvíja viacerými smermi. Vzájomný konflikt diaspór na území hostiteľského štátu môže prebiehať ako boj skupín organizovaného zločinu (mafii) s rôznymi národnými prívlastkami (napr. kosovská mafia, čečenská mafia a pod.) a prípadné výbuchy rasovo motivovaného násillia (napríklad medzi Turkami a Kurdmi v Nemecku).

Čo teda skutočne etnický konflikt spôsobuje? Etnicita sama osebe nie je príčinou násilných konfliktov, ktoré zaznamenávame najmä v priebehu druhej polovice 20. storočia. Tieto konflikty nie sú priamo zapríčinené medziskupinovými rozdielmi, pretože väčšina etnických skupín väčšinu času sleduje svoje vlastné záujmy mierovou cestou prostredníctvom fungujúcich politických kanálov. Niektorí vedci vysvetľujú dôvody etnických konfliktov v súvislosti so zánikom autoritárskeho režimu vládnutia. Ako príklad možno uviesť tvrdenie, že jedným z dôvodov, prečo etnické konflikty vzplanuli práve vo východnej Európe a nie inde je fakt, že po páde autoritárskej vlády sa vytvoril priestor pre existenciu takýchto konfliktov. Tento argument však ponúka len veľmi vágne a nie veľmi adekvátne vysvetlenie príčin etnického konfliktu. Vedcom sa vo všeobecnosti nedarí vysvetliť súvis etnických konfliktov s ich miestom výskytu a dôvod prečo sú niektoré etnické konflikty násilnejšie než iné.

Aj napriek uvedenému skepticizmu prevládajúcemu v teórii etnických konfliktov môžeme teoretikov tejto sféry vzťahov rozdeliť na zástancov dvoch úrovní analýzy: systémovej a inherentnej (domácej) úrovne.

4.3.6.1 Systémové vysvetlenia

Systémové vysvetlenia sa zameriavajú na charakter bezpečnostných obáv etnických skupín, ako aj povahu bezpečnostných systémov, v ktorých tieto skupiny fungujú. Prvý a najzreteľnejší systémový predpoklad etnického konfliktu nastáva vtedy, keď dve alebo viac etnických skupín funguje v tesnej (geografickej) blízkosti.

Konflikt vzniká v miešanej etnickej komunite v rámci územia jediného štátu. Etnický konflikt je teda založený na zápase medzi rozličnými skupinami o politickú moc a postavenie v tomto štáte. Potenciál tohto vysvetlenia je takmer univerzálny, pretože existuje len veľmi málo štátov s jedinou etnickou skupinou.

Druhý systémový predpoklad etnického konfliktu je založený na tom, že národné, regionálne a medzinárodné authority sú prislabé na to, aby udržali skupiny v mierovom stave, o bezpečnosti jednotlivých skupín nehovoriac. V systémoch, kde prevažuje anarchia si jednotlivé skupiny musia zabezpečiť svoju vlastnú obranu. Pociťujú strach o svoju fyzickú bezpečnosť a prežitie, a to hlavne vtedy, keď sú si súperiace strany viac-menej rovné a ani jedna nedokáže pohltiť druhú – politicky, ekonomicky či kultúrne. Obavy o budúcnosť vzrastajú, keď štáty stratia svoju schopnosť arbitrovať medzi skupinami alebo zabezpečiť dôveryhodné záruky ochrany pre jednotlivé etnické skupiny. Ak pre danú etnickú skupinu predstavujú susediace skupiny bezpečnostné riziko a ak tieto hrozby rastú, priamo úmerne vzrastajú aj obavy skupiny. V tomto prípade ohrozované skupiny začínajú konať na svoju obranu mobilizovaním armád a vysielaním vojenských síl. Na druhej strane však táto skutočnosť vedie druhú skupinu k tomu, že začne podnikat' vlastné akcie za účelom zníženia bezpečnosti prvej skupiny. Takto vzniká bezpečnostná dilema, kedy sú si jednotlivé skupiny len málokedy vedomé dopadu svojich činov na okolie a celkovú bezpečnostnú situáciu. Uvedené podmienky väčšinou vznikajú za situácie, keď pôvodné štáty skolabujú a etnické skupiny si musia zabezpečiť svoju vlastnú bezpečnosť sami. Takúto situáciu vidíme vo východnej Európe a bývalom Sovietskom zväze. Rozpad vládnucich režimov môže byť vnímaný ako problém vznikajúcej anarchie. Autoritársky systém skolaboval vo východnej Európe a bývalý Sovietsky zväz a jednotlivé skupiny si v tomto systéme museli zabezpečiť svoju vlastnú obranu a bezpečnosť.²²⁸

Podľa Posena vzniká nestabilita vtedy, ak existujú dve základné podmienky:

- ak je ťažko odlíšiť ofenzívne a defenzívne sily danej skupiny a z tohto dôvodu nemožno jasne rozoznať obranné alebo útočné zámery, súperiaci skupina

---

²²⁸ MONTSERRAT, G. - REX, J. 1997. *The ethnicity reader, nationalism, multiculturalism and migration*. Oxford : Polity press, 1997. 343 s. ISBN 0-7456-1923-1.

(skupiny) teda nedokáže rozlíšiť zámery svojho rivala; sily vysielané za účelom obrany však majú útočné možnosti a teda budú vždy okolím vnímané ako ohrozujúce;

- ak sú vzhľadom na povahu vojenskej technológie alebo dostupných možností útočné vojenské operácie jednej skupiny efektívnejšie, než operácie obranné, pričom táto skupina si v prípade, že chce zachovať svoju existenciu, vždy zvolí útočnú možnosť; výhoda útoku tak môže zapríčiniť preventívnu vojnu, pretože nadradenosť útočných schopností značne zvýši vyhliadky na vojenský úspech.²²⁹

4.3.6.2 Inherentné vysvetlenia

Iné vysvetlenia príčin etnických konfliktov sa sústreďujú na faktory, ktoré fungujú primárne na domácej úrovni: efektívnosť štátov v oblasti pomenovania svojich primárnych bezpečnostných obáv, vplyv nacionalizmu a demokracie na interetnické vzťahy. Jednotlivci vyhľadávajú existenciu štátov, aby im tieto zabezpečili bezpečnosť a ekonomickú prosperitu. Nacionalizmus odzrkadľuje potrebu založiť štáty schopné dosahovania týchto cieľov. Intenzívny nacionalizmus a zvýšené riziko národného konfliktu vznikajú vtedy, keď štáty zlyhávajú v konfrontácii vojenským a ekonomickým hrozbám a keď sa im nedarí rozvíjať efektívne fungovanie inštitúcií za účelom vysporiadania sa so zvýšenou úrovňou politickej participácie. Ako príklad môžeme uviesť skutočnosť, že kolaps Sovietskeho zväzu a východoeurópskych komunistických štátov spôsobil novú vlnu nacionalizmu.

Objavenie sa etnického nacionalizmu činí niektoré typy etnického konfliktu takmer nevyhnutnými. Vzrast etnického nacionalizmu v jednej skupine môže byť vnímaný ako hrozba pre iné skupiny. Zároveň vedie k rozvoju podobných elementov kdekoľvek inde. Etnický nacionalizmus taktiež núti skupiny, aby vysielali veľké, vysoko motivované armády, čo provokuje ostatných k väčšej ostražitosti a k budovaniu svojich vlastných vojenských síl. Na druhej strane môže mať táto skutočnosť za následok väčšie preventívne útoky či preventívnu vojnu medzi susediacimi skupinami.

---

²²⁹ KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.

Iný faktor domácej úrovne, ktorý vplýva na etnický konflikt, predstavuje demokratizácia. V skutočnosti, demokratizácia ma potenciál pomôcť znížiť etnické napätie tým, že povolí založenie inkluzívnych spôsobov vládnutia, aby želaným spôsobom smerovala potreby všetkých etnických skupín v štáte. Tak či onak je však demokratizácia v multietnických spoločnostiach problematická, a to hlavne v začínajúcom štádiu, keď sa starý režim mení na nový – demokratický. Tento proces môže mať vplyv na existujúci etnický problém. Demokratizačný proces závisí na dvoch faktoroch. Prvým je úroveň etnického napätia. Ak starý režim používal násilnú asimiláciu, násilnú relokáciu, vyhnanecské tábory za účelom vyriešenia etnických problémov, v tomto prípade demokratizačný proces bude veľmi problematický a za danej situácie možno v budúcnosti očakávať veľa ďalších etnických problémov. Iný prípad predstavuje situácia, kedy starý režim nasledoval politiky v prospech etnických skupín, v tomto prípade budú etnické otázky menej dôležité a vo vzťahu k programu dokonca menej problematické.

Druhým faktorom je vyrovnanie etnických skupín v krajine alebo ich relatívnej veľkosti. Ak je jedna skupina väčšia než ostatné, väčšinová skupina dostáva do rúk výhodu dominancie pri diskusiách o novom politickom usporiadaní. V tomto prípade je zväčša menšinový záujem ignorovaný. Ak však nastane situácia, že dve, alebo viac skupín sú svojou veľkosťou takmer zhodné, nastane situácia obáv všetkých skupín zainteresovaných.²³⁰

4.3.7 Príčiny náboženských konfliktov

Náboženstvo je v mnohých prípadoch označované ako primárna príčina konfliktu či už na národnej alebo medzinárodnej úrovni.

Definícia náboženstva, ktorá by bola všeobecne akceptovaná širšou vedeckou komunitou, nebola (podobne ako pri iných javoch či procesoch) doposiaľ vytvorená. Náboženstvo je totiž na výsosť abstraktný pojem, ku ktorému dospievame až na

---

²³⁰ MONTSERRAT, G. - REX, J. 1997. *The ethnicity reader, nationalism, multiculturalism and migration*. Oxford : Polity press, 1997. 343 s. ISBN 0-7456-1923-1.

základe mnohých myšlienkových operácií. Náboženstvo je výsledkom pohľadu a možno na neho pozerat' z rôznych, i protikladných uhlov. Odborná literatúra poskytuje obrovské množstvo najrôznejších definícií. Takmer by sa dalo povedať: koľko autorov, toľko definícií.

V úzkom zmysle je náboženstvo vierou v jedného Boha alebo vo viacerých bohov. Tento vzťah si človek vytvára na základe zemepisného a kultúrneho rámca, v ktorom sa nachádza. O jeho rozmanitosti svedčia nespočetné náboženské predstavy na celom svete. V súčasnej dobe nie sú náboženské predstavy ľudí natoľko viazané zemepisnou polohou a tradíciou z dôvodu jednoduchého šírenia náboženského myslenia po celom svete.

Náboženstvo býva definované aj ako systém symbolov, pomocou ktorých ľudia na základe svojich skúseností, napätia medzi časnosťou a večnosťou, medzi životom a smrťou, dokonalosťou a nedokonalosťou, vysvetľujú zmysel existencie sveta, seba samých, svojej spoločnosti a k tomu prislúchajúceho poriadku pomocou rozprávania, písma, rituálov a obety. Takáto široká definícia náboženstva môže zahŕňať aj iné symboly, ktoré sakralizujú čiastkové reality, ako sú národ, trieda, rasa, etnikum a ďalšie.

Každé náboženstvo chce mať výhradné právo na definovanie toho, čo je to dobro, čo je zlo, čo je spravodlivosť a čo nespravodlivosť, právo a neprávno. Náboženstvá si nárokovujú exkluzivitu na jednoznačný výklad pravdy, čo v mnohých prípadoch vedie k fundamentalizmu a slepému fanatizmu. Od toho je už len krok k použitiu násilia, ako prostriedku na prekonanie toho, čo stúpenci danej viery považujú za zlé, nespravodlivé, čo je v rozpore s „božími zákonmi“.

Sekuritizácia náboženskej identity

Náboženstvo je tiež jedným zo zdrojov definovania identity ľudského jedinca. Náboženská identita je vnímaná v troch rovinách, a to ako

- sebaidentifikácia jedinca,
- sebadeklarácia jedinca,

- zjednodušujúce „priradenie“ jedinca alebo skupiny k danej identite vonkajším činiteľom.

Práve náboženská identita býva častým zdrojom konfliktov ako dôsledok neprimeranej sekuritizácie tohto problému. Náboženská identita sa môže stať bezpečnostným problémom nie preto, že predstavuje existenčnú hrozbu, ale preto, že je tak prezentovaná. V záujme presadenia určitých záujmov (politických, ekonomických, partikulárnych a pod.) môže aktér sekuritizácie umelo vytvoriť z náboženskej identity bezpečnostný problém, účinne ho medializovať a tak vnútiť referenčnému objektu pocit existenčného ohrozenia.

Sekuritizácia náboženstva a náboženskej identity predstavuje značný problém najmä vtedy, ak sa nerozlišuje sa medzi náboženstvom a určitou ideológiou, ktorá sa vyvinula a ktorá pretransformovala niektoré hodnôt náboženstva podľa svojich potrieb a podľa cieľov, ktoré si vytýčila. Problém sekuritizácie náboženstva pritom nie je nový. V dejinách sa tak stalo mnohokrát. Azda najbližším príkladom pre Európu je príklad stredovekého Španielska, kde aj pod vplyvom tohto faktoru boli státisíce moslimov buď zabité, vyhnané, alebo násilne prinútené konvertovať na kresťanstvo. V nacistickom Nemecku a jeho satelitoch sa zasa stali obeťami holokaustu Židia.

Konflikty v náboženstvách

Spojenie medzi náboženstvom a konfliktom je viditeľné v celej náboženskej histórii. V dejinách jednotlivých náboženstiev nachádzame mnohé príklady vnútorných náboženských konfliktov. Napríklad v kresťanskej cirkvi to bola veľká schizma v roku 1054, ktorá viedla k rozdeleniu na rímsku a východnú cirkev, neskôr to boli vystúpenia Luthera a Kalvína, ktoré viedli k ďalšiemu štiepeniu kresťanskej cirkvi a vzniku protestantských cirkví.

Ani ďalšie svetové monoteistické náboženstvo – islam, sa nevyhlo vnútorným konfliktom, ktorých výsledkom bolo delenie na dve základné skupiny – sunnizmus a šiizmus, neskôr i na súfistov a wahhábistov, ktorí predstavujú hlavné dogmatické obmeny islamu. Zásadný vplyv však mal konflikt, ktorý vypukol hneď po smrti proroka v roku 632. Boj o nástupníctvo Mohameda rozdelil islam do dvoch táborov:

na sunnitov a šiítov a táto schizma ovplyvňuje regionálnu a svetovú politiku aj po takmer 1400 rokoch.

Konflikty medzi náboženstvami

História i súčasnosť sú však poznamenané predovšetkým konfliktami medzi jednotlivými náboženstvami. Najmasívnejším a z hľadiska trvania aj najstarším je konflikt medzi kresťanstvom a islamom. Jeho počiatok sa datuje do roku 622, kedy prorok Mohamed po hidžre (migrácii) do Mediny vytvoril ummu (komunitu) s moslimami z Mekky. Po počiatočných problémoch vznikol silný súper pre kresťanský svet, ktorý začal expandovať a rozširovať sféru svojho vplyvu. Aj keď v toku konfliktov medzi kresťanstvom a moslimským svetom existovali akési ostrovy mierovej koexistencie, častejšie sa ich vzťahy vyznačovali intenzívnou rivalitou rôzneho stupňa a vojnami. Kresťania a moslimovia boli častými súpermi v boji o moc a o teritórium. Džihád sa striedal s križiackymi výpravami. Obe náboženstvá striedavo získavali nadvládu, prevahu, vzápätí ju strácali a upadali. Toto súperenie medzi kresťanskou Európou a Osmanskou ríšou vyvrcholilo v roku 1683 porážkou Osmanov pod Viedňou. Začal sa tým úpadok osmanskej ríše a jej ústup z pozícií, ktorý bol de facto ukončený vytýčením hraníc Turecka po 1. svetovej vojne.

Súčasný vzťah medzi kresťanstvom a islamom sú poznačené skôr agresívnym vnímaním histórie (cez prizmu „posvätných“ víťazstiev a „potupných“ porážok), ako využívaním pozitívnych príkladov zo spoločnej histórie. Je na škodu ľudstva, že sa zabúda na to, ako obdobie konvivencie, náboženskej tolerancie medzi židmi, kresťanmi a moslimami, prinieslo rozkvet európskej vedy a kultúry.

Fundamentalizmu ako príčina náboženských konfliktov

Za základnú príčinu všetkých náboženských konfliktov sa považuje náboženský fundamentalizmus predstavujúci radikálne nábožensky zafarbené hnutie, ktoré v reakcii na modernitu, odmieta adaptáciu, pluralitu a racionalitu a obracia sa selektívne k reálnym alebo fiktívnym základom (fundamentom) svojej viery. Jeho hlavnými črtami sú reakčnosť, osobovanie si vlastníctva absolútnej pravdy a z neho

vyplývajúci manicheizmus, mesianizmus a konfliktnosť. Spoločné ideologické znaky pre rôzne formy náboženského fundamentalizmu sú nasledujúce:

- erózia náboženstva a jeho spoločenského vplyvu, voľba len niektorých prvkov modernity, na ktoré reaguje, a podobne selektívna voľba zdrojov svojich doktrín a tradícií, prijímanie istej formy dualizmu;
- zdôrazňovanie absolutizmu a svojej neomylnosti v otázkach zjavení, viery, a často i v otázkach správneho vedenia života,
- smerovanie k niektorej z foriem mesianizmu.

Pre fundamentalistické náboženské smery je charakteristická reakčnosť, negatívne zameranie a odmietanie prispôsobenia sa vývoju a meniacim sa spoločensko-kultúrnym podmienkam, a popretie pluralizmu. Pre objektivitu treba povedať, že fundamentalizmus je prítomný vo všetkých veľkých náboženstvách – v islame, kresťanstve, judaizme i hinduizme.

Islamský fundamentalizmus predstavuje politicko-ideologický fenomén, dynamický prejav islamského reformizmu či zápasu za kultúrnu a politickú emancipáciu a sebaidentifikáciu islamskej spoločnosti. Jednotlivé prúdy fundamentalizmu sa líšia v čiastkových otázkach doktrín a v názoroch na cestu k prevzatiu moci. Navrhujú sa tieto možné spôsoby prevzatia moci:

- postupná infiltrácia do spoločenských a mocenských štruktúr,
- vytváranie vzorových náboženských komunit, ktoré by mali obrodiť upadajúcu spoločnosť,
- radikálny násilný čin, fyzická likvidácia politického vedenia a prevrat, po ktorom by malo nasledovať vyhlásenie islamského štátu.

Kresťanský fundamentalizmus predstavuje bezvýhradné, nekritické zastávanie názorov náboženskej doktríny. Základ kresťanstva tvorí viera v dogmy a zázraky (ich výpočet sa líši). Zhoda panuje v presvedčení o neprípustnosti reformovania základov kresťanskej viery, napríklad prostredníctvom transformácie rôznych vedeckých poznatkov do teológie.

Židovský fundamentalizmus sa v poslednom období prejavuje dvoma základnými tendenciami:

- zvýšeným politickým vplyvom charedim, ktorý označuje príslušníkov najkonzervatívnejšieho smeru ortodoxného judaizmu, pričom Charedim všeobecne vidia Tóru a niektoré vybrané časti hebrejskej biblie ako nespochybniteľný zdroj legitimacy a štátnosti ľudu Izraela;
- vývojovo mladšiu odnož predstavujú náboženský sionisti, ktorí na rozdiel od pasívnych charedim majú blízko k sekulárnej sionistickej ideológii a považujú sa za jej hlavného hýbateľa.

Dramatický je nárast hinduistického extrémizmu, ktorý sa prejavuje násilnosťami proti náboženským menšinám a nižším kastám (moslimom, kresťanom a dalitom, ktorí predstavujú úplne najnižšiu indickú kastu). Hinduistické extrémistické organizácie známe pod spoločným názvom Sangh Parivar (hinduistická fundamentalistická rodina organizácií), používajú náboženstvo na podnecovanie komunálneho násilia a snažia sa smerovať všetky svoje aktivity smerom k ultrapravicovému, nesekulárnemu a nedemokratickému nacionalizmu v Indii. Hinduistický extrémizmus, podobne ako iné xenofóbne hnutia, funguje na základe starostlivo vypracovaných exkluzívnych princípov, podľa ktorých je každý nehinduista alebo odpadlík od hinduizmu považovaný za zradcu hinduizmu a stáva sa druhoradým občanom.

Zvláštnosti náboženských konfliktov

Zvláštnosti (špecifiká) náboženských konfliktov spočívajú najmä v tom, že:

- Náboženské konflikty predstavujú vždy akýsi druh vojny „identít“, pričom tieto identity sú vnímané ako nezmieriteľné, radikálne, fundamentalistické (napríklad Poliak môže mať ešte aj iné ako poľské občianstvo, ale ako kresťan nemôže byť zároveň moslimom).
- V náboženských konfliktoch vzniká jasná štruktúra „oni“ a „my“ „oni proti nám“, čo vyvoláva vysokú mieru skupinovej súdržnosti a oddanosti. Jednoduchá vízia nepriateľa popierajúceho a fanaticky bojujúceho proti

všetkému, čo je „nám“ sväté, má vysoký mobilizačný efekt a je bohatým zdrojom politického kapitálu.

- Vodcovia sa dôrazne dovolávajú vernosti národu a náboženstvu.
- Strany konfliktu zveličujú rozdiel medzi náboženstvami, čo využívajú na vyvolávanie nevraživosti a nenávisti.
- Strany konfliktu si vyhradzujú exkluzivitu presadzovať dobro, spravodlivosť, večné pravdy a dogmy (videné optikou svojho náboženstva) bezbožníkom a inovercom.
- Fundamentalistické hnutia, často hlavní aktéri konfliktu, majú tendenciu pretvoriť si nepriateľa na svoj obraz, vyvolať reakciu rovnako zaslepenú a iracionálnu, ako bola ich akcia.
- Strany konfliktu sa vyhlasujú za ochrancov „pravej viery“, svojho protivníka démonizujú a často zobrazujú v podobe ktorá legitimizuje jeho fyzickú likvidáciu (zabíjanie).
- Objektom útokov sa často stávajú náboženské symboly – kostoly, kláštory, modlitebne, kultúrne stánky, náboženský vodcovia a authority.
- Náboženské konflikty majú potenciál prerásť hranice štátu, regiónu a stať sa konfliktom s globálnym dosahom. Vojny v Afganistane a v Iraku mobilizovali radikálnych islamistov, ktorí vedú džihád proti „veľkému Satanovi“.
- Existencia náboženských rozdielov zvyšuje pravdepodobnosť výskytu a intenzitu konfliktov. Výsledkom je skutočnosť, že čím je krajina po náboženskej stránke diverzifikovanejšia, tým majú náboženské konflikty tendenciu byť násilnejšie. Ak v prípade etnických konfliktov zohráva úlohu aj náboženská otázka, zvyšuje sa nebezpečenstvo politickej, ekonomickej, kultúrnej diskriminácie.
- Náboženské rozdiely vplývajú na dynamiku konfliktov. V prípade, že sa v etnickom konflikte vyskytujú i náboženské spory, zvyšuje sa pravdepodobnosť nepokojov. V krajinách, kde otázka náboženstva zohráva významnú úlohu, možno v politickej diskusii očakávať, že náboženské problémy budú artikulované intenzívnejšie ako iné.
- Z náboženstva sa často v konflikte stáva nástroj ospravedlňujúci násilie.

Za ďalšie možné príčiny konfliktov možno považovať:

- globalizáciu,
- stret kultúr,
- chudobu a sociálnu diferenciáciu,
- ekologické problémy,
- vplyv nových – neštátnych aktérov v medzinárodných vzťahoch,
- nevojenské aspekty bezpečnosti (demografický vývoj, environmentálne zmeny, nelegálna migrácia a pod.)
- iné.

Otázky na opakovanie:

- Stručne vysvetlite význam modelu tzv. analytických rovín pre klasifikáciu konfliktov podľa umiestnenia.
- Stručne pojednajte o rozdieloch v klasifikácii konfliktov spracovanej podľa UCDP a CoW?
- Charakterizujte základné rozdelenie konfliktov podľa použitých prostriedkov a intenzity konfliktov a vysvetlite jej slabiny.
- Pojednajte o klasifikácii konfliktov podľa použitých prostriedkov a intenzity spracovanej UCDP.
- Pojednajte o klasifikácii konfliktov podľa použitých prostriedkov a intenzity spracovanej HIIK.
- Pojednajte o všeobecnej klasifikácii konfliktov podľa predmetu sporu, resp. nezlučiteľnosti záujmov.
- Vysvetlite podľa akých základných príčin rozdeľujú občianske vojny Collier a Hoefflerová.
- Vysvetlite čo nevyhnutne musí zahŕňať výskum každého jedného konkrétneho konfliktu.
- Vysvetlite s akými oblasťami sa spájajú jednotlivé faktory potrebné pre správne určenie typológie konfliktov.
- Charakterizujte a vysvetlite rozdiely medzi symetrickým a asymetrickým konfliktom.
- Stručne pojednajte o príčinách konfliktov, ktoré vychádzajú priamo z podstaty človeka ako individuálnej bytosti.
- Stručne pojednajte o príčinách konfliktov, ktoré vyplývajú zo skupinového správania ľudí.
- Stručne pojednajte o príčinách konfliktov, ktoré spočívajú v štrukturálnych zákonitostiach.
- Stručne pojednajte o príčinách a základných špecifikách politických konfliktov.
- Stručne pojednajte o príčinách konfliktov o zdroje a rozdieloch medzi konfliktami o zdroje a konfliktami o suroviny.

- Stručne všeobecne pojednajte o príčinách etnických konfliktov.
- Stručne pojednajte o systémových vysvetleniach príčin etnických konfliktov.
- Stručne pojednajte o inherentných vysvetleniach príčin etnických konfliktov.
- Vysvetlite ako je vnímaná náboženská identita.
- Vysvetlite v čom spočíva problém sekuritizácie náboženstva.
- Stručne pojednajte o probléme konfliktov v náboženstvách.
- Stručne pojednajte o probléme konfliktov medzi náboženstvami.
- Vysvetlite prečo je fundamentalizmus príčinou náboženských konfliktov.
- Stručne pojednajte o zvláštnostiach náboženských konfliktov.

Odporúčaná literatúra:

- ✓ BARTOS, J. O. – WEHR, P. 2002. *Using Conflict Theory*. Cambridge: Cambridge University Press. 2002. 219 s. ISBN 978-0-52179-116-8.
- ✓ BUZAN, B. – WAEVER, O. – De WILDE, J. 2005. *Bezpečnosť: nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií. 2005. 267 s. ISBN 80-9033-336-2.
- ✓ SARKEES, M. R. 2010. *The CoW Typology of War: Defining and Categorizing Wars* (Version 4 of the Data). Dostupné na internete na <http://www.correlatesofwar.org/COW2%20Data/WarData_NEW/WarList_NEW.html>
- ✓ WALLENSTEEN, P. 2007. *Understanding Conflict Resolution*. London: Sage. 2007. 311 p. ISBN 978-1-41292-859-5.
- ✓ AXT, H. J. a kol. 2006. *Conflict – a literature review*. Duisburg : Institute for Political Science. Dostupné na internete na: <http://www.europeanization.de/downloads/conflict_review_fin.pdf>
- ✓ COLLIER, P. – HOFFLER, A. 2002. *Greed and Grievance in Civil War*. Dostupné na internete na: <<http://www.csae.ox.ac.uk/workingpapers/pdfs/2002-01text.pdf>>
- ✓ ROKKAN, S. – LIPSET, S.M. 1967. *Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments*. The Free Press, 64 s. 2007.
- ✓ HYDEN, G. 2006. *African Politics in Comparative Perspective*. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 306 s. ISBN 978-0-52167-194-1.
- ✓ HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8.
- ✓ WAISOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 250 s. ISBN 978-80-7380-339-1.
- ✓ KUSÁ, D. 2006. *Riešenie konfliktov*. Dostupné na internete na: <http://www.academia.edu/2556851/Riešenie_konfliktov_I_a_II>

- ✓ RAMSBOTHAM, O. – MIAL, H. – WOODHOUSE, T. 2011. *Contemporary Conflict Resolution*. Cambridge : Polity Press, 3. vyd. 2011. 507 s. ISBN 978-0-74564-974-0.
- ✓ IVANČÍK, R. 2013. Vojenské aspekty asymetrie v medzinárodnej bezpečnosti. In *Politické vedy*, 2013, roč. 16, č. 3, s. 6-37. ISSN 1335-2741. Dostupné na internete na: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2013/IVANCIK.pdf>
- ✓ KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- ✓ LORENZ, K. 2003. *Takzvané zlo*. Praha : Academia, 2003. 236 s. ISBN 80-2001-098-X.
- ✓ MORRIS, D. 1971. *Nahá opice: zoolog studuje lidského živočícha*. Praha : Mladá fronta, 154 s. 1971.
- ✓ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6.
- ✓ DUQUETTE, D. A. 1995. Hegel: Political and Social Thought. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/hegelsoc/>>
- ✓ ŠMÍD, T. – VAŘURA, V. 2007. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 278 s. ISBN 978-80-7325-12-60.
- ✓ TESAŘ, F. 2007. *Etnické konflikty*. Praha : Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.
- ✓ MONTSERRAT, G. - REX, J. 1997. *The ethnicity reader, nationalism, multiculturalism and migration*. Oxford : Polity press, 1997. 343 s. ISBN 0-7456-1923-1.

5 KONFLIKTY, ZBROJENIE A ODZBROJENIE

Podľa najnovších údajov UCDP z decembra 2014 prebiehalo v roku 2013 vo svete 33 ozbrojených konfliktov s viac ako 25 obeťami priamo spojenými s bojmi v danom roku, čo predstavuje zvýšenie počtu ozbrojených konfliktov o jeden oproti 32 konfliktom prebiehajúcim v predchádzajúcom roku. Z toho 24 konfliktov bolo medzištátnych a 9 internacionalizovaných vnútroštátnych. Z uvedeného vyplýva, že počet aktívnych ozbrojených konfliktov vo svete zostáva v posledných desiatich rokoch relatívne stabilný, keďže sa pohybuje medzi 31 a 37 konfliktami za rok.

V prípade porovnania aktuálneho počtu aktívnych ozbrojených konfliktov s obdobím nasledujúcim tesne po skončení studenej vojny začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia, kedy vo svete prebiehalo priemerne 50 ozbrojených konfliktov ročne, možno skonštatovať, že došlo k poklesu počtu konfliktov o viac ako jednu tretinu. V prípade porovnania ozbrojených konfliktov s viac ako 1000 obeťami priamo spojenými s bojmi v danom roku, možno skonštatovať, že ich počet poklesol z 15 na 7, čo predstavuje pokles o viac ako jednu polovicu.

Čo sa týka celkového počtu obetí konfliktov v jednotlivých rokoch, tento počet je veľmi variabilný a závisí predovšetkým od intenzity prebiehajúcich konfliktov. Veľmi dobrý príklad predstavuje konflikt v Sýrii, kde počet obetí v jednotlivých rokoch bol rôzny. Údaje o počtoch obetí sú taktiež rôzne a ich výška závisí od toho, či informácie zverejnili oficiálne sýrske vládne úrady, resp. sýrska armáda, alebo jednotlivé povstalecké skupiny.

Napriek tomu UCDP odhaduje, že v roku 2012 zahynulo v priamych bojoch v Sýrii asi 14 700 ľudí, čo predstavovalo cca 40 % z celkového odhadovaného počtu 38 000 obetí vo svete. Pre rok 2013 žiadny podobný oficiálny odhad nebol zverejnený, nakoľko dostupné údaje pochádzajú z veľmi nespoľahlivých zdrojov, a vzhľadom na situáciu, bolo len veľmi ťažké, alebo skôr nemožné overiť ich hodnovernosť.²³¹

---

²³¹ UCDP. 2014. *Conflict Database*. Dostupné na internete na: <<http://www.uu.se/en/media/news/article/?id=3514&area=2,6,10,16&typ=artikel&na=&lang=en>>

V tejto súvislosti je nutné čitateľov upozorniť na skutočnosť, že vo vyššie uvedenom počte obetí nie sú započítaní ľudia, ktorí nezahynuli priamo v bojoch, ale zahynuli následkom prebiehajúcich konfliktov, napríklad z dôvodu hladu, chorôb, zimy, vyčerpania, straty domova, traumy a pod. V prípade započítania týchto ľudí by bol počet obetí oveľa vyšší.

Príkladom môžu byť údaje o celkovom počte obetí konfliktov prebiehajúcich v rokoch 2001 až 2014 v Iraku, Afganistane a Pakistane. Na základe nich zahynulo od októbra 2001 do konca apríla 2014 v týchto konfliktoch alebo v priamej súvislosti s nimi pravdepodobne viac ako 350 000 ľudí – vojakov, kontraktorov, civilistov, humanitárnych pracovníkov, novinárov, pracovníkov mimovládnych organizácií, atď. Podrobnejší prehľad je uvedený v tabuľke 1. Zároveň sa odhaduje, že tieto konflikty si vyžiadali presídlenie asi 2,5 milióna ľudí v rámci vyššie uvedených krajín a asi 6 miliónov ich utieklo do zahraničia.

Tabuľka 1

*Prehľad počtu obetí konfliktov v Iraku, Afganistane a Pakistane
od októbra 2001 do apríla 2014*

Krajina	Irak	Afganistan	Pakistan	Spolu
Koaličné sily	16 903	16 444	5 386	38 733
Kontraktori	3 455	3 248	84	6 787
Civilisti	133 000 - 147 000	21 000 - 23 000	20 000 - 50 000	174 000 - 220 000
Opozičné sily	36 400	15 000 - 25 000	26 600	78 000 - 88 000
Novinári	246	28	70	344
Humanitárni prac.	62	298	78	438
Spolu	190 000 - 204 000	56 000 - 68 000	52 000 - 82 000	298 000 - 354 000

Zdroj: Costsofwar.com

Na základe viacerých zachovaných historických záznamov (i keď je nutné brať ich z rezervou a považovať ich iba za ilustratívne) možno v súvislosti s priamymi obeťami konfliktov uviesť, že v období od začiatku 11. storočia do konca 20. storočia zahynulo v cca 942 konfliktoch približne 147 miliónov ľudí. Podrobnejší prehľad je uvedený v tabuľke 2.

Tabuľka 2

Prehľad počtu konfliktov a obetí konfliktov vo svete v druhom tisícročí

Storočie	Počet konfliktov	Počet obetí (v tis.)
11.	47	57
12.	39	129
13.	67	410
14.	62	501
15.	92	878
16.	123	1 613
17.	113	6 108
18.	115	7 001
19.	164	19 423
20.	120	111 029
Spolu	942	147 149

Zdroj: Krejčí, 2011, str. 11

Z tabuľky jasne vyplýva, že v druhom miléniu postupne (zväčša) rástol nielen počet konfliktov, ale hlavne počet obetí konfliktov. Tento fakt veľmi úzko súvisí s výrobou, držaním, uchovávaním, zdokonaľovaním súdobých a tiež vývojom nových zbraní a neskôr zbraňových systémov – zbrojením.

5.1 Zbrojenie

Zbrojenie, t.j. výroba alebo získavanie zbraní, patrí k najstarším ľudským aktivitám. Vlastníctvo účinnej zbrane totiž po dlhé stáročia predstavovalo jednu zo základných podmienok zaistenia vlastného prežitia. Majiteľovi zbraň slúžila jednak ako prostriedok na odstrašenie prípadného nepriateľa a jednak ako nástroj na svoju obranu, prípadne útok.

Z historického hľadiska malo zbrojenie, t.j. výroba špecializovaných nástrojov na zabíjanie, spolu s vytváraním profesionálnych armád výrazný vplyv aj na vznik a formovanie štátov. Nová deľba práce totiž okrem iného umožnila premenu vtedajších kmeňových milícií na profesionálne jednotky ozbrojencov, vyzbrojených a cvičených na zabíjanie ľudí.

Krejčí vo svojej knihe „Válka“ uvádza, že podľa niektorých historikov prvá stála profesionálna armáda vznikla v oblasti Mezopotámie, v časti ovládanej Sumermi niekedy okolo roku 2700 p. n. l. Prvú vojnu, o ktorej existujú záznamy, viedli v tejto oblasti proti sebe mestské štáty Lagaš a Umma v roku 2525 p. n. l., pričom vtedajšie profesionálne armády mali cca šesťsto až sedemsto vojakov. Prvú početnejšiu profesionálnu armádu, ktorá mala podľa záznamov viac ako päťtisíc mužov, vybudoval o niečo neskôr zakladateľ prvej mezopotámskej ríše – akkadský kráľ Sargon I. (cca 2340 – 2284 p. n. l.).

So vznikom armád dochádza k rozmachu výroby zbraní. Vo výzbroji vojakov sa postupne objavujú bronzový meč, zložený luk, kuša, bojový voz, atď. Súbežne s rozvojom špecializovaných nástrojov na zabíjanie dochádza aj k prispôbovaniu ďalších vecí pre vojenské účely, najmä v oblasti zabezpečenia vojsk potravinami a materiálom. Do armády sa zavádza kôň, začína sa využívať strmeň, sedlo a vzniká jazdectvo ako špecializovaný druh vojska. V Indii dochádza k výcviku a zavádzaniu bojových slonov do armády. Neskôr sa začínajú využívať na vedenie boja lode. Objavujú sa prvé bojové veslice využívané najmä starými Feničanmi, ktoré Aténčania vylepšili s tromi radmi vesiel nad sebou a baranidlom pod hladinou. Postupne, samozrejme, dochádza k ďalšej modernizácii a výrobe špeciálnych bojových lodí – triér, galér, fregát, atď.

Prvú armádu, ktorá sa skladala z viacerých druhov vojska, vytvoril Filip II. Macedónsky v 4. storočí p. n. l. Postupne sa zavádzajú nové zbrane, napríklad katapulty,²³² balisty,²³³ dochádza k rozvoju taktiky, stratégie, zdokonaľovaniu opevnení miest, výstroje, výzbroje, atď. Konflikty tak postupne dosahujú nových rozmerov a zomiera v nich čoraz viac ľudí. Napríklad len straty Rimanov v troch po sebe idúcich púnskych vojnách s Kartágom v rokoch 246 až 146 p. n. l. dosiahli okolo 400 tisíc vojakov.

Rozpad rímskej ríše neznamenal koniec konfliktov, ale na istý čas došlo k ustrnutiu vývoja zbraní, ako aj stratégie a taktiky. Nový impulz v tejto oblasti

---

²³² Katapult – stroj používaný ako zbraň na vystreľovanie kameňov alebo iných vecí.

²³³ Balista – obliehací stroj (zbraň) na vrhanie kamenných projektilov alebo šípových striel veľkosti kopije.

predstavoval konflikt medzi kresťanmi a moslimami. Po bitke pri Jarmúku v roku 636, v ktorej bolo byzantské vojsko porazené moslimskými Arabmi, bola do islamského sveta začlenená oblasť Palestíny. Následne koncom 11. storočia pápež Urban II. vyzval k prvej z deviatich križiackych výprav – kruciát²³⁴ do Svätej zeme.

V Európe medzitým pokračovali konflikty medzi kresťanmi, v ktorých zahynuli tisíce vojakov i civilistov a trpeli ďalšie tisíce nevinných ľudí. V snahe upraviť nejakým spôsobom vedenie konfliktov a vyčiniť počas nich, cirkevný snem (synoda) v Cahrroux v roku 989 prijal zásady *Božieho mieru* (Pax Dei), ktorými zakázal pod hrozbou exkomunikácie z cirkvi použitie vojenskej sily voči kňazom, mníchom, mniškam, ženám, deťom a chudobným roľníkom, a zároveň vzal pod ochranu kostoly, cintoríny a pod. V podstate išlo o historicky prvý mierový koncil.²³⁵ Toulougeský koncil v roku 1027 prijal zásady *Božieho príméria* (Treuga Dei), v ktorých zakázal vedenie vojen počas cirkevných sviatkov a počas nedelí. Neskôr bol tento zákaz rozšírený o dni pôstu.

V 11. storočí došlo na európskych bojiskách k znovuzrodeniu kuší. Ich sila voči rytierskemu brneniu bola tak ničivá, že na Druhom lateránskom koncile v roku 1139 bolo zakázané ich používanie v bojoch medzi kresťanmi. A hoci tento zákaz nevylučoval používanie kuší voči moslimom, išlo s najväčšou pravdepodobnosťou o prvú medzinárodnú dohodu o zákaze používania určitého druhu zbraní.

Lenže to sa už začínalo dochádzať k ďalším veľkým zmenám na poli zbrojenia, ktoré boli spôsobené tromi technickými revolúciami vo vojenstve: vynájdením pušného prachu a kompasu, priemyselnou revolúciou a výrobou strategických zbraní. Prvé zmienky o používaní kompasu,²³⁶ pravdepodobne v podobe kusu magnetitu plávajúceho na drevenej podložke v nádobe s vodou, pochádzajú z Číny zo 4. storočia. Čierny pušný prach, ktorý je najstaršou známou výbušninou na svete, vynášli taktiež v Číne niekedy v priebehu 8. – 9. storočia.

---

²³⁴ Kruciáta – vojenská výprava západoeurópskych šľachticov, vyhlasovaná rímskokatolíckou cirkvou v súčinnosti so svetskou mocou, proti (z pohľadu cirkvi) neveriacim a kacírom.

²³⁵ Koncil – cirkevný snem, zhromaždenie najvyšších hodnostárov pod predsedníctvom pápeža.

²³⁶ Kompas – zariadenie určené na zisťovanie smeru ku severnému magnetickému pólu. Kompas neukazuje na zemepisný pól, ale na magnetický pól, ktorý je oproti zemepisnému posunutý. V dostatočnej vzdialenosti od pólu je však táto odchýlka zanedbateľná, a preto sa zemepisný a magnetický pól stotožňujú.

Podľa čínskych písomných záznamov z roku 1112 sa najskôr využíval ako náplň rakiet a granátov v delostrelectve a podľa záznamov z roku 1132 aj do bambusovej pušky. V 13. storočí prenikol pušný prach do Európy, kedy ho prvýkrát použili Mauri v roku 1248 pri obliehaní Sevilly. 14. storočí už existovala v Európe prosperujúca výroba strelných zbraní, na čom má nepochybne zásluhu najmä Storočná vojna (1337-1453), počas sa výrazne rozšírila výroba diel. Vo veľkom ich začali používať hlavne husiti v 15. storočí. Aj preto husitská terminológia raných strelných zbraní prenikla do mnohých svetových jazykov.

Zavedenie diel do výzbroje európskych armád prinieslo, okrem zvýšenia ničivej sily zbraní a ich letálneho účinku, a zmien v taktike a stratégii boja, aj koniec viac ako tisíc rokov trvajúceho konfliktu pastierov a kočovníkov z centrálnych ázijských stepí a bohatších európskych spoločností. Zjednodušene by sa dalo povedať, že konflikt začal domestikáciou koňa a skončil zavedením delostrelectva. K výrobe diel bola totiž nutná technológia, ktorá stála za hranicami možností pastierskej a kočovníckej ekonomiky.

15. storočie a koniec obdobia stredoveku sa niesli v znamení pušného prachu. Delá drvili hradby miest a pevností, napríklad v bitkách pri Konštantínopole (1453), Castillone alebo Bordeaux (1453), a mohutne ich využil aj francúzsky kráľ Karol VIII. (1483-1498) pri svojej vojenskej výprave do Talianska, keď v roku 1495 dobyl Neapolsko. Francúzi dokonca začali ako prví používať poľné mobilné delá, ktoré umiestnili na dvojkoľosový podvozok. S objavením diel sa okamžite zmenil aj spôsob boja.

Vynájdenie a stále širšie využívanie pušného prachu a zavádzanie nových ručných strelných zbraní predznamenovalo koniec rytierov, brnenia a jazdy. Ručné strelné zbrane prvýkrát použili Angličania proti Francúzom v bitke pri meste Crécy, kedy jazda po prvýkrát utrpela porážku od pešiakov. Zbrojenie, t. j. využívanie diel a ručných strelných zbraní však vedenie vojen výrazne predražilo. Podobne ako využívanie talianskych kondotieri, ²³⁷ ktorí sa so svojimi súkromnými armádami stali

---

²³⁷ Kondotieri – vodcovia profesionálnych vojakov (žoldnierov) v 14. až 16. storočí v talianskych mestských štátoch.

predobrazom amerických kontraktorov bojujúcich v konfliktoch v Iraku, Afganistane a Pakistane na začiatku 3. tisícročia.

Európa sa začala vracat' k profesionálnym armádam vďaka už spomínanému francúzskemu kráľovi Karlovi VIII. (1470-1498), ktorý vybudoval prvú modernú armádu. Skladala z troch súčastí – pechoty vyzbrojenej sčasti pikami²³⁸ a sčasti ručnými strelnými zbraňami, jazdectva a delostrelectva. Platená bola zo štátnej pokladne. Z hľadiska ďalšieho vývoja bolo dôležité, že armáda Karola VIII. sa svojim zložením nijako výrazne nelíšila od armády, ktorú viedol neskôr na tie bojiská Napoleon.

So zmenou významu ručných strelných zbraní z podporných na rozhodujúcu silu narastal význam pechoty a masové armády sa stávali samozrejmosťou. Španielska armáda mala v polovici 16. storočia 150 tisíc vojakov, francúzska v prvej polovici storočia nasledujúceho. V roku 1690 už však už vo francúzskej armáde slúžilo plných 400 tisíc vojakov. Početné stavy armád rástli, zbrojenie bolo stále drahšie a tak nastal koniec súkromných armád.

Na konci 17. storočia boli už kopie minulosťou, mobilné poľné delá sa stali samozrejmosťou a strelnými zbraňami vyzbrojená pechota bojovala v líniiach, a formáciách. Objavili sa nábojnice, ktoré zvýšili rýchlosť strelby. Profesionálne armády sa začali skladať z útvarov vedených veliteľmi s odstupňovanými hodnotami. Významným reformátorom bol najmä švédsky kráľ Gustáv Adolf II. (1594-1611), ktorý otvoril cestu k modernému vojenstvu. Služiť v jeho armáde musel povinne každý desiaty muž, a to na dobu 24 rokov.

Európa svojou vojenskou silou dominovala. Ďalšie zvýšenie jej vtedajšieho dominantného postavenia vo svete priniesla vojnová loď s delom a novou navigáciou, ktorá bola výsledkom európskeho úsilia o technologickú prevahu. Bola taktiež výsledkom európskeho zbrojenia, ktoré sa prejavovalo už od 15. storočia pri cielenom zavádzaní a modernizácii strelných zbraní a delostrelectva, zvlášť námorného; čo dominuje v súčasnom vojenskom myslení v USA.

---

²³⁸ Pika – druh kopije.

Vojenská dominancia Európanov bola okrem technickej prevahy tiež výsledkom disciplíny, veliteľských a organizátorských schopností, efektívnosti, agresivity a logistiky. Do 15. storočia bola námorná vojna iba doplnkom vojny na súši, spojenie delostrelectva s námornou loďou však vytvorilo silu, ktorá otvorila Európanom cestu ku kolonizácii „zvyšku“ sveta. Nová európska vojnová loď prepojila všetky do tej doby izolované civilizačné centrá a zahájila tak procesy, ktoré znamenali začiatok globalizácie. Kolonizácia následne odštartovala finančnú a tržnú revolúciu v samotnej Európe, a to v čase, keď podľa Michaela Howarda slová „vojna, objavy a obchod“ znamenali takmer to isté.

Priemyselná revolúcia v 18. a 19. storočí nezmenila len výrobu a dopravu tovarov, ale v značnej miere aj vojenstvo. Objav a zavedenie nových zbraní zabíjajúcich na veľkou vzdialenosť odosobnilo krviprelievanie, čím sa zvýšila anonymita zabíjania. Vďaka výcviku a novému vyzbrojovaniu pechoty sa zvýšili výdavky na armádu, vojak bol drahý, a tak sa vojvodcovia snažili bojovať len vtedy, keď boli presvedčení o svojom víťazstve. Začala sa sériová výroba muškiet,²³⁹ objavila sa už aj puška s drážkovanou hlavňou, delá sa štandardizovali a na bojiskách zabíjal delostrelecký granát, šrapnel.²⁴⁰

V druhej dekáde 19. storočia sa vo výzbroji pruskej pechoty objavili ihlovky – pušky nabíjané zozadu a požívajúce jednotný náboj. „Ihlovka“ bola oveľa účinnejšia ako „predovka“, ktorá sa nabíjala spredu, pretože kým Prusi za minútu vystrelili 2 až 3-krát, tak Rakúšania len raz. Technická prevaha sa tak stala jedným z hlavných dôvodov definitívnej porážky rakúskej armády v bitke pri Lamači pri Bratislave v roku 1866.

Čo znamená technická prevaha, konkrétne moderné pušky, delá a novo zavedené guľomety, názorne ukázala bitka pri Omdurmane v Sudáne v roku 1898, kedy v bojoch zahynulo 47 britských vojakov na jednej strane a takmer 10 tisíc Al-Mahdího bojovníkov na druhej strane.

---

²³⁹ Mušketa – strelná zbraň, zvyčajne bez vývrtu hlavne, nabíjaná spredu.

²⁴⁰ Šrapnel – bojový prostriedok delostrelectva, delostrelecká strela naplnená puškovými guľami a dávkou čierneho prachu, vybavená časovým zapalovačom.

S postupujúcou priemyselnou revolúciou postupne stroje využiteľné vo vojne dokončili to, čo začalo zavádzanie strelných zbraní. Fyzická sila človeka a sila vetra boli nahradené inou energiou. Prvé vojnové lode na parný pohon spolu s novým typom diel a pušiek tak spolurozhodovali o výsledku Krymskej vojny (1853-1856). Aj preto je Krymská vojna spolu s americkou občianskou vojnou (1860-1865) považovaná za prvú modernú vojnu, počas ktorej technické novinky výrazne ovplyvnili chod bojových operácií. Zároveň sa stala prvou vojnou, o ktorej aktuálnom vývoji sa čitatelia dozvedali vďaka telegrafu a fotografii. Utrpenie vojakov na bojisku sa prostredníctvom fotografie a telegrafie dostalo na stránky novín a prinášalo čitateľom aktuálne informácie o dianí na bojisku.

V americkej občianskej vojne už hrali významnú úlohu nielen nové typy zbraní a výzbroje (napríklad kónické náboje, guľomety, prototypy moderných ručných granátov a mínometov, nášľapné i podmorské míny, torpéda, pancierované vojnové lode a na konci vojny už aj opakovacie pušky), ale aj železnice a telegraf. Rozvoj priemyslu a kapitalizmu podporil dovtedy nebývalú schopnosť mobilizovať ľudské, materiálne (priemyselné i poľnohospodárske) a finančné zdroje. Výrobná základňa a civilný priemysel sa stali „legitímnymi a nutnými“ vojenskými cieľmi. Rodila sa nová totálna vojna.

V Európe sa predobrazom veľkých vojen stala prusko-francúzska vojna (1870), ktorá viedla k zjednoteniu Nemecka. Vstrebala nielen technické inovácie z americkej občianskej vojny, ale ukázala tiež výhody Kruppovho oceľového dela nabíjaného zozadu a hlavne nového generálneho štábu s jeho prípravou, výcvikom a mobilizáciou vojska, zaistením zbraní a logistikou.

Ďalší technický pokrok v zbrojárstve viedol k používaniu bezdymového strelného prachu a vzniku jednotného náboja, čo následne viedlo k výrobe nových pušiek, pištolí, guľometov a samopalov. Do vodných hĺbín sa ponorili mechanické ponorky a v roku 1906 bola vo Veľkej Británii spustená na hladinu bojová loď poháňaná parnými turbínami. Tým sa odštartovali prvé veľké závody v zbrojení.

Vojnové lode začali prechádzať z uhlia na ropné produkty, začala sa využívať elektrina, radar a ďalšie nové zbrane a technické prostriedky. Spaľovací motor

umožnil, že na začiatku 20. storočia sa objavili prvé dielelektické ponorky s torpédami. Na bojiská 1. svetovej vojny (1914-1918) vyrazili prvé tanky, zo vzduchu útočili vojenské lietadlá a moria a oceány začala brázdiť prvá lietadlová loď. Po prvýkrát boli použité bojové plyny.

2. svetová vojna (1939-1945) bola okrem iného charakteristická veľkým zdokonalením zbraní z konca predchádzajúcej svetovej vojny – hlavne tankov a ďalších pásových vozidiel, lietadiel, ktoré sa rozdelili do niekoľkých kategórií, radarov, diel, lietadlových lodí, ponoriek, torpéd, ale aj pechotných zbraní. Zároveň sa používali novo vyvinuté zbrane (mínomety, katúše, V-2), do bojov zasiahli riadené strely, pancierové puste, kanóny množstvo ďalších zbraní. Zároveň došlo k výrazným zmenám v stratégii, taktike a operačnom umení.

Ľudské, materiálne a finančné náklady na vojnu prudko vzrástli. Len napríklad v bitke o Stalingrad (1942-1943) predstavovali straty Wehrmachtu cca 841 tisíc vojakov a na sovietskej strane asi 1,1 milióna ľudí. V bitke pri Kursku (1943) bolo zničených približne 2100 tankov a 1200 lietadiel a v bitke o Midway (1942) päť lietadlových lodí, po jednom ťažkom križníku a torpédoborci, asi 400 lietadiel a zahynulo niekoľko tisíc vojakov. Dramaticky však narástli aj straty civilného obyvateľstva.

Z 2. svetovej vojny sa zrodilo nové úsilie o udržanie mieru. Norimberský a Tokijský proces (1945 a 1946) právne definovali vojnové zločiny a založená bola Organizácia spojených národov, ktorej *Charta* vymedzila nové poňatie oprávnenej vojny, ktoré bolo založené na sebaobrane alebo rozhodnutí Rady bezpečnosti. Zbrojenie sa tým však nezastavilo. Naopak, zhodenie atómových bômb Američanmi na japonské mestá Hirošima a Nagasaki na konci 2. svetovej vojny (1945), ktoré ukázalo možnosť riešiť konečné ciele vojny jedným úderom a zároveň predstavilo možnosť vyhladenia ľudstva na Zemi, podnietilo novú vlnu pretekov v zbrojení.

Ich výsledkom bol vznik, zdokonaľovanie a rozširovanie výroby zbraní hromadného ničenia, rozvoj nosičov jadrových a termojadrových náloží, zvlášť rakiet, mechanizácia a automatizácia prostriedkov riadenia a velenia ozbrojených síl, vrátane

spravodajských prostriedkov, a zároveň obmena generácií zbraňových a riadiacich systémov, a to tak strategických, ako aj konvenčných.²⁴¹

Nesmierny význam nadobudlo vlastníctvo strategických zbraní. Kým dosiahnutie cieľov v predchádzajúcich vojnách, vrátane prvej a druhej svetovej vojny, si vyžadovalo nasadenie miliónov vojakov a miliónov kusov zbraní a vojenskej a inej techniky v množstve väčších či menších bojov, bitiek a stretov, použitím jadrových zbraní (viď ich použitie v Japonsku v auguste 1945) bolo možné dosiahnuť strategické ciele vojny jediným úderom. Potrebné je iba dopraviť jadrovú pumu nad politické, vojenské a/alebo hospodárske centrum protivníka a radiácia, tlaková vlna, svetelný účinok a tepelné žiarenie a ich ničivé následky už spravia svoje.

Tabuľka 3

Prehľad použitia a následkov atómových bômb v Japonsku v roku 1945

Mesto	Hirošima	Nagasaki
Počet obyvateľov mesta	255 000	195 000
Meno atómovej bomby	Little boy	Fat man
Použitý štiepny materiál	Urán 235	Plutónium
Počet okamžite zabitých	66 000	39 000
Počet zranených	69 000	25 000
Počet mŕtvych do 5 rokov	200 000	140 000

Zdroj: Hiroshima & Nagasaki – Remembered, 2013

Vznik, vývoj a výroba strategických zbraní priniesli zmeny nielen vo vojenskej, ale aj v civilnej oblasti, v mierovom živote. Keďže v prípade použitia jadrových zbraní by mohla byť vojna veľmi krátka, nie je možné sa už ďalej spoliehať na prechod z civilného na vojnové hospodárstvo krajiny, ale arzenály strategických zbraní musia byť na dostatočnej úrovni pripravené už v čase mieru. Záводы v zbrojení tak dostali nový impulz a militarizmus nové argumenty či pseudoargumenty. K USA sa postupne pridávali ďalšie krajiny, ktoré boli schopné vyrobiť, testovať, vlastniť a udržiavať

²⁴¹ KREJČÍ, O. 2011. *Válka*. Praha : Professional Publishing, 2011. 173 s. ISBN 978-80-7431-063-8, s. 13-28

jadrové zbrane – ZSSR, Veľká Británia, Francúzsko, Čína, India, Pakistan a Kórejská ľudovodemokratická republika. Izrael nikdy oficiálne nepriznal vlastníctvo jadrových zbraní, ale všeobecne sa predpokladá, že ich vlastní. Brazília a Juhoafrická republika boli schopné vyrobiť jadrovú zbraň (údajne ich aj vyrobili a otestovali), ale vzdali sa ich výroby a vlastníctva. Technológiu na vývoj a výrobu jadrových zbraní vlastnia aj Nemecko a Japonsko. Irán sa snaží o ich vývoj a výrobu. Ničivá sila takýchto zbraní je obrovská a okamžitá, navyše s ďalšími následkami. Do konca februára 2013 bolo vykonaných viac 2053 testov jadrových výbuchov,²⁴² a to v atmosfére, pod vodou i pod zemou.

Tabuľka 4

Prehľad testov jadrových zbraní do roku 2013

Krajina	Prvý test v roku	Posledný test v roku	Celkový počet testov
USA	1945	1992	1 030
ZSSR /Rusko	1949	1990	715
Veľká Británia	1952	1991	45
Francúzsko	1960	1996	210
Čína	1964	1996	45
India	1974	1998	3
Pakistan	1998	1998	2
KĽDR	2006	2013	3

Zdroj: Arms Control Association, 2014

Preteky v zbrojení však nezahŕňali len vývoj, výrobu a testovanie jadrových zbraní, ale aj chemických, biologických, bakteriologických, rádiologických, lúčových, ekologických, aerosólových, akustických, svetelných a ďalších ešte sofistikovanejších, presnejších, odolnejších a samozrejme aj deštruktívnejších druhov zbraní, munície, zbraňových systémov a vojenskej techniky využívanej jednotlivými druhmi vojska.

²⁴² Arms Control Association. 2014. *The Nuclear Testing Tally*. Dostupné na internete na: <<http://www.armscontrol.org/factsheets/nucleartesttally>>

5.2 Vojské výdavky

V úvode predchádzajúcej podkapitoly sme uviedli, že vlastníctvo účinnej zbrane po dlhé stáročia predstavovalo jednu zo základných podmienok zaistenia prežitia, pretože svojmu majiteľovi zbraň slúžila jednak ako prostriedok na odstránenie prípadného nepriateľa a jednak ako nástroj na svoju obranu, prípadne útok. Podobné je to aj so štátmi. Tie sa snažia v anarchisticke usporiadanom medzinárodnom systéme, v ktorom neexistuje žiadna nadriadená inštitúcia, zaistiť svoju bezpečnosť (odstrániť nepriateľa) najmä zbrojením, modernizáciou svojich armád a uzatváraním koalícií, bilaterálnych či multilaterálnych medzinárodných zmlúv alebo dohôd.

Ak však jeden štát prostredníctvom zvýšeného zbrojenia a modernizácie svojich ozbrojených síl zvyšuje svoju bezpečnosť, zvyšuje sa tým neistota iného štátu, resp. iných štátov. Tieto štáty začínajú pociťovať potrebu zvýšiť svoju bezpečnosť a tak začínajú tiež zbrojiť a zvyšovať vojenské spôsobilosti a kapacity ich ozbrojených síl. Začínajú vynakladať viac prostriedkov na zbrojenie, modernizáciu, prípravu, výcvik, personál, rozvoj, udržiavanie, atď., čiže zvyšujú vojenské výdavky. Tieto výdavky však štáty nezvyšujú len z dôvodu pretekov v zbrojení alebo reálnych či potenciálnych hrozieb od iných štátov, ale aj z dôvodu rastu asymetrických bezpečnostných hrozieb prejavujúcich sa v súčasnosti najmä v podobe terorizmu, nelegálnej migrácie, kybernetických útokov na verejné i súkromné počítačové siete a informačné systémy, cezhraničného organizovaného zločinu, epidémií, pandémie, obchodu s drogami a ľuďmi a pod.

Vojské výdavky možno všeobecne charakterizovať ako výdavky, ktoré štát vynakladá na zvýšenie alebo udržanie svojej vojenskej sily s cieľom zabezpečenia svojej obrany, resp. ochrany, či presadzovania svojich politických, ekonomických a/alebo bezpečnostných záujmov. Vojské výdavky pritom vyjadrujú charakter obrannej a bezpečnostnej politiky štátu a jeho obrannú a bezpečnostnú, prípadne vojenskú stratégiu. Poskytujú tiež informácie o obrannom (vojenskom) úsilí štátu a výstavbe obranného systému štátu.²⁴³

---

²⁴³ IVANČÍK, R. 2012. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.

Z ekonomického hľadiska je používanie pojmu vojenské výdavky spojené predovšetkým s prerozdeľovaním verejných prostriedkov na zabezpečenie realizácie jednotlivých zámerov a cieľov v celkovom systéme obrany štátu. Tento systém je v jednotlivých krajinách tvorený viacerými navzájom prepojenými prvkami (ozbrojené sily, národná garda, pohraničná stráž, spravodajské služby, obranný priemysel, obranná infraštruktúra, špecializované inštitúcie štátnej správy, strategické zásoby a rezervy, civilná obrana), ktoré pôsobia v prospech obrany štátu. Výška vojenských výdavkov zároveň odráža ekonomické možnosti štátu, pretože vojenské výdavky svojou výškou, štruktúrou a charakterom limitujú možnosti uspokojovania mierových potrieb spoločnosti.²⁴⁴

Najčastejšie používaným ukazovateľom pri porovnávaní výšky vojenských výdavkov je podiel výšky vojenských výdavkov na hrubom domácom produkte štátu. Tento ukazovateľ sa využíva tak v rámci jednotlivých krajín, napríklad pri porovnávaní výšky vojenských výdavkov v danej krajine v priebehu určitého časového obdobia, ako aj pri porovnávaní výšky vojenských výdavkov medzi viacerými krajinami v tom istom časovom období alebo v priebehu určitej etapy. Jeho skúmaním možno získať informácie o stave, v ktorom sa daný štát nachádzal alebo nachádza, či je s nejakým iným štátom v konflikte alebo sa pripravuje na konflikt, určiť tendencie vo vývoji a formovaní obranného systému štátu, a zhodnotiť, či štát zvyšuje alebo znižuje výdavky na obranu a pod.

Ukazovateľ vo forme podielu výšky vojenských výdavkov na hrubom domácom produkte štátu, pri porovnávaní výšky vojenských výdavkov, využívajú okrem Organizácie spojených národov, Severoatlantickej aliancie alebo Európskej únie aj iné medzinárodné inštitúcie, ako sú napríklad Stockholm International Peace Research Institute so sídlom v Štokholme, International Institute for Strategic Studies v Londýne alebo International Institute for Peace vo Viedni. V jednotlivých krajinách sú vojenské výdavky sledované najmä ministerstvami financií a obrán a štatistickými úradmi. V medzinárodnom meradle sú sledované najmä na úrovni vyššie uvedených organizácií.

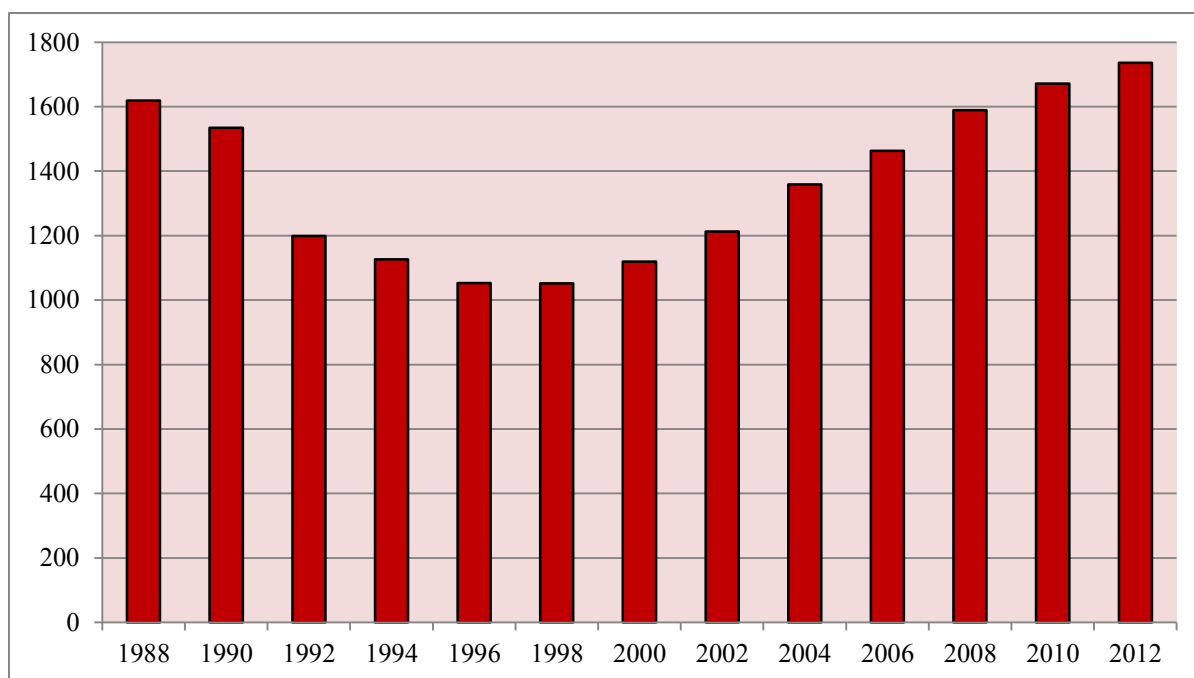
²⁴⁴ IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.

Pri podrobných analýzach vojenských výdavkov v jednotlivých krajinách sveta sa okrem nominálnej hodnoty využívajú aj rôzne iné kritériá, napríklad výška vojenských výdavkov v danej krajine na jedného jej obyvateľa, alebo výška vojenských výdavkov v danej krajine na jedného jej vojaka, prípadne výška vojenských výdavkov v danej krajine na jeden kilometer štátnej hranice a pod.

Vznik nových (predovšetkým už spomínaných asymetrických) bezpečnostných hrozieb na základe zásadných zmien v globálnom bezpečnostnom prostredí po skončení studenej vojny a páde bipolarity núti vlády jednotlivých krajín k prehĺbovaniu a posilňovaniu ich bezpečnostnej a obrannej politiky. Nutnosť mať schopnosť reagovať na nové asymetrické hrozby si vyžaduje budovanie takých vojenských síl, spôsobilostí a kapacít, ktoré sú schopné čeliť súčasným hrozbám. Krajiny musia prijímať adekvátne politické a ekonomické opatrenia, ktoré zabránia zvyšovaniu nestability medzinárodného bezpečnostného prostredia a zároveň umožnia vytvorenie vhodných podmienok na budovanie zodpovedajúcich spôsobilostí ich ozbrojených síl a bezpečnostných zložiek, aby zabezpečili nielen priamu obranu svojej slobody, nezávislosti a suverenity a ochranu životov a majetku svojich občanov, ale zároveň aj presadzovanie ich politických, hospodárskych a bezpečnostných záujmov mimo územia štátu.

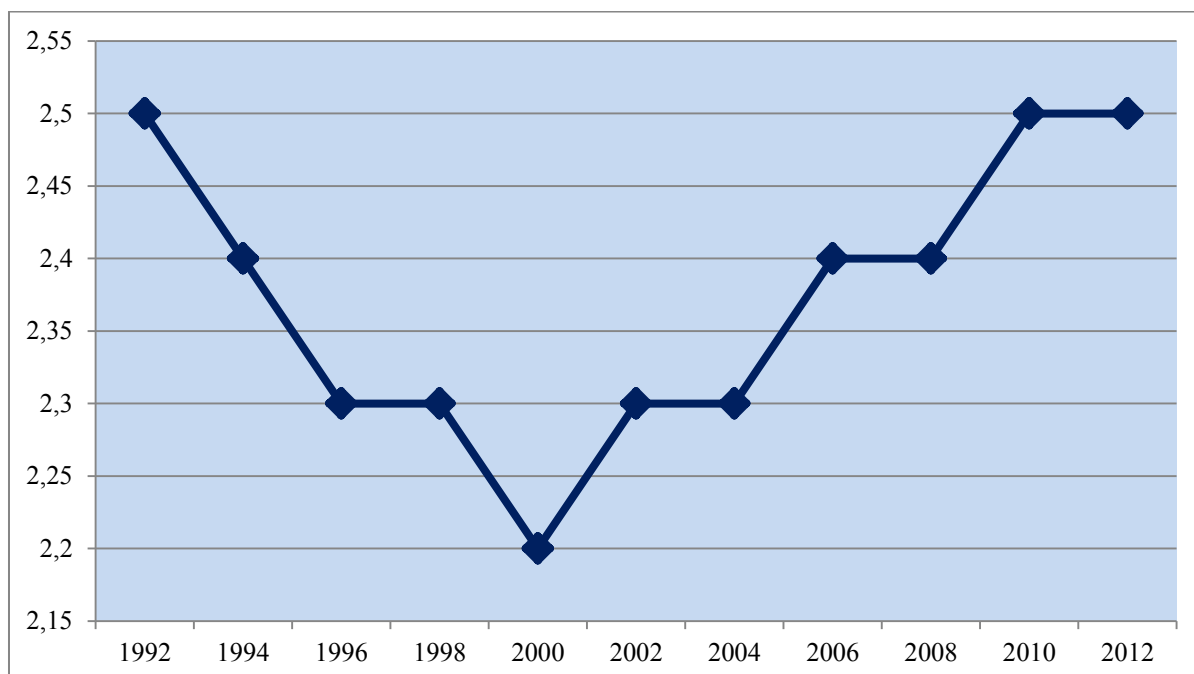
Z týchto dôvodov sa požiadavky na ekonomické zabezpečenie prípravy, výcviku, vyzbrojenia, vystrojenia a vzdelávania vojenského personálu, ako aj modernizáciu súčasných a nákup nových zbraní a zbraňových systémov neustále zvyšujú. Taktiež stúpajúce náklady na materiálne a finančné zabezpečenie nasadenia a udržiavania jednotiek ozbrojených síl zúčastnených krajín v prebiehajúcich operáciách medzinárodného krízového manažmentu, alebo jednotiek ozbrojených síl priamo sa podieľajúcich na lokálnych, regionálnych alebo medzištátnych ozbrojených konfliktoch si vyžadujú zvyšovanie vojenských výdavkov, a to tak v ich nominálnej hodnote, ako aj v pomere k HDP.

Graf 1

Prehľad vývoja vojenských výdavkov vo svete v rokoch 1988 až 2012 (v mld. USD)

Zdroj: SIPRI, 2014

Graf 2

Prehľad vývoja vojenských výdavkov vo svete v rokoch 1992 až 2012 (v % k HDP)

Zdroj: World Bank, 2014

Zvyšovanie vojenských výdavkov vo svete, okrem účasti viacerých krajín v rámci medzinárodných koalícií v konfliktoch v Iraku a v Afganistane a zmien v globálnom bezpečnostnom prostredí, kedy vzrástli hrozby pre bezpečnosť, stabilitu a mier takmer vo všetkých častiach sveta, súvisí i so zbrojením a vedecko-technickým pokrokom vo vojenstve a technickou stránkou súčasných zbraní a zbraňových systémov. Najnákladnejšou je oblasť letectva, kozmonautiky a námorníctva, najmä vývoj a výroba lietadiel, ponoriek a rakiet nových generácií, ako aj prostriedkov obrany proti nim, ktoré dnes využívajú aj vesmírny priestor. Neustále zdokonaľovanie zbraní, zbraňových systémov, bojovej techniky, munície a vojenskej výstroje je zároveň sprevádzané ich zavádzaním do jednotlivých zložiek ozbrojených síl. Taktiež na jedného vojaka pripadá stále viac zložitého a drahého všeobecného aj špeciálneho vojenského materiálu.

Za zvyšovaním vojenských výdavkov je však treba vidieť aj veľký záujem kruhov najmä zo severoamerického a západoeurópskeho vojensko-priemyslového komplexu, o čom sa ale všeobecne na oficiálnej úrovni mlčí. Ak sa však pozrieme na desať najväčších zbrojárskych firiem sveta, tak môžeme vidieť, že sedem z nich sídli v USA, po jednej vo Veľkej Británii a Taliansku a jedna je konzorciom viacerých západoeurópskych krajín.

Tabuľka 5

*Prehľad desiatich najväčších zbrojárskych firiem sveta
s ročným obratom v mld. USD v roku 2010*

Poradie	Firma	Krajina	Celkový obrat
1.	Lockheed Martin	USA	35,73
2.	BAE System	Veľká Británia	32,88
3.	Boeing	USA	31,36
4.	Northrop Grumman	USA	28,15
5.	General Dynamics	USA	23,94
6.	Raytheon	USA	22,98
7.	EADS	Eur. konzorcium	16,36
8.	Finmeccanica	Taliansko	14,41
9.	L-3 Communications	USA	13,07
10.	United Technologies	USA	11,41

Zdroj: SIPRI, 2012

Záujem na zvyšovaní investícií do obrany majú predovšetkým výrobcovia streľiva a bômb, ktoré by sa bez ich používania v prebiehajúcich vojnách a konfliktoch v takom množstve ani zďaleka nepoužili, výrobcovia nepriestrelných viest a ďalších ochranných prostriedkov a pomôcok na vedenie boja, výrobcovia lietadiel, vrtulníkov, bezpilotných bojových prostriedkov, vojenských vozidiel a ďalších špeciálnych vojenských prostriedkov, ktoré sa zničia alebo poškodia vo vojne, sieť dodávateľov služieb pre logistickú podporu a zabezpečenie jednotlivých prvkov činnosti vojsk a pod.

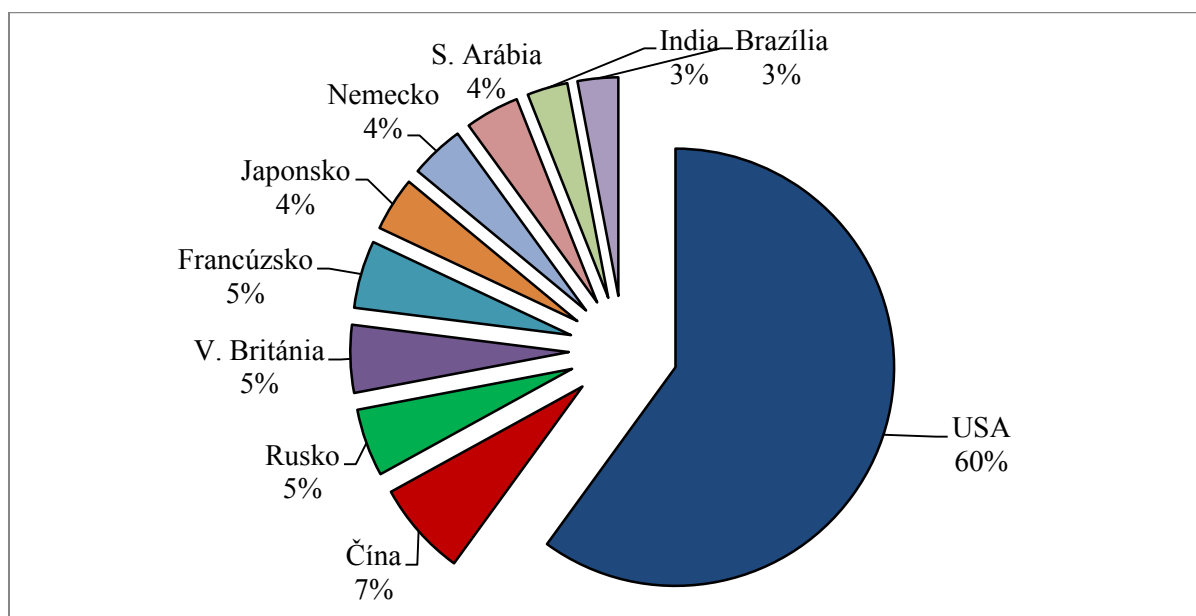
V neposlednom rade k zvyšovaniu výdavkov na zbrojenie dochádza aj preto, že zbrojenie sa mnohým javí ako paradoxný spôsob odstrašenia či odradenia prípadných protivníkov od vojny a vidia v ňom najúčinnější prostriedok na zabezpečenie mieru medzi národmi. Proti takémuto spôsobu odstrašovania alebo odrádzania však máme vážne morálne výhrady. Preteky v zbrojení v žiadnom prípade mier nezabezpečujú a nielenže neodstraňujú príčiny vojny, ale naopak, hrozí riziko, že ich ešte zväčšia. Vynakladanie obrovských prostriedkov na vývoj a zavádzanie stále nových zbraní, techniky a zbraňových systémov totiž znemožňuje vývoj a výrobu mierových statkov (potravín, liekov, strojov, nástrojov, náradia, vzdelávacích pomôcok, kníh, spotrebných predmetov, budovanie škôl, nemocníc, športovísk, atď.) a taktiež poskytovanie pomoci obyvateľom trpiacim núdzou a nedostatkom. Vzhľadom k tomu, že žiadny štát nemá k dispozícii neobmedzené zdroje, zvyšovanie vojenských výdavkov tak ide na úkor ich mierového rozvoja. Nadmerné zbrojenie zároveň zvyšuje riziko šírenia konfliktov.

Na druhej strane, rozhodovanie o prerozdelení obmedzených a vzácných ľudských, materiálnych a finančných zdrojov medzi vojenské a mierové statky je veľmi zložitá a je ovplyvnená vnútropolitickými, geopolitickými, bezpečnostnými, vojensko-strategickými, ekonomickými, geografickými a mnohými ďalšími okolnosťami.

Bohužiaľ, ako uvádza Gordom Adams, pre tých, ktorí chcú neustále zvyšovať výdavky na zbrojenie, nie je nič lepšie, ako ďalšie kolo medzinárodných konfliktov. Snaha o nahradenie dobrej a zodpovednej politiky peniazmi netrápi len NATO.

V USA je neustále volanie po vyšších výdavkoch na zbrojenie dlhoročnou tradíciou, a preto keď sa objaví požiar, je treba ho uhasiť tým, že sa nalejú peniaze do rezortu obrany. Konzervatívci majú vlastne len dva vzorce správania: Ak je problém doma, začnú kritizovať „prebujnenú vládu“, a ak je problém s bezpečnosťou, potom viac vládnych výdavkov znamená ten správny postup. „Konflikty sú tak poslednou záchranou rozpočtových lumpov“.²⁴⁵

Aj to je jeden z dôvodov prečo vojenské výdavky neustále rastú. Podľa odhadov výskumného tímu spoločnosti IHS Jane by mali v roku 2014 celosvetové vojenské výdavky vzrásť o 0,6 %, pričom na rozdiel od predchádzajúcich rokov, kedy sa na celosvetovom raste vojenských výdavkov podieľali predovšetkým USA, tento rok by to mali byť po spomalení Západu hlavne krajiny Ázie a stredného Východu, ktoré sa podieľajú na tomto raste.²⁴⁶

Graf 3

Prehľad podielu desiatich krajín sveta s najvyššími vojenskými výdavkami (v %)

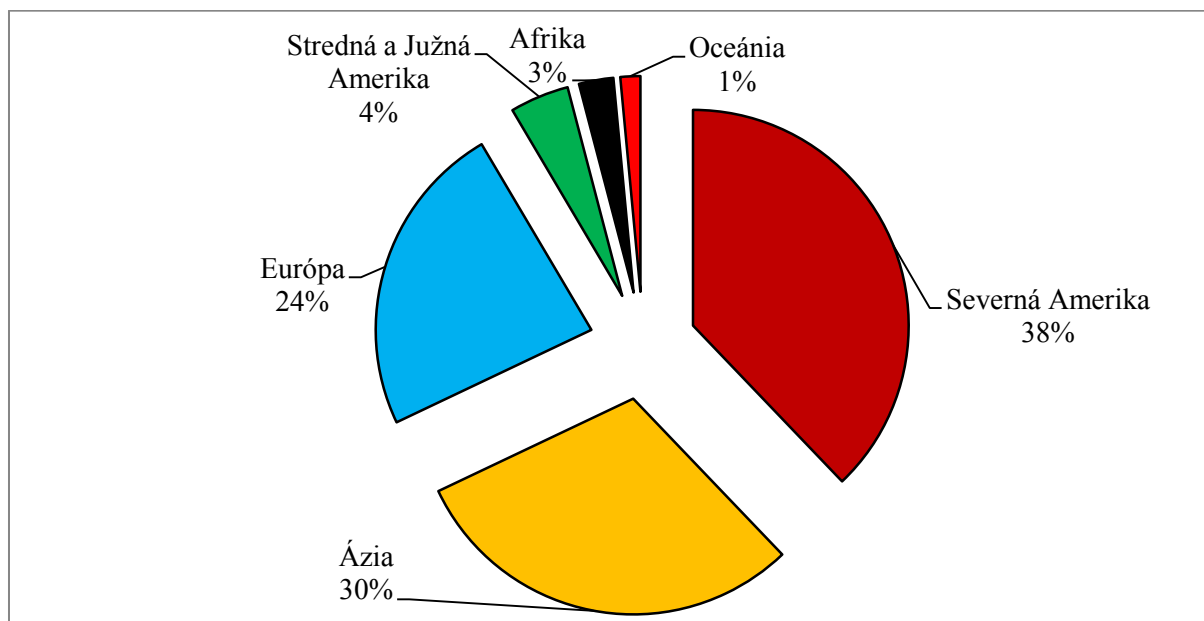
Zdroj: Finančný trh, 2014

²⁴⁵ HN. 2014. *Konflikty sú poslednou záchranou rozpočtových lumpov*. Dostupné na internete na: <<http://finweb.hnonline.sk/komentare-patrie-160/konflikty-vo-svete-su-poslednou-zachranou-rozpocetovych-zloduchov-631227>>

²⁴⁶ IHS JANE. 2014. *IHS Jane's 360*. Dostupné na internete na: <<http://www.janes.com/article/search?query=military+expenditures>>

To však nemení nič na tom, že zoznam desiatich krajín sveta s najvyššími vojenskými výdavkami zostáva nezmenený a, ako dokumentuje nasledujúci graf, rovnako tak zostáva nezmenená líderská pozícia USA v ňom. Za Spojenými štátmi so 60%-ným podielom nasleduje s obrovským odstupom Čína so 7%-ným podielom, za ňou krajiny s cca 5%-ným podielom (Rusko, Veľká Británia a Francúzsko), potom Japonsko, Nemecko a Saudská Arábia so 4%-ným podielom a desiatku uzatvárajú India a Brazília s 3%-ným podielom (graf 3).²⁴⁷

V prípade hodnotenia výšky podielu na celosvetových vojenských výdavkoch z pohľadu jednotlivých kontinentov asi nikoho neprekvapí, že vďaka Spojeným štátom americkým tomuto rebríčku jednoznačne kraľuje Severná Amerika s 38%-ným podielom. Na druhom mieste sa nachádza Ázia s 30%-ným podielom, nasledovaná Európou s 24%-ným podielom. Ostatné kontinenty (Južná a Stredná Amerika, Afrika a Oceánia) so 4%, 3% a 1%-ným podielom ani zďaleka nedosahujú úroveň vyššie uvedených kontinentov (graf 4).

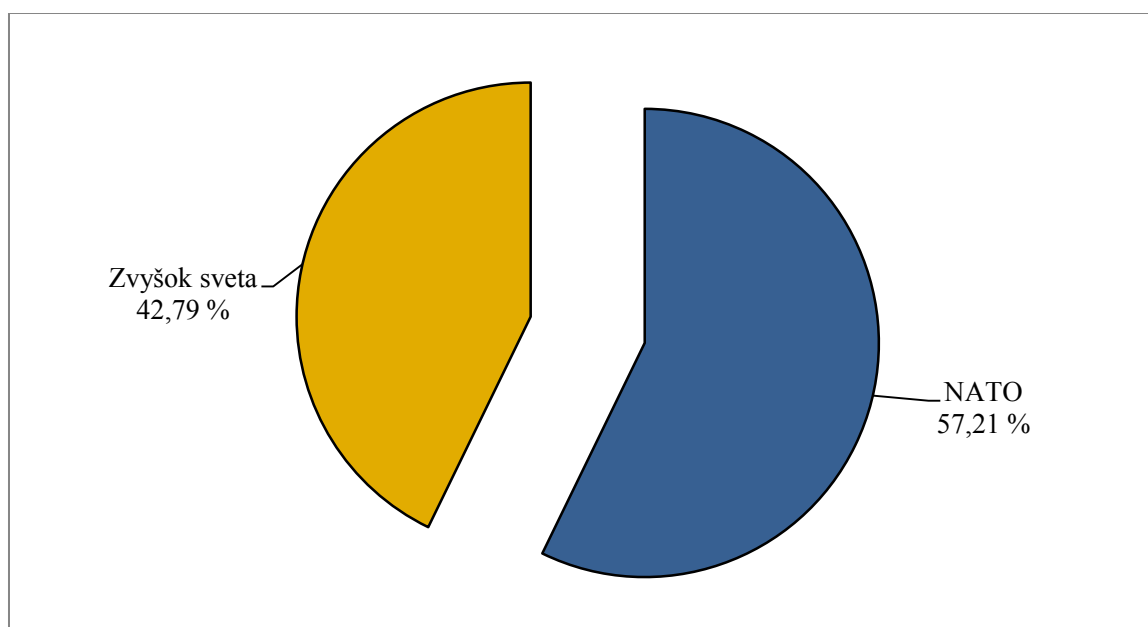
Graf 4

Prehľad podielu jednotlivých kontinentov na celosvetových vojenských výdavkoch v roku 2012 (v %)

Zdroj: SIPRI, 2014

²⁴⁷ FT. 2014. *Výdavky na obranu u top 10 krajín sveta*. Dostupné na internete na: <<http://www.financnytrh.com/vydavky-na-obranu-u-top-10-krajin-sveta>>

Keďže 26 európskych krajín je členskými krajinami Severoatlantickej Aliancie (NATO – North Atlantic Treaty Organisation), žiadneho čitateľa určite neprekvapí, že NATO zahŕňajúce celkovo „len“ 28 členských krajín sa podieľalo na celosvetových vojenských výdavkoch viac ako 57 %, kým zostávajúcich 169 štátov sveta iba necelými 43 % (graf 4). Aj tento údaj potvrdzuje, že až na výnimky (Rusko, Čína, Japonsko, Južná Kórea, Austrália, India, Brazília, Saudská Arábia a niekoľko ďalších krajín) rozhodujúcou vojenskou silou, kapacitami a spôsobilosťami disponujú USA, Kanada a ich európski spojenci z Aliancie. V tejto súvislosti je však potrebné dodať, že v širokom spektre vojenských operácií sú schopné z európskych krajín pôsobiť úplne samostatne len Francúzsko a Veľká Británia, a v niektorých prípadoch Nemecko.

Graf 5

*Prehľad podielu krajín Severoatlantickej Aliancie
na celosvetových vojenských výdavkoch v roku 2012 (v %)*

Zdroj: SIPRI, 2014

Výdavky štátov sveta na zbrojenie za posledných 10 rokov sa odhadujú až na závratných 7 biliónov dolárov, čo znamená vyše 22 tisíc dolárov každú jednu sekundu. Za tú istú sumu by sa dalo kúpiť napríklad vyše 500 miliónov automobilov strednej triedy, 100 biliónov rohlíkov alebo 11 biliónov fliaš minerálnej vody. Za rovnakú

sumu by bolo možné vybudovať vyše 2500 veterných elektrární s kapacitou 1500MW, ktoré by vystačili pre milióny domácností. Za zlomok z tejto sumy by sa dalo pomôcť vyše 30 miliónom ľudí, ktorí vo svete každý rok zomierajú na podvýživu či nedostatok pitnej vody. Za mizivé percento tejto sumy by bolo možné zabezpečiť vzdelanie pre všetky deti krajín tretieho sveta. Lepší biznis ako vojnu žiaľ zatiaľ nikto nevymyslel.²⁴⁸

O to viac v tejto súvislosti zaráža skutočnosť, že vysoké výdavky na zbrojenie paradoxne vynakladajú aj mnohé chudobné štáty Afriky. V kontinentálnom meradle vzrástli ich výdavky na zbrojenie v uplynulom roku o vyše 8 %. V žiadnom prípade sa o nich nedá hovoriť ako o relevantných hráčoch na svetovom trhu, avšak Afrika ako celok a zároveň oblasť častých lokálnych vojenských konfliktov už predstavuje oveľa významnejšiu položku v kolónke dopytu. Z Afriky sa tak za uplynulé desaťročia stalo „smetisko“ starých zbraní a munície z čias studenej vojny, ktoré sú sem exportované dodnes. Aj napriek rozsiahlej chudobe obyvateľov, nedostatku pôdy, potravy či pitnej vody vydávajú mnohé africké štáty na armádu a zbrojenie aj 5%-ný podiel ich už i tak nízkeho HDP. Výraznejšie zbroja aj africké štáty s bohatými náleziskami nerastných surovín. Vysoké percento HDP vynakladané na zbrojenie, napriek rozsiahlej chudobe, platí napríklad pre Sudán, Eritreu, Džibutsko, Mauritániu, Angolu, Namíbiu, Nigériu a mnohé ďalšie štáty.

Nárast vojenských výdavkov v predchádzajúcich rokoch však pokračoval nielen v afrických, ale aj v iných rozvojových alebo rozvíjajúcich sa štátoch sveta a stále pokračuje. Kým v niektorých prípadoch je prirodzeným dôsledkom zvýšeného hospodárskeho rastu alebo reakciou na skutočné potreby z dôvodu zhoršujúcej sa regionálnej bezpečnosti, tak v mnohých prípadoch predstavuje iba zbytočné plytvanie príjmov pochádzajúcich zo vzácnych prírodných zdrojov, alebo je výsledkom dominancie autokratických režimov či reakciou na vznikajúce regionálne preteky v zbrojení .

---

²⁴⁸ MEGAFÓN. 2013. *Ktoré štáty zbroja najviac*. Dostupné na internete na: <<http://www.megafon.sk/politika/138/ktore-staty-zbroja-najviac>>

5.3 Odzbrojenie a kontrola zbrojenia

S problematikou konfliktov neoddeliteľne súvisí problematika odzbrojenia a kontroly zbrojenia. Z hľadiska vymedzenia týchto pojmov je nutné skonštatovať, že podobne ako pri iných zložitých javoch, ani v tomto prípade neexistujú žiadne univerzálne, všeobecne akceptované definície. Napriek tomu, odzbrojenie by sme mohli definovať ako „*aktivity zamerané na likvidáciu všetkých alebo určitých typov zbraní*“, prípadne ako „*opatrenia smerujúce k zníženiu zbrojenia až po úplné odzbrojenie*“. Kontrolu zbrojenia by sme zasa mohli definovať „*systém zameraný na dodržiavanie vzájomne dohodnutých kvalitatívnych a/alebo kvantitatívnych limitov všetkých alebo určitých druhov zbraní*“, prípadne ako „*systém zameraný na dodržiavanie vzájomne dohodnutých záväzkov v oblasti zbrojenia*“. Obe aktivity sú vzájomne veľmi úzko previazané a v podstate je ťažké nájsť medzi nimi hranicu. Zväčša však odzbrojeniu predchádzajú nejaké podoby kontroly zbrojenia alebo monitorovania.

História odzbrojenia nesiahá (samozrejme) tak ďaleko ako história zbrojenia, i keď prvé pokusy o reguláciu zbrojenia sa vyskytli ešte v staroveku a stredoveku. Išlo o rôzne dohody týkajúce sa napríklad zákazu používať kuše, jed alebo hroty s háčikmi alebo o rozhodnutia zakazujúce stavať, resp. nariadenia zbúrať už postavené hraničné pevnosti. Za prvý moderný pokus o odzbrojenie možno považovať iniciatívu ruského cára Mikuláša II., na základe ktorej sa uskutočnila v roku 1899 prvá Haagská mierová konferencia. Jej cieľom bolo prijať dohodu o zastavení vtedajších pretekov v zbrojení, avšak na konferencii k žiadnej dohode o zastavení alebo prinajmenšom o obmedzení zbrojenia nedošlo. Účastníkom sa podarilo dosiahnuť dohodu aspoň pri vymedzení pravidiel vojny a založení stáleho arbitrážneho dvora v Haagu s cieľom zaistiť pokojné riešenie sporov.

Druhá Haagská mierová konferencia sa uskutočnila v roku 1907, tentokrát s iniciatívy vtedajšieho amerického prezidenta Theodora Roosevelta, avšak, podobne ako prvá, ani táto nebola úspešná a účastníci konferencie sa na žiadnej dohode o odzbrojení, resp. obmedzení zbrojenia neboli schopní dohodnúť. Všetky ďalšie pokusy boli zmarené vypuknutím 1. svetovej vojny. Tá bola prvou skutočne masovou

vojnu, ktorá zasiahla celý svet a široké vrstvy civilného obyvateľstva. Zároveň bola vojnou, ktorá priniesla obrovský technologický pokrok v oblasti zbrojenia, a preto ustanovenia o odzbrojení boli súčasťou viacerých mierových zmlúv po jej skončení.

V období medzi oboma svetovými vojnami nadviazali na Haagské mierové konferencie tri konferencie o obmedzení námorného zbrojenia vo Washingtone (1921, 1922) a v Londýne (1930 a 1936), ktorých cieľom bolo stanoviť vzájomný pomer tonáže jednotlivých flotíl vtedajších námorných mocností.

Významnou udalosťou medzivojnového obdobia bol taktiež podpis medzinárodnej „Všeobecnej zmluvy o odmietnutí vojny“ ako nástroja riešenia sporov v medzinárodnej politike – tzv. Briand-Kellogov pakt, ktorý v roku 1928 podpísalo v Paríži 15 štátov.²⁴⁹ Pomenovaný je po svojich autoroch: Aristide Briandovi – francúzskom ministrovi zahraničných vecí, a Frankovi B. Kelloggovi – ministrovi zahraničných vecí USA. Zmluva vyhlasovala vojnu za nelegálny prostriedok medzinárodných vzťahov. A hoci ju nakoniec postihol neúspech, keďže jej chýbali mechanizmy na jej naplnenie, mala významný vplyv na ďalší rozvoj medzinárodného práva. Poslúžila ako právny základ pre vznik pojmu „zločin proti mieru“, na základe ktorého bolo veľa osôb súdených za rozpútanie druhej svetovej vojny v Norimberskom procese. Zákaz útočnej vojny bol neskôr potvrdený a rozšírený v Charte OSN.

Rokovania o podpise Briand-Kellogovho paktu boli podporené usporiadaním Ženevskej odzbrojovacej konferencie v rokoch 1932 a 1933 (prípravný výbor konferencie vznikol a pracoval na programe a organizácii už od roku 1925), ktorej cieľom bolo vytvorenie mechanizmu na riešenie sporov prostredníctvom povinného zmierovacieho konania a mechanizmu sankcií. Konferencie sa zúčastnilo 61 štátov sveta. Bohužiaľ, ani táto konferencia nebola úspešná. Jej koniec prinieslo zverejnenie nemeckého zbrojného rozpočtu na konci roku 1932 a nástup Hitlera k moci v roku 1933. Nemecko konferenciu opustilo a následne vystúpilo aj zo Spoločnosti národov.

---

²⁴⁹ Medzi pôvodné signatárske krajiny patrili USA, Austrália, Kanada, Nemecko, India, Írsko, Taliansko, Nový Zéland, JAR, Veľká Británia, Česko-Slovensko, Poľsko, Japonsko, Belgicko a Francúzsko. Celkovo pakt podpísalo 62 štátov.

Naozaj aktuálnou témou v oblastiach medzinárodných vzťahov, medzinárodnej politiky a medzinárodnej bezpečnosti sa stalo odzbrojenie až po skončení 2. svetovej vojny. Preteky v zbrojení boli považované za jednu z príčin krvavého svetového konfliktu a preto bolo snahou medzinárodného spoločenstva vyhnúť sa podobnému globálnemu konfliktu v budúcnosti. Odzbrojenie a kontrola zbrojenia boli zahrnuté do katalógu úloh Valného zhromaždenia OSN, a to na základe článku 11 Charty OSN. V rámci OSN bol následne vybudovaný odzbrojovací aparát, ktorý mal naplňovať ustanovenia vyššie uvedeného článku Charty. Zároveň sa súčasťou Valného zhromaždenia stal Výbor pre odzbrojenie a medzinárodnú bezpečnosť a pridruženým orgánom sa stala Komisia pre odzbrojenie.

V súčasnosti funguje v rámci OSN Konferencia o odzbrojení, ktorá pozostáva zo 61 členských štátov Organizácie, čím predstavuje reprezentatívne fórum pre problematiku a vyjednávanie dohôd (zmlúv, paktov) o odzbrojení. Medzi úspechy činnosti konferencie patria najmä: Dohovor o zákaze vývoja, výroby, hromadenia a použitia chemických zbraní a o ich zničení, Dohovor o biologických zbraniach, Zmluva o všeobecnom zákaze jadrových skúšok, Dohovor o úplnom zákaze protipechotných mín, atď. Medzi ďalšie orgány OSN, ktorých činnosť je zameraná na podporu odzbrojenia, patria: Odbor pre otázky odzbrojenia, Výskumný inštitút OSN pre otázky odzbrojenia a Poradný výbor pre otázky odzbrojenia.

Po 2. svetovej vojne bola problematika odzbrojenia riešená niekoľkými typmi odzbrojovacích zmlúv, ktoré možno rozdeliť na:

- zmluvy o odzbrojovacích pásmach, v ktorých je zakázané umiestňovať všetky alebo niektoré druhy zbraní,
- zmluvy o zákaze alebo likvidácii určitých druhov zbraní.²⁵⁰

Kontrola zbrojenia bola riešená zmluvami:

- tzv. horizontálnej kontroly, ktorých cieľom bolo zabrániť určitých zbraňových systémov medzi štátmi,

---

²⁵⁰ KOLESÁR, P. 2005. *Vývoj a výsledky procesů kontroly zbrojení a odzbrojování. Marnost nad marností?* Brno : Masarykova univerzita, 2005, 235 s. ISBN 978-80-2103-881-3, s. 11

- tzv. vertikálnej kontroly, ktorých cieľom bolo zvýšiť dôveru a zabrániť tomu, aby sa špirála zbrojenia vymkla spod kontroly; patrili tam dohody o rôznych kvalitatívnych a kvantitatívnych limitoch výzbroje, o otvorenom nebi, systéme inšpekcií a pod.²⁵¹

Celkovo možno medzinárodné právne akty zamerané na riešenie problematiky odzbrojenia a kontroly zbrojenia rozdeliť do dvoch hlavných skupín:

- a) multilaterálne dohody – globálne platné dokumenty vzťahujúce sa na celé medzinárodné spoločenstvo alebo jednotlivé regióny,
- b) bilaterálne dohody – platné dokumenty vzťahujúce sa na štáty, ktoré podpísali dané dohody.

Multilaterálne (viacstranné) dohody o odzbrojení a kontrole zbrojenia

Medzi najvýznamnejšie multilaterálne (viacstranné) dohody o odzbrojení a kontrole zbrojenia patria najmä:

- *Zmluva o Antarktíde*, ktorá nadobudla platnosť v roku 1961, prehlasuje Antarktídu za demilitarizovanú zónu, v ktorej je zakázaná výstavba a využívanie vojenských základní, vykonávanie vojenských cvičení, testovanie akýchkoľvek typov zbraní a uskladnenie a likvidácia rádioaktívnych odpadov. Ide o prvý dohovor v histórii, ktorý sa vzťahuje na celý kontinent, ktorý sa v záujme vedy a pokroku celého ľudstva môže podľa Zmluvy využívať len na mierové účely a na slobodný vedecký výskum s podporou medzinárodnej spolupráce.²⁵²

- *Zmluva o zákaze rádioaktívnych skúšok v ovzduší, kozmickom priestore a pod vodou* z roku 1963, ktorá vstúpila do platnosti v roku 1963, predstavovala prvý konkrétny výsledok v procese uvoľňovania napätia medzi Východom a Západom počas studenej vojny. Zmluvné štáty sa v nej zaviazali nevykonávať jadrové skúšky

---

²⁵¹ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9, s. 215

²⁵² Enviroportál. 2014. *Zmluva o Antarktíde*. Dostupné na internete na: <<http://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/178>>

v ovzduší, kozmickom priestore a pod vodou. Podmienila vznik ďalších zmlúv, a to *Zmluvy o nešírení jadrových zbraní* z roku 1968 a *Zmluvy o zákaze umiestňovania jadrových zbraní na dne morí a oceánov* z roku 1971.

– *Zmluva o úplnom zákaze jadrových skúšok*, ktorá bola na stole už od začiatku 80. rokov 20. storočia, ale do platnosti vstúpila až v roku 1996, nezakazuje jadrový výskum a ponecháva možnosť testovať nové typy jadrových zbraní, tzv. jadrové zbrane štvrtej generácie, ktoré už nebudú produkovať rádioaktívny spád a budú mať relatívne nízku silu v porovnaní s atómovými bombami, ale budú mať tisíckrát vyššiu ničivú silu ako konvenčné zbrane.²⁵³

– *Zmluvy o bezjadrových zónach* predstavujú osobitný druh multilaterálnych dohôd, ktoré spravidla zakazujú v určitých regiónoch vývoj, výrobu, skúšky, skladovanie, rozmiestňovanie a používanie jadrových zbraní. Predpokladom úspešného napĺňania takýchto zmlúv je ich podpis všetkými štátmi z daného regiónu, teda aj štátmi vlastniacimi jadrové zbrane alebo jadrové technológie a aj bezjadrovými štátmi. Prvou bezjadrovou zónou, ktorá bola aj skutočne vytvorená, bola na základe zmluvy z roku 1968 Latinská Amerika a Karibská oblasť (*Zmluva o pásme bez jadrových zbraní v Latinskej Amerike a Karibiku*). Neskôr vznikli ešte ďalšie štyri bezjadrové zóny: v južnom Pacifiku v roku 1986 (*Zmluva o pásme bez jadrových zbraní v Južnom Pacifiku*), v juhovýchodnej Ázii v roku 1997 (*Zmluva o pásme bez jadrových zbraní v Juhovýchodnej Ázii*), v Afrike v roku 1996 (*Zmluva o pásme bez jadrových zbraní v Afrike*), ktorá však nadobudne platnosť až vtedy, keď ju ratifikuje 28 štátov afrického kontinentu, a taktiež v strednej Ázii (*Zmluva o pásme bez jadrových zbraní v Strednej Ázii*).

– *Zmluva o princípoch činnosti štátov pri prieskume a využití kozmického priestoru, vrátane Mesiaca a ďalších vesmírnych telies*, ktorá nadobudla platnosť v roku 1967, zakazuje rozmiestňovať jadrové a iné zbrane v kozmickom priestore, výstavbu vojenských základní a skúšky akýchkoľvek zbraní.²⁵⁴

---

²⁵³ UŠIAK, J. 2008. Od USA po KĽDR, alebo jadrové zbrane, štáty čo ich vlastnia a svetová politika. In *Politické vedy*. Roč. 11, č. 3-4, 2008. s. 197-203. ISSN 1338-5623. Dostupné na internete na: <http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_4_2008/USIAK.pdf>

²⁵⁴ WAISOVÁ, Š. 2009. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2. upr. vyd., 2009. 154 s. ISBN 978-80-7380-194-6, s. 131-132

– *Zmluva o zákaze umiestňovania jadrových zbraní a iných zbraní hromadného ničenia na dne morí a oceánov a pod ich povrchom*, ktorá nadobudla platnosť v roku 1972, zasa zakazuje, ako už vyplýva z jej názvu, rozmiestňovať jadrové a iné zbrane hromadného ničenia na dne morí a oceánov a pod ich povrchom.²⁵⁵

Medzi ďalšie významné medzinárodné multilaterálne dokumenty (zmluvy, dohody, dohovory), ktoré zakazujú vývoj, výrobu, skúšanie, skladovanie a používanie určitých druhov zbraní patria:

– *Dohovor o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických, biologických a toxínových zbraní a o ich zničení*, ktorý nadobudol platnosť v roku 1975;

– *Dohovor o zákaze alebo obmedzení použitia niektorých konvenčných zbraní, ktoré môžu spôsobiť nadmerné utrpenie alebo mať nerozlišujúce účinky*, ktorý nadobudol platnosť v roku 1983;

– *Dohovor o zákaze vývoja, výroby, hromadenia a použitia chemických zbraní a o ich zničení*, ktorý bol prijatý rezolúciou Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov v roku 1992;

– *Dohovor o zákaze používania, skladovania, výroby a transferu protipechotných mín a o ich zničení*, ktorý nadobudol platnosť v roku 1999;

– *Dohovor o kazetovej munícii*, ktorý nadobudol platnosť v roku 2010.

Bilaterálne (dvojstranné) dohody o odzbrojení a kontrole zbrojenia:

Za najvýznamnejšie bilaterálne dokumenty o odzbrojení a kontrole zbrojenia sa považujú najmä zmluvy, dohody a dohovory uzatvorené medzi Sovietskym zväzom (neskôr Ruskom) a Spojenými štátmi americkými v oblasti jadrových zbraní. Riziko ich použitia, ktoré nadobudlo reálnu podobu v priebehu Karibskej krízy v roku 1962, priviedlo obe vtedajšie superveľmoci k spolupráci. Nimi podpísané dohody v oblasti

---

²⁵⁵ Blížšie pozri: ADAŠKOVÁ, D. 2012. Armed conflict in Syria and its implications for chemical and biological security. In *International relations 2012 : contemporary issues of world economics and politics* [elektronický zdroj]. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. ISBN 978-80-225-3560-1. s. 6-11.

jadrového zbrojenia sa týkali hlavne obmedzenia počtov jednotlivých kategórií prostriedkov jadrového napadnutia.

Prvou z týchto dvojstranných dohôd bola zmluva SALT I (*Strategic Arms Limitation Talks*), ktorá zahŕňala štyri dohody:

- *Dohodu o odvrátení jadrovej vojny*;
- *Dohodu o zdokonalení priameho spojenia medzi ZSSR a USA pomocou umelých družíc*, ktorá bola podpísaná na základe skúseností z Karibskej krízy, kedy len rýchla a priama komunikácia medzi konfliktnými stranami zabránila vypuknutiu raketovo-jadrovej vojny;
- *Zmluva o obmedzení systémov protiraketovej obrany – ABM (Treaty on Limitation of Anti-Ballistic Missile System)*, ktorá umožňovala vytvorenie dvoch obranných protiraketových systémov – jedného okolo hlavného mesta a druhého okolo základne medzikontinentálnych rakiet;
- *Dočasná dohoda o niektorých opatreniach k obmedzeniu strategických útočných zbraní*, ktorá obmedzovala na päť rokov vtedajšie stavy medzikontinentálnych balistických rakiet.

Bohužiaľ, v roku 2001 americký prezident George W. Bush, navzdory ruskému nesúhlasu, vypovedal zmluvu ABM, nakoľko USA sa rozhodli vytvoriť vlastný systém protiraketovej obrany. Americké vypovedanie zmluvy nadobudlo účinnosť 13. júna 2002. Následne, Rusko 14. júna 2002 vypovedalo zmluvu START II, pretože americké vypovedanie zmluvy ABM fakticky znemožnilo plnenie zmluvy START II.

Ešte predtým, takmer okamžite po podpise zmluvy SALT I, začali medzi ZSSR a USA rozhovory o ďalšom znížení stavu strategických zbraní, ktoré vyvrcholili v júni 1979 vo Viedni podpisom zmluvy SALT II. Ďalšie kolo rozhovorov medzi oboma stranami v rámci SALT bolo zahájené v júli 1982 v Ženeve a jeho cieľom bolo stanoviť skutočné zníženie počtu jadrových zbraní a nosičov. Dnes sú tieto rozhovory známe ako START I (*Strategic Arms Reduction Talks*).

Toto kolo rozhovorov však bolo prerušené v novembri 1983, kedy Američania začali rozmiestňovať na územiach spojencov z NATO rakety Pershing II. K prerušeniu

rozhovorov viedlo aj rozhodnutie americkej administratívy prezidenta Ronalda W. Reagana o zahájení programu strategickej obrannej iniciatívy (SDI – Strategic Defence Initiative) spočívajúcej v konštrukcii zariadení umiestnených v kozmickom priestore a schopných zneškodniť medzikontinentálne balistické rakety v prípade útoku na USA.

Rokovania v rámci START boli obnovené po nástupe Michaila Gorbačova na čelo ZSSR v roku 1988. Finálna dohoda START I bola podpísaná v roku 1991 a vstúpila do platnosti v roku 1994. Realizáciu dohody ale skomplikoval rozpad Sovietskeho zväzu, pretože vlastníkmí jadrových zbraní sa stali okrem Ruska aj ďalšie bývalé krajiny ZSSR – Ukrajina, Bielorusko a Kazachstan. Tie napokon po nátlaku Ruska súhlasili s podmienkami a záväzkami vyplývajúcimi zo zmluvy.

Zatiaľ poslednou bilaterálnou dohodou o jadrovom odzbrojení je zmluva START II, ktorá bola podpísaná medzi Ruskou federáciou a Spojenými štátmi americkými už v celkom zmenených podmienkach v roku 1993. Ustanovenia zmluvy sa týkali všetkých medzikontinentálnych rakiet s viacnásobnými jadrovými hlavicami a zníženia počtov bojových hlavíc. Bola výsledkom vtedajších nových vzťahov medzi Ruskom a USA na úrovni medzinárodného systému.

Základný význam vyššie uvedených bilaterálnych dohôd spočíval v posilnení dôvery medzi všetkými štátmi v medzinárodnom systéme. Boli a sú založené na dobrovoľnosti ich aktérov. Istým nedostatkom týchto zmlúv o odzbrojení a kontrole zbrojenia sú však nedostatočné verifikačné (kontrolné a overovacie) nástroje. Stav vzájomne zaručeného zničenia ukázal, že existujú hranice zbrojenia a ochoty ich použitia, či už ako obranných alebo útočných prostriedkov. Odzbrojenie preto určite zostane súčasťou agendy medzinárodnej politiky a medzinárodných vzťahov, avšak myšlienka úplného odzbrojenia, ktoré by zaistilo celosvetový mier, sa javí aj pod vplyvom v súčasnosti prebiehajúcich medzinárodných, občianskych a občianskych zinternacionalizovaných konfliktov ako nereálna.²⁵⁶

Jednou z ďalších príčin je fakt, že okrem zástancov odzbrojenia existujú i jeho odporcovia. Tí argumentujú hlavne tým, že nie samotné zbrane sú príčinou vojen,

---

²⁵⁶ WAISOVÁ, Š. 2009. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2. upr. vyd., 2009. 154 s. ISBN 978-80-7380-194-6, s. 133-135

ale ich použitie je výsledkom konfliktných vzťahov medzi štátmi, ktoré nedokážu vzájomné spory riešiť inými prostriedkami alebo inými spôsobmi. Argumentujú tiež tým, že preteky v zbrojení pomáhajú udržiavať rovnováhu síl, prípadne tým, že slabší protivník, horšie vyzbrojený, uzná prevahu silnejšieho, lepšie vyzbrojeného protivníka a tým sa vyhne vojne. Konflikty a vojny zároveň podľa nich patria medzi nástroje zahraničnej politiky a sú neoddeliteľnou súčasťou medzinárodných vzťahov. Navyše, štáty, ktoré nie sú schopné vlastnej účinnej a efektívnej obrany, sú podľa názorov odporcov odzbrojenia pokúšaním pre potenciálnych agresorov. Najefektívnejšou metódou ako zabrániť vojne je podľa nich klasické „Si vis pacem para bellum“, teda „Ak chceš mier, chystaj sa na vojnu“.²⁵⁷

Napriek vlastnému názoru na problematiku konfliktov, ktorý sme vyjadrili v predchádzajúcich častiach publikácie, na doplnenie informácií, aby si každý čitateľ mohol vytvoriť svoj vlastný názor na predmetnú problematiku, uvádzame, že rozsúdenie argumentov „za“ a „proti“ nie je až také jednoduché, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Navyše, v tejto oblasti neexistuje ani dostatok empiricky založenej analytickej odbornej literatúry, ktorá by sa zaoberala koreláciou medzi zbrojením, resp. odzbrojením a vznikom konfliktov. Určité práce však predsa len existujú.

Napríklad v prvej kapitole spomínaný Samuel Huntington sa vo svojej štúdií „Preteky v zbrojení: predpoklady a dôsledky“²⁵⁸ zaoberal vzájomným vzťahom medzi pretekmi v zbrojení a vznikom vojen. Rozlišoval pritom medzi kvantitatívnymi pretekmi a kvalitatívnymi (technologickými) pretekmi, pričom došiel k záveru, že kým medzi kvantitatívnym zbrojením a vojnami existuje kladný vzťah, tak medzi kvalitatívnym zbrojením a vojnami existuje ďaleko voľnejší vzťah, keďže nové generácie zbraní sú schopné znehodnotiť dovtedajšie arzenály zbraní predchádzajúcich generácií. Tomuto záveru by mohla zodpovedať skúsenosť získaná počas štyridsiatic rokov studenej vojny.

---

²⁵⁷ PLECHANOVÁ, B. 2003. *Úvod do mezinárodních vztahů. Výběr textů*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2003. 288 s. ISBN 80-86130-22-3, s. 67

²⁵⁸ HUNTINGTON, S. 1958. Arms Races: Prerequisites and Results. In *Public Policy*, Cambridge, 1958.

V každom prípade sa domnievame, že odzbrojenie a najmä kontrola zbrojenia sú nevyhnutné, pretože preteky v zbrojení môžu podľa nás viesť ku vzniku ozbrojeného konfliktu. Protivníci sa totiž časom snažia získať prevahu, aby mohli brániť svoju bezpečnosť a chrániť svoje záujmy, čím vytvárajú špirálovité napätie a nebezpečenstvo. A práve kontrola zbrojenia je jedným z prostriedkov, ktorý vedie k narušeniu pretekov v zbrojení, ktoré následne vedú k stupňovaniu konfliktu. Kontrola zbrojenia môže totižto znížiť nebezpečenstvo vypuknutia vojny nielen odstránením niektorých jej nástrojov, ale súčasne, čo je možno dôležitejšie, aj prostredníctvom otvorenia nových komunikačných kanálov, rozvíjaním dôvery vzbudzujúcich postojov a znižovaním vzájomného ohrozenia podpisom a overovaním vzájomných dohôd o zbrojení.

Otázky na opakovanie:

- Stručne pojednajte o vývoji počtu ozbrojených konfliktov od skončenia studenej vojny po súčasnosť.
- Charakterizujte zbrojenie všeobecne.
- Stručne pojednajte o vývoji zbrojenia v staroveku.
- Stručne pojednajte o vývoji zbrojenia v stredoveku.
- Stručne pojednajte o vývoji zbrojenia v novoveku.
- Vysvetlite podstatu vojenskej dominancie Európanov.
- Vysvetlite význam zavedenia strelných zbraní do výzbroje.
- Vysvetlite kedy a čím sa odštartovali prvé veľké závody v zbrojení.
- Vysvetlite čím bola z hľadiska zbrojenia významná 1. svetová vojna.
- Vysvetlite čím bola z hľadiska zbrojenia významná 2. svetová vojna.
- Vysvetlite prečo zhodenie atómových bômb na Hirošimu a Nagasaki podnietilo novú vlnu pretekov v zbrojení.
- Pojednajte o zmenách, ktoré priniesli strategické zbrane do vojenskej i civilnej oblasti.
- Charakterizujte vojenské výdavky všeobecne.
- Vysvetlite aké ukazovatele sa zväčša využívajú pri porovnávaní výšky vojenských výdavkov.
- Vysvetlite čo všetko je treba vidieť za zvyšovaním vojenských výdavkov vo svete.
- Pojednajte o aktuálnej výške vojenských výdavkov z pohľadu jednotlivých krajín, zoskupení a kontinentov.
- Definujte odzbrojenie.
- Stručne pojednajte o prvých snahách o odzbrojenie.
- Stručne pojednajte o snahách o odzbrojenie po 2. svetovej vojne.
- Stručne pojednajte o najvýznamnejších multilaterálnych dohodách o odzbrojení.
- Stručne pojednajte o najvýznamnejších bilaterálnych dohodách o odzbrojení.
- Vysvetlite argumenty odporcov odzbrojenia.

Odporúčaná literatúra:

- ✓ HUNTINGTON, S. 1958. Arms Races: Prerequisites and Results. In *Public Policy*, Cambridge, 1958.
- ✓ IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.
- ✓ IVANČÍK, R. 2012. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.
- ✓ KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- ✓ KELEMEN, M. – IVANČÍK, R. 2012. *Obranné plánovanie a výdavky na obranu: súčasť krízového plánovania štátu*. Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2012. 207 s. ISBN 978-80-89282-77-7.
- ✓ KREJČÍ, O. 2011. *Válka*. Praha : Professional Publishing, 2011. 173 s. ISBN 978-80-7431-063-8.
- ✓ KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : Ekopress, 2010. 751 s. ISBN 978-80-86929-60-6.
- ✓ MORGENTHAU, H. J. 1973. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York : Alfred A. Knopf, 1973. 400 s.
- ✓ PLECHANOVÁ, B. 2003. *Úvod do mezinárodních vztahů. Výběr textů*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2003. 288 s. ISBN 80-8610-22-3.
- ✓ UŠIAK, J. 2008. Od USA po KĽDR, alebo jadrové zbrane, štáty čo ich vlastnia a svetová politika. In *Politické vedy*. Roč. 11, č. 3-4, 2008. s. 197-203. ISSN 1338-5623.
- ✓ WAISOVÁ, Š. 2009. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2. upr. vyd., 2009. 154 s. ISBN 978-80-7380-194-6.

ZÁVER

Fakt, že konflikty sprevádzajú vývoj ľudstva od jeho vzniku až po súčasnosť vyplýva najmä z toho, že na svete ani v minulosti, ani v súčasnosti a s najväčšou pravdepodobnosťou ani v blízkej budúcnosti nebude existovať žiadny vyšší sudca, rozhodca alebo nadriadený orgán, ktorý by zaistil bezpečnosť a ochranu oprávnených záujmov jednotlivých štátov. Štáty sú tak nútené zaistiť si svoju bezpečnosť, obranu, slobodu, nezávislosť, integritu a ochranu svojich politických, ekonomických, bezpečnostných, energetických, kultúrnych a ďalších záujmov samé. Navyše, sklon k násiliu, najmä kolektívnemu v podobe vojen či genocídy, je človeku vlastný. Boj je prirodzenou súčasťou a podmienkou spoločenského pohybu, a spory medzi ľuďmi, kmeňmi, národmi či štátmi sa dlhé stáročia riešili prostredníctvom zbraní. I preto je veľmi zložitý konflikty zastaviť.

Medzinárodné spoločenstvo, poučené dvomi svetovými vojnami a ďalšími krvavými konfliktami, však vykonalo najmä prostredníctvom medzinárodného práva podporovaného humanistickými a pacifistickými ideálmi veľa krokov k tomu, aby sa ozbrojené konflikty medzi štátmi stali nelegitímnym nástrojom riešenia sporov a protiprávnym prostriedkom politiky. Nanešťastie, politika sa mnohokrát právom neriadi, tak ako v prípade medzinárodných konfliktov medzinárodná politika medzinárodným právom. Stále totiž existujú štáty, ktoré sú v rámci medzinárodného politického systému schopné a ochotné toto právo porušiť a využiť vojenskú silu na dosiahnutie či presadenie svojich záujmov. Preto aj pacifisticky orientované štáty musia disponovať dostatočnou vojenskou silou k tomu, aby boli schopné brániť sa prípadnému napadnutiu zo strany iného štátu, resp. chrániť svoje národné záujmy.

V súčasných medzinárodných vzťahoch, našťastie, pôsobia faktory (napríklad ekonomická racionalita, medzinárodné právo, humanizmus, pacifizmus, demokracia, diplomacia, integrácia, atď.), ktoré svojím pôsobením znižujú pravdepodobnosť vypuknutia ozbrojeného konfliktu. Na druhej strane, na medzinárodnej scéne tiež pôsobia faktory opačného charakteru (rast ekonomickej i vojenskej sily a ambícií niektorých krajín, napríklad Číny, rast asymetrických bezpečnostných hrozieb, najmä

medzinárodného terorizmu a kyberterorizmu, rast moci transnacionálnych korporácií, rast sily neštátnych aktérov, štruktúr organizovaného zločinu, rast nerovnosti medzi bohatými krajinami Severu a chudobnými štátmi Juhu, nezvládanie procesov globalizácie, transformácie a prispôsobovania sa dynamike aktuálneho vývoja modernej ľudskej spoločnosti, zvyšovanie počtu zlyhávajúcich štátov, finančné a hospodárske krízy, ekonomické, sociálne, demografické a environmentálne problémy, občianske konflikty, ich internacionalizácia, islamský fundamentalizmus, náboženská a rasová intolerancia, nedostatok a/alebo neschopnosť využívania dostupných zdrojov, ako aj množstvo ďalších faktorov), ktoré možnosť vypuknutia ozbrojeného konfliktu zvyšujú.

Vyspelé demokratické, rozvinuté a liberálne štáty uprednostňujú mier, a preto ozbrojené konflikty medzi nimi sú z dôvodu vyššie uvedených pozitívne pôsobiacich faktorov a vzájomne dohodnutých a nastavených mechanizmov v dnešnej dobe prakticky vylúčené. Konflikty dnes vznikajú hlavne v menej rozvinutých, rozvojových štátoch alebo v krajinách s autoritárskymi či ideologickými režimami, buď v podobe občianskych alebo medzinárodných konfliktov medzi nimi navzájom. V budúcnosti však nemožno vylúčiť ani konflikty medzi týmito krajinami a vyspelými demokratickými štátmi.

Vo veľkej miere sa preto stotožňujeme so Šmihulovým rozdelením krajín súčasného sveta na dve skupiny či zóny:

- a) liberálno-demokratické vyspelé štáty s prevažne euro-americkou civilizačnou tradíciou, kde úloha mocenského a vojenského faktora vo vzájomných vzťahoch je značne obmedzená → zóna mieru;
- b) ostatné štáty sveta, kde to tak nie je → zóna konfliktov.²⁵⁹

Hoci systémy, zásady, metódy a spôsoby uplatňované v týchto dvoch skupinách štátov sú rozdielne, cieľom je, aby sa minimálne v oblasti používania násilia v medzinárodných vzťahoch zhodli na dodržiavaní platných noriem medzinárodného

---

²⁵⁹ ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9, s. 261

práva. To znamená na tom, kedy je vedenie vojny legitímnym prostriedkom na dosahovanie politických cieľov, a ak už vojna vypukla, podľa akých pravidiel má byť vedená či regulovaná, aby spĺňala podmienky oprávnenej a spravodlivej vojny. V tejto súvislosti pripomínáme, že podľa Charty OSN existujú iba tri oprávnené dôvody k použitiu vojenskej sily, a to v prípade:

- individuálnej sebaobrany pri napadnutí iným štátom,
- kolektívnej sebaobrany, čiže pomoci spojencovi napadnutému iným štátom,
- účasti na vojenských operáciách schválených Bezpečnostnou radou OSN v prípade ohrozenia medzinárodného mieru a bezpečnosti.

Na základe skúseností z vývoja v tejto oblasti v druhej polovici minulého storočia a najmä na začiatku tretieho milénia medzinárodné právo pripúšťa legitímne použitie vojenskej sily aj v prípade ozbrojeného zásahu pri záchrane vlastných občanov v krajine postihnutej občianskym alebo medzinárodným konfliktom a v prípade odvetného úderu proti teroristickým organizáciám majúcim základňu na území cudzieho štátu. Vojenskú silu možno za istých špecifických okolností použiť aj v prípade humanitárnej intervencie.

Či už je použitie vojenskej sily oprávnené, alebo nie, v každom prípade jej použitie pri väčších alebo menších akciách, operáciách, v občianskych alebo medzinárodných konfliktoch, vojnách, vyžaduje si nasadenie a použitie zbraní. Použitie zbraní v ozbrojených konfliktoch prináša smrť, obrovské utrpenie, traumy, rany nielen fyzické, ale aj psychické, a zároveň obrovské škody, materiálne, finančné, environmentálne, kultúrne a pod. Tým sa v závere tejto publikácie dostávame späť k filozofickej otázke: **Bojuje človek preto, že má zbrane, alebo má zbrane preto, že chce bojovať?** Náš pohľad na problém je jednoznačný. **Nie sú to veci v podobe zbraní, ktoré zabíjajú, ale človek. Človek ako ich tvorca a človek ako ich užívateľ.** A preto si myslíme, že **ak nebudú existovať zbrane, nebudú mať ľudia s čím bojovať, a tým pádom nebudú ani vojny.**

Veríme (i keď sme si vedomí toho, že to tak skoro nebude), že raz (niekedy v budúcnosti) predsa len ľudia „dostanú rozum“ a svoje spory nebudú riešiť prostredníctvom zbraní, ale výhradne mierovými prostriedkami. Bohužiaľ, predpokladáme, že v 21. storočí,

alebo minimálne v jeho prvej polovici to ešte asi nebude a spoločenský vývoj ľudskej civilizácie zostane aj v najbližších dekádach spojený s konfliktami a vojnami. Príčin je viacero. Napríklad huntingtonovský stret civilizácií a rozporov medzi nimi, tofflerovské striedanie Druhej (odstupujúcej) a Tretej (nastupujúcej) vlny, alebo skutočnosť, že štáty (pod vplyvom najmocnejších, najbohatších a najvplyvnejších elít, pre ktoré je hlavným cieľom presadenie a naplnenie ich vlastných záujmov) budú aj prostredníctvom vojenskej moci a sily presadzovať svoje záujmy na úkor iných štátov.

Navyše, vojny sú jedným z nástrojov na riešenie domácich politických, sociálnych a ekonomických problémov, hospodárskej a ekonomickej krízy, stagnácie alebo depresie, sú stimulom pre ekonomický rozvoj, vývoj nových technológií, výrobných odvetví, prinášajú nové územia, suroviny, technológie, bohatstvo a zdroje porazených štátov, atď. Zničenú vojenskú techniku, výstroj, vystrieľanú muníciu a zastarané zbrane a zbraňové systémy je potrebné nahradiť novými, čo logicky vyvoláva potrebu nového zbrojenia. Jednoducho, vojna je pre niektorých mimoriadne zisková a lukratívna záležitosť, a preto, bohužiaľ, očakávame, že „objednávka, vytváranie a výroba“ konfliktov bude pokračovať aj v nasledujúcich rokoch tretieho milénia.

Napriek tomu dúfame, že ľudstvo časom nájde (a že to nebude trvať príliš dlho) alternatívne mierové spôsoby zaistenia ekonomického rastu, bohatstva a blahobytu, a na riešenie politických, hospodárskych, sociálnych, energetických, environmentálnych, religióznych a ďalších sporov a problémov bude namiesto vojenských prostriedkov využívať výhradne mierové nástroje. Zároveň sa nádejame, že vízia trvalého mieru sa časom stane realitou.

ZOZNAM OBRÁZKOV, TABULIEK A GRAFOV

Zoznam obrázkov:

Obrázok 1	Grafické zobrazenie Heartlandu, Rimlandu a Svetového ostrova	00
Obrázok 2	Mackinderov geopolitický model sveta	00
Obrázok 3	Spykmanov geopolitický model sveta	00
Obrázok 4	Grafické znázornenie taktiky „anakondy“	00
Obrázok 5	Vývoj krízy	00
Obrázok 6	Fázy konfliktov	00
Obrázok 7	Štádia konfliktov	00
Obrázok 8	Konfliktný cyklus	00
Obrázok 9	Intenzita konfliktov	00

Zoznam tabuliek:

Tabuľka 1	Prehľad počtu obetí konfliktov v Iraku, Afganistane a Pakistane od októbra 20011 do apríla 2014	00
Tabuľka 2	Prehľad počtu konfliktov a obetí konfliktov vo svete v druhom tisícročí	00
Tabuľka 3	Prehľad použitia a následkov atómových bômb v Japonsku v roku 1945	00
Tabuľka 4	Prehľad testov jadrových zbraní do roku 2013	00
Tabuľka 5	Prehľad desiatich najväčších zbrojárskych firiem sveta s ročným obratom v mld. USD v roku 2010	00

Zoznam grafov:

Graf 1	Prehľad vývoja vojenských výdavkov vo svete v rokoch 1988 až 2012 (v mld. USD)	00
--------	---	----

Graf 2	Prehľad vývoja vojenských výdavkov vo svete v rokoch 1992 až 2012 (v % k HDP)	00
Graf 3	Prehľad podielu desiatich krajín sveta s najvyššími vojenskými výdavkami (v %)	00
Graf 4	Prehľad podielu jednotlivých kontinentov na celosvetových vojenských výdavkoch v roku 2012 (v %)	00
Graf 5	Prehľad podielu krajín NATO na celosvetových vojenských výdavkoch v roku 2012 (v %)	00

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY A ZDROJOV

- ADAŠKOVÁ, D. 2012. Problematika hospodárskeho rastu v podmienkach vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu v Kolumbii. In *Medzinárodné vzťahy* 2012. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. ISBN 978-80-225-3559-5. s. 19-25.
- ADAŠKOVÁ, D. 2012. Armed conflict in Syria and its implications for chemical and biological security. In *International relations* 2012: contemporary issues of world economics and politics [elektronický zdroj]. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. ISBN 978-80-225-3560-1. s. 6-11.
- AMBURY, J. M. 1995. Socrates. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/socrates/>>
- AXT, H. J. a kol. 2006. *Conflict – a literature review*. Duisburg : Institute for Political Science. Dostupné na internete na: <http://www.europeanization.de/downloads/conflict_review_fin.pdf>
- BARTOS, J. O. – WEHR, P. 2002. *Using Conflict Theory*. Cambridge : University Press, 2002. 219 s. ISBN 978-0-52179-446-6.
- BEDNAŘÍK, A. 2011. *Riešenie konfliktov*. Bratislava : PDCS, 2. vyd., 2003. 201 s. ISBN 80-968095-4-7.
- BLOM, A. 1995. Hugo Grotius. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/grotius/>>
- BRHLÍKOVÁ, R. 2012. *Európska únia po Lisabone*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2012. 256 s. ISBN 1336-9202.
- BRHLÍKOVÁ, R. 2013. *Politiky Európskej únie po Lisabone*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2013. 326 s. ISBN 978-80-558-0478-1.
- BRHLÍKOVÁ, R. 2014. *Bezpečnosť a Európska únia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2014. 208 s. ISBN 978-80-558-0717-1.

- BRICKHOUSE, T. – SMITH, N. D. 1995. Plato. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/plato/>>
- BROWNING, E. A. 1995. Xenophon. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/xenophon/>>
- BRUKKER, G. – OPATÍKOVÁ, J. 2006. *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava : Robinson, s.r.o., 2006
- BRZEZIŃSKI, Z. 1993. *Bez kontroly: Chaos v předvečer 21. století*. Praha : Victoria Publishing, 1993. 222 s. ISBN 978-80-8560-583-9.
- BRZEZINSKI, Z. 1999. *Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha : Mladá Fronta, 1999. 228 s. ISBN 80-204-0764-2.
- BUČKA, P. – TARCSI, G. 2014. Analýza plánovania alokácie zdrojov pre OS SR pri plnení úloh v rámci medzinárodného krízového manažmentu. In *Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie „Manažment, teória, výučba a prax 2014“*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012, s. 40-49. ISBN 978-80-8040-496-3.
- BUZAN, B. – WAEVER, O. – De WILDE, J. 2005. *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií. 2005. 267 s. ISBN 80-9033-336-2.
- CAESAR, G. I. *Zápisky o válce Galské*. Praha : Naše vojsko, 2009. 240 s. ISBN 978-80-2061-050-8.
- CASINI, L. 1995. Renaissance Philosophy. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/renaissa/>>
- CLAUSEWITZ, C. 2008. *O válce*. Praha : Academia, 2008. 749 s. ISBN 80-2001-598-3.
- CLAYTON, E. 1995. Cicero. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/cicero/#H7>>

- COHEN, S. b. 1974. *Geography and Politics in World Divided*. Oxford: University Press, 1974. 356 s. ISBN 978-0-19501-695-6.
- COLLIER, P. – HOFFLER, A. 2002. *Greed and Grievance in Civil War*. Dostupné na internetu na: <<http://www.csae.ox.ac.uk/workingpapers/pdfs/2002-01text.pdf>>
- COOPER, R. 2002. The New Liberal Imperialism. In *The Guardian*, 2002. Dostupné na internetu na: <http://www.theguardian.com/world/2002/apr/07/1>
- COSER, L. A. 1998. *The Functions of Social Conflict*. New York : Routledge, 1998. 188 s. ISBN 978-0-41517-627-9.
- COUPRIE, D. L. 1995. Anaximander. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internetu na: <<http://www.iep.utm.edu/anaximan>>
- DELANEY, J. J. 1995. Jean-Jacques Rousseau. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internetu na: <<http://www.iep.utm.edu/rousseau/>>
- DERGACHEV, V. A. 2000. *Geopolitika*. Kiev : Vira-R, 2000. 446 s. ISBN 978-96-6954-405-6.
- DIAMOND, J. M. 2004. *Osudy lidských společností: střelné zbraně, choroboplodné zárodky a ocel v historii*. Praha : Columbus, 2000. 525 s. ISBN 978-80-729-047-9.
- DIAMOND, J. M. 2004. *Třetí šimpanz. Vzestup a pád lidského rodu*. Praha : Paseka, 2004. 400 s. ISBN 80-7185-533-2
- DIAMOND, J. M. 2008. *Kolaps. Proč společnosti přežívají či zanikají*. Praha : Academia, 2008. 752 s. ISBN 978-80-2001-589-1.
- DUQUETTE, D. A. 1995. Hegel: Political and Social Thought. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internetu na: <<http://www.iep.utm.edu/hegelsoc/>>
- FLINT, C. 2012. *Introduction into Geopolitics*. New York : Routledge, 2012. 312 s. ISBN 978-0-41566-773-9.

- FUKUYAMA, F. 2007. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha : Rybka Publishers, 2007. 384 s. ISBN 80-86182-27-4
- GLASL, F. 1999. *Confronting Conflict: A First Aid Kit for Handling Conflict*. Pennsylvania : State University, 1999. 186 s. ISBN 978-1-86989-071-1.
- GRAHAM, D. W. 1995. Heraclitus. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/heraclit>>
- HÁLEK, V. 2008. *Krizový management – teorie a praxe*. Bratislava : DonauMedia. 2008. 322 s. ISBN 978-80-8936-400-8.
- HEYDT, C. 1995. John Stuart Mill. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/milljs/>>
- HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8040-347-8.
- HRABOVSKÝ, J. 2003. *Malá encyklopédia starovekej gréckej a rímskej literatúry*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2003. 179 s. ISBN 978-80-224-0762-3.
- HUNTINGTON, S. 1958. Arms Races: Prerequisites and Results. In *Public Policy*, Cambridge, 1958.
- HUNTINGTON, S. P. 2001. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha : Rybka Publishers, 2001. 445 s. ISBN 80-86182-49-5.
- HYDEN, G. 2006. *African Politics in Comparative Perspective*. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 306 s. ISBN 978-0-52167-194-1.
- IEP. 1995. Aristotle. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/aristotl/>>
- IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. 230 s. ISBN 978-80-8040-469-7.

- IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013. *Peace Operations of International Crisis Management*. Ostrowiec Świętokrzyski, Poland : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2013. 182 s. ISBN 978-83-936652-6-6.
- IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2014. *Kauzalita participácie Ozbrojených síl Slovenskej republiky v operáciách medzinárodného krízového manažmentu a jej finančné aspekty*. Ostrowiec Świętokrzyski : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2014. 213 s. ISBN 978-83-64557-05-7.
- IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.
- IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2012. *International Security from the View of Postmodern Conflicts on African Continent*. Rzeszów, Poland : Publishing house AMELIA, 2012. 168 s. ISBN 978-83-63359-44-7.
- IVANČÍK, R. 2012. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.
- IVANČÍK, R. 2011. História a súčasnosť vzájomných vzťahov medzi ekonomikou a vojnou (obranou). In *Košická bezpečnostná revue*, 2011, roč. 1, č. 2, s. 31-41. ISSN 1338-4244. Dostupné na internete na: <<http://www.vsbm.sk/data/revue/revue-2-11.pdf>>
- IVANČÍK, R. 2011. Obrana z pohľadu ekonomickej teórie. In *Almanach – aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*, 2011, roč. 6, č. 2/2011, s. 64-77. ISSN 1337-0715. Dostupné na: <http://fmv.euba.sk/files/Almanach_2_2011.pdf>
- IVANČÍK, R. 2012. Bezpečnosť z pohľadu ekonomickej teórie. In *Politické vedy*, 2012, roč. 15, č. 3, s. 100-124. ISSN 1335-2741. Dostupné na internete na: <http://www.fpvmbv.umb.sk/userfiles/file/3_2012/IVANCIK.pdf>
- IVANČÍK, R. 2012. Teoreticko-metodologický pohľad na bezpečnosť. In *Vojenské reflexie*, 2012, roč. 7, č. 1, s. 38-57. ISSN 1336-9202. Dostupné na internete na: <http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexieVII_1.pdf>

- IVANČÍK, R. 2013. Vojenské aspekty asymetrie v medzinárodnej bezpečnosti. In *Politické vedy*, 2013, roč. 16, č. 3, s. 6-37. ISSN 1335-2741. Dostupné na internete na: <http://www.politickevedy.fpvmbv.umb.sk/userfiles/file/3_2013/IVANCIK.pdf>
- JANKOVIÁK, T. 1995. Immanuel Kant: Metaphysics. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <http://www.iep.utm.edu/kantmeta/>
- JENNINGS, J. 1990. *Syndicalism in France: A Study of Ideas*. Oxford : Macmillan, 1990. 276 s. ISBN 978-0-33342-188-8.
- JONES, M. – JONES, R. – WOODS, M. 2004. *An Introduction to Political Geography: Space, Place and Politics*. New York : Routledge, 2004. 208 s. ISBN 978-0-41525-077-1, s. 125-128
- JURČÁK a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 234 s. ISBN 978-80-8040-387-4.
- JURČÁK, V. 2013. Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia. In *Bezpečnostné fórum 2013 : zborník príspevkov zo VI. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. 2013. s. 614-623. ISBN 978-80-557-0497-5.
- KAGAN, R. 2004. *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York : Vintage, 2004. 174 s. ISBN 978-1-40003-418-5.
- KAZANSKÝ, R. 2011. *Bezpečnostná politika – Teória konfliktov*. Banská Bystrica : FPVaMV, Univerzita Mateja Bela, 2011. 115 s. ISBN 978-80-557-0250-6.
- KAZANSKÝ, R. 2012. The Security Policy – Cooperation of Actors. In *Journal on Law, Economy & Management*, 2012. Vol. 2, No. 2, pp. 39-44. ISSN 2048-4186.
- KAZANSKÝ, R. 2013. Dopady etnických konfliktov na bezpečnosť štátu a regiónu. In *Totalitarizmus 6*. Plzeň : Západočeská univerzita, 2014. s. 38-46. ISBN 978-80-8702-524-6.

- KAZANSKÝ, R. 2013. Problematika využitia metódy včasného varovania v súčasných konfliktoch. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2013“*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2013, s. 261-267. ISBN 978-80-8040-475-8.
- KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- KELEMEN, M. – IVANČÍK, R. 2012. *Obranné plánovanie a výdavky na obranu: súčasť krízového plánovania štátu*. Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2012. 207 s. ISBN 978-80-89282-77-7.
- KENNEDY, P. 1994. *Preparing for the 21st Century*. New York : Vintage, 1994. 448 s. ISBN 978-0-67974-705-5.
- KENNEDY, P. M. 1996. *Vzestup a pád velmocí: Ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha : Lidové noviny, 1996. 806 s. ISBN 978-80-7106-173-1.
- KEOHANE, R. O. – NYE, S. J. 2011. *Power and Interdependence*. London : Longman, 2011, 4. vyd. 330 s. ISBN 978-0-20508-291-9.
- KISSINGER, H. 1999. *Umění diplomacie: Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Praha : Prostor, 1999. 946 s. ISBN 978-80-7260-025-0.
- KNUTSEN, T. L. 2005. *Dějiny teorie mezinárodních vztahů*. Brno : Centrum strategických studií, 2005. 352 s. ISBN 978-80-9033-333-8.
- KOBLEN, I. – SZABO, S. – BUČKA, P. 2011. Strategické dokumenty Európskej obrannej agentúry ako základ pre realizáciu funkcií a činností v oblasti obranných spôsobilostí, obranného výskumu, vyzbrojovania a európskej obrannej technologickej a priemyselnej základne. In *Vojenské reflexie*. 2011, roč. 6, č. 2, s. 42-65. ISSN 1336-9202.
- KOBLEN, I. – SZABO, S. 2012. Dôležitosť vojenskej a technickej skúšobnej základne z hľadiska rozvoja obranných spôsobilostí a modernizácie výzbroje a techniky. In *Vojenské reflexie*, 2012, roč. 7, č. 2, s. 22-45. ISSN 1336-9202.

- KOLESÁR, P. 2005. *Vývoj a výsledky procesů kontroly zbrojení a odzbrojování. Marnost nad marností?* Brno : Masarykova univerzita, 2005, 235 s. ISBN 978-80-2103-881-3
- KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha : EKOPRESS, 4. vyd. 2010. 756 s. ISBN 978-80-86929-60-6.
- KREJČÍ, O. 2011. *Válka*. Praha : Professional Publishing, 2. vyd. 2011. 173 s. ISBN 978-80-7431-063-8.
- KUSÁ, D. 2006. *Riešenie konfliktov*. Dostupné na internete na: <http://www.academia.edu/2556851/Riešenie_konfliktov_I_a_II>
- LABUZÍK, M. – NEČEJ, E. – CIBÁKOVÁ, S. 2007. *Slovník vybraných pojmov Európskej únie*. Liptovský Mikuláš : Národná akadémia obrany, Inštitút strategických štúdií. 2007
- LANDES, D. S. 2004. *Bohatství a bída národů: proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí*. Praha : BB/art, 2004. 632 s. ISBN 978-80-7341-291-3.
- LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV, 2012. 264 s. ISBN 978-80-224-1284-1.
- LORENZ, K. 2003. *Takzvané zlo*. Praha : Academia, 2003. 236 s. ISBN 80-2001-098-X.
- MACKINDER, H. J. 1919. *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. Charleston : Nabu Press, 2009. 282 s. ISBN 978-1-11038-746-5.
- MANN, D. 2011. *Understanding Society: A Survey of Modern Social Theory*. Ontario : Oxford University Press, 2011. 481 s. ISBN 978-0-19543-250-3.
- MISCHNICK, R. 2007. *Nenásilná transformácia konfliktov*. Bratislava : PDCS. 162 s. 2007.
- MONTSERRAT, G. - REX, J. 1997. *The ethnicity reader, nationalism, multiculturalism and migration*. Oxford : Polity press, 1997. 343 s. ISBN 0-7456-1923-1.
- MORGENTHAU, H. J. 1973. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York : Alfred A. Knopf, 1973. 400 s.

- MORRIS, D. 1971. *Nahá opice: zoolog studuje lidského živočicha*. Praha : Mladá fronta, 154 s. 1971.
- NEČAS, P. – KELEMEN, M. 2010. *War on insecurity: calling for effective strategy!* Kiev : The Center of Educational Literature, 2010. 157 s. ISBN 978-611-01-023-6.
- NEČAS, P. – SZABO, S. 2006. *Back to the future: geopolitical security or chaos?* Košice : Faculty of Aeronautics of Technical University, 2009. 111 s. ISBN 978-80-553-0119-8. ISBN 80-8073-433-X.
- NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. Storočia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
- NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7.
- NYE, S. J. 2011. *Smart Power*. Dostupné na internete na: <http://www.huffingtonpost.com/joseph-nye/smart-power_b_74725.html>
- OLAK, A. – SZABO, S. 2012. *Współczesne zagrożenia społeczne. Bezpieczeństwo w srodowisku lokalnym – zarys problematyki*. Ostrowiec Św. 2012. 141 s. ISBN 978-83-89466-50-1.
- PFETSCH, F. R. – ROHLOFF, CH. 2013. *National and International Conflicts, 1945-1995: New Empirical and Theoretical Approaches*. New York : Routledge, 2013. 304 s. ISBN 978-1-13635-781-7.
- PIKNER, I. – DYČKA, L. 2014. Operační koncepce a použití ozbrojených sil v budoucích operacích. In *Vojenské rozhledy*, 2014, roč. 23 (55), č. 1, s. 81-89. ISSN 1210-3292.
- PIKNER, Ivo a kol. 2012. *Operační koncepce: Přístupy a postupy*. Praha : Powerprint, s. r. o., 2012. 96 s. ISBN 978-80-87415-68-9.

- PLECHANOVÁ, B. 2003. *Úvod do mezinárodních vztahů*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2003. 288 s. ISBN 80-86130-22-3.
- PORTER, B. D. 1994. *War and the Rise of the State*. New York : Free Press, 2002. 400 s. ISBN 978-0-74323-778-9
- RAMSBOTHAM, O. – MIAL, H. – WOODHOUSE, T. 2011. *Contemporary Conflict Resolution*. Cambridge : Polity Press, 3. vyd. 2011. 507 s. ISBN 978-0-74564-974-0.
- REYCHLER, L. – PAFFENHOLZ, T. *Peacebuilding. A Field Guide*. Boulder, Colorado : Lynne Rienner Publishers, 2001. 573 s. 978-1-55587-937-2.
- ROKKAN, S. – LIPSET, S.M. 1967. *Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments*. The Free Press, 64 s. 2007.
- SARKEES, M. R. 2010. *The CoW Typology of War: Defining and Categorizing Wars* (Version 4 of the Data). Dostupné na internete na: <http://www.correlatesofwar.org/COW2%20Data/WarData_NEW/WarList_NEW.html>
- SEDDON, K. H. 1995. Epictetus. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/epictetu/>>
- SIMPSON, D. 1995. Francis Bacon. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/bacon/>>
- SMITH, A. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha : Liberální institut, 2001. 986 s. ISBN 978-80-8638-915-8.
- SØRENSEN, G. 2005. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha : Portál, 2005. 237 s. ISBN 978-80-7178-910-9.
- SPYKMAN, N. J. 2007. *America's Strategy in World Politics*. New Jersey : Transaction Publishers, 2007. 525 s. ISBN 978-1-41280-631-2.
- ŠIMÁK, L. 2001. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Žilina : FŠI ŽU. 2001. 243 s. ISBN 80-88829-13-5.

- ŠKOLNÍK, M. – TARCSI, G. 2014. Obranné plánovanie v kontexte kolektívnej bezpečnosti. In *Zborník vedeckých a odborných prác z 5. medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2014“*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2014, s. 483-492. ISBN 978-80-8040-495-6.
- ŠMÍD, T. – VAĐURA, V. 2007. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 278 s. ISBN 978-80-7325-12-60.
- ŠMIHULA, D. 2007. *Použitie silových prostriedkov v medzinárodných vzťahoch*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 2007. 277 s. ISBN 978-80-224-0975-9.
- TESAŘ, F. 2007. *Etnické konflikty*. Praha : Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.
- TOFFLER, A. – TOFFLEROVÁ, H. 1996. *Utváranie novej civilizácie. Politika Tretej vlny*. Bratislava : Vydavateľstvo Open Windows, 1996. 116 s. ISBN 80-841-15-6.
- TOMÁŠEKOVÁ, L. 2013. Bezpečnosť štátu ako komplexný dynamický jav. In *Bezpečnostné fórum 2013: zborník vedeckých prác*. Banská Bystrica. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2013. s. 254 – 262. ISBN 978-80-557-0496-8.
- TŘÍSKA, M. 1987. *O vojne a mieri v dejinách filozofie*. Bratislava : Vydavateľstvo Veda, 1987. 298 s.
- UŠIAK, J. 2008. Od USA po KĽDR, alebo jadrové zbrane, štáty čo ich vlastnia a svetová politika. In *Politické vedy*. Roč. 11, č. 3-4, 2008. s. 197-203. ISSN 1338-5623.
- UŠIAK, J. 2012. Využitie teórií politických vied vo výskume bezpečnosti. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2012“*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012, s. 487-494. ISBN 978-80-8040-450-5.
- UŠIAK, J. – NEČAS, P. 2012. Is the State still Main Actor in Security Agenda. In *Strategies – The Complex and Dynamic Nature of the Security Environment* :

- zborník príspevkov z XXI. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bukurešť : Centre for Defence and Security Strategic Studies of the National Defence University, 2012. s. 63-70. ISSN 2285-8318.
- VASQUEZ, J. A. 1993. *The War Puzzle*. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. 396 s. ISBN 978-0-52136-674-8.
- VOLNER, Š. 2012. *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava : IRIS, 2012. 387 s. ISBN 978-80-89256-74-7.
- WAIŠOVÁ, Š. 2005. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2005. 174 s. ISBN 978-80-8689-833-9.
- WAIŠOVÁ, Š. 2009. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2. upr. vyd., 2009. 154 s. ISBN 978-80-7380-194-6.
- WAIŠOVÁ, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 250 s. ISBN 978-80-7380-339-1.
- WALLENSTEEN, P. 2007. *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*. SAGE Publications, 2007. 311 s. ISBN 978-1-41292-859-5.
- WEBER, M. 1999. *Základné sociologické pojmy*. Bratislava: SOFA, 1999. 145 s. ISBN 80-85752-44-1.
- WILLIAMS, G. 1995. Responsibility. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/responsi/>>
- WILLIAMS, G. 1995. Thoma Hobbes: Moral and Political Philosophy. In *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2014. ISSN 2161-0002. Dostupné na internete na: <<http://www.iep.utm.edu/hobmoral/>>
- ZAPLATINSKIJ, V. 2009. *Polimovnij tlumačnij slovník z bezpeki*. Kyjev: Centr učbovoj literatury, Ukrajina. 2009. ISBN 978-911-01-0002-1.

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

ASEAN – Združenie štátov juhovýchodnej Ázie (Association of Southeast Asian Nations)

AU – Africká únia (African Union)

COW – Correlates of War (Databáza konfliktov univerzity v Michigane)

EÚ – Európska únia

HDP – Hrubý domáci produkt

HIK – Heidelbergský inštitút pre výskum medzinárodných konfliktov (Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung)

IIP – Medzinárodný inštitút mieru (International Institute for Peace)

IIS – Medzinárodný inštitút strategických štúdií (International Institute for Strategic Studies)

KOSIMO – Model pre simuláciu konfliktov (Konflikt-Simulation Model)

MERCOSUR – Spoločný trh juhu (Mercado Común del Sur)

NATO – Organizácia Severoatlantickej zmluvy (North Atlantic Treaty Organization)

OBSE – Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

OECD – Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)

OPEC – Organizácia krajín vyvážajúcich ropu (Organisation of the Petroleum Exporting Countries)

OSN – Organizácia spojených národov

PRIO – Inštitút pre výskum mieru v Oslo (Peace Research Institute Oslo)

SADC – Juhoafrické rozvojové spoločenstvo (Southern African Development Community)

SALT – Strategic Arms Limitation Talks (Rozhovory o obmedzení strategických zbraní)

SDI – Strategic Defence Initiative (Strategická obranná iniciatíva)

SIPRI – Štokholmský inštitút pre výskum mieru (Stockholm International Peace Research Institute)

START – Strategic Arms Reduction Talks (Rozhovory o znížení strategických zbraní)

SVD – Spoločná vojenská doktrína

UCDP – Uppsala Conflict Data Program (Databáza konfliktov univerzity v Uppsale)

USA – Spojené štáty americké (United States of America)

WTO – Svetová obchodná organizácia (World Trade Organisation)

ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republík

MENNÝ REGISTER

A

Adams, Gordon	...
Akvinský, Tomáš	...
Alexandr Geljevič Dugin	...
Anaximandros	...
Aristoteles	...

B

Bacon, Francis	...
Bartos, Otomar	...
Bednařík, Aleš	...
Boulding, Keneth	...
Briand, Aristid	...
Brzeziński, Zbigniew	...

C

Caesar, Gaius Iulius	...
Cicero, Marcus Tullius	...
Clausewitz, Carl von	...
Cohen, Saul Bernard	...
Collins, Randall	...
Cooper, Robert	...
Coser, Lewis Alfred	...

D

Dahrendorf, Ralph Gustav	...
Darwin, Charles Robert	...

Diamond, Jared Mason ...

Dugin, Alexander Geljevič ...

E

Engels, Fridrich ...

Epiktétos ...

Erazmus Rotterdamský ...

F

Ferguson, Naill Campbell Douglas ...

Folletová, Mary Parker ...

Friedman, Thomas ...

Fukuyama, Yoshihiro Francis ...

G

Glasl, Friedrich ...

Gorbačov, Michail Sergejevič ...

Grotius, Hugo ...

Gustáv Adolf II. ...

H

Haushofer, Karl ...

Hegel, Georg Wilhelm Fridrich ...

Hérakleitos ...

Hérodotos ...

Hobbes, Thomas ...

Hofreiter, Ladislav ...

Huntington, Samuel Phillips ...

Hus, Jan ...

CH

Charta OSN ...

J

Jurčák, Vojtech ...

K

Kagan, Robert ...

Kant, Immanuel ...

Karol VIII. ...

Kellog, Frank Billings ...

Kennedy, Paul Michael ...

Keohane, Robert Owen ...

Kissinger, Henry ...

Kjellén, Johan Rudolf ...

Komenský, Jan Amos ...

Konštantín I ...

Krejčí, Oskar ...

Kusá Dagmar ...

L

Labuzík, Milan ...

Landes, David Saul ...

Lívius, Titus ...

Lorenz, Konrad ...

M

Mackinder, Halford John ...

Mahan, Alfred Thayer ...

Machiavelli, Niccolo	...
Malthus, Thomas Robert	...
Marx, Karl	...
Mazzini, Giuseppe	...
Mill, John Stuart	...
Mischnicková, Ruth	...
Morris, Desmond	...

N

Nietzsche, Friedrich Wilhelm	...
Novák, Ladislav	...
Nye, Joseph Samuel	...

P

Platón	...
Porter, Bruce Douglas	...
Prokopius	...

R

Ratzel, Fridrich	...
Roosevelt, Theodor	...
Rousseau, Jean-Jacques	...

S

Sargon I.	...
Seneca, Lucius Annaeus	...
Simmel, Georg	...
Smith, Adam	...
Sócrates	...
Sorel, Georges Eugène	...

Sørensen, Georg	...
Spykman, Nicholas John	...
Sun-tzu	...

Š

Šimák, Ladislav	...
-----------------	-----

T

Táles	...
Toffler, Alvin	...
Tofflerová, Heidi	...
Túkydides	...

U

Ulian, Jozef	...
--------------	-----

V

Vitoria, Francisco de	...
-----------------------	-----

W

Waisová, Šárka	...
Wallenstein, Peter	...
Weber, Max	...
Wehr, Paul	...

X

Xenofón	...
---------	-----

Z

Zaplatinskij, Vasilij	...
-----------------------	-----

VECNÝ REGISTER

A

Africká únia	...
Asymetrické hrozby	...
Apeiron	...
Atény	...
Anarchia	...
Atlantizmus	...

B

Bezpečnostné hrozby	...
Bezpečnostné prostredie	...,
Boží mier	...
Božie prímerie	...
Bezpečnostná dilema	...
Balista	...
Bilaterálne dohody	...
Bezjadrová zóna	...

D

Darwinizmus	...
Demasifikácia	...
Domestikácia	...
Demilitarizovaná zóna	...

E

Európska únia	...
---------------	-----

Extrémizmus	...
Exkomunikácia	...
Epidémia	...

F

Fašizmus	...
Fregata	...

G

Globalizácia	...
Geopolitika	...
Geografický determinizmus	...
Geostrategickí hráči	...
Geopolitické ohniská	...
Galéra	...
Gul'omet	...
Granát	...

H

Heartland	...
Hegemón	...
Hidžra	...

CH

Charta OSN	...
Charedim	...

I

Islam	...
-------	-----

Interdependencia	...
Intolerancia	...
Ihlovka	...

J

Jin a Jang	...
Jadrové zbrane	...

K

Konflikt	...
Katastrofa	...
Kríza	...
Kybernetické útoky	...
Kontrola zbrojenia	...
Kontinentalizmus	...
Komunizmus	...
Katapult	...
Kruciáta	...
Koncil	...
Kompas	...
Kondotiér	...

L

Liberalizmus	...
Lietadlová loď	...
Lebensraum	...

M

Milánsky edikt	...
----------------	-----

Machiavellizmus	...
Mondializmus	...
Morská moc	...
Mäkká moc	...
Mesianizmus	...
Mušketa	...
Mínomet	...
Mína	...
Multilaterálne dohody	...

N

NATO	...
Národný socializmus	...
Nacionalizmus	...
Násilie	...
Nátlak	...
Nezlučiteľnosť	...
Náboženstvo	...

O

Organizovaný zločin	...
Obchod s drogami	...
Organizácia krajín vyvážajúcich ropu	...
Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe	...
Organizácia amerických štátov	...
Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo	...
Odzbrojenie	...
Ozbrojené sily	...
Opakovacia puška	...

P

Pozemná moc	...
Pacifizmus	...
Postkoloniálny štát	...
Postmoderný štát	...
Politicída	...
Pušný prach	...
Pandémia	...

R

Rimland	...
Religionizmus	...
Realizmus	...
Rasizmus	...
Rada bezpečnosti OSN	...

S

Severoatlantická aliancia	...
Studená vojna	...
Sparta	...
Svetový ostrov	...
Superveľmoc	...
Supercivilizácia	...
Subcivilizácia	...
Sexizmus	...
Sekuritizácia	...
Schizma	...
Synoda	...
Samopal	...

T

Terorizmus	...
Telurokracia	...
Talasokracia	...
Teokracia	...
Tóra	...
Triéra	...
Torpédo	...

V

Valné zhromaždenie OSN	...
Vojenské výdavky	...
Vnútorný polmesiac	...
Vonkajšie ostrovy	...
Východ	...

X

Xenofóbia	...
-----------	-----

Z

Zbrojenie	...
Západ	...

Názov: **Teoretické východiská skúmania konfliktov**

Vysokoškolská učebnica

Autori: Rastislav KAZANSKÝ

Radoslav IVANČÍK

Vydavateľ: Univerzita Mateja Bela

Národná 12

974 01 Banská Bystrica

Slovenská republika

Náklad: X00 výtlačkov

Počet strán: ...

Vydanie: Prvé

Formát: A5

Tlač: .....

.....

974 01 Banská Bystrica

Slovenská republika

Grafický návrh: .....

Rok vydania: 2015

ISBN: 978-80-....-...-